

**TÜRK HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA CÖNKLER
(BİÇİM VE İÇERİK)**

Muhammet Emin ALTINIŞIK

Doktora Tezi

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

2019

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ (FOLKLOR) BİLİM DALI

Muhammet Emin ALTINIŞIK

TÜRK HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA CÖNKLER
(BİÇİM VE İÇERİK)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

ERZURUM-2019

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"Türk Halk Bilimi Araştırmalarında Cönkler (Biçim ve İçerik)"** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

09/08/2019
Muhammet Emin ALTINIŞIK

İSTİSNAİ DURUMLAR

☐ **Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ **Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre teze yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

☐ **Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar) ***

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN danışmanlığında, Muhammet Emin ALTINIŞIK tarafından hazırlanan bu çalışma, 08/08/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Bilimi Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN	İmza	:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Murat KACIROĞLU	İmza	:
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Gülhan ATNUR	İmza	:
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ	İmza	:
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ	İmza	:

İmza :

İmza :

İmza :

İmza :

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 08/08/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
ÖN SÖZ.....	XIII

GİRİŞ

I. AMAÇ	1
II. KAPSAM	3
III. MATERYAL-YÖNTEM	4
IV. CÖNKLER İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR	5
A. MAKALELER.....	5
B. BİLDİRİLER	12
C. KİTAPLAR.....	13
D. SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ	15
E. TEZLER.....	16

BİRİNCİ BÖLÜM

CÖNK ADI VERİLEN ESERLER

1.1. CÖNKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	19
1.1.1. Cönk Şeklinin Ortaya Çıkışı ve Cönk Teriminin Menşei	19
1.1.1.1. Cönk Şeklinin Ortaya Çıkışı	19
1.1.1.2. Cönk Teriminin Menşei	22
1.1.2. Cönk Tanımı	24
1.1.3. Cönklerin Yapısı	31
1.1.4. Cönk Geleneği	33
1.1.5. Cönklerin Tasnifi.....	37
1.1.6. Biçim ve İçerik Yönünden Mecmua ve Cönklerin Mukayesesi.....	40
1.1.7. Cönklerde Yazı Düzeni	43
1.1.8. Cönklerde Kullanılan Yazı Çeşitleri ve Mürekkepler	50
1.1.8.1. Yazı Çeşitleri	50
1.1.8.2. Mürekkepler	55
1.1.9. Cönklerde Kullanılan Kâğıt Türleri	57
1.1.9.1. Kâğıt Türleri.....	58
1.1.9.2. Kâğıt Renkleri	60

1.1.10. Cönklerin Tahrip Edilmesi	61
1.1.10.1. Cönklerin Yazar ve Yazımından Kaynaklanan Tahribat	61
1.1.10.2. Cönklerin Elden Ele Dolaşmasından Kaynaklanan Tahribat.....	62
1.1.10.3. Kayıt Altına Alınmasında Ortaya Çıkan Tahribat	63
1.1.10.4. Araştırmacılardan Kaynaklanan Tahribat	65
1.2. DİL VE İMLA ÖZELLİKLERİ.....	66
1.2.1. Cönklerin Dili.....	66
1.2.2. Cönklerin İmlası	67
1.2.3. Cönklerde Kullanılan Kalıp İfadeler, Remizler ve İşaretler.....	85
1.2.4. Meşk ve Hat Çalışmaları	91
1.2.5. Cönklerde Resim ve Görsel Yazılar	94
1.2.5.1. Cönklerde Resim.....	94
1.2.5.2. Görsel Yazılar	102
1.3. İMZA, TARİH VE MÜHÜRLER.....	104
1.3.1. Pençe-İmza	105
1.3.2. Kayıtlar	109
1.3.3. Mühürler.....	112
1.4. KAYIT ALTINDAKİ CÖNKLER.....	114
1.4.1. Türkiye’de Kayıt Altındaki Cönkler	115
1.4.2. Türkiye Dışındaki Kütüphanelerde Kayıt Altındaki Cönkler	116
1.5. İNCELEMeye ESAS ALINAN CÖNKLERİN TAVSİFLERİ	118
1.5.1. 06 Mil Yz A 4734 (MK1).....	118
1.5.2. 06 Mil Yz FB 506 (MK2).....	119
1.5.3. 06 Mil Yz Cönk 65 (MK3).....	120
1.5.4. 06 Mil Yz Cönk 80 (MK4).....	121
1.5.5. 06 Mil Yz Cönk 249 (MK5).....	122
1.5.6. İbn-i Mirza 80 (SYK1).....	123
1.5.7. İbn-i Mirza 81 (SYK2).....	124
1.5.8. İbn-i Mirza 87 (SYK3).....	125
1.5.9. İbn-i Mirza 251 (SYK4).....	127
1.5.10. Yazma Bağışlar 3033 (SYK5).....	127
1.5.11. Yazma Bağışlar 3703 (SYK6).....	128
1.5.12. Yazma Bağışlar 5897 (SYK7).....	130
1.5.13. Yazma Bağışlar 7453 (SYK8).....	131

1.5.14. Bel Yz K0044 (İA1)	132
1.5.15. Bel Yz K0366 (İA2)	133
1.5.16. Bel Yz K0371 (İA3)	134
1.5.17. Bel Yz K0416 (İA4)	135
1.5.18. Bel Yz K1301 (İA5)	136
1.5.19. OE Yz 1607 (İA6)	137
1.5.20. YA 7611 (KY1)	138

İKİNCİ BÖLÜM

CÖNKLERDE YER ALAN METİNLER

2.1. MANZUM METİNLER.....	140
2.1.1. Biçim Açısından Manzum Metinler	140
2.1.1.1. Aruzlu Nazım Şekilleri	140
2.1.1.2. Heceli Nazım Şekilleri	147
2.1.2. Vezin	149
2.1.2.1. Aruz Vezni	150
2.1.2.2. Hece Vezni	151
2.1.3. Kafiye	152
2.1.4. İçerik Açısından Manzum Metinler	153
2.1.5. Halk Hikâyelerinin Asıl Kahramanları Arasındaki Karşılıklı Söyleşmelerden Oluşan Manzum Metinler	175
2.2. MENSUR METİNLER	176
2.2.1. Anonim Halk Edebiyatına Ait Metinler	176
2.2.2. Dini-Tasavvufî Metinler	177
2.2.2.1. Dini Metinler	177
2.2.2.2. Tasavvufî Metinler	181
2.2.3. Fal, Büyü ve Tılsım İle İlgili Metinler	181
2.2.3.1. Fal Metinleri	181
2.2.3.2. Günlerin Uğurlu ve Uğursuzluğu Hakkındaki Metinler ile Büyü ve Tılsım Metinleri	184
2.2.4. Münşeât	185
2.3. ASIL METİNLERİN DIŞINDAKİ KAYITLAR.....	186
2.3.1. Doğum Kayıtları	187
2.3.2. Vefat Kayıtları	188
2.3.3. Nişan ve Düğün Kayıtları	188

2.3.4. İlaç Terkipleri	189
2.3.5. Diğer Kayıtlar	190
2.4. METİNLERİN BAŞLIKLANDIRILMASI İLE İLGİLİ TERMİNOLOJİK PROBLEMLER	191
2.4.1. Başlığın Farklı, Mahlasın Farklı Şaire Ait Olması	192
2.4.2. Mûsikî Terimlerinin Başlık Olarak Kullanılması	193
2.5. CÖNKLERDE YER ALAN MAHLASLAR.....	201
SONUÇ.....	207
KAYNAKLAR	211
EKLER.....	247
ÖZGEÇMİŞ.....	267

ÖZET
DOKTORA TEZİ
TÜRK HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA CÖNKLER
(BİÇİM VE İÇERİK)

Muhammet Emin ALTINIŞIK

Tez danışmanı: Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

2019, XII+268 sayfa

Jüri: **Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN**
 Prof. Dr. Murat KACIROĞLU
 Prof. Dr. Gülhan ATNUR
 Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ
 Doç. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ

Tûlânî bir kitap formu olan cönkler, şahsi ve resmi kütüphanelerde yazma ve matbu şekilleri ile yer almaktadır. Cönklerin ilk örnekleri Orta Asya’da görülmektedir. Bunların muhtevasını Budist dini metinleri oluşturmaktadır. Orta Asya’dan muhtelif yollarla dünyanın değişik yerlerine yayılan cönkler biçim olarak değişmemiş, içerik olarak bulunduğu medeniyetin etkisi altına girmiştir. Bunları Arap, İbrani, Latin ve Kiril alfabesi ile yazılmış cönklerde görürüz.

Osmanlı sahasında cönkler, ihtiva ettiği metinler bakımından Türk kültür ve edebiyatının önemli yazılı kaynakları arasındadır. Cönklerin mürettip ve konu bakımından bir sınırlılığı yoktur. Hattatlar tarafından tertip edilmiş cönklerin yanı sıra eğitimsiz kişilerin tuttuğu cönkler de bulunmaktadır. Konusunu klasik Türk edebiyatı ve Türk halk edebiyatının oluşturduğu cönklerin dışında Arapça-Farsça kaleme alınmış manzum ve mensur eserler de mevcuttur. Satır ve sayfa bakımından düzenli cönkler genellikle ilmi ve edebi konulara yer verirken düzensiz cönkler daha çok anonim mahiyette ürünlerden mürekkeptir.

Cönkler, tutulduğu bölge ya da yörenin ağız özellikleri ile Türk halkının inanç, gelenek-görenek, duygu-düşünce, hayat anlayışını yansıtması ve sözlü kültürün zenginliklerini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Cönk, Pothi, Kümme, el yazması, biçim ve içerik.

ABSTRACT
Phd. D. DISSERTATION
CÖNKs IN TURKISH FOLKLORE RESEARCHES
(FORM AND CONTENT)

Muhammet Emin ALTINIŞIK

Advisor: Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

2019, Page XII+268

Jury: **Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN**
 Prof. Dr. Murat KACIROĞLU
 Prof. Dr. Gülhan ATNUR
 Assoc. Prof. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ
 Assoc. Prof. Dr. Ahmet Özgür GÜVENÇ

As a longitudinal form of book, manuscripts and printed versions of cönks can be found in libraries. The first examples of cönks are seen in central Asia. The contents of these are Buddhist religious texts. Cönks, which have spread from central Asia to the different regions of the world, have not changed in terms of format, but they have come under the influence of the civilization they are located in terms of their content. We can observe this in cönks written in Arabic, Hebrew, Latin and Cyrillic alphabets.

In terms of the texts they contain, cönks are among the important written sources of the Turkish culture in Ottoman field. There isn't a limitation to cönks in terms of compositor and content. In addition to the cönks arranged by calligraphers, there are also cönks arranged by untrained people. Apart from the cönks that take their themes from classical Turkish literature and Turkish folk literature, there are works that are written in verse and in prose in Arabic-Persian alphabets. Cönks that are organized in terms of lines and pages are more about scholarly and literary topics, while disorganized cönks are comprised of anonymous works.

Cönks are important in terms of reflecting the dialects of the region or the locality they are comprised in, the faith and customs, emotions and thoughts, and understanding of life of Turkish people, and revealing riches of oral culture.

Key words: Cönk, Pohti, Kümme, manuscript, form and content.

KISALTMALAR DİZİNİ**Genel Kısaltmalar**

Ar.	Arapça.
bk.	Bakınız.
bs.	Baskı
çev.	Çeviren.
DTCF	Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi.
ed.	Editör.
haz.	Hazırlayan.
ss.	Sayfa sayısı.
TİEMKK	Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kur'an-ı Kerim Koleksiyonu.
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı.
v.	Varak.

Yazma Eser/Cönk Kayıtlarının Kısaltmaları

ASL: Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Seyfettin Özege Bölümü ASL 602 MC
60

HSK1: Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi 19 Hk 1071

İA1: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0044

İA2: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0366

İA3: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0371

İA4: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0416

İA5: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K1301

İA6: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı OE Yz 1607

İA7: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı OE Yz 1613

İA8: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı MC Yz K0563

İA9: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0369

İA10: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0370

İA11: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0533

İA12: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0047

İA13: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı MC Yz K0550

İA14: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0050

İA15: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0054

İA16: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı MC Yz K0557

İA17: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0728

İA18: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0419

İA19: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı OE Yz 1614

İA20: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı MC Yz K0559

KY1: Konya Yazma Eser Kütüphanesi YA 7611

KY2: Konya Yazma Eser Kütüphanesi BY 7538

KY3: Konya Yazma Eser Kütüphanesi BOR 3716

MEAK1: Muhammet Emin Altınışık Kütüphanesi Cönk 1

MEAK5: Muhammet Emin Altınışık Kütüphanesi Cönk 5

MEAK6: Muhammet Emin Altınışık Kütüphanesi Cönk 6

MİK1: Millet Kütüphanesi AEMNZ 736

MK1: Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4734

MK2: Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 506

MK3: Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 65

MK4: Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 80

MK5: Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 249

MK6: Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 337

MK7: Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 10

SYK1: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İBN-İ MİRZA 80

SYK2: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İBN-İ MİRZA 81

SYK3: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İBN-İ MİRZA 87

SYK4: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İBN-İ MİRZA 251

SYK5: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 3033

SYK6: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 3703

SYK7: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 5897

SYK8: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 7453

SYK9: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İBN-İ MİRZA 252

SYK10: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 4400

SYK11: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 7452

SYK12: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi YAZMA BAĞIŞLAR 5894

SYK13: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbn-i Mirza 77

SYK14: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Özel 716

SYK15: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5896

WAM: Walters Art Museum MS. W655

ZK1: Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi 6706

ZK2: Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi 6720

ÖN SÖZ

El yazması bir kitap formu olan cönkler sözlü kültürün yazıya aktarılmasında en önemli eserlerin başında gelmektedir. Ülkemizde cönklerle ilgili yapılan çalışmalar genelde eski harfli manzumelerin günümüz harflerine aktarılması üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışma, tespit edilen cönkleri özelliklerine göre şekil ve muhteva açısından derli toplu bir şekilde ele alan ilk bilimsel çalışma olarak bilim âlemine sunulmak amacıyla hazırlanmıştır.

Cönklerin biçim ve içeriği üzerine yapılmış olan bu çalışma, giriş, iki bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşmaktadır. Giriş Bölümü'nde çalışmanın amacı, kapsamı, materyal ve yöntemi ile cönkler üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. *Cönk Adı Verilen Eserler* başlıklı Birinci Bölüm'de, cönk biçiminin kökeni hakkında bilgiler verilmiş ve başta Türkiye olmak üzere Avrupa ve Asya'da cönk teriminin karşılığı olan kelimeler tespit edilerek cönk için yeni bir tanım denemesinde bulunulmuştur. Çalışmanın başlangıç aşamasında, görülen altı yüz cönk üzerinden cönklerin yapısı ve geleneği ele alınarak cönklerle ilgili ilk defa bir tasnif denemesi yapılmıştır. Biçim yönünden sık sık mecmualarla karıştırıldığı tespit edilen cönkler, tüm yönleri ile değerlendirilmiş ve bunların mecmualardan benzer ve farklı tarafları belirlenerek bu iki eser türü mukayese edilmiştir. Cönklerde kullanılan yazı çeşitleri, imla ve yazı düzeni üzerinde durulmuş; kâğıt türleri, mürekkepleri hakkında teferruatlı bilgiler verilmiştir. Bu bölümde cönklerin tahrip edilişi bütün yönleri ile ele alınmış; cönklerde yer alan resim ve görsel yazı çeşitleri ile cönklerin bir başka yönü ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra tespit edildiği kadarıyla Türkiye'de ve dünyadaki resmi kütüphanelerde yer alan cönklerin sayısı belirlenerek bir cönk havuzu oluşturulmuş ve incelemeye esas alınan yirmi cönk tavsif edilmiştir.

Çalışmanın İkinci Bölümü, cönklerde yer alan metinlerin içerik bakımından incelenmesine ayrılmıştır. Bu bölümde metinler manzum ve mensur olarak değerlendirilmiş, manzum metinlerin vezni, kafiyesi, şekli ve türleri hakkında bilgiler verilmiştir. Mensur metinler ise içeriklerine göre anonim halk edebiyatı, dini-tasavvufî metinler, büyü/tılsım metinleri ve münşeât gibi çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Ayrıca tertip edildiği dönemin sosyal hayatını yansıtan ve asıl metinden bağımsız olan metin dışı kayıtlar da konularına göre tasnif edilerek çalışmaya

aktarılmıştır. Bu bağlamda cönklerin, taşıdığı kültürel unsurlar bakımından ne derece önemli olduğu tespit edilmiş, özellikle cönklerdeki manzum ürünlerin başlıklandırılması ile ortaya çıkan terminolojik problemlere yer verilerek çözüm için bazı öneriler sunulmuştur. Eklerde ise incelemeye dâhil edilen yirmi cönkten örnek metinlere yer verilmiştir. Tüm bunları yaparken konuyu destekleyici mahiyette çeşitli kütüphanelerde yer alan cönk resimlerinden istifade edilmiştir.

Derleme türü eserlerin başında gelen cönklerin yüzyıllar boyunca bir gelenek içinde 20. yüzyıla kadar varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Cönklerin şekil ve içerik açısından sadece Türk halk bilimini değil klasik Türk edebiyatı, Türk dili, ilahiyat, tarih, müzik, güzel sanatlar gibi alanları da kapsadığı belirlenmiştir. Bu sebeple mezkûr alanların da bu konu üzerine yoğunlaşmalarının Türk kültür ve tarihine çok büyük katkıları olacağı kanaatindeyiz.

Çalışmalarım boyunca benden desteğini esirgemeyen, uzun ve yorucu bu çalışmada dikkati ve titizliği ile ufkumu açan, karşılaştığım zorlukları aşmamda engin bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren ve kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan danışman hocam sayın Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışma süresince yardımlarını esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Turgut KARABEY'e; her daim desteğini gördüğüm, değerli görüş ve önerileri ile çalışmaya katkı sağlayan hocam sayın Prof. Dr. Gülhan ATNUR'a; yazma eserler konusunda bilgi ve tecrübelerinden istifade ettiğim ve sık sık kapılarını aşındırdığım hocalarım sayın Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK ve sayın Prof. Dr. Selami ECE'ye; özgün fikirleri ile çalışmaya katkı sağlayan hocalarım sayın Prof. Dr. Süleyman EFENDİOĞLU'na; sayın Doç. Dr. A. Özgür GÜVENÇ'e; sayın Doç. Dr. Y. Ziya SÜMBÜLLÜ'ye; çalışma boyunca yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen dostum Dr. Öğr. Üyesi M. Akif GÖZİTOK'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

I. AMAÇ

Türk edebiyatı tarihinin en önemli yazılı kaynaklarından olan cönkler hakkında günümüze kadar yapılan çalışmalar, cönklerin sadece Türk halk bilimi için değil Türk edebiyatı için de son derece önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalar tetkik edildiğinde, cönklerin hem muhteva hem de şekil açısından daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği kanaati oluşmuştur. Zira cönkler üzerine yapılan çalışmaların tamamına yakını metin neşrini esas aldığı, cönk teriminin menşei ve tanımı hakkında şimdiye kadar araştırmacıların verdiği bilgilerin küçük farklar dışında tekrardan öteye geçemediği tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalarda cönklerin sadece muhteva bakımından Türk halk edebiyatı kısmen klasik Türk edebiyatı çalışmalarında yer aldığı görülmektedir. Özellikle manzum metinlerin bu çalışmalarda ilk sırayı aldığı bilinmektedir. Bundan dolayı da Türkiye’de cönk denince akla ilk gelen konu halk şiiridir. Bu düşünce, bazı akademisyenler ve araştırmacılar arasında da kabul görmektedir. Cönklerin sadece halk şiirini ihtiva eden eserler olduğu yönündeki beyanlar cönkleri dar bir alana sıkıştırmaktan öteye gidememektedir. Bu çalışma, görülen ve değerlendirmeye alınan cönklerden hareketle cönklerin sadece manzum ürünlerden meydana gelmediğini, cönklerde mensur ürünlerin de bulunduğunu ve ayrıca ilahiyat, tıp, güzel sanatlar, dil gibi alanları da kapsadığına dair bilgiler vermeyi amaçlamaktadır.

Yine konuyla ilgilenenler arasında imla ve dil probleminin diğer yazma eserlerden ayrı olarak sadece cönklerde yer aldığını ve cönk müretteplerinin eğitimsiz kişiler olduğunu öne süren fikirler bulunmaktadır. Bu da cönklerin tertip edilişi ile birlikte metinlerindeki telaffuz ve ağız özelliklerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Sözlü geleneğin yazıya intikalinde derleme özelliği gösteren cönklerin yazılma süreci ile dil ve imla açısından incelenmesi bu çalışmanın bir diğer amacıdır.

Bir kitap şekli olarak kendine özgü bir yapıya sahip olan cönkler, cildi ve şeklinden dolayı sığırildi ve danadili benzetmelerinin dışında kitap formu olarak ele alınmamıştır. Biçim olarak ele alınmayan cönkler mecmualarla sık sık karıştırılmış ve araştırmacılar arasında cönk-mecmua tartışmaları devam etmiştir. Bu karışıklık kütüphanelerin kataloglarında da kendisini göstermektedir. Bu bağlamda cönk ve mecmua

kavramlarından yola çıkarak iki eserin benzer ve farklı yönlerini belirleyerek bir ayrıma gitmek, cönkleri cilt, kâğıt, mürekkep, yazı türü gibi yapısal olarak ele almak çalışmanın temel hedeflerinden biridir.

Şimdiye kadar cönklerin kitap formu ve içerik açısından derli toplu olarak bütüncül bir yaklaşımla ele alınmaması cönk çalışmalarında önemli bir boşluk olduğunu göstermektedir. Bu çalışma böyle bir boşluğu doldurmak amacıyla hazırlanmıştır.

II. KAPSAM

Bu çalışma cönklerin hacmi, fiziksel yapısı ve içerdiği metinler de dâhil olmak üzere cönk kavramı ile alakalı tüm hususları kapsamakla birlikte içerik bakımından farklı olan ve daha önce ayrıntılı incelenmemiş yirmi cönk ile sınırlandırılmıştır. Bunların sekizi Süleymaniye Kütüphanesinden, biri Konya Yazma Eserler Bölge Başkanlığından, beşi Milli Kütüphaneden ve altısı da İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığından temin edilmiştir. Diğer taraftan çeşitli kütüphanelerde görülen fakat değerlendirilmeye tabi tutulmayan altı yüz cönkte tespit edilen ve önemli olduğu düşünülen yazılı/görsel materyal de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Çalışmanın ön hazırlık safhasında konuyla ilgili Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Süleymaniye Kütüphanesi ve Milli Kütüphane başta olmak üzere yazma/nadir eser kütüphaneleri elektronik ortamda taranmış ve bu kütüphanelerdeki kayıt altında bulunan cönkler tespit edilmiştir. Türkiye’de ve dünyada cönk biçimindeki yazma eserleri konu alan çalışmalar belirlenmiş, literatür taraması yapılarak şimdiye kadar cönkler hakkında yazılan eserlere ulaşılmıştır.

Ayrıca yazma eser ve cönklerle ilgili çalışmalarıyla öne çıkan konunun uzmanlarıyla görüşülmüş ve fikir alışverişinde bulunulmuştur. Yapılan bu görüşmelerden elde edilen ve çalışmanın içeriğine uygun yeni bilgiler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

II. MATERYAL-YÖNTEM

Çalışmaya cönklerin tespitiyle başlandı. Başta Türkiye olmak üzere Avrupa ve dünyanın farklı yerlerindeki kütüphanelerde bulunan cönklerle ulaşılmaya çalışıldı. Araştırma esnasında altı yüz cönk nüshası görüldü ve bu altı yüz cönkte görülen dikkate değer tespitler de çalışmaya dâhil edildi. Fakat temin edilen bütün cönklerin incelenmesi hem insan ömrünün hem de bir doktora çalışmasının sınırlarını aşacağından bu çalışmada muhteva bakımından genelde Türk edebiyatı özelde ise Türk halk bilimi araştırmaları bağlamında inceleme yapılabilecek içeriğe sahip olan cönkler esas alındı.

Daha sonra doğrudan ve dolaylı olarak konusu cönkler olan kitap, makale, bildiri/tebliğ, tez, sözlük ve ansiklopedi maddesi gibi eser ve metinler ayrıntılı bir şekilde okunup değerlendirilerek doğru bilinen yanlışlar dile getirildi. Cönkler hakkında bazı yeni tespitlerde bulunuldu.

Cönklerin bir kitap şekli olarak incelenmesinde yöntem olarak Selami Ece'nin *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri I-II* ve M. Bedrettin Yazır'ın *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli* isimli eserlerine müracaat edildi. Burada cönklerin yazı malzemesini oluşturan kâğıt türleri, kâğıt renkleri, mürekkep ve yazı çeşitleri gibi unsurlar görsel malzemeden hareketle incelendi. Bu malzemelerin alındığı cönk, varak ve kütüphane numarası ile resmin altında verildi. Dil ve imla bahsinde yer alan kelimeler cönklerden olduğu gibi aktarıldı. Bu kelimelerin geçtiği cönkler varak numaraları ve kütüphane kayıtları kelimenin yanında yazıldı. Ayrıca kelimeler günümüz Türkçesine aktarıldı. Birden fazla yanlış barındıran kelimelerde ise dipnot tercih edildi.

İncelemeye esas alınan yirmi cöngün tavsifinde her cönk kendi içinde değerlendirildi. Bu değerlendirme esnasında cöngün ilk sayfası ve son sayfasında yer alan metinlerin beyit, bent ve ilk cümlesi verildi. Cönkte yer alan kayıtlar ve metinler manzum-mensur oluşlarına göre iki başlıkta ele alındı. Bu başlıklara uygun metinler ise alfabetik olarak sıralandı.

Yirmi cöngün içinde bulunan ürünler manzum-mensur, şekil ve tür bağlamında ele alındı. İncelenen metinlerin hepsi çalışmanın hacmini genişleteceği için bu metinlerden sadece birer örnek verilmesi yoluna gidildi. Ayrıca örnek metinlerin altına parantez içinde cöngün kütüphane kaydı ve varak numarası verildi.

Çalışmaya dâhil edilen cönklerdeki metinlerde ortak bir yazı dili olmadığı için, metinlerin çalışmaya aktarılmasında birtakım güçlüklerle karşılaşıldı. Metinlerin aktarımındaki güçlüğü aşmak için Standart Türkiye Türkçesi yazı dili kuralları uygulandı ve Arapça-Farsça kelimelerde yer alan â, î, û vokalleri gösterildi.

Çalışmanın “Sonuç” kısmında genel bir değerlendirme yapıldı ve “Kaynaklar” başlığı altında da yararlanılan eserler zikredildi. “Ekler”de ise incelemeye esas alınan cönklerin örneklerine yer verildi.

III. CÖNKLER İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

A. MAKALELER

Türkiye’de cönkler üzerine yapılan çalışmaların büyük bir yekûnunu bilimsel makale ve araştırma yazıları oluşturmaktadır. Bunların hemen hepsi metin merkezli olup cönk metinlerinin günümüz harflerine aktarımını içermekte; daha önce adı duyulmamış şair ve âşıkların şiirlerini, bilinen şairlerin ise bilinmeyen şiirlerini bilim dünyasına tanıtmaktadır. Burada tekrara düşmemek için, sadece cönkleri farklı bakış açılarıyla ele alan çalışmalara değinilecek; tespit edilen diğer tüm bilimsel makale, araştırma yazıları ve bildirilerin tam künyesi ise “Kaynaklar” kısmında verilecektir.

Cönklerle ilgili yapılan çalışmalarda tespit edilen ilk çalışma şimdilik İzzet Ulvi [Aykurt]’un “Eski Bir Manzume” başlığı ile *Türk Yurdu* dergisinin birinci cildinde yayımladığı yazıdır. Yazının sonunda Kayseri 6 Mart 1328 (19 Mart 1912) kaydı vardır. Yazar, incelediği cöngün Mücellâ isminde biri tarafından tertip edildiğini ve vezirlerden Musa Paşa’nın eserin sahibi olduğunu belirtir. Cöngün mecmua olduğunu farklı kişilerden sorarak öğrendiğini ifade eden İzzet Ulvi, kelimenin *Djeunc* şeklinde telaffuz edildiğini söyler. Ayrıca yazar, cöngün muhtevası, yazı ve kâğıdı hakkında bilgiler verdikten sonra cöngün Türk eseri olduğunu vurgulayarak çalışmaya konu olan manzumeyi verir. Bu çalışmada, cöngün muhtevasına dair bilgiler yer alırken, cöngün ciltlenişi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

M. Fuat [Köprülü]’nün *Milli Tettebbular Mecmuasının* Mart-Nisan 1331 (1915) tarihli ilk sayısında “Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe” ismi ile yayımladığı makalesinde, âşıkların hece vezniyle yazdıkları milli eserlerin tertipli divanlar şeklinde değil mecmua ve cönklerde imlası bozuk bir şekilde yer aldığını söyler. Burada yazarın cönk ve mecmuayı ayrı ayrı zikretmesi bunların farklı

şekillerde olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Daha sonra 1918 yılında neşrettiği *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde Köprülü, Yunus Emre ile ilgili bilgiler verirken cönk kelimesini ayrıntılı olarak şekil ve içerik bakımından açıklar. Özellikle cönk için tûlânî yani uzunlamasına açılan mecmua şeklinde verdiği bilgiler, cönklerin bir kitap formu olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir. Bu açıklama şimdilik tespit edilen, cönklerin fiziki özelliğini ifade eden ilk tanımdır.

İsmail Habib [Sevük], ilk başta adı *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası* ve sonradan *Çukurova'da Memleket* olan derginin 1928-1930 tarihleri arasında yayımlanan muhtelif sayılarında cönkleri etraflıca ele almıştır. Cönklerin tanıtımını yapan ve müretteplerine dair bilgiler sunan yazar, cönklerdeki manzumelerin bir kısmını çalışmasına dâhil etmiştir. “Eski Bir Şiir Mecmuası-Kara Feyzi Efendinin cöngü” başlıklı yazısında cönklerin tûlânî ve yanlamasına açılan mecmualar olduğunu ifade eden Sevük, bahse konu olan cöngün uzunlamasına açıldığını söyler. Ayrıca “Aladağlı'nın Cöngü” başlıklı yazısında ise cöngü Silifke Türk Ocağı reisi Said Bey'den aldığını belirterek cöngün imlasını ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir.

M. Mes'ud [Koman], *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuasının* 15 Nisan 1928 tarihli 3. sayısında “cönk” başlığı altında cöngü, eski zamanlarda yazılmış uzunlamasına açılan türkû, hikâye, atasözü, koşma, destan, nefes, hutbe, ferman; dini, tasavvufi, felsefi ve aşk konularında yazılmış mecmualar olarak tanımlar. Cönklerin sosyal hayat, halk edebiyatı, edebiyat tarihi, dil gibi alanlarda pek çok bilgiye yer verdiğini ifade eden yazar, bilinmeyen halk şairlerini ortaya çıkarması bakımından da bu eserin önemli olduğunu belirtir ve cönk kelimesinin Türkçe olduğunu ve Türkçeden diğer dillere geçtiğini söyler. Bu makale cönklerle doğrudan ilgili ve en kapsamlı bilgi veren şimdilik ilk çalışmadır.

Çorumlu Halkevi Dergisinin 1939-1946 yılları arasında yayımlanan çeşitli sayılarında Eşref Ertekin'in “Cönklerden Derlemeler” başlığı altında 41 yazısı çıkmıştır. Yazar bunlardan destan, Bektaşî nefesleri, na't, türkû gibi cönklerde yer alan pek çok manzumeyi yeni harflere aktararak okuyucuya sunmuştur.

İbrahim Aczî Kendi, *Konya Halkevi Aylık Kültür Dergisinin* 1942-1948 yılları arasında yayımlanan muhtelif sayılarında cönklerle ilgili yazılar kaleme almıştır. Yazar amacının, Konya çevresinde yetişen isimleri unutulmuş sadece cönklerde eserleri kalmış halk şairlerinin sosyolojik önem taşıyan şiirlerini yeni nesle tanıtmak olduğunu vurgular.

Çalışmasında halk şairlerinin hayatı hakkında bilgilerin yanında şiirlerinden örnekler veren Kendi, bazı şiirlerin tahliline de yer verir.

1946 tarihli *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*nin 2. sayısında Ali Nihad Tarlan'ın kaleme aldığı "Eski Mecmualar Arasında" başlıklı makale bulunmaktadır. Tarlan bu makalesinde divan edebiyatının mürettep divanlardan başka mecmua ve cönklerde de bulunduğunu belirtir. Yazarın divan edebiyatı ürünlerinin yer aldığı eserlerin içinde cönklere de yer vermesi ve cönk ifadesini bilinçli olarak kullanması cönklerin sadece halk edebiyatı ürünlerini değil divan edebiyatı mahsullerini de içerdiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca yazar, mecmua başlığı altında bu eserlerin genel özelliklerini belirterek Kıyasî, Gubârî, Ulvî, Selikî gibi şâirler hakkında bilginin yanı sıra bu şairlerin şiirlerinden örnekler sunar.

Zeki Velidi Togan, 1954 yılında *İslam Tetkikleri Enstitüsü*nün 1-4. sayısında yayımlanan "Topkapı Sarayındaki Dört Cönk" başlıklı makalesinde, hüsn-i hat ve resim albümlerine de cönk denildiğini belirtir ve makalesinin başlığında yer verdiği dört cöngün içeriğine dair ayrıntılı bilgiler verir. Makalenin sonunda Togan, bu eserlere vermiş olduğu varak numaralarının değiştirilmemesini istemekte ve bu eserlerin, Türk kültür, edebiyat, sanat ve siyasi tarihinin temel kaynaklarından olduğunu ifade etmektedir.

Şükrü Elçin, 1959'da *Türk Yurdu* dergisinin 278. sayısında yayımladığı "Cönkler ve Mecmualar Üzerine" başlıklı yazısında cönk ve mecmuaları fiziksel yönden ve muhteva açısından ele alır. Uzunlamasına açılanlara cönk, bugünkü eserlerde olduğu gibi tertip edilenlere ise mecmua dendiğini belirten yazar, cönklerin halk kültürü, mecmuaların ise klasik kültür ürünlerini ihtiva ettiğini söylemektedir. Bundan başka her iki kültürü ihtiva eden cönk ve mecmuaların da olduğunu belirtir. Ayrıca Türk kültür tarihi incelemeleri bakımından cönk ve mecmuaların bilgisiz ellerden kurtarılıp Milli Kütüphaneye mal edilmesi, ilim ve sanat adamlarının istifadesine sunulması gerektiğini vurgular.

Cahit Öztelli, *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinin 1965 tarihli 5 farklı sayısında "Cönklerden Derlemeler" başlığı altında yazılar neşreder. Yazar burada, cönklerden derlediği ürünleri bir arada yayımlayarak araştırmacılara yardımcı olmak istediğini belirtir ve ismi bilinmeyen şairlerin kendince önemli bulduğu şiirlerini yayımlar. Bu yazılarının temelini oluşturan eserler yazarın şahsi kütüphanesinde bulunan cönklerdir.

İbrahim Aslanoğlu'nun *Çağrı, Sivas Folkloru ve Türk Folkloru* dergilerinin 1973-1999 yılları arasında yayımlanan muhtelif sayılarında “Cönklerden Derlemeler” başlıklı 17 yazısı bulunmaktadır. Aslanoğlu bu yazılarında, cönklerden derlediği bilinen/bilinmeyen âşıkların bilinmeyen şiirleri ile anonim manilere yer vermiştir. Ayrıca Aslanoğlu, Muharrem Türkmen takma adıyla da aynı başlık altında maniler ve fıkralar yayımlamıştır.

Saim Sakaoğlu'nun *Çağrı, Sivas Folkloru ve Türk Folkloru* dergilerinin 1976-1984 tarihleri arasında yayımlanan muhtelif sayılarında “Cönklerden Seçmeler, Cönklerden Derlemeler ve Cönkler Arasında” başlıklı yazıları bulunmaktadır. Yazar, söz konusu cönkler ve şairler hakkında bilgiler vererek cönklerde yer alan aruz ve heceli şiirleri günümüz harfleriyle okuyucuya sunar.

Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 1977 tarihli 337. sayısında Murat Uraz, “Cönkler ve Sefineler” başlıklı makalesini yayımlar. Uraz bu makalesinde cönklerin şekil açısından bloknotlar olduğunu belirtir. Cönklerde kullanılan kâğıtlar, cönk sözünün menşei, cönklerin sahip ve yazarları, cönklerin muhtevası gibi konulara değinir. Daha sonra yazar, cönk ve sefinenin isim olarak ortak anlam taşıdığını fakat konu bakımından ayrı olduklarını ifade eder. Makalenin sonunda ise sefine türünde dört eseri yazarı ile birlikte verir.

Hikmet Dizdaroğlu, “Cönklerin Güvenirlilik Derecesi I, II, III” başlığı altında *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinin 1977 ve 1978 tarihli 341-343. sayılarında yayımlanan çalışmada cönklerin, güvenilirlik sorunun olduğunu belirterek edebiyat açısından sağlam ve güvenilir vesikalar olarak görülmemesi gerektiğini metinlerden yola çıkarak sebep ve sonuçlarıyla açıklamaya çalışmıştır.

Rasim Deniz, 1982-2016 yılları arasında *Erciyes, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ve *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisinin* 12 farklı sayısında yayımladığı makalelerinde cönklerden seçtiği şairlerin şiirlerini yeni yazıya aktarmıştır. Bunun dışında cönklerdeki Yunus mahlaslı şiirlere de değinmiştir.

Orhan Şaik Gökyay, 1984'te *Folklor ve Etnografya Araştırmalarında* “Cönkler Üzerine” başlıklı makalesini yayımlamıştır. Çalışmada cönk kelimesinin aslı, edebiyat terimi olarak cönk, cönk ve mecmua, incelenen cönklerin alındığı kişi veya kurumlar, cönkleri yazarlar ya da sahipleri, cönklerin nitelikleri ve içindekiler gibi farklı başlıklar

altında konuyu ele alan yazar, cönklerde yer alan ilaç tarifleri ve hastalıklar hakkında ayrıntılı bir inceleme yapmıştır.

Halk Kültürü dergisinin 1984 tarihli 3. sayısında “Bir Cönk Üzerine” isimli yazısı ile Günay Kut, cönklerin tavsif ve tahlilinin yapılmasının öneminden bahsetmiş ve örnek olarak tavsifini verdiği cöngü detaylı bir şekilde incelemiştir. Aynı tarihli derginin 4. sayısında ise Bedri Noyan, “Ayaşlı Abdi Efendi Cöngü’nün Tedkiki” başlıklı makalesini neşretmiştir. Makale, cöngün yazarları ve nasıl yazıldığına dair bilgiler barındırması bakımından hayli önemlidir.

Halk Kültürü dergisi ile *Folklor ve Etnografya Araştırmalarının* 1984 ve 1985 tarihli yayınlarında, Kevork Pamukciyan’ın Ermeni harfli Türkçe cönklerle dair yazıları yer almıştır. Yazar bu yazılarında, incelediği cönklerin kâğıt ve yazı tipi başta olmak üzere çeşitli özelliklerini ele almış ve muhtevada bulunan şairler hakkında kısaca bilgiler aktararak bunların şiirlerine yer vermiştir.

1986-1992 tarihleri arasında *Yaygın Eğitim Mut Haber Bülteni* ve *İçel Kültürü* dergisinin 17 farklı sayısında Hilmi Dulkadir’in “Mut’ta Bulunan Cönklerden: Bektaşî Şiirleri” isimli yazı dizisi yayımlanmıştır. Yazar bu yazılarında, söz konusu cönkler hakkında bir takım bilgiler vermiş ve cönklerde yer alan Bektaşî şairlerin şiirlerinden bazılarını günümüz harflerine aktarmıştır.

Mehmet Yardımcı, *Milli Folklor* ile *Zile Kültür Sanat Dergisinin* 1989-2015 yılları arasında yayımlanan 7 farklı sayısında “Cönklerden Gün Işığına” başlığı altında incelediği cönklerdeki şairlerin hayatı hakkında bilgiler sunar ve şiirlerinden örnekler verir.

Doğan Kaya’nın 1995-2016 tarihleri arasında çeşitli dergilerde cönklerle ilgili 12 yazı ve makalesi bulunmaktadır. Yazar bu çalışmalarında âşık edebiyatına kaynaklık etmesi bakımından Sivas’tan elde edilmiş pek çok cöngü ele alır ve inceler. Böylece ‘meşâhir-i meçhule’den pek çok şairi bilim dünyasına tanıtır. Yine “Cönklerden Gün Işığına” başlığı altında yayımladığı yazılarında da daha önce adı duyulmamış birçok şairin şiirlerine yer verir.

M. Sabri Koz, 4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteninin 2001-2003 tarihli 9 farklı sayısında “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler” başlığı altında cönklerin muhtevaları ve şekil özellikleri hakkında bilgiler verir. Ayrıca cönkleri

bulunduğu muhite göre ayırarak cönklerdeki şiirlerden birkaç örnek yayımlar. Koz'un başka dergilerde de cönk konulu yazıları vardır. Bunlardan *Folklor/Edebiyat* dergisinin 2002 tarihli 30. sayısında "Bir 'Yanyatır' Cöngü ve Yanyatır Mahlaslı Nefesler" başlığı altında Alevi-Bektaşî şairlerini ele alır. Bu makale ve yazılar, cönk incelemeleri ve metinlerinin neşri hususunda araştırmacılara yol göstermesi bakımından dikkate değerdir.

M. Mete Taşlıova, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisinin* 2006 tarihli 5. sayısında yayımlanan "Elektronik Cönk Kavramı ve Türk Halkbilimi'nin Değeri Bilinmeyen Kaynakları" başlıklı makalesinde cönk hakkında genel bilgiler verdikten sonra teknolojinin gelişimine bağlı olarak kasetlerin elektronik cönk olarak ortaya çıktıklarını belirtir. Elektronik cönklerle klasik cönklerin içeriğinin benzer olduğunu söyleyen yazar, elektronik cönklerin âşık ezgilerini barındırması bakımından da önemli olduğunu ifade eder.

Ali Haydar Haksal, 2006 tarihli *Yedi İklim* dergisinin 194. sayısında İsmail Hakkı Haksal Efendi'nin İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın cönklerinde yer alan mevlit metinlerinin bir bölümünü Latin harflerine aktararak okuyucuya sunmuştur.

Cönk teriminin menşei ve kullanımı üzerine önemli bilgiler barındıran Qiū Yihào'nun yazdığı ve Zemire Gulcalı'nın çevirip *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisinin* 2012 tarihli 19. sayısında yayımladığı "Jung (龔 龔) 'cönk' Gemi Üzerine -13.-15. Yüzyıllardaki Batı Yazmalarında Görülen 'Jung' Terimi Üzerine" isimli makale, kelimenin menşei hakkında bilgiler vermesi bakımından dikkate değerdir.

M. Fatih Köksal, *Milli Folklor* dergisinin 2016 tarihli 111. sayısında "Cönklerde Divan Şiiri, Divan Şiirinde Cönkler" ve *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisinin* 2017 yılına ait 37. sayısında "Divan Şiiri-Cönk İlişkisi ve 'Cönk' Redifli Gazeller" başlıkları altında iki makale yayımlar. Yazar, bu çalışmalarında edebi bir terim olarak cönk kavramının klasik tanımının dışında bazı tespitlerde bulunur. Daha sonra incelediği cönklerden hareketle saz, tekke ve divan şairlerinin cönklerde ne derece yer aldıklarının sayısal verilerini sunar ve örnek metinlerle görüşünü destekler. Köksal'ın bu makaleleri, cönklerle ilgili çalışma yapacak araştırmacı ve akademisyenler için oldukça önemli ipuçları barındırmaktadır.

Milli Folklor dergisinin 2016 tarihli 111. sayısı, cönk dosyası başlığı altında cönklerle ilgili makaleleri ihtiva etmektedir. Bunlardan ilki “Cönk İmlâsı” adlı İ. Hakkı Aksoyak’ın makalesidir. Yazar burada, örneklerden hareketle cönk metinlerinin dil ve imlası hususuna dair bilgiler vermektedir. İkinci olarak Ali Duymaz’ın “Sözün Yazılaşması Yazının Sözleşmesi: Cönkler” başlıklı makalesidir. Makalesinde cönkleri, tarihsel çerçeve, nitelik, imla ve ortak bellek paylaşılan deneyim gibi alt başlıklar altında inceleyen yazar, cönk metinlerinin pek çoğunun birincil sözlü kültür döneminde üretildiğini ve ikincil sözlü kültür döneminde unutulma endişesiyle yazıya geçirildiğini ifade eder. Diğerisi ise Hamiye Duran’ın “Dana Dili Terimi ve Cönk Araştırmacılarının Karşılaştığı Bazı Problemler” başlıklı makalesidir. Duran, cönklerin kayıtlanması, dijitale aktarılması ile cönk çalışmaları sırasında yaşanan sorunları ve cönklerle ulaşma kolaylığının sağlanması gibi hususlara değinmektedir. Dördüncü makale “Cönklerde Sözlü Kültür Etkisi” başlığı ile Tuğçe Erdal’a aittir. Sözlü kültürün etkisiyle divan şiirinin cönklerdeki yansımalarının ele alındığı bu makalede, sözlü formül kuramından hareketle sözlü ve yazılı kültür bağlamında cönklerde yer alan divan şairi ve şiirleri ele alınıp incelenmiştir. Bir diğer makale Berna Ayaz’ın “Sözlü ve Yazılı Kültür Bağlamında Cönklerde Kadın Divan Şairleri”dir. Divan edebiyatı geleneğinde kadın divan şairleri hakkında bilgilere yer veren yazar, bu şairlerin şiirlerinin cönklerde yer almasını nedenleri ile birlikte ele alır. Ayaz, makalenin sonunda ise Milli Kütüphaneye kayıtlı 45 cönte yer alan kadın şairlerin şiirlerini tablo halinde okuyucuya sunar. Bu makale cönklerde kadın şairlerin şiirlerinin de bulunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bir başka çalışma ise İbrahim Sona’nın “Yazılı Kaynaklarda, Kültürel Hafıza Cönkleri” başlığı ile kaleme aldığı makaledir. Klasik edebiyat şair ve nasirlerinin cöngü nasıl gördüklerini ele alan makale, klasik edebiyata ait manzum ve mensur metinlerde cöngün kullanımına dair önemli bilgiler vermektedir.

Yasemin Çelik “19. Yüzyılda Bazı Cönklerdeki Farsça Tamlamaların İmlası Üzerine Bir İnceleme” başlığıyla *IJLET* dergisinin 2017 tarihli 2. sayısında yayımlanan makalesinde, Milli Kütüphanede 51 ve 151 numarada kayıtlı iki cönkten hareketle cönklerin dil ve imla hususiyetlerini ele almış ve bazı değerlendirmelerde bulunmuştur.

Duygu Kayalık Şahin’in *Turkish Studies* dergisinin 2015 tarihli 12. sayısında yer alan “‘Cönk’ Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi” adlı makalesi ile *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisinin* 2016 tarihli 35. sayısında Meltem

Yılmaz'ın "Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası" başlıklı makalesi, cönklerin derli toplu olarak bir arada verilmesi, cönk çalışmaları için önem arz etmektedir. Nitekim her iki makale de cönklerle ilgili yapılacak yeni araştırma-incelemeler için yol gösterici mahiyettedir.

B. BİLDİRİLER

Şükrü Elçin, 15-20.X.1973 yılında İstanbul'da düzenlenen *I. Milletler Arası Türkoloji Kongresinde* "Cezayir Şairlerine Dair Bir Cönk" başlıklı tebliğinde 17. asrın ikinci yarısı ile 18. asrın başında yaşamış olan Cezayir şairlerini tanıtmıştır. Elçin, cönkte şiirleri bulunan şairlerin eserlerine ulaşıldıkça da halk şiiri tarihimizin birçok probleminin ortadan kalkacağını ifade etmektedir.

İsmail Hakkı Akyoloğlu, 2-4 Mayıs 1986 yılında Bolu'da düzenlenen *Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumunda* sunduğu "Bolu İli Çevresinde İlahi Söyleme Geleneği ve Eski Anadolu Türkçesi Devrine Ait Cönklerde Yer Alan İlahiler" başlıklı bildirisinde cönklerin okurları ve yayılma alanları ile ilgili dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Şahsi kütüphanesindeki Hicri 786 yılında tutulmuş bir cöngü tanıtan yazar, daha sonra Bolu ve çevresinde meydana gelen düğün ve cenaze törenlerinde cönklerden okunan ilahi metinlerinden örnekler sunmuştur.

5-6 Mayıs 1986 yılında Elazığ'da düzenlenen *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumuna* "Fırat Havzası ve Doğu Anadolu'da Yazılmış Cönkler" başlıklı bildirisi ile katılan Ali Berat Alptekin, cönklerin sağdan sola ve uzunlamasına açıldığını ifade ederek tek taraflı bir açılma olmadığını söyler. Cönklerin genel özelliklerini maddeler halinde sıralar ve okunmasına dair tespitlerde bulunur. Ayrıca devlet, üniversite kütüphaneleri ile şahsi kütüphanelerde bulunan cönkler hakkında bilgiler verir.

Saim Sakaoğlu 5-6 Mayıs 1986 yılında Elazığ'da düzenlenen *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumunda* "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri" başlıklı bildirisi ile yer almıştır. Sakaoğlu bildirisinde Kerem ile Sümmani'ye mal edilen şiir, eksik bir şiirin tamamlanması ve bir halk hikâyesinin eksikliğinin tespiti başlıkları altında Türk kültür tarihinde cönklerin önemi ile alakalı bir durum değerlendirmesi yapmıştır.

22-24 Ekim 1998 tarihleri arasında Ankara'da yapılan *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyumuna* "Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerinin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller" başlıklı bildirisi ile katılan Fikret Türkmen,

bildirisinde Bektaşî şiirlerindeki yeni şekillerin halk şiirine kazandırılmasının, halk şiirinin başka potalarda eriyerek kaybolmamasına vesile olduğunu belirtmektedir.

Gülağ Öz, 6-7 Ekim 2000’de Ankara’da yapılan *I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumuna* “Âşık Veli’nin Yeni Bulunan Şiirleri” başlıklı bildirisi ile katılmıştır. Yazar burada Emlek yöresinden Âşık Veli ile ilgili bilgiler verir ve Veli’nin yeni bulunan şiirlerini sunar. Yazarın cöngü nasıl elde ettiği ile ilgili bilgiler dikkat çekicidir.

15-17 Nisan 2009’da Kocaeli’nde düzenlenen *Ölümünün 500. Yılında Şair Necati Beğ Anısına: I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumuna* “Azerbaycan Cönklerinde Necati Şiirleri” başlıklı bildirisi ile katılan Namiq Musalı, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisinin Muhammed Fuzuli Adına Elyazmalar Enstitüsü Kütüphanesinde bulunan Necati Bey’in şiirlerini vermiş ve bu cönkleri tavsif etmiştir.

19-21 Ekim 2011’de Konya’da düzenlenen *II. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumuna* Aida Ağakerimkızı “Azerbaycan’da Bulunan Cönklerde Selçuklu Şahlarının Şiirleri” başlıklı bildirisi ile katılmıştır. Yazar bildirisinde Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsünde muhafaza edilen cönklerde Selçuklu sultanlarına ait şiirleri vermiştir.

Nail Tan, 4-6 Mayıs 2012 yılında Kastamonu’da düzenlenen *I. Uluslararası Şeyh Şa’bân-ı Velî Sempozyumunda* sunduğu “Şeyh Şa’bân-ı Velî’nin Takipçilerinden Şair Şeyh İbrahim Şevki Efendi ve Bir Cönkteki 16 Şiiri” isimli bildirisinde, İbrahim Şevki Efendi hakkında bilgi vermiş ve cönk vasıtası ile günümüze kadar ulaşan on altı şiirini ele almıştır.

Uluslararası Osmanlı Dönemi Maraş Sempozyumu 4-6 Ekim 2012 yılında Kahramanmaraş’ta düzenlenmiştir. Sempozyuma “Kahramanmaraş Kaynaklı Bir Cönk ve Özellikleri” başlığı ile katılan Doğan Kaya, Kahramanmaraş yöresinde tutulmuş olan bir cöngü tanıtmış ve cönkte bulunan şairler ve şiirleri hakkında bilgiler vermiştir.

C. KİTAPLAR

Konusunu cönklerin oluşturduğu kitapların sayısı oldukça azdır. Cönkleri ele alan ilk kitap Ahmet Özdemir’in 1993 yılına hazırlamış olduğu *Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz* adlı eserdir. Özdemir, cönk başlığı altında kitabın isminin verilmiş sebebini

açıklamakta ve cönk kelimesi üzerinde durmaktadır. Yazar kitabında cönklerden ve diğer eserlerden elde ettiği bilgiler ışığında 16 ve 20. yüzyıllar arasında yaşamış yirmi altı halk şairinin hayatına ve şiirlerine yer vermiştir.

Bahri Koçoğlu, 2000 yılında *Cönkler-Yozgatlı Şairlerin İki Yüzyıl Öncesi Şiirleri*; Sadık Efe, 2006 yılında *Battal Gazi Destanı (Cönk)*; Şahin Köktürk, 2007 yılında *Cönklerden Bir Cönk Amasya Cönkü*; Yaşar Alparslan ve Serdar Yakar ise 2009 yılında *Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şairlerine Ait Şiirler* isimli çalışmalarını neşretmişlerdir. Bu çalışmalarda cönklerin şekil özellikleri, tanımları üzerinde genel hatlarıyla durulmuş, metinlerinin günümüz harflerine aktarımı yapılmış ve cönklerde geçen şairlerin hayatına dair önemli bilgilerle beraber şiirleri yayımlanmıştır.

Yatağanoglu Alimcan, 2002 yılında *Dedemin Cöngünden Alevi-Bektaşî Şiirleri* isimli eserinde Manisa Yatağan Dede Tekkesinde bulunan iki cönkteki şiirleri yayımlamıştır. Yazar, kitabın ön sözünde Alevi-Bektaşî nefeslerinin yazıldığı bir nev'i defterlere cönk denildiğini söyleyerek, cönklerle ilgili yanlış bir bilgi aktarmıştır.

TÜYATOK Projesi kapsamında 2002 yılında Müjgan Cuncur, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver tarafından hazırlanan *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Cönkler)-VII-* adlı eser sunuş, cönkler, şair adları, eser adları, müstensihler ve istinsah tarihleri analizi başlıklarından teşekkül etmektedir. Bu eserde Milli Kütüphanede bulunan kayıtlı üç yüz cönk, muhtevaları tespit edilerek tafsilatlı olarak kataloglanmıştır.

Baki Yaşa Altınok, 2008 yılında *Pehlivanlı Türkmen Aşireti Cönkleri* adlı kitabını yayımlamıştır. İçindekiler kısmı olmayan eserde şairler alfabetik olarak sıralanmış, şiiri verilen pek çok şairin hayatı ile ilgili kısa bilgiler yer almıştır. Yazar, *Elimizdeki Cönk ve Defterler* başlığı altında kitabın temelini oluşturan dört farklı eseri cönk olarak tanıtmıştır. Fakat bunlardan birinin dörde katlanmış bir kâğıt diğerinin kareli kâğıttan oluşan bir evrak olduğunu belirtir. Bu çalışmada incelenen eserlerin şekil bakımından bir ayrımının yapılmadan hepsine cönk denmesi ve muhteva bakımından halk şiiri ile sınırlandırılması, cönklerin bir kitap formu ve içerik açısından yeniden tanımlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

2013 yılında Dursun Yıldırım'ın neşrettiği *El Yazması Bir Kitap Türü: Cönk / Cöng Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında* isimli eser, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tarihsel süreç içinde Türklerde yazı, kâğıt ve bitiğin anlatıldığı eserin

birinci bölümünde cönk kelimesinin menşeyinden başlayarak cönk ve cönkler hakkında ayrıntılı bilgi veren yazar, ikinci bölümde kitabın temelini oluşturan *Kayıp Bir Saraybosna Cöngü*'nün hikâyesine, isimlendirilme sebebine, Bosna tarihine ve günlük hayatına yer vermiştir. Üçüncü bölümde ise yazar, cöngün çeviri yazısını ve özgün metinlerini neşretmiştir. Söz sonu, kaynakça, dizin ve ekler kısmıyla eser son bulmaktadır. Cönklerin tarihsel sürecini göz önünde bulunduran bu eser, cönk kavramını detaylı bir şekilde ele alarak cönklerin Türk kültüründeki yeri ve önemi ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermiştir. Ayrıca kitabın sonunda cönkleri çalışacaklar için hazırlanan kaynakça da cönk çalışmaları ile ilgili ilk defa derli toplu bir bibliyografya olması açısından dikkate değerdir.

D. SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

Edebi bir kavram olarak cöngün birçok sözlük ve ansiklopedide tanımı yapılmıştır. Fakat bu tanımların büyük bir bölümü cönkleri kısaca tanıtmamanın ötesine geçememekte, daha çok muhtevayı öne çıkararak birbirinin tekrarı niteliğinde olan ifadelerden oluşmaktadır. Farklı orijinal bilgiler barındırmayan ve birbirinin tekrarı niteliğinde olan sözlük ve ansiklopedi maddeleri burada ele alınmayacak, cönklerle ilgili farklı bakış açısı getirenler dikkatlere sunulacaktır.

1298 (1880-1881) tarihinde yayımlanan Şeyh Süleyman Efendi tarafından kaleme alınan *Lugat-ı Çağatâyî ve Türkî-i Osmânî* isimli sözlükte “cönk” kelimesi için büyük yük taşıyan gemi, sefine, mecmua, kavi, yük, yün ve kıl anlamları verilmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler isimli eserin 2. cildinde bulunan “cönk” maddesi M. Sabri Koz tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, cöngün tanımını verdikten sonra mecmuayı açıklar. Cönklerin muhtevası, kâğıt yapısı, imlası ve dili ile ilgili çok değerli bilgiler barındırmaktadır.

Ziya Şükûn, *Farsça Türkçe Lugat Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya* isimli sözlüğünde cöngü, eş'ar defteri olarak tanımlamakta ve ayrıca cöngü beyaz-ı buzurg denildiğini de ifade etmektedir.

M. Zeki Pakalın, 1993 yılında yayımlanan *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'nün I. cildinde cöngün tanımını verdikten sonra Dede Efendi'nin yazılarını böyle defterlere yazdığı için cönk kelimesini kendisine mahlas olarak aldığını ve bundan dolayı da kendisine Dede Cöngü denildiğini belirtir.

1993'te yayımlanan *İslam Ansiklopedisi* nin 8. cildindeki “cönk” maddesi, O. Şaik Gökyay tarafından kaleme alınmıştır. Gökyay burada, cönk kelimesinin menşei ile ilgili birtakım görüşlere değinerek cönklerin şekil, muhteva ve imlası gibi konularda ayrıntılı bilgilere yer vermiştir. Ayrıca yazar cönk tanımlarındaki eksikliklerden bahsetmiştir.

2009'da Türk Dil Kurumu Yayınlarından çıkan *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* nün II. cildinde cönk terimi için *Uzunlamasına açılan eski şiir ve destan dergisi* ifadesi yer almaktadır. Bu, cönklerin mahiyeti ve önemi açısından zayıf bir tanımdır.

Ahmet Talat Onay, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* adlı eserinde cöngü ‘tûlânî mecmua’ olarak tanımlar ve eskilerin, cönkleri yenleri içinde taşıdığını belirtir. Sonrasında örnek olarak cönk kelimesinin geçtiği birkaç beyit verir.

Doğan Kaya'nın 2014 yılında neşrettiği *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü* adlı çalışmada cönk kavramı kapsamlı bir şekilde ele alınmış, kelimenin kökeni hakkındaki görüşlere yer verilmiştir. Sözlük, cönklerin genel özelliklerini ve imlası ile ilgili bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

Nurettin Albayrak'ın 2010 yılında hazırladığı *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* adlı eserde yer alan “cönk” maddesinde, Orhan Şaik Gökyay ve Sabri Koz'un verdiği bilgilere benzer açıklamalar yapılmış, cönk metinlerindeki başlıklarla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.

Mehmet Kanar, 2010'da yayımladığı *Farsça Türkçe Sözlük* adlı çalışmasında “conk” terimini açıklarken diğer tanımların dışında gemi, fotoğraf albümü, cönk, şiir mecmuası ve şiir albümü karşılıklarını verir.

E. TEZLER

Türkiye'deki üniversitelerde eski Türk edebiyatı, Türk halk edebiyatı, Türk dili ve Türk İslam edebiyatı gibi alanlarda cönkler üzerine lisans, yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır.¹ Tespit edilebildiği kadarıyla 1977-1981 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Saim Sakaoğlu, Ensar Arslan ve M. Kaya Bilgegil'in danışmanlığında dört lisans tezi hazırlanmıştır. Bu tezlerde

¹ Bu çalışma Mayıs 2019'a kadar tamamlanmış tezleri kapsamaktadır.

genel olarak cönklerle ilgili bilgiler verilmiş ve incelenen cönklerdeki metinler Latin harflerine aktarılmıştır.

Yükseköğretim Kurulu'nun ulusal tez merkezinde kayıtlı konusu cönk olan 36 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu tezlerin üniversitelere göre dağılımı şöyledir:

Denizli Pamukkale Üniversitesi: 1

Gaziantep Üniversitesi: 1

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi: 1

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi: 1

Süleyman Demirel Üniversitesi: 1

İstanbul Kültür Üniversitesi: 2

Kırıkkale Üniversitesi: 2

Marmara Üniversitesi: 2

Selçuk Üniversitesi: 2

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi: 3

Sakarya Üniversitesi: 3

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi: 17

YÖK tezdeki kayıtlara göre konusu cönk olan yüksek lisans tezlerinin ilki 1995 yılında Saim Sakaoğlu'nun danışmanlığında Selçuk Üniversitesinde tamamlanmıştır. Bu tarihten itibaren üniversitelerde cönklerle ilgili tez çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında Cumhuriyet Üniversitesindeki tezlerin sayısı diğer üniversitelere göre daha fazladır. Özellikle cönkler üzerine yaptığı değerli çalışmaları ile bilinen Doğan Kaya'nın danışmanlığında 14 yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

Bir ya da birden fazla cöngün konusunu oluşturduğu 36 yüksek lisans tezinde cönklerin tanımı, şekil özellikleri (tavsifi), ait olduğu muhitler, yazılış tarihleri, cönkteki metinlerin günümüz harflerine aktarımı, yazı tipleri, dil ve imlası, cönklerde yer alan manzum-mensur ürünler üzerinde durularak âşık ve şairlerin hayatları ile ilgili bilgiler verilmiş şiirler, şekil ve muhteva açısından incelenmiştir.

Yukarıdaki yüksek lisans tezlerinin dışında cönkleri farklı açılardan ele alan üç doktora tezi vardır. Yükseköğretim Kurulu tez merkezindeki kayıtlara göre bunların ilki 2008 yılında Ankara Üniversitesinde Tülay Çulha tarafından hazırlanan *Kırım Karaycasıyla Yazılmış Bir Mecuma* isimli doktora tezidir. Çulha'nın bu çalışması: Giriş, metin, sözlük-dizin, sonuç, kaynakça ve ekler olarak altı kısımdan oluşmuştur. Karay Türkleri, Karay Türkçesi ve Edebiyatı hakkında bilgiler veren yazar, Karay Türklerinin halk edebiyatı ürünlerinin derlenip bir araya getirilerek yazıya geçirildiği defterlerin cönk niteliğinde olduğunu söyler. Bu bilgiyi *mecumalar* için de tekrar eden yazarın incelemiş olduğu mecmua da şekil açısından bir cönk tür. Bu cöngün ilginç yanlarından biri alfabenin İbranice olmasıdır. Tez her ne kadar bir dil çalışması olsa da teze konu olan cöngün, Kırım Karaylarına ait halk edebiyatı örnekleri barındırması ve alfabenin İbranice olması oldukça dikkat çekicidir.

İkincisi, 2013 yılında Bozok Üniversitesinde Tuğçe Erdal tarafından hazırlanan *Sözlü ve Yazılı Kültür Tartışmaları Açısından Fuzuli Şiirlerinde Varyantlaşma*, isimli doktora tezidir. Erdal tezinde, Milli Kütüphane ve Türk Dil Kurumu El Yazmalarının arasından elli dört cönk ve otuz altı mecmuada Fuzuli mahlaslı şiirleri tespit ederek 16. yüzyıl klasik edebiyat şairi Fuzuli'nin bilinen eserlerindeki şiirleri ile karşılaştırmış; sözlü ve yazılı kültür tartışmaları bağlamında ele almış ve Sözlü Formül Kuramına göre incelemiştir.

Bir diğer doktora tezi ise 2017 yılında Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yasemin Çelik tarafından hazırlanan *19. Yüzyıla Ait İki Cönk Metni, Söz Varlığı ve İmlâ Özellikleri* isimli tezdur. Yazar tarafından erişime kapatılan bu tez hakkındaki bilgimiz sınırlı olduğu için burada sadece tezin künyesi verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

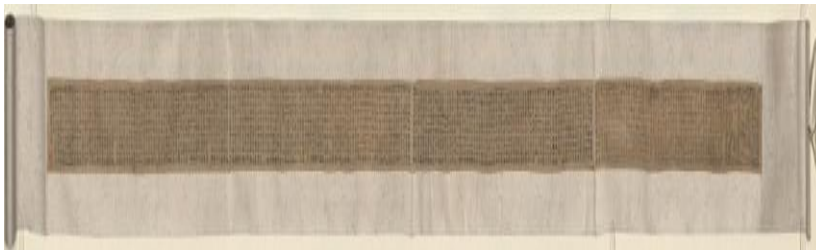
CÖNK ADI VERİLEN ESERLER

1.1. CÖNKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Cönk Şeklinin Ortaya Çıkışı ve Cönk Teriminin Menşei

1.1.1.1. Cönk Şeklinin Ortaya Çıkışı

Yazının ortaya çıkışı ile birlikte iklim özelliklerine bağlı olarak taş, kil, kemik, ağaç, yaprak ve kumaş gibi yazma işi için uygun malzemeler belirlenmiş ve bunlar yazmaya elverişli hale getirilmiştir. Bu malzemelerin yazılmaya başlanmasından itibaren yazının taşıyıcısı konumunda bulunan mezkûr nesnelerin, belli bir süre sonra deformasyona uğradıkları ya da işlevlerini yitirdikleri görülmüştür. Bu da malzemenin kullanılabilirliği ve korunması ile ilgili birtakım tedbirlerin alınmasını zaruri kılmıştır. İşte bu tedbirler neticesinde, yazılan malzemelerin zarar görmesini önlemek için, rulo, kutu, pothi, cönk ve kodeks gibi çeşitli kitap şekillerinin ilk biçimleri ortaya çıkmıştır. Öte taraftan insanoğlu, eserleri rahat yazıp okuyabilmek amacıyla bu kitap şekillerini aşama aşama değiştirip geliştirmiştir. *“Böylece günümüzdeki kitap şekli, yazı malzemelerinin özelliklerine bağlı olarak, kademeli bir biçimde oluşmuştur”* (Yıldız, 2014: 227). Bu oluşumun ilk halini Antik Çağ’da papirüslerin rulo halinde kullanılmasında görürüz. Antik dönemde *“yatay ve dikey olarak açılan iki tür rulo şeklinde kitap bulunmaktaydı. Rulolar, dikdörtgen şeklinde kesilmiş papirüslerin kısa kenarları birbirlerine yapıştırılıp, parşömenlerin/derilerin de dikilip, bir veya iki ucuna eklenmiş çubuklar üzerine sarılmasıyla oluşturuluyordu”* (Erünsal, 2018: 128). Ayrıca yazılan ruloların zarar görmemesi ve saklanması için kutular kullanılmaktaydı (Resim 1.1).

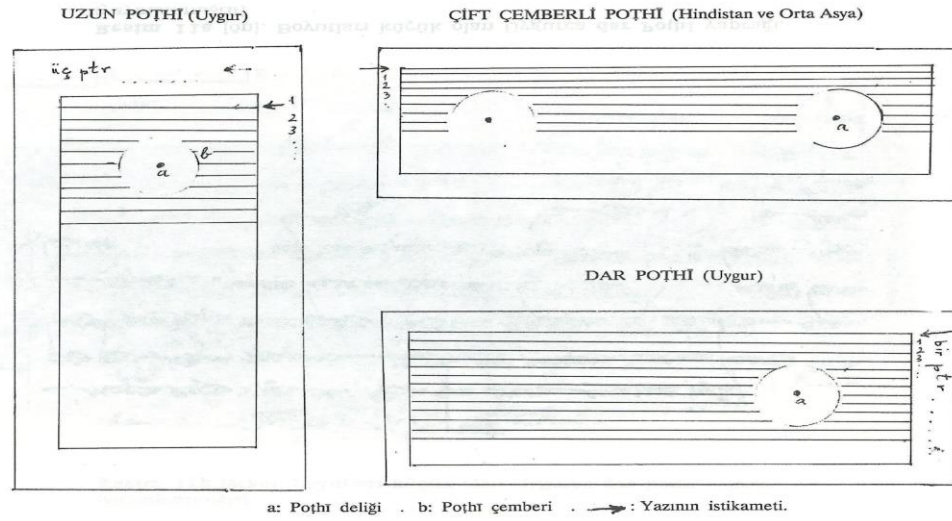

Resim 1.1: Rulo şeklinde bir eser ve muhafaza kutusu:

<https://ostasien.digitalesammlungen.de/view/bsb00078317/1?localeUrl=%2Fview%2Fbsb00078317%3Flocale%3DE:T:15.12.2018>

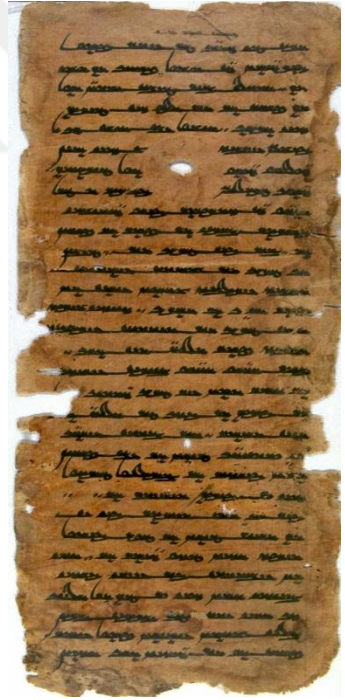
Yazılan malzemelerin birbirine eklenmesiyle meydana gelen rulo biçimi, okuma ve metni düzeltme gibi durumlarda yazar ve okuyucu için çok yorucu olmaktaydı. Daha sonraları metinlerin okunmasını kolaylaştırmak ve düzeltme işlemlerini daha hızlı bir şekilde yapmak için yazı malzemelerinin kısa kenarlarını birbirine tutturarak, yapraklarını yukarı doğru kaldırmak suretiyle bir yeni kitap formu ortaya çıkmıştı. Rulo ve tomar ile kodeks arasında kitap şeklinin geçiş dönemi olan bu form, kâğıdın icadından sonra da kullanılmaya devam etmişti.

Yazı malzemelerinin kitap haline getirilmesi noktasında geçiş dönemi özellikleri gösteren bu kitap biçiminin örnekleri, daha çok Hindistan ve Çin ile birlikte Orta Asya’da görülmüştür. Özellikle Budist dini metinleri olan “sūtra”ların bu formda olduğu bilinmektedir. Bu tarz kitap şekilleri için Hintçe kitap anlamına gelen “poṭhī” ifadesini kullanan Şinasi Tekin, kitabın dış yapısı ile cildi hakkında şunları söylemektedir: *“Hindistan’da, kâğıdın icadından çok önce palmiye yapraklarından, daha sonraları kâğıttan dikdörtgen şeklinde, 7x15 cm ebadında tabakalar kesilir. Tabakanın sağına ve soluna birer çember çizilir, ortasına da ince bir sicim geçecek kadar birer delik açılır; aynı daireler tabakanın arkasına da çizilir. Böylece hazırlanan tabakalar arkalı önlü yazılır. Metin bittikten sonra yaprakların ebadından biraz büyükçe gene dikdörtgen şeklinde iki tahta tabaka hazırlanır; yaprak tabakalardaki gibi sağa ve sola birer delik açılır. Birinci tahtanın deliklerinden birer sicim geçirilir ve bunlar, çıkmasın diye tahtanın altından düğümlenir. Sonra yazılan kâğıt tabakalar, aynı hizadaki sağlı sollu deliklerinden, oradaki sicimlere geçirilir. İlk yazılan 1^a, 1^b tabakası en üstte olmak, en son tabaka en altta kalmak üzere üst üste yığılır. Öteki tahta tabaka, bunun da deliklerinden sicim geçirilmek suretiyle en üste konur. Sicimlerin artan kısımları, iki tahta tabaka arasına konmuş olan kâğıtları sımsıkı tutsun diye etrafına dolanır ve bağlanır. Sonra manastır kütüphanesinin raflarına bazen yatırılır bazen de dikine konur. Okunacağı zaman ipler çözülür. Üstteki tahta kapak açılır ama sicimden çıkarılmaz her kâğıt tabakasının ön yüzü okunduktan sonra tahta kapağın üstüne konur”* (Tekin, 2017: 53). Yazar bu açıklamayı yaptıktan sonra bu tarz ciltlerin nasıl adlandırıldığını bilmediğini ve Hintçe kitap anlamındaki “poṭhī” kelimesini kullandığını ifade ederek, “poṭhī”lerin

Resim 1.2: Şinasi Tekin'in hazırlanmış olduğu pothi şekilleri (Tekin, 2017: 73).

Hindistan ve Orta Asya'da kullanılanlarını çift çemberli, daha çok Türkler tarafından kullanılanlarını ise tek çemberli dar “poṭhī” veya uzun “poṭhī” olarak adlandırır (2017: 54) (Resim 1.2). Dar ve uzun “poṭhī”lerin yapraklarının yukarıya kaldırılmak suretiyle açılması, okunan ya da yazılan yaprakların kapağın üzerine konması gibi özellikler cönk şeklinin ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eldeki mevcut bilgilerden hareketle, günümüze kadar ulaşan en eski kitap formlarından olan bu kitap şeklinin ilk olarak Orta Asya'da görüldüğü tahmin edilmektedir. Zira yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılan görsel malzemenin en eski olanlarının Hindistan, Tibet, Çin ve Uygur Türklerine ait olduğu saptanmıştır. Rulodan sonra geçiş dönemi özelliği gösteren bu tarz ciltlenmiş kitaplar, daha sonra yerini kitabın son formu olan kodekse bırakmıştır. Bir yandan bu kitap formu kullanılırken diğer yandan rulo ve tomarların kullanımı da devam etmekteydi. Her ne kadar kodeks formunun kullanılmaya başlanması bazı kavim ve medeniyetlerde “poṭhī” şeklinin ortadan kalkmasına sebep olmuş olsa da Asya'da Tibetler ve özellikle Uygurlar uzun bir müddet daha poṭhī kitap formunu kullanmaya devam etmişlerdir (Resim 1. 3). Bu kullanım şeklinin ilk cilt formu, Şinasi Tekin'in çizimlerinde (Resim 1.2) de görüldüğü üzere ilk başta yazı malzemesinin

Resim 1.3: Uygur harfli Poṭhī örneği.

http://turfan.bbaw.de/dta/mainz0698_seite1.jpg ET:15.12. 2018

ortasına açılan bir delikten geçirilen iplerle bağlanarak oluşturulmaktaydı. Ruloların cönk şekline dönüşmesi ise yazı malzemesinin ortadan ikiye kırılarak ya da katlanarak birbirine tutturulması suretiyle yapılmıştır. Bu tür eserlere zamanla metni dış etkenlerden koruyabilmek ve zamanın yıpratıcı etkisini en aza indirebilmek için bir kapak yapma ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu ihtiyacın da çoğu zaman bakır plaka, tahta, mukavva yahut derilerle karşılandığı ve bu son ciltleme biçiminin 20. yüzyıla kadar devam ettiği görülmektedir.

Kitap formunun geçiş döneminde ortaya çıkan ve “pothi” olarak adlandırılan bu kitap biçimi bizdeki cönk özelliği gösteren kitapların ilk şekilleridir. Bunların ilk örneklerinin içinde daha çok Budist dini metinleri bulunmaktadır. Bunlar zamanla yayıldıkları bölgelerde çeşitli konuları da bünyelerine katmış ve farklı isimler altında 20. yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir.

1.1.1.2. Cönk Teriminin Menşei

Yapılan araştırmalarda *cönk* teriminin köken itibarı ile Çin, Cava ve Malaya dillerinde kullanılan *jung/djong/cong* kelimesinden geldiği ve Türkçede “cönk”, İngilizcede “junk”, Fransızcada “jonque”, İspanya ve Portekizcede “junco”, İtalyancada “giunco”, Farsçada “cünk” olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Gökyay, 1984: 107). Özellikle Çince büyük yelkenli gemi anlamına gelen “jung” kelimesinin Türkçeye edebi bir isim olarak geçtiği ile ilgili pek çok bilgi mevcuttur. Fakat “cönk” kelimesinin hangi dilden hangi dile geçtiği ve hangi anlamlarda kullanıldığının saptanması, sanat tarihi ve eski Türk dili gibi alanlarda yapılacak disiplinler arası çalışmalar ve yeni belgelerin bulunması ile daha belirgin hale getirilebilir.

“Cönk” kelimesinin menşei ile ilgili araştırmacılar arasında üç farklı görüş bulunmaktadır: 1. görüş, kelimenin köken bakımından Cava ve Malaya dillerine ait olduğudur. 2. görüş, Çinceye ait olduğu, 3. görüş ise kelimenin Türkçe olduğudur. Bu üç görüş de kelimenin Asya kıtasına ait olduğunda hemfikirdirler. Yapılan araştırmalar neticesinde “cönk” kelimesinin kökeni hakkında daha önce söylenenlerden farklı ve yeni bilgiler elde edildi. Bunlardan ilki, yaklaşık bin yıl önceki Türk kavimlerinin söz varlıklarını örnekleriyle ortaya koyan *Divanü Lûgat-it Türk*’te karşımıza çıkan Çiğilce *kutu*, *çömçe* anlamlarına gelen *çöngek* sözcüğüdür (Kâşgarlı Mahmud, 2013a: 158). Bu kelimenin “çönk”, “çöng” ya da “çong/çonk” şeklinde farklı ağızlarda telaffuz edilebilme

olasılığı ile ilgili düşünceler vardır (Yıldırım, 2013: 16). Bunun yanında Yeni Tarama Sözlüğü'nde “yukarı kaldırmak” anlamına gelen *cögeltemek* [*cöngeltmek*, *çögeltemek*] (1983: 46) kelimesi mevcuttur ki her iki kelime de bir arada düşünülecek olursa kutuyu yukarı kaldırmak gibi bir ifade ortaya çıkmaktadır. Kutuyu belli bir yüksekliğe kaldırmak değil de cönklerin kapağının yukarı doğru kaldırılması ile alakalı olarak, kutunun kapağını yukarı kaldırmak ifadesi “cönk” kelimesinin kökeni için ihtimaller dâhilinde ele alınabilir. Nitekim yazma eser biçimlerinin ilk örnekleri ele alındığı zaman, ruloların muhafazasında kullanılan kutuların varlığı bu düşüncemizi destekler mahiyettedir.² Bunun dışında

Resim 1.4: TİEMKK, 2010: 160

Türklerin tedrici olarak Müslümanlaşması, Araplarla kitap ve muhafazası konusunda etkileşimleri olduğu görülmektedir. Zira 9. yüzyılda Abbasilerin Kur'an-ı Kerim'in yapraklarını kutu içinde muhafaza ettikleri bilinmektedir (Resim 1.4). Bundan dolayı da Araplarla Türkler arasında bu ciltleniş şekli açısından bir etkileşimin olması mümkündür. Bu ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda Türklerin “çöngek” kelimesi ile kutu sözcüğünü karşıladığı ileri sürülebilir. Sonradan bu kelime yazı ve kitap literatürüne girerek edebi bir hüviyete kavuşmuş ve son halinde “cönk” şeklini almış olabilir.

İkinci olarak, Çin yelkenli gemilerinin tarifi için kullanılan “cönk” kelimesinin, edebi bir terim olan “cönk” sözcüğünün kökeni olduğu yönünde fikir beyan eden araştırmacılar bulunduğu yukarıda belirtilmişti. Bu araştırmacılar, içinde her türlü malı taşıyan gemi manasındaki cönkle, içinde her türlü yazılı metni ihtiva eden cönkleri benzer taşıma aracı olarak gördüğünden böyle bir fikir ileri sürmüşlerdir. Oysa burada göz ardı edilen şey, cöngün muhtevaya ait bir husus olmadığı, bir kitap şekli olduğudur.

Yapılan araştırmalarda “cönk” kelimesi, her ne kadar köken bakımından Çin kaynaklı olsa da bu kelime zamanla Türkçeleşmiştir. Çince, içi varil ve fıçı gibi derin kaplar için kullanılan *t'un* sözcüğü, Türkçeye tahta kova anlamında *tung* şeklinde geçmiştir (Laufer, 1919: 578). Bu kelimenin, Türk lehçelerinde görülen *t > ç* ses değişimi ile zamanla *tung > çung > çöng > cönk* biçiminde değişerek son şeklini aldığını

² bk. Resim 1.1.

düşünülebilir. Cönklerin ilk örneklerinde metinlerin bir kutu içine konarak muhafaza edildiği; “tung” ve “çönge” gibi kelimelerin de “kutu” manasına geldiği göz önünde bulundurulduğunda cönk isminin, Çin yelkenli gemisinden değil de “kutu” manasından geldiğini ifade etmek daha doğru olacaktır.

Cönklerle ilgili yapılan araştırma ve incelemelerde cönk kelimesinin geçtiği en eski kaynağın, Tarihçi Raşididdin (1247-1318)’in derlediği “Tarih Seti: Hind, Sind ve Keşmir Tarihleri” isimli eser olduğu ve burada gemi anlamında kullanıldığı görülmüştür (Qiū Yihào, 2012: 136). Edebi bir terim olarak kullanılması ise 15. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. *Cönk teriminin en eski kullanımı Şiraz’da 1420’de Baysungur’a ithaf edilen müzehhep bir içindikiler tablosunda bulunmuştur (Berlin, Museum für Islamische Kunst-I,4628). Buna ek olarak cönk terimi aynı dönemdeki Şerafeddin Alî Yezdî’nin Münşeâtında da görülür (TSMK-R. 1019, yk. 57b-61b) (Roxburg, 2012: 459). Yaklaşık bin yıllık bir geleneği olan bu kitap şeklinin yapılacak yeni çalışmalarla, daha eski tarihlere götürülmesinin mümkün olduğu kanaatindeyiz.*

Günümüzde Türkiye’de ve dünyada yazma eser kütüphanelerindeki kataloglarda “cönk” teriminin karşılığı olarak “sefine”, “mecmua”, “mecuma”, “pothi”, “beyaz”, “beyaz-ı büzürg” ve “oblong” ifadeleri kullanılmaktadır. Oblong ve pothi dışındaki isimlendirmelerin, “cönk”ün ciltlenişi açısından değil de muhtevası açısından yapıldığını ortaya koymaktadır. “Oblong” ve “pothi” ifadeleri ise “cönk”ün ciltleniş biçiminden dolayı verilmiş isimlerdir.

1.1.2. Cönk Tanımı

Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Türkçe Sözlük’te “cönk” teriminin anlamı, iki şekilde verilmiştir: “I. Edebiyat, Saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter, sığırdili. II. (Malezya dilinden) esk. Büyük yelkenli gemi” (Türk Dil Kurumu, 2011: 471-472).

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’nde ise “cönk” kelimesine dört farklı anlam verilmiştir: Eskişehir’in Sivrihisar, Kastamonu’nun Araç, Çorum’un İskilip, Niğde’nin Bor ilçeleri, İçel’in Mut ilçesi Yapıntı köyü ile Kütahya, Konya, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Edirne illerinde *uzunlamasına açılan eski şiir ve destan dergisi*; Eskişehir’in Seyitgazi ilçesi Numanoluk, Ordu’nun Ulubey ilçesi Bahattin ve Kırşehir’in Köşker köyünde *neşe, sevinç*; Çanakkale’nin Ezine ilçesi, Bilecik’in Bozüyük ilçesi

Dodurga, Eskişehir'in Sivrihisar ilçesi Aynalı ile Sivas'ın Zara ilçesi Bekteş köyünde *şakacı, güler yüzlü (kimse)*; Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesinde *köşe*; İzmir'in Narlıdere ilçesinde *varlık, zenginlik* (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü II, 2009: 1007).

Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü'nde Malezya dilinde cong, Farsça'da cüng: **جوناك** olarak belirtilen “cönk” kelimesinin tanımı şöyledir: *1. Büyük yelkenli gemi, 2. ed. Halk şairlerinin şiirlerinin toplandığı, uzunlamasına açılan el yazması, dana derisi kaplı şiir defteri; danandili; sığirdili* (Çağbayır, 2017: 281).

Diyanet İslam Ansiklopedisi'nde “cönk” genellikle *âşık edebiyatı, halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin toplandığı anonim mahiyette bir mecmua türü* olarak tanımlanmıştır (Gökyay, 1993: 73).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde “cönk” sözcüğü *çoğunlukla Âşık edebiyatı, halk edebiyatı ve halkiyat ürünlerini ihtiva eden; uzunlamasına açılan, ensiz, uzun yazma mecmualara verilen ad* şeklinde açıklanmıştır (Koz, 1977: 83).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı'nın birinci cildinde “cönk” kelimesine karşılık “cöng/cünk/cüng” ifadeleri kullanılmış ve *bir çeşit büyük gemi. Halk şairlerinin, şiirlerini not etmek için kullandıkları uzunlamasına ciltlenmiş defter. Defter, kitap* şeklinde tanımı yapılmıştır (Tietze, 2002: 453).

Okyanus Ansiklopedik Sözlüğü'nün ikinci cildinde “cönk” kelimesinin Cava dilinden geldiği belirtilerek bu kelimeye *yapılış ve biçim bakımından alışılmış kitap ve defterlere benzemeyen, bunların dipten yanlamasına dikilip yanlamasına açılmalarına karşılık, dipten uzunlamasına dikilmiş ve uzunlamasına açılan şiir defterine veya dergilerine verilen ad. Güldeste, Antoloji. Malezya'da kullanılan büyük yelkenli gemi* anlamları verilmiştir. (Tuğlacı, 1985: 412).

Edebiyat Terimleri Kılavuzu'nda “cönk” *güldeste, Antoloji. Saz şairlerinin en beğenilen şiirlerinin toplandığı defter. Bazen bu seçilmiş manzum parçalar arasında mensur parçalara da rastlanır. Bu defterlerin açılışı aşağıdan yukarı doğrudur* şeklinde tanımlanmıştır (Karaalioglu, 1975: 63).

Edebiyatımızda İsimler ve Terimler adlı çalışmada “cönk” için *halk edebiyatı ürünlerinin yazıldığı deftere* denir. *Bir çeşit antoloji sayabileceğimiz bu alttan yukarıya*

doğru açılan defterin yazarları çoğu zaman bilinmez tanımı yapılmıştır (Tekin, 1995: 130).

Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü’nde “cönk” şu şekilde açıklanmaktadır: *İçinde halk şairlerinin şiirlerinin ve türkü, mani, destan, fıkra, hikâye, dua, hutbe gibi yazanı belli olmayan anonim manzum ve mensur ürünlerin yer aldığı, aşağıdan yukarı doğru açılan, çoğu meşin kaplı/ciltli el yazması defter/mecmua* (Karataş, 2001: 82).

Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü’nde “cönk”, *boyu eninden uzun, uzunluğuna açılır, şiirler yazılı defter* olarak ifade edilmiştir (Özön, 1971: 123).

Türk Edebiyatı Tarihi’nin birinci cildinde “cönk” kelimesi, *genellikle folklor ve halk edebiyatı ürünlerinin yer aldığı sırtı dar, eni geniş, uzunlamasına açılan yazma kitap türünün adıdır. Sözcüğün Çinlilerin conk, İngilizlerin junk dedikleri bir gemi türünün adıyla ilgili olduğu ileri sürülür* cümlesi ile açıklanmıştır (Özkırımlı, 2004: 297).

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü’nde ise “cönk”ün Cava, Malezya dillerinden veya Sanskritçe’den geldiği belirtilerek iki anlamda da sözcüğün tanımı verilmiştir: *1. Daha çok Çin, Japon, Hint denizlerinde kullanılan altı düz, güçlkle manevra yapabilen büyük teknelere verilen isimdir. Bambu kamışlarıyla desteklenmiş, birden beşe kadar dikdörtgen biçiminde, yelkenleri olan, bu tekneleri Çinliler, ‘conk’; İngilizler, ‘junk’ diye adlandırmaktadırlar. 2. İçinde saz şairlerinin şiirlerinin bulunduğu, başka nüshası bulunmayan defterlere cönk adı verilmektedir* (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü I, 2001: 567-568).

Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü’nün ilk cildinde “cönk” ifadesinin Farsça “cung” sözcüğünden geldiği ve *büyük gemi anlam genişlemesiyle şiir defteri* olduğu belirtilir (Eyüboğlu, 1988: 55).

Misalli Büyük Türkçe Sözlük’ün birinci cildinde “cönk” ifadesi şöyle tanımlanmaktadır: *Fars. Cung < Malayca. cong “dibi düz yelkenli gemi” [Kelime batı dillerine de geçmiştir]. Boyu eninden uzun olup uzunlamasına açılan yazma halk şiiri mecmuası* (Ayverdi, 2005: 501).

Adana Mintıkası Maarif Mecmuasının 3. sayısında Mahmud Mesud “cönk” kelimesinin Türklerden Çinlilere, Çinlilerden Japonlara, Japonlardan Hintlilere ve sonrasında da Avrupa lisanına geçtiğini söyler. “Cönk” sözcüğünün Türkçe olduğunu ve

gemi anlamına geldiğini belirterek sözcüğü şöyle tanımlamıştır: “*Türkü, mani, destan, koşma, şiir, bozlak, hikâye-i atalar sözü darb-ı mesel, ferman, buyurultu, dua hutbe, nefes, mersiye gibi milli, dînî tasavvufî, felsefî, aşkî manzum ve gayrı manzum eserlerin eski zamanlarda toplanıp yazılmış olduğu mecmualara denir ki bunlar tûlânî açılır defter şeklindedir*” ([Koman], 1928: 3).

Ahmet Talat Onay “cönk” kelimesinin anlamını *aşağı yukarı 25 cm. uzunlukta, 15 cm. genişlikte kesilmiş kâğıtların kısa taraflarından dikilmek suretiyle yapılan defterdir* şeklinde vermiştir (Onay, 1996a: 20).

Şükrü Elçin “cöng”ü *alttan yukarıya uzunlamasına açılan* eser olarak tarif eder (Elçin, 1988: 11).

Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönk’lerin Değeri adlı makalesinde M. Şakir Ülkütaşır “cönk” ifadesini *türkü, mâni, destan, koşma, atasözü, fıkra, hikâye, nefes, mersiye, ilâhi, dua, hutbe v.s. gibi millî, dinî (tasavvufî) şiir ve mensureleri ihtiva eden el yazması dergi (mecmua)’lere denir* şeklinde tanımlar (Ülkütaşır, 1967: 905).

Doğan Kaya “cönk” hakkında şu bilgileri verir: *başta halk şairlerinin şiiri olmak üzere çeşitli folklorik bilgilerin kaydedildiği ve uzunlamasına açılan (tulânî), sırtı dar, ensiz, deri kaplı defter* (Kaya, 2014a: 209).

Nurettin Albayrak ise “cönk” kelimesinin Cava dilinden olduğu ifade ederek şöyle tanımlar: *Çoğunlukla âşık edebiyatı, halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin yer aldığı uzunlamasına açılan, ensiz, uzun, anonim yazma mecmualara verilen ad* (Albayrak, 2010: 106-107).

Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü’nde “cönk” maddesinin tanımı şu şekildedir: *Âşık edebiyatı alanında önemli bir yazılı kaynağı olan cönkler çoğunlukla âşık edebiyatı ürünlerini içeren; uzunlamasına açılan, ensiz, uzun defterlerdir* (Artun, 2014: 114).

Yazın Terimleri Sözlüğü’nde ise *saz ozanlarının, kendilerinin ya da başkalarının koşuklarını derledikleri, uzunlamasına açılan deri kaplı defter. Buna “sığır dili” ya da “dana dili” de denir* şeklinde bir “cönk” tanımı yapılmıştır (Gencan vd., 1974: 36).

Mehmet Kanar, “conk” terimini *gemi, fotoğraf albümü, cönk, şiir mecmuası ve şiir albümü* şeklinde tarif eder (Kanar, 2010: 572).

M. Fatih Köksal “cönk” sözcüğünü alışılmış tanımların dışında bir tanımla vererek *muhtevası her ne olursa olsun, uzunlamasına açılan, ensiz yazma türüne cönk denir* biçiminde cöngü ifade eder (Köksal, 2017: 248).

Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati’nde “cüng” kelimesinin Farsça olduğu belirtilerek *şairlerin seçme eserleri yahut beyitlerin el yazma toplusu. Fars dilinde yazılmış cüng* tanımı yapılmaktadır (Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati I, 2006: 431).

Gencinei Güftar Ferhengi Ziya’nın “cung” maddesinde ise “cönk”, *büyük gemi ve içinde türlü türlü şiirler ve meseleler bulunması itibariyle eş’ar defterine denir. Ona beyâz-ı buzurg da derler* şeklinde tarif edilmiştir (Şükün, 1996: 663).

Ferheng-i Farisî’de “cönk” içinde çeşit çeşit şiirler ve sözlerin yazılı olduğu büyük defter şeklinde tanımlanarak “keştî” ve “sefine” karşılığı olarak verilmiştir (Âmid, 1392: 473).

Ferheng-i Farisî’de “cönk” kelimesinin kökeni Sanksritce olarak ifade edilmiş ve cönk için “keştî”, “sefine”, “keştî-i cihaz-ı bozorg” ve “beyaz-ı büzürg” gibi karşılıklar kullanılmış, *beğenilen şiir ve sözlerin yazıldığı defter. Tasvir ve resim albümü* şeklinde de tanım yapılmıştır (Muîn, 1371: 1246).

Vâjenâme-i Nevîn’de “cönk” sözcüğünün tanımı şu şekilde verilmiştir: *Keştî, cihaz-ı büzürg, sefine, beğenilen şiir ve sözlerin yazıldığı defter. Tasvir ve resim albümü* (Karîb, 1375: 343).

Lugatneme-i Dihuda isimli mufassal sözlüğünde Ali Ekber Dihuda, cönk kelimesinin Hintçe kökenli olduğunu, İbn-i Batuta’nın ‘conk’ şeklinde kaydettiğini, İran’da bir şairin sadece gazellerinin bulunduğu divana sefine dediklerini, Hintlilerin de bu manaya sefine kelimesini kullandıklarını belirtir ve cönke dört farklı mana verir: 1. *Bir deve çeşidi*, 2. *Gemi*, 3. *Şiirler ve notların kaydedildiği defter*, 4. *Çeşitli şairlerin şiirlerinden bazılarının düzensiz olarak kaydedildiği bir kitap* (Dihuda, 1998: 5/7878).

Doğrudan ya da dolaylı olarak konusu cönk olan çalışmaların hemen hepsinde cönklere dair çeşitli tanımlar verilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde birkaç istisna dışında bunların, aşağı yukarı benzer ifadelerle tanımlandıkları belirlenmiştir. Özellikle muhteva açısından yapılan tanımlar, cönklerin sadece özelde âşık edebiyatı, genelde manzum ürünlerin yazıldığı birer el yazması defter niteliğinde oldukları yönünde bilgiler

barındırmaktadır. Bunun en açık örnekleri çalışmaya dâhil edilen tanımlarda da görülmektedir.

Cönkleri diğer kitap şekillerinden ayıran en belirgin ve en önemli özellik, onun uzunlamasına açılmasıdır. Yapılan incelemelerde pek çok araştırmacının çoğunlukla cönk ve mecmuaları şekil açısından ayırmadığı görülmüştür. Bunun en önemli sebebi cönklerin şekil olarak değil de muhteva olarak değerlendirilmeleridir. Bunu önlemenin en kolay yolu, eserin muhtevasına değil de kapağının ve sayfalarının nasıl açıldığına bakılmasıdır. Çünkü kodeks şeklinde tabir edilen kitaplar sağdan sola ya da soldan sağa, cönkler ise aşağıdan yukarıya doğru uzunlamasına açılmaktadır. Boyut olarak da cönklerin diğer kitap şekillerinden çok farklı olmadığı, sadece cönklerin eninin genelde biraz daha dar olduğu görülmektedir.

Bugüne kadar ilim âlemine sunulan çalışmalardan ve incelenen yazma eser/matbu cönk-mecmualardan edindiğimiz izlenimlerden hareketle cönk için teklif ettiğimiz tanım şu şekildedir: *Mürettibinin zevk ve meşrebine göre herhangi bir dilde yazılan; muhteva ve konu açısından hiçbir sınırlaması olmayan, manzum ya da mensur her türden metni ihtiva edebilen; ciltlenişi bakımından kodeks kitapların aksine uzunlamasına açılan el yazması, taş baskı veya matbu eserlere cönk denir.*

Yukarıdaki cönk tanım ve tariflerinin yanı sıra, cönkler üzerine yapılan çalışmaların hiçbirinde tesadüf edilemeyen ve “kümmî” olarak tesmiye edilen bir kitap şekli daha bulunmaktadır. Sözlüklerde, bununla ilgili ifadeler genel hatlarıyla şöyledir: Eski yazma kitap çeşitlerinden olan, uzunlamasına açılan ve âlimlerin cübbelerinin yenlerinde taşıdıkları kitaplara verilen ad (Devellioğlu, 2005: 534; Pakalın, 1993: 340-341; Çağbayır, 2017: 945; Esiner Özen, 1985: 41).

Arapça “yen, kol” anlamında kullanılan ve “küm” kökünden türetilen “kümmî” kelimesi, eserin taşınmasına bağlı olarak kavramsal açıdan cönk şeklindeki kitap türünün bir diğer ismi olmuştur. Sözlüklerde geçen “uzunlamasına açılan” ifadesi, “kümmî”lerin cönklerle şekil açısından aynı olduğunu göstermektedir. İçerik açısından da aralarında hiçbir fark bulunmayan bu iki kitap şeklinin, yukarıda da zikredildiği üzere eserin yende taşınmasına bağlı olarak isimlendirilmesinden kaynaklı farklılık bulunmaktadır.

Âlim ve bilginlerin cübbelerinin kollarında taşımalarından dolayı kümmî olarak adlandırılan bu cönkler, kitap ve kütüphanecilik alanında bir kitap şekli olarak yer alsa da

bunların kayıt ve tasnifinde kümmî terimi kullanılmamış ve daha çok bilinen isimler olan cönk/mecmua adı altında kaydedilmiştir.

İçerik olarak bayram, hususi ay ve günlere ait hutbeleri; hatim, ahidname, cenaze, nikâh, yemek ve ezan gibi muhtelif duaları; mübarek gün ve geceler; dini meselelerle ilgili soru ve cevapları; ayet ve hadisleri; Hz. Peygamber'in doğumu, Mevlid-i şerif, peygamberlerin vasıfları; beş vakit namazın, bayram namazlarının ve abdestin tarifi; tasavvuf ve tarikatlar hakkında bir takım bilgileri; dini manzum metinleri yani dini-tasavvufi metinleri ihtiva eden cönklere, "kümmî" dendiği görülmektedir. Çünkü bunlar, diğer cönk metinlerine nazaran daha özenli ve dikkatli yazılmışlardır. Bu sebeple imla ve bilgi açısından daha güvenilir ve genel olarak kolay okunması için harekeli nesihle yazılmışlardır.

Resim 2.5: Hatim duasını içeren bir kümmî. MEAK5 v. 1^b

Öte yandan cönkler, daha çok şifahi kültürün yazıya aktarılması ile oluşturulan bir nevi derleme özelliği gösteren eserler iken dini metinleri muhtevi "kümmî"ler ise başka bir yazılı metinden veya âlim ya da âlimlerden harfi harfine kopya edilmek suretiyle hazırlanmış eserler mahiyetindedir. Bu da bize göstermektedir ki cönkler, daha çok mürettibinin şahsi zevk ve beğenisine göre hazırlanırken, "kümmî"ler toplumun beklentilerini karşılamaya yönelik olarak tertip edilmiştir. Yine burada cönkleri toplumun her kesiminden insanların, "kümmî"leri ise çoğunlukla dini ilimlerde belli bir seviyede olan kişilerin tertip ettiği görülmektedir. Çünkü "kümmî" yazan ya da bulunduran kişiler toplumsal ve dini merasimlerde halka önderlik yaptıkları için bu kişiler cübbelerinin yenlerinde sürekli bu tür eserleri taşımaktaydılar. Bunun sebebinin "kümmî" müretteplerinin ya da sahiplerinin katıldıkları meclislerde kendilerine teklif edilen, özellikle de dini muhtevalı konuşmaları daha rahat ve güzel bir şekilde icra edebilmeleri olduğu kanaatindeyiz. Buna örnek "kümmî" tutan bir kişinin, gittiği bir mecliste hatim duası yapması istenildiğinde cübbesinin yeninden kümmîsini çıkararak hatim duasını yapması olabilir. Bu durumun düğün ve cenaze gibi merasimlerin yanında hatiplik vazifesi için de geçerli olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir.

1.1.3. Cönklerin Yapısı

Cönkler, yapısal anlamda hacim ve boyut açısından oldukça fazla çeşitlilik göstermektedir. Eldeki mevcut yazma ve matbu cönklerden hareketle yapı bakımından en küçük cöngün eni 7.5, boyu 0.5 cm, en büyüğünün eni ise 33.5 ve boyu 11.7 cm'dir. En ve boylarının ölçüsü aynı olan cönkler bulunsa da genel olarak ölçüler birbirinden farklıdır. Bunun dışında bazen cönklerde eni aynı olup uzunluğu farklı olan yaprakların tek bir cönk altında toplandığı da görülmüştür. Özellikle yapısı itibarı ile cönklerin eninin dar, boyunun uzun ve bazı cönklerde sayfa kenarlarının oval olmasından dolayı uzuv olan dile benzetilmesi, halk arasında cönklerin “sığırdili” ve “danadili” olarak da adlandırılmasına sebep olmuştur.

Cönklerin kapakları, cilt özellikleri bakımından birbirinden farklılık arz etmektedir. Kodeks kitap türünün ciltlenmesinde olduğu gibi cönklerde de meşin, sahtiyan ve bez ciltler kullanılmıştır. Bunun dışında kapakları sadece mukavvadan oluşan ya da ciltless örnekler de mevcuttur. Özellikle eski tarihli cönklerin yıpranma olasılığı çok yüksek olduğu için sonradan kapaklarının değişmiş ya da başka bir cöngün cildi altına alınmış olma ihtimali de bulunmaktadır. Sadece eski tarihli olanlar değil özellikle yakın tarihli olup sürekli okunması ve taşınmasına bağlı olarak kopan ve yıpranan cönkler de söz konusudur. Bu gibi durumlarda kapak, cöngü elinde bulunduran kişinin maddi durumu ve zevkine göre değiştirilmektedir. Bunun dışında ciltless, kapaksız olan cönkler sonradan alelade kesilerek hazırlanan ve cöng'e eklenen mukavva kapaklarda herhangi bir cilt özelliği bulunmamaktadır. Cönklerin kullanım sıklığına bağlı olarak çoğu zaman alt kapağı bulunabilir. Fakat üst kapağı bulunmayabilir. Yine cönklerin kullanım sıklığına bağlı olarak cönk kapağında oluşan deformasyondan dolayı sonradan cöngün cildinin değişmesi, yenilenmesi ya da boş olan bir cilde eklenmesi gibi durumlar da görülmektedir. Ciltleme ve kâğıt işlerinin pahalılığı göz önünde bulundurulduğunda bunun, ciltleri yıpranan, kopan cönkleri koruma yollarından biri olduğu görülecektir. Bu durum dikkate alındığında bir cöngün tarihlendirilmesinde sadece cilt ve kapak özelliklerinden faydalanmanın araştırmacıları yanıltabileceğine şüphe yoktur.

Cönklerin ciltleri üzerine yapılan incelemelerde bunların çoğunlukla siyah, koyu kahverengi, kırmızı ve bordo renklerde ciltlendiği tespit edilmiştir. Bunların deri ciltli olanlarının üst kapağında mürettibinin ekonomik durumuna göre değişen çeşitli motif ve

şekiller mevcuttur. Bunların bazılarında klasik kitap ciltlerinde tezyinat unsuru olarak kullanılan salbek³ ve şemsenin⁴ de sıkça kullanıldığı görülmektedir.

Cönklerin hacmini oluşturan unsurların başında gelen yaprak sayısı 5 ile 450 arasında değişmektedir. Bu sayılar değerlendirilirken cönk yapraklarının kesilmesi, koparılması, cönge bir veya daha fazla yaprağın eklenmesi ya da birden fazla cöngün tek bir cilt altında toplanması göz önünde bulundurulmalıdır. Cönklerde yaprak ve sayfa numaralarının ya da rekabenin⁵ bulunmayışı, eserin yapraklarının tam olup olmadığı hususunda kesin bir bilgiye ulaşmayı engellemektedir.

Diğer taraftan cönklerde 1 ile 60 arasında değişen farklı kâğıt tiplerinde boş sayfalar bulunduğu görülmektedir. Bu da bir cönge daha sonraları boş sayfalar eklendiğini göstermektedir. Eski tarihli cönklerde ise boş sayfa sayısı daha azdır. Çünkü cönk, el değiştirdikçe doldurulmuş ve yeni sayfalar ilave edilmiştir. Bunu aynı cöngün içine yazılmış metinlerin altındaki farklı tarihlerden anlamaktayız.

Her ne kadar taranan yazma cönklerde yaprak ve sayfa numarası bulunanlar mevcutsa da sayfa numarası olmayanların büyük bir yekûn tuttuğu görülmektedir. Özellikle el yazması cönklerle sonradan şahısların verdikleri ile kütüphane kayıtları sırasında verilen numaralar Latin harflidir.

Cönkler yaprak ve sayfa numaraları açısından ele alındığında karşımıza şu hususlar çıkmaktadır:

- a) Varağın “a” yüzüne Arap, “b” yüzüne Latin harfli sayfa numarası verilmiştir. Her iki dilde verilen sayılar birbirinden bağımsız olup kendi içlerinde belli bir düzende numaralandırılmıştır (İA4).
- b) İlk varağın “b” yüzü 1 sayısı ile başlar. İkinci varak 2 ve 3 sayıları ile devam eder. 4. sayfadan itibaren her varağın ön yüzüne sayfa numarası olarak çift sayılar yazılmıştır (İA5).

³ “Salbek: Cilt motifidir. Şemsenin iki ucunda yer alır. En güzel örneklerine XVI. yüzyıl ciltlerinde rastlanır. XVII. yüzyıldan itibaren daha büyük yapılmış ve güzelliğini kaybetmiştir” (Ece, 2015: 223).

⁴ “Şemse: Cilt üzerine yapılan şeklin güneşi andırması münasebetiyle bu ismi almış olmalıdır....İki ucu uzatılarak süslenmiş şemselere salbekli şemse denir” (Ece, 2015: 228).

⁵ “Ayak, çoban, garip, murakıp, müşahide, müşir, müş’ir, rabıta, reddade, takip ve takibe de denir. Yazma eserlerde sayfaların numaralandırılması söz konusu olmadığı için eldeki metnin bütünlüğü bu kayıt ile takip edilir. Her varağın “b” yüzünün sol alt kenarında sonraki sayfanın ilk kelimesi veya kelimenin ilk harflerinden bir veya bir kaç yazılır. Bu şekilde metnin bütünlüğü takip edilir” (Ece, 2015: 228).

- c) Bazı cönklerde sayfa sayfa numara verilmeyip sadece varaklara numara verilmiştir (SYK1, SYK2).
- d) Latin harfli ve Arap harfli sayılar aynı sayfada bulunmaktadır. Fakat eserin ilk sayfasının nereden başladığı karıştırıldığı için bu sayılar genellikle birbirini tutmamaktadır (SYK3).
- e) İlk varakta aynı sayı birden fazla tekrar etmiştir (SYK4).
- f) Bazı cönk sayfalarına Arap harfleri ile sayfa numarası verilirken varaklara da Latin harfleri ile varak numarası verilmiştir (İA6).

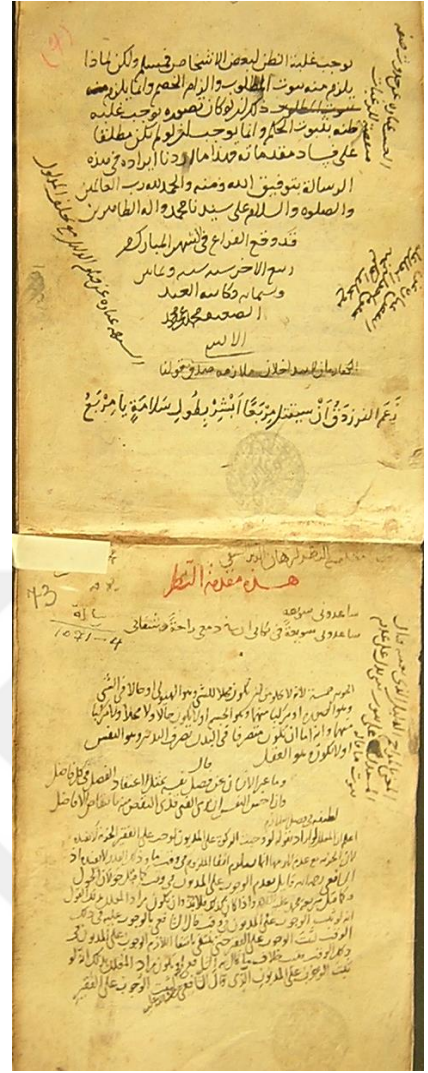
Latin harfleri ile verilen sayfa numaraları cönkleri bağlayıcı değildir. Çünkü bu numaralar sonradan verilmiştir. Yine de cönklerin yapısal özellikleri bakımından ele alınmalıdır.

Tam olan cönklerde ise sayfa/varak numaraları ya da rekabe az da olsa kullanılmıştır. Eldeki mevcut bilgiler ışığında matbu ya da taş baskı cönklerde rekabe ve sayfa numarası bulunduğu tespit edilmiştir.

1.1.4. Cönk Geleneği

Yazının icadıyla başlayan, yaprak, kâğıt ve parşömenlerin yukarıya doğru açılacak şekilde ciltlenmesiyle eşkâli belirlenen cönklerin ilk örnekleri olan *pothiler*, Orta Asya'da 9. yüzyıldan başlayarak, gelişim ve değişim süreciyle birlikte farklı adlandırmalarla beraber 20. yüzyılın ortalarına kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. İlk şekillerinin içinde daha çok Budist dini metinlerinin bulunması ve bu eserlerin din adamları tarafından tertip edilmesi toplumun bu kitaplara kutsal bir değer atfetmesine ve zamanla da bu kitap biçiminin bir gelenek haline dönüşmesine sebep olmuştur. Bu gelenekselleşme süreci sadece kitabın ciltlenişi ile sınırlı değil muhtevasıyla da alakalıdır. Fakat Türklerin İslamiyet'le tanışmasıyla birlikte bu kitap şekli hem içerdiği metinler hem de yazı dili bakımından çeşitli değişikliklere uğramıştır.

Türklerin, Müslüman olmasından Anadolu'ya gelmesine kadarki süreçte “cönk” kitap şeklinin devam ettiği bilinse de dönemin özelliklerini yansıtan eserlerin yetersiz olmasından dolayı, bu süreçte cönklerin yazılması ve kullanılmasıyla ilgili bilgiler oldukça kısıtlıdır. Anadolu sahasında ise elimizdeki mevcut bilgi ve belgelerden hareketle ilk cönk şeklindeki kitabın, Arapça olarak İslam dini ile ilgili metinlerin yer aldığı Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-Ünsî tarafından Hicri 686, Miladi 1287 yılında kaleme alınan eser olduğu tespit edilmiştir (Resim 1.6). Bu eserden yüzyıl sonra Hicri 786, Miladi 1384-1385 yılında Bolu yöresinde Ömer Ağanın Hasan tarafından yazılan ve Yunus Emre'ye ait ilahilerin yer aldığı, bir cönk bulunmaktadır (Akyoloğlu, 1987: 105). Fakat bu cönk hakkındaki bilgimiz İsmail Akyoloğlu'nun verdiği bilgilerle sınırlı kaldığı ve eser görülmediği için bu bilgiye şimdilik ihtiyatlı yaklaşmanın doğru olacağı düşüncesindeyiz. Bunun yanı sıra Hollanda Groningen Üniversitesi Kütüphanesi HS 474 numarada bulunan, Doğu

Resim 1.6: Hicri Rebiülahir 686 yılında yazılmış cönk. HSK1 v. 67^b-68^a

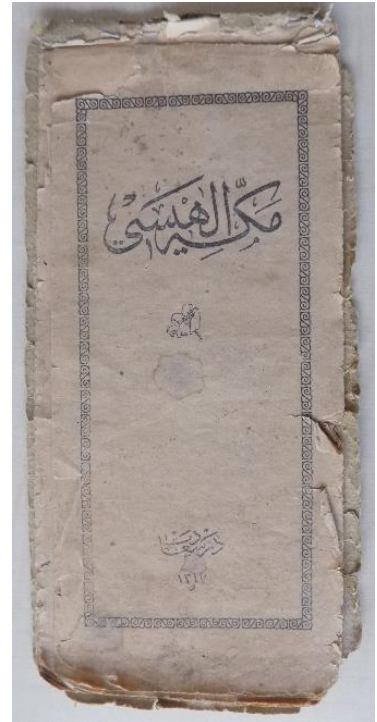
Türkistan menşeli ve içinde Atabetü'l-Hakayık'ın da bir nüshası bulunan cönk, Hicri 799, Miladi 1396/1397 tarihlidir (Schmidt, 2012: 63; Edip Ahmet Yükeki, 2019: 38). Bu üç eser, şu an için tespit edilebildiği kadarıyla Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra yazılmış cönk kitap formatında tertip edilmiş en eski eserlerdir. Bu konuda resmi ve hususi kütüphanelerde bulunan cönkler üzerinde yapılacak ayrıntılı çalışmalar cönklerin tarihlendirilmesi hususunda daha net ve doğru sonuçlar verebilir.

Çalışmanın çerçevesini oluşturan fakat incelemeye dâhil edilmeyen altı yüz cönk gelenek açısından ele alındığında, dini metinlerin çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Muhtevasını din dışı metinlerin oluşturduğu cönklerde bile en az bir dini metin ya da yazı muhakkak bulunmaktadır. Bunda cöngü birden fazla kişinin yazmış olmasının etkisi olmakla birlikte en ilkel hallerinden itibaren cönk kitap şeklinin oluşmasında dinin önemli

bir rol oynadığı düşünülebilir. Bunun dışında cönklerin yukarıya doğru açılması, satırlarının kısa olması gibi metnin yazımını ve takibini kolaylaştıran yönlerinin bulunması, cönk kitap şeklinin gelenekselleşmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, cönklerin yazıcıları ilk başta din adamları iken sonraki dönemlerde farklı yaş ve meslek grubuna ait insanların olması, toplumun farklı kesiminden insanların ihtiyaçları doğrultusunda kaleme alınması ve içerdiği metinlerin muhtevasının çeşitlenmesi geleneğin yayılma sahasının genişlemesini sağlamıştır.

Cönk geleneğinin bir diğer ayağını da cönkleri yazma işlemi oluşturmaktadır. Cönk sahibi kişi ya da kişiler, aynı zaman diliminde yaşadıkları şairlerden cönklerinin içine kendi şiirlerinden yazmalarını rica ettikleri bilinmektedir. Bu konuda Bedri Noyan'ın *Ayaşlı Abdi Efendi Cöngü'nün Tedkiki* başlıklı yazısında verdiği bilgiler oldukça dikkat çekicidir: “*Yine Ayaş'lı olan Es'ad Muhlis Paşa (vezir ve Büyükelçi) ile Dedesi'nin dost olduğunu söyleyen Er Abdî, onun paşa ile öteki tanıdığı şairlere bu cöngü verip birçoğunun şiirlerini buna kendilerinin elyazıları ile yazdığını, dedesinden gelen bilgiye dayanarak, söylemiş idi*” (Noyan, 1984: 101). Bunun dışında farklı şahısların yazmış oldukları yaprakların da tek bir cönk altında toplandığı göz önünde bulundurulmalıdır.

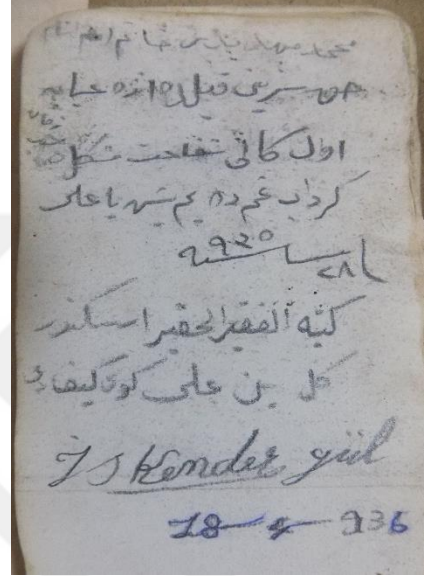
14. ve 16. yüzyıllarda Anadolu sahasında cönk şeklinde eserlerin mevcut olduğu bilinmektedir. Fakat bunlar daha çok Arapça ilmi metinleri ve bunların tercümelerini ihtiva etmektedir. Cönk yazan kişilerin sayısının günden güne artması ve dolayısıyla cönk metinlerinin muhtevasının genişlemesi, 17. yüzyılda cönk şeklindeki kitapların sayısında ciddi bir artışa sebep olmuştur. 18. ve 19. yüzyıllarda ise cönk şeklindeki kitapların sayısındaki artış devam etmiş; bu eserlerin muhtevasına sosyal, ekonomik ve tarihi konuların da dâhil edilmesi ile geleneğin zirveye ulaştığı bir dönem ortaya çıkmıştır. Nitekim bu döneme ait, özellikle âşık ve tasavvuf edebiyatı ile ilgili yüzlerce yazma cöngün, resmi ve şahsi kütüphanelerde muhafaza edildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra matbaanın iyice yaygınlaşmasıyla birlikte

Resim 1.7: 1317 yılında Dersaadet'te basılmış Matbu bir cöngün kapağı.

özellikle 20. yüzyılda cönk kitap şeklini benimseyen halk için artık matbu cönkler dahi basılmakta idi (Resim 1.7). 20. yüzyılda kâğıt teminin kolaylaşması ve yaygınlaşmasına bağlı olarak kodeks şeklinde ciltlenmiş kareli ve çizgili defterlerin ortaya çıkması, bu geleneğin zayıflamasına ve zamanla kaybolmasına zemin hazırlamıştır. Araştırmacıların bir kısmı her ne kadar bu tür defterlere geleneğin devamı mahiyetinde cönk dese de bunlar kodeks şeklinde olduğu için bunların mecmua kavramı ile karşılanması daha uygundur.

Latin harflerinin kabulüyle birlikte cönk şeklindeki kitapların içindeki metinlerde kullanılan alfabenin de değişikliğe uğradığı görülmektedir. Her ne kadar cönk yazarları Arap harflerini kullansalar da yer yer Latin harflerini tercih ettikleri de cönklerdeki metinlerden anlaşılmaktadır. Ayrıca metinlerin altına bazen Arap rakamlarıyla bazen de Latin rakamlarıyla metnin yazıldığı tarih belirtilmiştir (Resim 1.8). Aynı şekilde cöngün sahibi bazı sayfalarda ismini hem Arap harfleriyle hem de Latin harfleriyle yazmıştır.

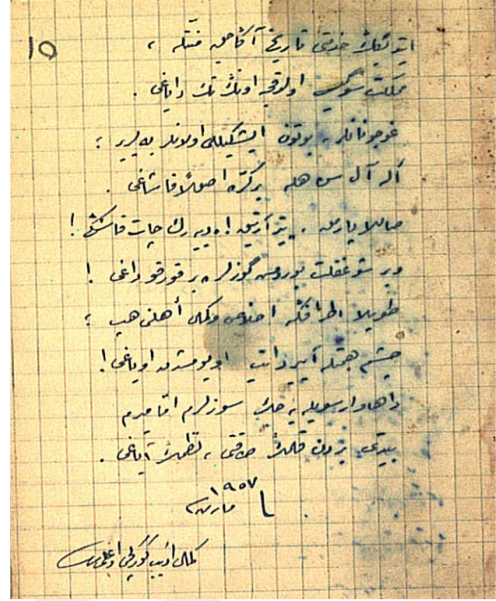
Resim 1.8: Metni Osmanlı Türkçesi ve yazıldığı tarihi Latince olan bir cönk sayfası, MEAK1 v. 17^b.

Aynı yüzyılda okul defteri olarak adlandırılan defterlerin ya da daktilo ile yazılan kodeks şeklindeki kitapların “cönk” ya da “modern cönk” başlığı altında farklı şair ve şiiirlere yer verdikleri görülmüştür. Bu tarz eserler bizim cönk şeklindeki kitap geleneğinin içinde yer almamaktadır. Çünkü cönkler, bir kitabın muhtevasında bulunan şiirler değil, özellikle kitap şekli olarak sayfaları yukarıya doğru açılan, içinde her türlü metnin bulanabileceği eserlerdir. Bundan dolayı mezkûr başlık altındaki eserler ve benzerleri geleneğin içinde yer almamaktadır.

Yapılan araştırmalarda geleneğin son temsilcileri olarak özellikle edebiyatla meşgul olan son dönem münevverlerinden bazılarının da cönk tuttuğu tespit edilmiştir. Bunlardan en ilgi çekici olanı Kemal Edip Kürkçüoğlu’nun yazdığı cönktür. 1957-1965 yılları arası yazılan cönkte, dönemin gazete haberleri, seçim sonuçları ve muhtelif

manzumeler bulunmaktadır. Kareli adı kâğıtlardan oluşturulan cönk, Osmanlı Türkçesi ve rik'a hattı ile yazılmıştır. Ayrıca bu eser tespit ettiğimiz ve elimizde bulunan son cönk örneğidir (Resim 1.9).

20. yüzyılın ortalarından itibaren değişen ve gelişen toplumsal şartlarla birlikte modernleşmeye bağlı olarak plak, pikap ve radyonun ön plana çıkması, cönklerin yaratım ve işlevlerini kaybetmesine sebep olmuş ve bu gelenek, “yadigâr” kalmak sıfatıyla tarihteki yerini almıştır.

Resim 1.9: K. Edip Kürkçüoğlu'nun cöngünden bir sayfa, SYK10 v. 10^a.

1.1.5. Cönklerin Tasnifi

Bin yıllık bir geleneğe sahip olan, Uygurca, Türkçe, Arapça, Farsça, İbranice ve Ermenice gibi metinleri bünyesinde barındıran, kültür ve medeniyet tarihinin en önemli kaynaklarından olan cönklerin bugüne kadar detaylı bir şekilde tasnifi yapılmamıştır. Sadece cönklerin genel hatlarıyla değerlendirilmesi, müstakil olarak bünyesinde bulunan şiirlerin tasnifi üzerinde durularak muhtevasından hareketle bulunduğu bölgeye, kişiye ya da zümreye aidiyetiyle ilgili adlandırmalar yapılmıştır. Özellikle muhtevasını âşık edebiyatının oluşturduğu cönklerin, genel tanımlarda ön planda tutulması, bu eserlerin sınırlarını daralttığı ve tek bir konunun hâkim olduğu eserler izlenimini verdiği için, bu tasnifin yapılması zaruri hale gelmiştir.

Şimdiye kadar derli toplu bir tasnifin yapılamamasının nedenleri şunlardır:

- Cönklerin başlangıcından günümüze kadar geniş bir coğrafi alana yayılmış olması,
- Çoğunda müretteplerin ve yazıldığı tarihlerin mutlak surette bilinmemesi,
- Genel olarak ciltlerinin dağınık veya kopukluğundan kaynaklı metinlerin eksikliği ya da farklı tarihlerde yazılan metinlerin aynı cönk altında toplanması,
- Yazı ve imlanın düzensiz ve kötü olmasına bağlı olarak cönklerin okunamaması,

- e. Cönk yazarının kişisel zevk ve beğenisinin sonucunda ortaya çıkan ve her birinin farklı bir uzmanlık alanını oluşturduğu konuların incelenmesinin zor olması.

Bunun yanı sıra cönklerin sözlü kültürün derlenmesinde de önemli yazılı kaynaklar arasında olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Tasnifin yapılmasına mani olan bu tür problemler, çözümün göz ardı edilmesi, konunun karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. Bunun en bariz örneği yazma eser kütüphanelerinin katalog kayıtlarında ortaya çıkmaktadır. İster cönk şeklinde olsun ister kodeks şeklinde olsun, yazma eserlerin kütüphanelerdeki tasnifleri, muhteva merkezli olduğu için bazen cönklerin muhteva olarak kataloğa alınması, kütüphanelerde cönklerin tam ve doğru bir katalog kaydının yapılmasının da önüne geçmektedir.

Bugüne kadar cönklerle ilgili yapılmış çalışmalarda cöngün muhteva mı yoksa bir kitap şekli mi olduğu hususunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir kısım araştırmacılar, cönkleri muhteva olarak ele alırken, diğer bir kısmı da bir kitap biçimi olarak değerlendirmektedir. Ne yazık ki bu konuyla sadece Türk halk edebiyatı ve kısmen eski Türk edebiyatı ile Türk dili alanındaki akademisyen ve araştırmacılar ilgilenmişlerdir. Hâlbuki bu konu sadece edebiyatın değil, aynı zamanda sanat tarihi, el sanatları, kitap ciltleme ve kütüphanecilik gibi alanları da ilgilendirmektedir. Bu alandaki araştırmacı ve akademisyenlerin konuya müdahil olmaları, cönklerin şekil olarak ele alınmasını sağlayacak ve bu alandaki görüş ayrılıklarına son vererek bir birlikteliğin kurulmasına zemin hazırlayacaktır. Çünkü yazma eser kütüphanelerinde cönk aradığımız zaman uzunlamasına yukarıya doğru açılan yazma eserlerle beraber, içeriğini halk edebiyatı ürünlerinin oluşturduğu kodeks şeklinde çok fazla sayıda mecmua da karşımıza çıkmaktadır. Bu da cönk ve mecmuaları birbirinden ayırmayı imkânsız kılmaktadır.

Çalışmada yapılan tasnif denemesindeki amaç, kütüphaneler ve eldeki mevcut cönklerden hareketle cönklerin ortak ve farklı yanlarını ortaya koymak ve bunları kendi içlerinde konularına göre adlandırmak; cönklerin genel bir çerçevesini belirleyerek bundan sonra yapılacak çalışmalarda konuyla alakalı problemlerin en aza indirilmesini sağlamaktır.

Tasnif denemesini yapmadan önce en önemli sorumuz cöngün, şekil mi yoksa muhteva mı olduğudur. Daha açık bir ifadeyle cönk derken ne anlamalıyız? Bir kitap

biçimini mi, yoksa halk edebiyatı ürünlerini içeren eserleri mi? Bununla ilgili bilgiler daha önce cöngün tanımında verildiği için burada tekrara gerek yoktur. Sadece tasnifin daha sağlıklı olması için şöyle söylenebilir: Biçim olarak, kapağı ve yaprakları uzunlamasına yukarı doğru açılan kitap şekline cönk, sağdan sola ya da soldan sağa açılanlara ise mecmua denir. Bu sebeple biz bu tasnif denememizde cönkleri yukarıda izah ettiğimiz şekilde esas aldık. Ayrıca cönkler birden fazla konuyu ihtiva ettiği için tasnifi yaparken cönte yoğun olarak hangi konu bulunuyorsa cönk o sınıfın başlığına dâhil edildi. Bu açıklamadan sonra cönkler üzerine yaptığımız tasnif denemesi şu şekildedir:

Cönkler

A. Yapı bakımından

1. Düzenlenişi bakımından cönkler
 - a. Düzenli cönkler
 - b. Düzensiz cönkler
2. Mürettibine göre cönkler
 - a. Mürettibi bilinen cönkler
 - b. Mürettibi bilinmeyen cönkler
3. Belli bir geleneğe ya da topluluğa ait cönkler

B. Muhteva bakımından

1. Manzum Cönkler
 - a. Halk şairlerinin şiirlerin bulunduğu cönkler
 - b. Divan şairlerinin şiirlerinin bulunduğu cönkler
 - c. Güfte ve bestelerden oluşan cönkler
 - d. Mani, hoyrat, müfret ve beyitten oluşan cönkler
 - e. Türkülerden oluşan cönkler
 - f. Dini cönkler
 - g. Tasavvufi cönkler
 - h. Alevi-Bektaşî muhtevalı cönkler
 - i. Gaza ve cihat içerikli cönkler
 - j. Toplumsal konulara yer verilen cönkler
 - k. Görsel şiirden oluşan cönkler
2. Mensur Cönkler

- a. Halk Hikâyesi içerikli cönkler
- b. İlmihal içerikli cönkler
- c. Oruç içerikli cönkler
- d. Hutbe ve mevize içerikli cönkler
- e. Fal ve burç, rüya tabirleri, gurrename ve havas içerikli cönkler
- f. Cenaze ve defin işlemlerinin anlatıldığı cönkler
- g. Tasavvuf içerikli cönkler
- h. Siyer içerikli cönkler
- i. Ehl-i Beyt ve On İki İmam muhtevalı cönkler
- j. Hastalık ve ilaçlar ile ilgili cönkler
- k. Mektup suretlerinin oluşturduğu cönkler
- l. Karagöz oyun metinlerini hâvî cönkler
- m. Arapça-Farsça tercümeleri ihtiva eden cönkler
- 3. Manzum-Mensur Cönkler
- 4. Diğer
 - a. Resim içerikli (Albüm) cönkler
 - b. Metin dışı unsurların ön plana çıktığı cönkler
 - c. Hat sanatıyla ilgili meşk yapılan cönkler

1.1.6. Biçim ve İçerik Yönünden Mecmua ve Cönklerin Mukayesesi

Taşıdıkları değer ve önem bakımından Türk kültür ve edebiyat tarihinin önemli yazılı kaynaklarından olan mecmualar, sözlü kültürün yazıya aktarılması hususunda derleme niteliğindeki eserlerin genel adıdır. Köken bakımından “*toplama, yığma*” (Devellioğlu, 2005: 131) anlamındaki Arapça cem’ sözcüğünden türetilen mecmua, sözlüklerde “*toplanıp, biriktirilmiş tanzim ve tertip edilmiş şeyler*” (Devellioğlu, 2005: 596; Şemseddin Sami, 2007: 1293) anlamına gelmektedir.

İlk örneklerine Arap medeniyetinin yazılı kaynaklarında rastlanan mecmualar, başlangıçta Hz. Peygamber’in, hadislerin yazımına izin vermesiyle ortaya çıkmıştır. Önceleri sahife, cüz ve kitap olarak adlandırılan bu eserlere daha sonraları hadis ilminin tedvin, tertip ve tasnifine uygun olarak mecmua kelimesiyle aynı kökten olan “el-câmi, mecma ve mecmu” gibi isimler verilmiştir (Uzun, 2003: 266). Yine eski Arap şiirlerini ihtiva eden derleme mahiyetindeki eserler, mecmuaların ilk örnekleri arasında

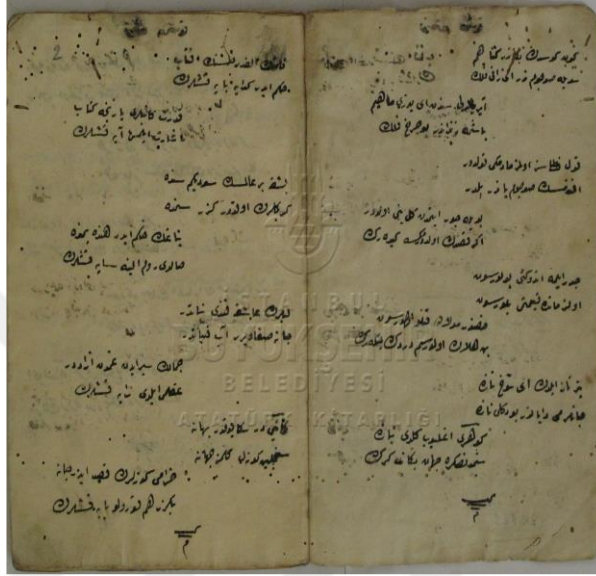
gösterilmektedir. (Çetin, 1973: 30-31). Bu eserlerin oluşturulduğu dönemlerde mecmua ismi kullanılmamaktadır. O dönem, şiirlerin bulunduğu eserlere muallakat, müntehabat, muhtarat; hadis kitaplarına ise cami, mecmu ve mecma gibi isimler verilmektedir. Bu eserler derleme, tertip ve tasnif yöntem bakımından mecmuaların ilk örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonraki yüzyıllarda yöntemin gelişmesi, ilim dallarının çerçevelerinin belirlenmesi ve olgunluğa erişmesiyle mezkûr eserler mecmua ismi ile geleneğin içinde yerini almıştır (Uzun, 2003: 266).

Konusunu hadis ve diğer dini ilimlerden alan mecmualar, klasik usulde bildiğimiz mecmuaların dışında kalmaktadır. Edebiyat ve şiir sahasına giren mecmualar daha çok eski Arap şiirlerinin derlendiği mecmualardır. Bunlar, Araplardan Farslara ve Türklere geçmiştir. Türklerde Osmanlı sahasında 15. yüzyıldan itibaren ilk örnekleri görülen mecmualar, birer şiir derleme eseri olarak karşımıza çıkmakta, 16. yüzyıldan itibaren nitelik ve nicelik bakımından arttıkları görülmektedir. Zamanla Türklerin kendi duygu ve düşünce dünyasını yansıtmaya açısından birtakım tertip ve şekillerle olgunlaştırılan mecmualar, sadece manzumelerden oluşmamış aynı zamanda edebi zevk ve estetiğin ön planda tutulduğu mensur metinleri de bünyelerinde barındırmışlardır. Bu olgunluk ile birlikte mecmualar, edebiyatımızda gelenek halini alarak yer yer müstakil birer telif eser hüviyetine bürünmüşlerdir. Mecmualarda manzum metinlerin özellikle şairleri bilinen ya da bilinmeyen şiirlerin yekûn olarak diğer metinlerden fazla olması, mecmua denince akla ilk gelenin şiir mecmuaları olmasına sebep olmuştur. Son dönemlerde mecmualarla ilgili yapılan çalışmalar bu algıyı değiştirmeye başlamıştır. Çünkü geleneğin içinde şiir mecmularının yanı sıra hikâye, hutbe, mevize, astronomi ve tıp gibi alanlarda tertiplenen mecmualar bulunmaktadır. Ayrıca bu mecmuaların dışında Tanzimat döneminden itibaren Türkiye’de mecmua isminin dergicilik faaliyetlerinde kullanıldığı bilinmektedir.⁶

Yukarıda belirtildiği üzere yazı geleneğinin içinde genellikle derleme eserler olarak karşımıza çıkan mecmualar, içerik bakımından cönklerle aynı işleve sahiptir. Muhteva olarak edebiyat ürünlerini içeren cönkler ve mecmualar arasında hiçbir fark bulunmaması, her iki yazma eserin aynı gelenek kapsamında değerlendirilmesine sebep

⁶ Türkiye’de Temmuz 1862 tarihinde neşredilmeye başlayan Mecmûa-i Fünûn, mecmua isminin ilk kullanıldığı dergidir. Daha sonraları Bilgi Mecmuası, Milli Tettebbular Mecmuası, Yeni Mecmua, Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası, Hayat Mecmuası vb. dergiler yayımlanmaya başlamıştır. Günümüzde de Millî Mecmua gibi dergiler mecmua ismini kullanmaya devam etmektedir.

olmuştur. Bazı mecmuaların ilk sayfasında “cönk”, bazı cönklerin başında “mecmua” yazması bunun en açık göstergesidir. Biçimsel özellikler dikkate alınmadan yapılan bu adlandırmalar edebiyat tarihi araştırmalarında bir kavram karışıklığına yol açmaktadır. Ayrıca kütüphanelerde katalogları hazırlayanların da bu terimlerin birini diğerinin yerine kullanması kitap ve kütüphanecilik alanında yazma eserlerin kataloglanmasında bir takım sorunları beraberinde getirmiştir.

Resim 1.10: Mecmua. İA17.

Resim 1.11: Cönk İA10.

Mecmua ve cönk kavramları biçim ve içerik yönünden incelendiğinde her iki eserin birer kitap şekli olduğu görülmektedir. Bunlar arasındaki en temel fark, mecmua şeklindeki eserlerin sağdan sola ya da soldan sağa (Resim 1.10), cönk şeklindeki eserlerin ise uzunlamasına, aşağıdan yukarıya doğru açılmasıdır (Resim 1.11). Yani her iki eserin şeklini, kitabın ciltleniş ve açılış yönü belirlemiştir. Buradan hareketle de cöngün bir kitapçılık ve kütüphanecilik terimi (Koz, 2012: 159) olarak kullanılması daha doğrudur. İçerik olarak ise mecmua ve cönkleri birbirinden ayıracak herhangi bir kıstas bulunmamaktadır. Her iki eserin çoğunlukla derleme ürünü oldukları göz önünde bulundurulunca muhteva açısından mecmua ve cönklerin aynı oldukları ve benzer edebi ürünleri ihtiva ettikleri söylenebilir. Fakat her ne kadar farklı konuları bir arada bulunduran cönkler için mecmua kavramının kullanılması hoş karşılsansa da mecmualara ciltleniş ve açılış şeklinden ötürü cönk denmesi kitabın ciltleniş bakımından uygun değildir. Çünkü mecmua biçim olarak kodeks kitap formu, içerik olarak ise derleme türü eserlerin genel adıdır.

Şekil bakımından birbirinden kolaylıkla ayrılabilen cönk ve mecmualarla ilgili bir diğer husus, Türk edebiyatının alanlara ayrılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde mecmua ve cönkler için genel kanı şöyledir: Mecmualar, yazı ve imla açısından düzgün, tertiplenişi bakımından düzenli, içinde klasik Türk edebiyatının manzum ve mensur ürünlerini bulunduran eserlerdir. Cönkler ise yazı ve imla bakımından kötü, belli bir düzeni olmayan, içinde âşık edebiyatı mahsullerinin yoğun olduğu Türk halk edebiyatı ürünleridir. Oysa bu ifadeler, cönk ve mecmua müretteplerine birer haksızlıktır. Çünkü mecmua ve cönk yazarlarının, eserlerini divan ve halk edebiyatı şeklinde ayırmak gibi bir kaygısının olmadığı, tertip ettikleri eserlerden anlaşılmaktadır. Bu eserlerde yazar sadece kendi zevk ve beğenisini ön plana çıkararak cönk ya da mecmuasını tertip etmekteydi. Yapılan incelemelerde bir cönkte hem klasik Türk edebiyatı hem de halk edebiyatı metinlerinin bir arada olduğu, müretteplerinin bunlar arasında da hiçbir fark gözetmediği görülmüştür. Söz gelimi cöngün bir sayfasında Baki'nin gazeli bir sayfasında da Karacaoğlu'nun bir koşması bulunabilir. Ya da bir mecmuada Nef'i'nin gazeli ile Kerem ile Aslı hikâyesi art arda gelebilir. Aynı şekilde tam tekmil bir halk hikâyesi bulunan mecmuaların yanında klasik divan özelliği gösteren cönkler de kütüphanelerimizde mevcuttur. Bu nedenle araştırmacıların adlandırmalarında bir karışıklık olduğu görülmektedir. Çünkü her iki kitap şekli hem divan hem de halk edebiyatının mahsullerini bünyesinde barındırdığından böyle bir genelleme yapmak, sorunun devam etmesine sebep olacaktır.

Bütün bu tespit ve değerlendirmeler göz önünde bulundurulduğunda, cönk ve mecmuaları nitelik ve nicelik bakımından tam olarak incelemeyen klasik edebiyat ve halk edebiyatı ayırımına tabi tutmak Türk kültür ve edebiyatı tarihine herhangi bir katkı sağlamayacak, aksine ortaya çıkacak yeni bilgilerin eksik kalmasına neden olacaktır.

1.1.7. Cönklerde Yazı Düzeni

Cönkleri oluşturan yaprakların yazıya hazır hale getirilmesinden sonra cöngü yazan kişinin zevk ve estetiği, cönklerde yazı düzeninin oluşmasında en büyük faktördür. Bunun yanında mıstar adı verilen ve sayfalardaki satırların aynı boy ve ebatla olmasını sağlayan bir malzeme de yazının belli bir düzende yazılması için kullanılmıştır.

Eserin belli bir nizam üzere yazılmasında büyük bir kolaylık sağlayan mıstarın elde edilişi ve sayfaya uygulanması hususunda M. Bedreddin Yazır şu bilgileri vermektedir:

“Yazılması istenilen bir yazının kâğıdda kaplıyacağı yerin umûmî şekli ve krokisi ve buna göre satırların adedi, uzunluğu ve aralığı ve daha ilâvesi düşünülen husûsiyetleri ince bir mukavva üzerine kurşun kalemle ve cetvelle muntazam bir surette çizilir. Çizilen satırlar, iki başından ince bir iğne ile delinerek ibrişim bu deliklerden iğne ile geçirilerek gerilir ve tekmiil satırlar düğümsüz olarak tek bir ibrişim ile tamamlanır ve mistar elde edilmiş olur. Yazılacak kâğıd bunun üzerine konup ibrişimlerin üzerinden satırlar istikametince parmakla bastırarak yürünürse, mistarın izi kâğıd üzerine hafif bir şekilde

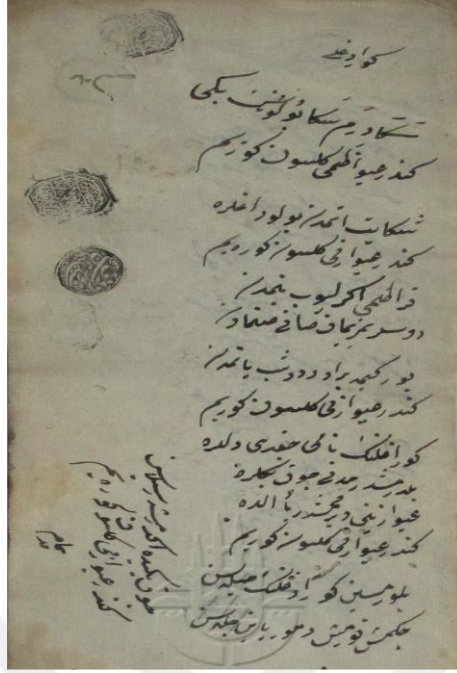
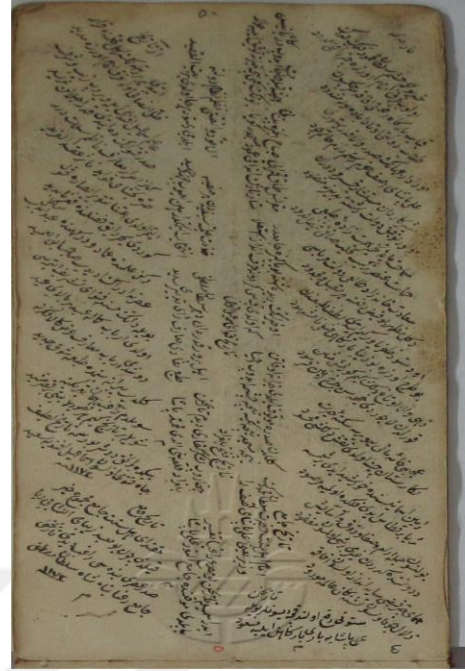

Resim 3.12: Mistar kullanılan bir cönk sayfası, MEAK5.

çıkarak ki, bu izlere satır çizgisi tâbir olunur. Bir sahifenin satırlarında satır adedinin tek olması ve ortadaki satırın kâğıdda sahifenin tam ortasına gelmesi şarttır. Aksi takdirde, karşılıklı iki sahife arasında tevâzün (ölçü birliği) ve tenâzur (birbirine karşı olma) bulunmaz. Bunun için, mistar mukavvası üzerinde, ortadaki satırın cild sırtı tarafındaki yerine bir yarık yapılır. Mistar çift sahifeli kâğıd arasına konunca, ilk iş bu yarığı el ile bastırarak, izini her iki yaprağa çıkarmak olur. İkinci yaprağı mistarlamaya geçerken mistarın yarık yerini bu iz üzerine getirince, iki sahife arasında muvazene sağlanmış olur (Yazır, 1981: 175).

Yazma eserleri oluşturan metinlerin mistar kullanılarak yazıldığı görülse de zamanla okuyucu ya da başkaları tarafından sayfalara eklenen notlar veya yazılar, yapraklardaki yazı düzenini çoğu kez olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca yazarlar tarafından kâğıdın verimli kullanılması, yazının düzenindeki görselliğin ön plana çıkarılması da bu yazı nizamının belirleyici unsuru olmuştur. Genel olarak yazma eserlerde bunların örnekleri bulunsun da daha çok cönk ve mecmualarda yer almaktadır.

Cönklerdeki yazı düzeni çeşitlilik arz eder. Bu çeşitlilik aşağıdaki örneklerde görülmektedir:

Resim 1.13: İA5 v. 3^bResim 1.14: İA12 v. 2^b

Yukarıda verilen metinler belli bir yazı düzenine göre yazılmışlardır. Soldaki resimde manzumenin satırları alt alta gelecek şekildedir. Fakat metnin tamamı bu satırlara sığmadığı için devamı aynı sayfanın sol alt tarafına dikey bir şekilde yazılmıştır (Resim 1.13). Diğer taraftan sayfayı daha verimli kullanabilmek adına metinler kimi zaman birbirine karışmayacak şekilde sayfanın sağ ve sol tarafına yazılabilmektedir. Metinler yazıldıktan sonra eğer sayfanın ortası boş kalırsa buraya ya metnin devamı ya da başka bir yazı eklenir. Orta kısımdaki yazılar daima dikey olarak yazılır ve bir bakıma sütun çizgisi görevi görür (Resim 1.14). Bu tarz yazı düzeni daha çok manzum ürünlerde yer alır.

Diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de yazı alanını çevreleyen cetveller bulunmaktadır. Fakat cönklerde genellikle ilk yapraklarda yer alan cetvel ve serlevhalar sonraki sayfalarda yer almayabilir. Bundan dolayıdır ki istisnai durumlar olsa da cönklerin yazı düzeninde bir tutarlılık bulunmaz. Belli bir tertip üzere hazırlanmayan cönklerde yazı düzenine bağlı olarak sayfalar arasındaki satır sayısında da bir tutarlılık yoktur. Manzum ve mensur ürünlerin karışık olduğu eserlerde bu durum çokça karşımıza çıkmaktadır.

Manzum ürünleri ihtiva eden cönk sayfalarında bazen birden fazla sütun bulunabilmektedir. Bu sütunların çiziminde daha çok kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Çizilen sütunlara bağlı olarak oluşturulan yazı düzeni ise esere görsel bir estetik katmıştır (Resim 1.15). Diğer taraftan herhangi bir işaret ve çizgi kullanmadan manzumenin mısraları ile oluşturulan yazı düzeni de görülebilmektedir. Burada gaye yazı düzenindeki tekdüzeliği ortadan kaldırmaktır. Buna güzel bir örnek olarak mısralardan oluşturulan ve bir dalgayı andıran yazı şekli verilebilir (Resim 1.16).

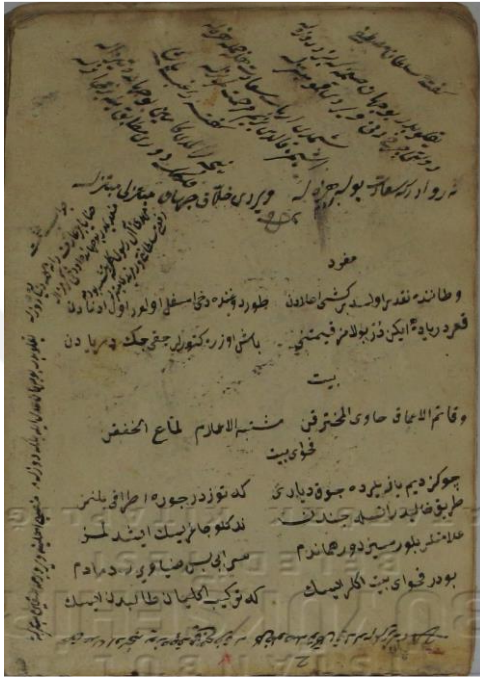

Resim 1.15: İA12 v. 52^b-53^a

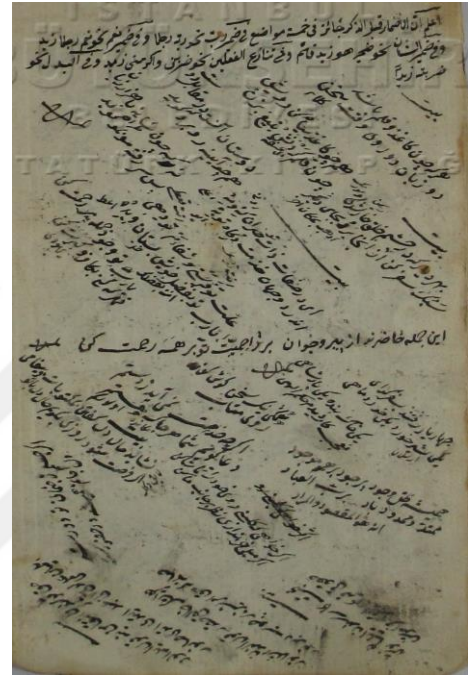

Resim 1.16: ASL v. 40^b-41^a

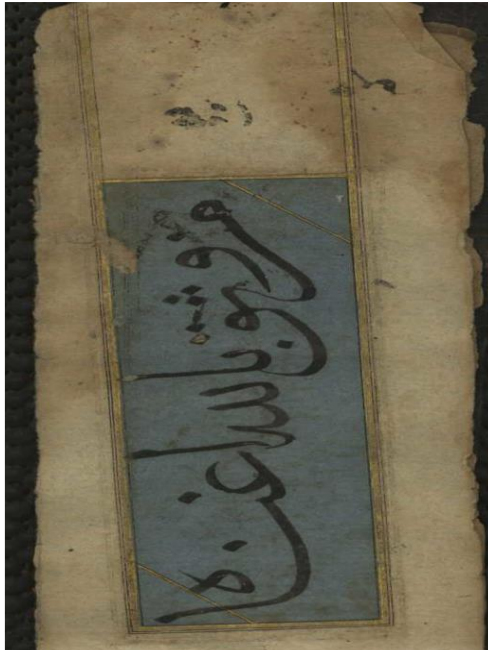
Tertipsiz ve düzensiz cönklerde yazı düzenine bağlı olarak cöngün başı ve sonu belli değildir. Çünkü metinlerin yazılışında belli bir düzen yoktur. Aynı sayfaya farklı açılardan yazılan metinler çoğu zaman okumayı zorlaştırmaktadır. Zira metinleri okumak için eseri aşağı ve yukarı çevirmek gerekmektedir (Resim 1.17; 1.18). Bu tür ürünler daha çok halk hekimliği, ilaç tarifleri, dualar ve müstakil beyitlerden oluşmaktadır.

Resim 1.17: İA14 v.2^a

Resim 1.18: İA14 v.5^a

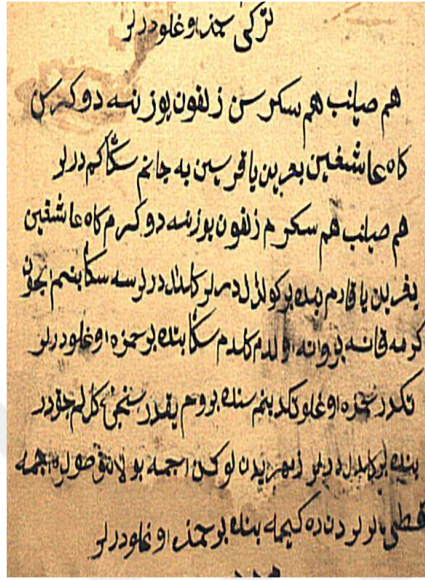

Resim 1.19: MK2 v. 2^b

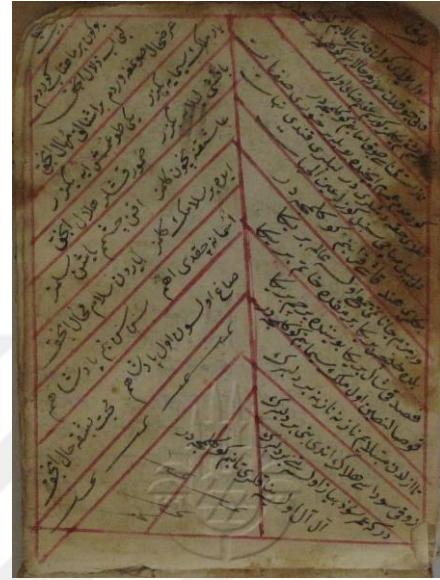

Resim 1.20: MİK1 v. 45^b

Yazı egzersizi olarak da adlandırılan meşk çalışmalarının bulunduğu cönklerdeki yazı düzeni, hat sanatına uygun olarak yapılmıştır (Resim 1.19). Örnekleri az olmakla birlikte yazı düzenini, görsel şiirlerin oluşturduğu metinler de vardır. Yukarıdaki örnekte metnin yazı düzeni servi ağacı şeklindedir (Resim 1.20).

Resim 1.21: SYK3 v. 6^a

Resim 1.22: İA15 v. 16^b

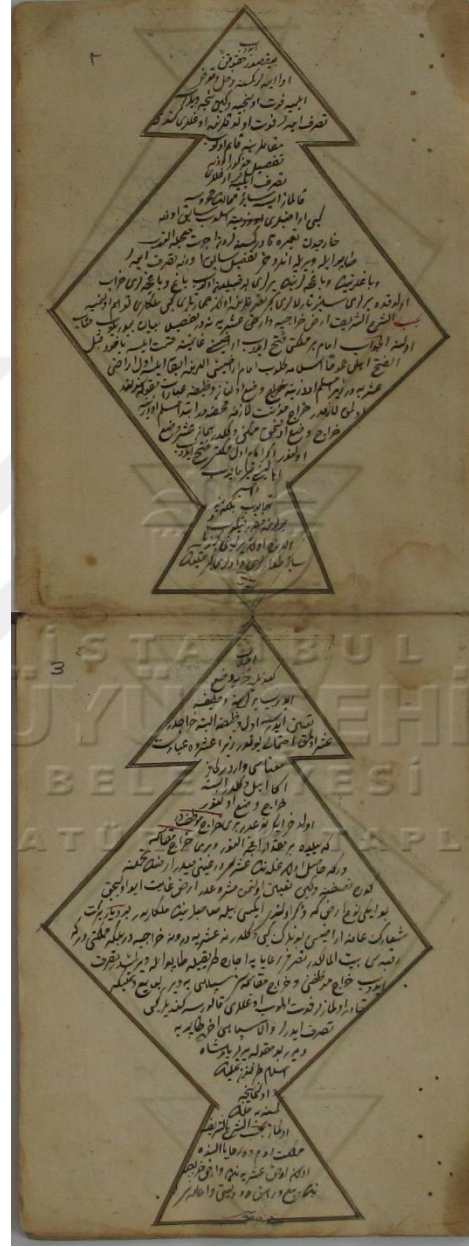
Genel olarak manzum metinler mısralar halinde yazılmaktadır. Fakat bazı cönklerde düzyazı şeklinde yazılmış şiirlere de rastlanabilmektedir. Burada yazarın, sayfanın boyutunu göz önünde bulundurarak şiirin tamamını sayfaya sığdırmaya çalıştığı düşünülebilir (Resim. 1.21). Bunun dışında mısra uzunlukları da yazı düzenini etkileyen bir diğer faktördür. Yukarıdaki örnekte görüleceği üzere sayfanın her iki üst köşesinden çizilen satırlar, mısraın boyutuna göre oluşturulmuştur. İlk satırlarda mısralar daha küçük ve sık yazılırken aşağıya doğru genişleyen satırlarda mısralar daha geniş ve harflerin keşideleri uzatılarak yazılmıştır (Resim 1.22).

Yazıyı alışılmış düzenden kurtarmak ve görselliği ön plana çıkarmak gayesi ile tertip edilmiş cönkler bulunmaktadır. Bu tür cönklerde yazı, sayfadaki düzeni ile beraber bir estetik hüviyet kazanır. Aşağıda farklı cönklerden verilen örnek sayfalar bu açıdan dikkate değer yazı düzenini içermektedir. Soldaki örnekte (Resim 1.23) yazılacak yerin sınırları cetvelle belirlenmiş, başında da çiçek motifi ile bezenmiş serlevha bulunmaktadır. İçindeki metin, zikzak çizilerek yazılmıştır. Sağdaki örnekte (Resim 1.24) bulunan yazı düzeni ise cönklerde nadiren görülen yazı düzenlerindendir. Balığı anımsatan bir desen şeklinde oluşturulan yazı düzeni, cöngün bütün sayfalarında

bulunmaktadır. Bu açıdan da cönkte bir tutarlılık söz konusudur. Burada dikkat çeken bir diğer husus da yazı düzenine bağlı olarak satırlar farklı uzunluklardadır. Bundan dolayı da metinde geçen bir cümle bazen bir satırı oluştururken bazen de sadece bir kelimenin sığabileceği genişliktedir (Resim 1.24).

Resim 1.23: SYK5 v. 1^b-2^a

Resim 1.24: İA16 v. 7^a-7^b

Cöngü yazan ya da tutan kişinin beğenisine bağlı olarak yazı düzeninde sanat ve estetik kaygıların ön planda tutulduğu cönklerin yanında, sanatsal açıdan hiçbir kıymeti ve ehemmiyeti bulunmayanlar da mevcuttur. Bütün cönkler içinde bunlar büyük yekûn tutmaktadır. Ayrıca yazı düzeninin karışık olması, sayfadaki satır sayılarının değişmesine

yol açmaktadır. İncelenen cönklerden yola çıkarak cönk sayfalarında satır sayısının şimdilik 7 ile 38 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bu değişikliğe sayfanın boyu, yapısı, yazı karakteri ve yazan kişinin tasarrufu gibi etmenlerin sebep olduğu görülmüştür.

1.1.8. Cönklerde Kullanılan Yazı Çeşitleri ve Mürekkepler

1.1.8.1. Yazı Çeşitleri

Yazının ortaya çıkıp yayılmasıyla birlikte toplumlar kendi alfabelerini şekillendirmeye başlamıştır. Belli bir tekâmül devresinden sonra ise milletlerin müstakil birer yazı karakteri oluşmuştur. Bu milletlerden biri olan Türkler Göktürk ve Uygur alfabelerini kullanmıştır. Cönklerin ilk örnekleri incelendiğinde bunların Uygur alfabesi ile yazıldığı görülmüştür. Daha sonra Müslüman olan ve Araplarla yoğun bir ilişki içinde bulunarak Araplardan Arap alfabesini alan Türkler, eserlerini bu alfabe ile yazmış, sonradan bu alfabeyi kendi kültür potalarında eriterek ona sanatsal bir estetik katmıştır.

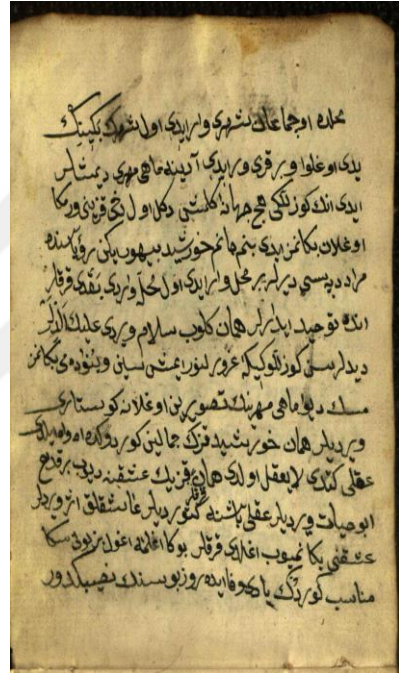
Anadolu sahasında 13. yüzyıldan itibaren görülmeye başlayan cönklerin az sayıdaki ilk örnekleri daha çok Arapça-Farsça şerh ve tercüme eserlerdir. Bu eserlerde kullanılan yazı karakterleri ise nesih ve taliktir. 17. yüzyıla kadar yazılan ya da tutulan cönklerin kütüphanelerde kayıtlı olanlarına baktığımız zaman nesih yazı tipinin devam ettiği, bunun yanında talik kırması, şikeste talik, az da olsa sülüs tiplerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. 18 ve 19. yüzyılda nitelik ve nicelik bakımından zirveye ulaşan cönklerde önceki yazı karakterleri korunmakla birlikte yoğun olarak rik'a, çok az da olsa divani ve siyakat gibi farklı yazı karakterleri de kullanılmıştır. Özellikle rik'anın 19. yüzyılda günlük hayatta yer alabilecek derecede yaygınlaşması, bu dönem cönklerinin hemen hemen hepsinde bu yazı tipinin kullanılmasına sebep olmuştur. Genel olarak Anadolu sahasında ilk örneğinden son örneğine kadar kayıt altına alınmış cönkler üzerinde yapılan incelemede, cönklerdeki yazı tipleri kullanım sıklığına bağlı olarak şöyle sıralanabilir:

- a. Rik'a
- b. Nesih
- c. Nestalik
- d. Talik
- e. Sülüs
- f. Divani
- g. Siyakat

Yukarıda verilen yazı çeşitleri, cönklerin muhtevasıyla da yakından alakalıdır. Dini metinlerin yoğunlukta olduğu cönklerde daha çok nesih yazı kullanılmıştır. Bunların nesihle yazılmasının sebebi, dini bilgilerin öğretilmesi hususunda kolaylık sağlamasıdır. Özellikle dua, ayet ve hadislerin yanlış yazılması ve okunmasının önüne geçmeyi hedefleyen bu yazının, daha çok harekelisi kabul görmüştür. Bununla beraber nesih ile yazılan halk hikâyeleri, ilaç tarifleri, ilahiler, divan ve halk şiirleri de sayıca fazladır. Bu da göstermektedir ki diğer yazı çeşitlerine nazaran nesih yazının daha kolay okunabilmesi, bu yazı çeşidiyle yazılan cönklerin sayısını artırıcı bir etkiye sahiptir.

Resim 4.25: SYK7 v. 1^b

Resim 1.26: MK1 v. 2^b

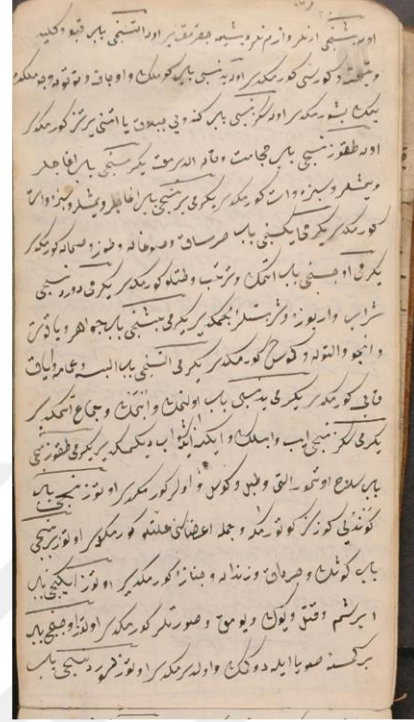
Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere dini içerikli bir metin olan hatim duası harekeli (Resim 1.25) ve Hurşid Bey Hikâyesi harekesiz (Resim 1.26) şekilde nesih hat ile yazılmıştır. Harekeli ve harekesiz nesih yazı ile yazılan bu tarz metinleri bütün cönklerde görmek mümkündür.

Sülüs, talik ve nestalik hattı ile yazılan cönklerde, mürettibin estetik ve sanat anlayışı ile birlikte, zevk ve beğenisi de ön plandadır. Metinlere bakıldığında daha çok yazı egzersizi ya da hat çalışması olarak karşımıza çıkan sülüs yazı türüne, cönklerde pek rağbet edilmemiştir. Nesih ve talik hattın birleşmesi ile ortaya çıkan nestalik yazı türüne de cönklerde rastlanılmaktadır. Talik ise, manzum ve mensur cönklerdeki muhtelif konuların yazımının yanı sıra hat ve meşk çalışmalarında da kendine yer bulmuştur.

Yapılan incelemelerde talik hattın en güzel örneklerinin manzum (Resim 1.27), daha sade ve basit olanların ise mensur metinlerde olduğu tespit edilmiştir (Resim 1.28).

Resim 1.27: MK6 v. 4^a

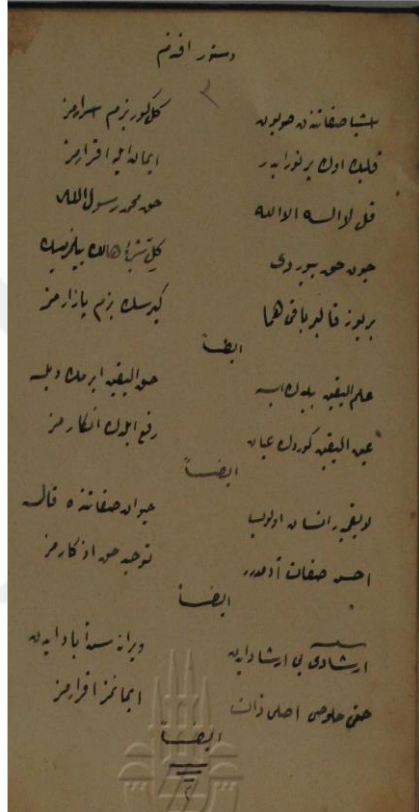
Resim 1.58: MK3 v. 19^b

Kullanım alanı, genişliği ve sıklığı bakımından ilk sırada yer alan rik'a yazı çeşidi ise manzum ve mensur fark etmeksizin bütün metinlerin yazımında kullanılmıştır. 19. yüzyılın başlarında tekâmülünü tamamlayan bu yazı tipinde harflerin, birleşmeye bağlı olarak seri ve hızlı bir şekilde yazılması, özellikle sözlü kültürün yazıya aktarılmasında son dönemde daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur.

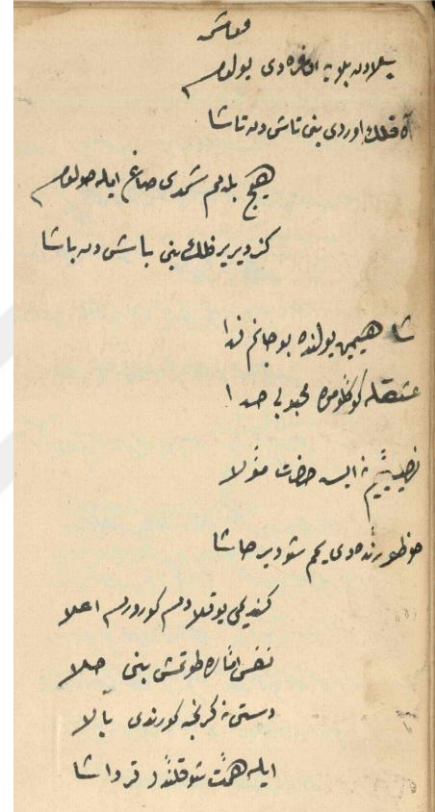
Rik'a ile yazılmış cönk metnlerinin nesih, nestalik ve talik gibi hat/yazılara göre biraz daha zor okunmasının sebebi, yazının harf ve kelimelerinin kendine ait şekil ve birleşimlerinin olmasıdır. Bunun yanı sıra yazan kişi ya da kişilerin yazı üslubu ile kullanılan kâğıdın nitelikli olmaması yazının zorluk derecesini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir.

Cönklerde görülen rik'a yazısı genel olarak harekesizdir. Yer yer metnin içinde bazen kelime ya da cümlelerin harekeli olduğu görülmektedir. Bunlar karıştırılabileceği düşünülen ya da okuyucunun bilmediği ağız özelliklerini yansıtan kelimeler olabildiği gibi Arapça-Farsça ifadeler de olabilmektedir. Ayrıca ayetlerin yazımında da hareke bulunmaktadır. Bu türden harekelendirme işini yazarın yapabileceği gibi, sonradan metni okuyan kişinin de yapma ihtimali bulunmaktadır. Çünkü bazen siyah mürekkeple

yazılmış metnin harekeleri mavi mürekkeple ya da ince kalemle yazılmış metnin harekelerinin ise kalın kalemle yazıldığı müşahade edilmiştir. Aşağıda örnekleri verilen cönk metinlerinden parçalar rik'a ile yazılmıştır. İlk resimdeki manzumenin ikinci bendinin ikinci mısraında geçen Arapça “külli şey” ibaresini, okuyucunun kolay anlaması için yazar veya okuyucu harekelemiştir (Resim 1. 29). İkincisi ise cönklerde görülen klasik rik'a hattıdır (Resim 1.30).

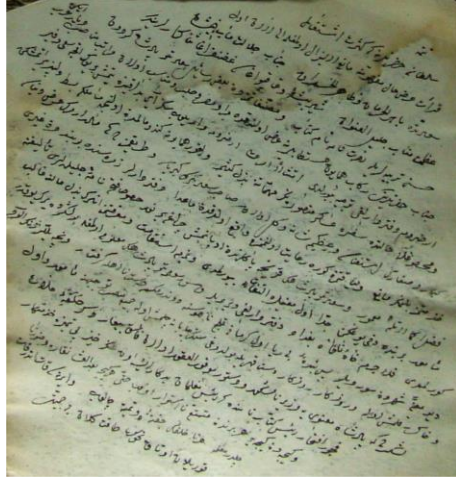
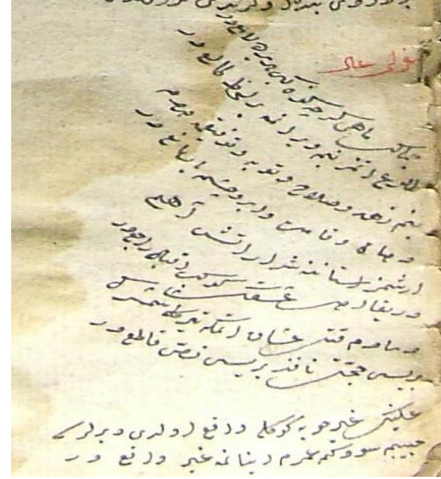

Resim 1.29: İA6 v. 2^b

Resim 1.30: MK5 v. 29^a

Cönklerde örneklerine çok az rastladığımız divani ve siyakat yazı tipleri ise çoğu kez ferman ve mektup suretlerinin yazımında (Resim 1.31), bazen de manzum metinlerde karşımıza çıkmaktadır. (Resim 1.32). Bu yazılar genellikle sayfanın sağ ya da sol üst tarafından eğik olarak yazılır. Yazı karakterlerine ve muhataplarının unvanlarına bakıldığı zaman, yazar ve okuyanın belli bir eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

Resim 1.31: MK7 v. 4^aResim 1.32: MK8 v. 5^a

Cönklerin pek çoğunda belli bir yazı düzeni ve tertibi olmadığı için farklı yazı tiplerinin hepsini aynı cönkte görmek mümkündür. Bunun yanında yazıda kullanılan kâğıt, kalem, mürekkep; yazarın kişinin kalem tutuşu, el çabukluğu ve yazı sanatına vakıf olmama gibi nedenlerden kaynaklanan yazı karakterlerinde bozulma, dağılma ya da karakterlerin iç içe geçmesi gibi menfi durumlar bulunmaktadır. Cönklerin tam olarak incelenmesinin önüne geçen bu durum, araştırmacıların cönklerle olan ilgisinin azalmasına sebep olmuştur. Yine yazıya bağlı olarak araştırmacılar arasında cönk yazarlarının okuma-yazma az bilen ya da bilmeyen kişilerden oluştuğu kanaati yaygınlık kazanmıştır. Fakat burada cönklerin pek çoğunun beslendiği ana kaynağın sözlü kültür ürünleri olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bununla ilgili yapılan incelemelerde bir cöngün pek çok sayfasında aynı kalemde çıktığı belli nefis hat/yazı örnekleri yer alırken bazı sayfalarında ise yine aynı elden çıkmış son derece kötü bir yazı örneği görülmektedir. Bunun sebebi ise cöngü yazarının bulunduğu mecliste dinlediği bir şiiri, hikâyeyi ya da dini bir anlatıyı unutmadan, zamanla yarışarak çok hızlı bir şekilde yazıya aktarmasından kaynaklanmaktadır. Bu da araştırmacılar da, sanki derlenen metnin okuma-yazma konusunda yetersiz kişi ya da kişiler tarafından yazıldığı hissini uyandırmaktadır. Bu durum elbette bütün cönk yazarları için geçerli değildir. Nitekim cönkler birer el yazması nev'inden eserler olduğundan hat ve yazıya vakıf olmayan ya da yazı hususunda yetersiz kişilerin de cönk yazması muhtemeldir. Sonuçta amaç, cönklerin okuma-yazma bilmeyenlerin elinden çıktığı tezine yeni bir yaklaşım getirerek cönklerde yazı sanatının en güzel örneklerinin bulunduğu gerçeğini vurgulamaktır.

1.1.8.2. Mürekkepler

Yazma eser metinlerinin geleceğe doğru bir şekilde aktarılmasında en az kalem ve kâğıt kadar mürekkep de önemli bir rol oynamaktadır. Zira mürekkep, kalemlle kâğıdı buluşturan, geleceğe aktarılacak şeyi mücessem kılarak onun okunmasına imkân veren en önemli yazı unsurudur. Türk yazı geleneği içinde bu mühim yazı malzemesine daima gereken önem verilmiş hatta mürekkepçilik zamanla bir sanat haline dönüştürülmüştür.

Kitapların ve vesikaların yazılmasında yazılacak metnin kalıcılığı için genellikle is, su ve Arap zamlından elde edilen siyah mürekkep kullanılmıştır. Nitekim bu mürekkeplerle yazılmış olan eserlerin, aradan asırlar geçmesine rağmen hâlâ rengini ve parlaklığını kaybetmediği görülmektedir (Aktan, 1988: 234). Bu hususta Gelibolulu Mustafa Ali, Menâkıb-ı Hünerverân isimli eserinde yazıda kullanılacak mürekkeple ilgili şunları söyler: *“Midâdlarını dünde cinsinden kullanmayıp hibr kısmının gâyetle siyâh ve mücellâsını isti’ mâl kılalar ki murûr-ı ezmânla bir karâr ve rengi ve cilâsı gittikçe pâydâr olduktan mâ’adâ erbâb-ı irfâna yâdigâr ve safahât-ı rûzigâra ârâyış-i ma’ârif şî’âr olan küt’alarına vassallık lazım geldikte ve altına bir kat kâğıt dahi yapıştırıldıkta veyâhût hatayla suya dokunup nemnâk oldukta hattı bozulup muzmahil olmaya”* (Gelibolulu Ali, v. 8^a).

Yazının kalıcılığının en önemli öğelerinden biri olan mürekkep, aynı zamanda eserin estetik yönünü de tamamlayan bir yazı unsurudur. Bunu asla ihmal etmeyen mürettepler farklı sebeplerle değişik renklerde (gülgûnî, lâcivert, âsumanî, yeşil vb.) mürekkepler kullanmışlardır. Bunların içinde en çok kullanılanı ise sarı (zırnık), kırmızı (la’l ve surh), beyaz (üstübeç) ve altın (zer) renkli mürekkeplerdir (Derman, 2006: 47).

Diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerin yazımında da farklı renk mürekkepler kullanılmıştır. Bunların içinde en çok kullanılan siyah mürekkep, daima metinlerin yazımında tercih edilen renktir. Bunun yanı sıra vurgulanması ve dikkat edilmesi gereken notlar, özel isimler, harekeler, mahlaslar (manzum eserlerde), cetveller, imza ve pençeler genellikle kırmızı renk ile yazılmıştır. Bir diğer renk ise mavidir. Mavi mürekkebin kullanıldığı cönkler daha çok 1900’lerden sonra görülmektedir. Batıdaki gelişmelerle birlikte fabrikasyon ürünlerin piyasalarda daha geniş pazarlar bulması kalem ve mürekkebi de değiştirmiş ve buna bağlı olarak mavi mürekkeplerle yazılmış eserlere sıkça rastlanır olmuştur. Özellikle cumhuriyet sonrası dönemde yazılmış cönklerin çoğu

ya mavi tükenmez kalem ya da mavi mürekkeplerle yazılmıştır. Fakat bunlar düşük kalitede mürekkepler olduğundan kolayca dağılabilmekte hatta zamanla uçabilmektedir.

Cönklerde yer alan yazı karakterlerinin ve imla ile ilgili problemlerin mürekkep için de geçerli olduğu görülmektedir. Özellikle kâğıdın üzerinde dağılan ve zamanla metni okumayı engelleyen mürekkepler cönklerde bir hayli fazladır. Bunun sebebi mürettibin maddi durumuna bağlı olarak kaliteli ya da kalitesiz mürekkep tercih etmesidir. Mürekkebin cönklerdeki bir başka etkisi de sayfa düzeninde görülmektedir. Nitekim kalın mürekkeple yazılmış sayfanın satır sayısı daha az iken ince mürekkeple yazılmış sayfanın satır sayısı daha fazladır. Bu durumda kalemin yazıda mürekkepten daha çok etkisi varmış gibi görülse de mürekkebin akışkanlığı, kumlu oluşu, donmaması gibi hususlar kalemi ikinci plana itmektedir.

Resim 1.33: MEAK5 v. 27^b

Resim 1.34: SYK1 v. 1^a

Yukarıda verilen metinler, kullanılan mürekkeplerin metnin okunabilirliğine etkisini gözler önüne sermektedir. Solda güzel nesih hat ve ince mürekkeple yazılmış bir metin (Resim 1.33), sağda ise kalın mürekkebin yazının estetiğini olumsuz yönde etkileyerek okumayı zorlaştırdığı ve deforme ettiği bir metin yer almaktadır (Resim 1.34).

1.1.9. Cönklerde Kullanılan Kâğıt Türleri

Yenilik bakımından insanlığın en önemli dönüm noktalarından biri olan yazı, malzemesiyle birlikte kendine has bir kültür ve medeniyet meydana getirmiştir. Öyle ki fırçadan kaleme, taştan kâğıda ne kadar yazı malzemesi ve taşıyıcısı varsa, zamanla basitlikten çıkıp birer sanat eseri haline gelerek bedii manada toplumların kültürel kodlarını oluşturmuştur.

Kâğıdın icadından önce yazı malzemelerinin belirlenmesinde iklim ve coğrafya önemli rol oynamaktaydı. Her millet, kendi coğrafyasında bulunan bitki, yaprak, ağaç kabuğu ve deri gibi nesneleri yazmaya elverişli hale getirerek kullanmaktaydı. Örneğin iklim özelliklerinden dolayı Mısırlılar için papirüs, Hindistanlılar için de bambu yaprakları yazı malzemesiydi. Bu malzemelerin kullanım zorluğu, bulunma sıkıntısı gibi nedenler, insanları yazı taşıyıcısı olarak başka nesneler aramaya yöneltti. Bu çabanın bir sonucu olarak da yazı için diğer malzemelerden daha kullanışlı ve uygun bir nesne olan kâğıt bulundu. Kâğıdın Çin’de ortaya çıkması ve yayılması ile birlikte yazı geleneği bambaşka bir hal aldı. Bu konuda İsmail E. Erünsal’ın verdiği bilgiye göre “*Kâğıt Çin’de keşfedilmekle beraber kullanımının yaygınlaşması ve Doğu Akdeniz üzerinden Kuzey Afrika ve Avrupa’ya yayılması Müslümanlar sayesinde olmuştur*” (Erünsal: 2018, 242). Bu yayılma ile birlikte her toplum kendi medeniyetine uygun olarak kâğıt üretiminde çeşitli ham maddeler kullanmaya başlamış ve bu maddeleri farklı özellikleri haiz bir yazı taşıyıcısı haline getirmiştir. Kullanılan ham madde ve üretilen bölgenin ismine nispetle kâğıdın çeşitli türleri ortaya çıkmıştır. Örneğin Çin, İran, Hindistan, Semerkand, Şam ve Horasan gibi yerlerde üretilen kâğıtlar, Semerkandi, Abadi, Haşebi, Hariri, Hindi, Nizamşâhi, Hatayi ve Dimeşki gibi isimler olarak Doğu kâğıtlarını; Avrupa, Venedik ve Alikurna ismiyle anılan kâğıtlar da Batı kâğıtlarını oluşturmuştur.

Anadolu sahasında ithal bir mal olarak kâğıda 1071 tarihinden itibaren rastlanmaktadır. Bu kâğıtlar ilk başlarda Doğu’dan, daha sonra batı ile ticaretin artması ve batı kâğıdının ucuz olması sebebiyle Batı’dan temin edilmekteydi (Ersoy: 1963, 15). Kaynaklarda, Anadolu’ya Doğu kâğıtlarının nereden, nasıl geldikleri ve ticareti ile ilgili malumat yoktur. Batı kâğıtlarının ise Anadolu’da 15. yüzyılda yaygın bir şekilde kullanılmış olması 14. yüzyıldan sonra Anadolu’ya kâğıdın girdiğine dair ihtimalleri güçlendirmektedir (Ersoy: 1963, 19). Doğu kâğıtlarında kâğıdın menşeiini bildirecek

herhangi bir emarenin bulunmaması, bu kâğıtların menşeinin ve tarihinin tespit edilmesini imkânsız kılmıştır. Fakat Avrupa kâğıtlarında, bir bakıma kâğıdın marka işareti olan filigranlar bulunması, kâğıdın üretim yerini ve tarihini tespit etmek açısından oldukça önemlidir.

Anadolu'ya giren Doğu ve Batı kâğıtları, bu sahada Türklerin yazılı kaynakları olan binlerce yazma eserin yapraklarını meydana getirmiştir. Ayrıca kâğıdın kalitesi, kesimi, türü, çeşidi, niteliği gibi unsurlar bu eserlerin şeklini ve muhtevasını da belirlemiştir.

1.1.9.1. Kâğıt Türleri

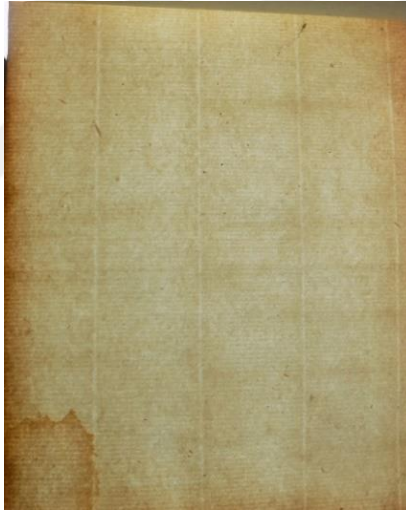
Kütüphanelere kayıtlı yazma eserler incelendiğinde, bunların şekil, hacim ve boyutlarında bir standardın bulunmadığı görülmektedir. Bunun altında yatan sebebin, eseri meydana getirecek kişinin maddi durumu, beğenisi ve yazılacak eserin mahiyeti vb. hususların kitabın boyutunda etkili olduğunu belirtmek gerekir. Eskilerin bir kitap oluştururken önce yazılacak eserin yazı alanını ve kenar boşlukları belirlediği; buna uygun olarak da geniş ölçülerde ihraç edilen kâğıt tabakalarını kesip formlar haline getirdikleri bilinmektedir. Bu formlardan arta kalan kâğıtlar ise bir başka kitap için kullanılamayacak kadar dar olduğundan bunlar daha küçük boyutlu eserlerin yazımında yer almaktaydı. Kâğıdın oldukça pahalı ve zor bulunan bir madde olduğu göz önünde bulundurulursa arta kalan bu kâğıtların israf olmaması için uzun ya da kısa kenarlardan dikilmek suretiyle bir araya getirildiği anlaşılmaktadır. Bu kâğıtların kısa kenarından dikilerek uzunlamasına açılması cönk kitap şeklinin oluşumuna dair farklı bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda cönklerin Orta Asya'da "poth"lerden beri varlığı bilinen geleneksel eserler olmasının yanı sıra kâğıt tüketimine bağlı olarak tercih edilen bir kitap şekli olduğu da düşünülebilir.

Anadolu sahasında asırlarca varlığını sürdüren cönkler, yüzyıllara bağlı olarak kâğıdın gelişim ve değişiminden nasibini almıştır. *"Önceki yüzyıllara ait cönklerin kâğıtları daha temiz ve iyi terbiye edilmiştir. Sonraki yüzyıllarda tutulmuş cönklerin kâğıtları ise kirli, kalın ve kaba filigranlıdır. XIX ve XX. yüzyıla ait cönklerin kâğıtları ise pembe, krem, sarı, turuncu, mavi, mor renkte olup aharlıdır. Önceki yıllarda ise aharlı kâğıda sahip cönklerle pek rastlanılmaz. Genellikle 'Alikurna' yahut 'Abadi' adı verilen kâğıt kullanılır"* (Kaya, 2014a: 210). Ayrıca cönklerde kullanılan kâğıtların tür ve özellikleri, cönklerin tarihlendirilmesine yardımcı olan unsurlardan biridir.

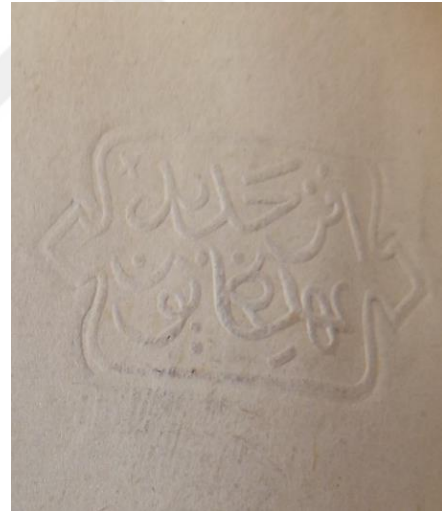
Diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de çeşitli kalitede kâğıtlar kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle Batı kâğıtlarının piyasanın en ucuz kâğıtları olması hasebiyle Avrupa ve Alikurna gibi kâğıtların cönklerde sıkça, Semerkandi ve Abadi gibi Doğu kâğıtlarının ise nadiren kullanıldığı görülmüştür. Bunların her biri çizgisiz kâğıtlardır. 19. yüzyıldan itibaren kâğıtların çizgili ve kareli şekilleri de cönk yapraklarını oluşturmuştur.

Kütüphanelerde kayıtlı bulunan cönkler bu bilgiler ışığında ele alındığında kâğıt türleri kullanım sıklığına göre şöyle sıralanabilir:

- a. Ali Kurna
- b. Avrupa
- c. Abadi
- d. Cedid
- e. Dimeşk
- f. Son Asır İngiliz

Resim 1. 35: MEAK6

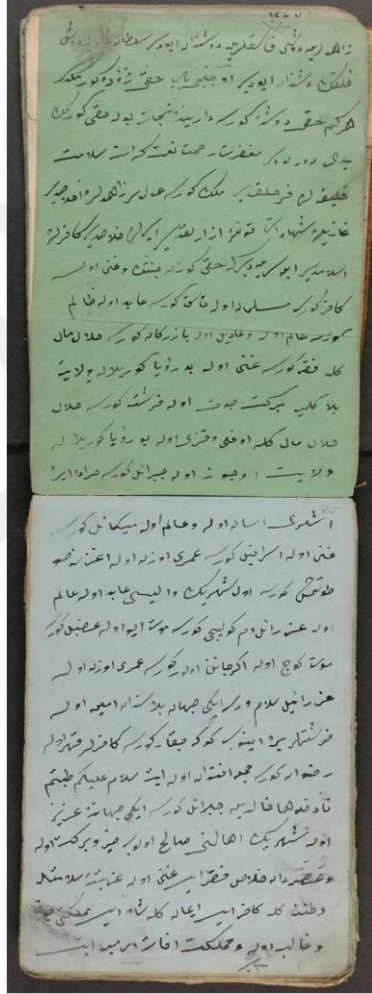

Resim 1. 36: MEAK6

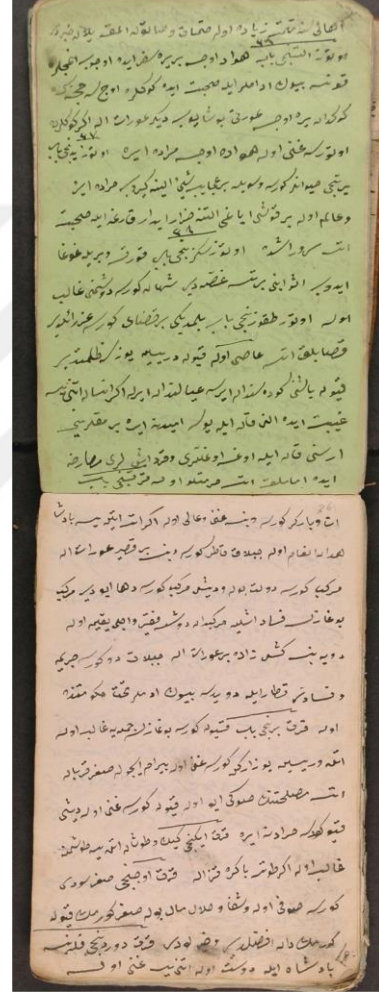
Yukarıda aynı cönkten alınan iki farklı sayfa, cönklerin kâğıt türleri hakkında bilgi vermektedir. Soldaki resimde kâğıdın oluşumundaki ızgara izleri görülmektedir. Sayfaya yatay olarak gelen belli belirsiz çizgiler ise su yolunu oluşturmaktadır (Resim 1.35). Bu tür kâğıtların menşei Batı'dır. Doğu kâğıtlarında bu özellik yoktur. Diğer resimdeki şekil ve yazı ise kâğıdın yapıldığı yeri vermektedir (Resim 1.36). Bir bakıma kâğıdın markasıdır. Bunlara genel olarak filigranlı kâğıt denilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu tür kâğıtların ucuz olması cönklerde sıkça kullanılmasına yol açmıştır.

1.1.9.2. Kâğıt Renkleri

Cönklerde kullanılan kâğıtların renklerinde yer yer değişiklik gözlemlenmektedir. Sayfalarında tek rengin hâkim olduğu cönklerin yanında, birden fazla renge sahip olanları da vardır. Genel olarak cönklerde saman ve nohudi renkte yapraklar çok fazla yekûn tutmaktadır. Bunlardan başka aşağıda örnekleri bulunan renk çeşitlerinin de özellikle 18. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başladığı bilinmektedir.

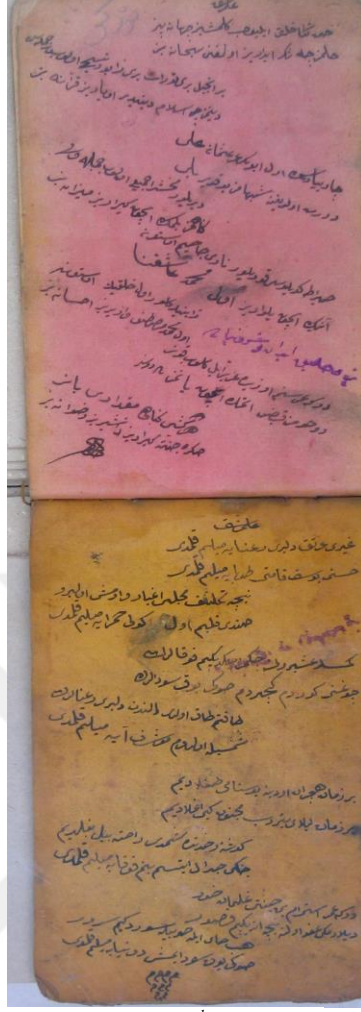

Resim 1.37: MK3 v. 25^b-26^a

Resim 1.38: MK3 v. 35^b-36^a

Resim 1.37'de görüleceği üzere eserin 25^b varağını oluşturan sayfanın rengi yeşildir. 26^b varağının rengi ise açık mavidir. Resim 1.38'de yer alan eserin 35^b varağının rengi çimeni, 36^a varağınıninki ise gülkurusudur. Bunların dışında pembe (Resim 1.39 v. 35^b), sarı (Resim 1.39 v. 36^a), koyu krem (Resim 1.40 v. 25^b) ve açık krem (Resim 1.40 v. 26^a) gibi renklerin de cönklerin yapraklarını oluşturduğu görülmüştür.

Resim 1.39: KY2 35^b-36^aResim 1.40: KY3 v. 25^b-26^a

1.1.10. Cönklerin Tahrip Edilmesi

1.1.10.1. Cönklerin Yazar ve Yazımından Kaynaklanan Tahribat

Daha çok sözlü unsurların yazıya aktarılması hususunda derleme olarak karşımıza çıkan cönkler, tabii olarak bir ya da birden fazla yazarın kaleme aldığı müstakil eserlerdir. Bu eserlerin yazım süreci başlıyana tahribat, ilk başta kalem, mürekkep ve kâğıtta kendini göstermektedir. Kâğıdın adi ve basit oluşu, kullanılan kalemin yazarken kâğıdı yırtması ve mürekkebin kâğıt üzerinde dağılması, cöngün sayfalarındaki tahribatın ilk sebeplerindendir. Bir diğeri ise yazarın değişmesine bağlı olarak bir önceki yazar ya da yazarların yazdığı metinlere başkalarının müdahale etmesidir. Burada yapılan cöngü elinde bulunduran kişi tarafından metinlerin üzeri çizilerek, karalanarak veya altına, yazan kişinin kendince doğru kabul ettiği, karaladığı metnin benzerini yazması sonucu oluşan tahribattır. Ayrıca metinde geçen kişi ve şehir adlarının, silme ya da karalama

yöntemiyle tahrip edilmesi de rastlanılan durumlardandır. Bunun sebebi kullanılan yer ve kişi adlarının, metinde geçtiği yerde anlam bakımından küçük düşürücü veya alay konusu olmasıdır.

Bir başka husus cönklerin güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olan, şiirlerin aidiyeti konusudur. Cöngü elinde bulunduran kişi ya da kişiler özellikle cöngün içindeki şiirlerin kime ait olduğunu bildiren mahlasları silip yerine kendi isimlerini ya da başka isimleri yazmaktadırlar. Ayrıca çeşitli sebeplerle cildi kopmuş bir cöngün, tamir sırasında başka bir cöngün içine eklenmesi ya da aynı konunun devam ettiği yaprakların cöngün dikimi sırasında yerlerinin değiştirilmesi ve buna bağlı olarak konunun kopuk olması da hasarın bir başka çeşidini oluşturmaktadır. Mesela cildi kopmuş ve dağılmış bir cöngün 3^a-12^b varakları arasında bir hikâyenin bulunduğunu varsayalım. Cöngü ciltleyen kişi konu bakımından yaprakların birlikteliğine dikkat etmediği zaman, 3^a-12^b arasındaki hikâyenin 10^a sayfasını farklı yapraklar arasına koyarak dikmektedir. Cönk, dikildikten sonra hikâyenin bütünlüğünün kaybolması, oluşan tahribatı gözler önüne sermektedir. Hasarın bir diğer şeklini ise cönklerin içindeki yaprakların koparılması ya da yırtılması oluşturmaktadır. Genel olarak cönklerin okuma, yazma ve elden ele dolaşmasına bağlı olarak çok sık kullanılması cilt ve kapaklarının kopmasına ya da deformasyona uğramasına, böylece cöngün içindeki özellikle ilk ve son sayfaların kopmasına ya da yırtılmasına neden olmaktadır. Kişi cönte okuduğu metnin yapraklarını farklı nedenlerden dolayı koparabilir. Bunlar, okunan metnin beğenilmesi, beğenilmemesi, okuyan kişinin okuduğu metni yazacak kâğıdının ya da zamanının olmaması gibi ihtimallerden oluşmaktadır.

1.1.10.2. Cönklerin Elden Ele Dolaşmasından Kaynaklanan Tahribat

Resmi kurumların kütüphanelerinde kayıtlı cönklerden başka, ata yadigârı olarak saklanan ve daha çok halk bilimi ile uğraşan araştırmacılar ile yazma eser toplayıcılarının elinde kayıt dışı cönkler mevcuttur. Atadan, dededen kalma cönkler genelde eski yazı bilmeyen ya da cönklerle vakıf olmayan kişilerin elindedir. Bunlar eserlere kutsallık atfederek evin bir köşesinde muhafaza etmektedirler. Fakat eserin nasıl korunacağını bilmedikleri için yıllar içinde eserin nem, küf ve güveden kaynaklı bozulmalarına sebep olmaktadır. Mümkünse bu eserlerin kendisi ya da bir kopyalarının kütüphanelere

verilmesi, eserin nasıl muhafaza edileceğinin öğrenilmesi ile kültürel belleğimiz olan cönklerin kaybolup gitmesinin önüne geçilebilecektir.

Bir başka problem ata yadigârı olarak ellerinde olan cöngü aile üyelerinin kıymetli bir hatıra sayarak kendilerinde bulundurmak istemeleridir. Bu da cöngün sayfalarının koparılıp aile bireylerine dağıtılması sonucunu doğurmaktadır. Bu olay ve benzerleri çeşitli internet sitelerinde satılan cönklerde rahatlıkla görülebilir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımızın bir parçası olan internet ve sosyal medya, bir bakıma her şeyin rahatlıkla bulunabildiği bir pazar haline gelmiştir. Yazma eserler de alıcısı ve satıcısı ile bu pazarın içinde kendine yer bulmuştur. Bu pazarda yazma eser satıcılarından bazıları maddi kaygıyı ön planda tutarak özellikle temin ettikleri cönkleri tam bir eser olarak satmak yerine, yaprak yaprak ya da birkaç yaprak halinde satmaktadırlar. Bu da cöngün kıymet ve ehemmiyetini önemsemeyerek cönklerin tahrip edilmesinin bir başka şeklini oluşturmaktadır.

Yurtdışı kütüphanelerinde bulunan cönkler incelendiğinde özellikle bazılarında cöngü elinde bulunduran kişinin kendi dilinde cöngün konusunun dışına çıkmadan cöngü yazdığı görülmüştür. Burada cönge müdahaleden kaynaklı bir tahribat olsa da, cöngün kültürler arası bir iletişim aracı olduğu da dikkat çekmektedir.

1.1.10.3. Kayıt Altına Alınmasında Ortaya Çıkan Tahribat

Geleneğin gelecek kuşaklara aktarılması ve korunması hususunda en önemli görev yazma eser kütüphanelerine ve kütüphane görevlilerine aittir. Yapılan araştırmalarda kütüphane görevlileri tarafından cönklerin kayıtlanması ile ilgili herhangi bir problemin olmadığı söylenmiştir. Cönkler kataloglanırken ya da tasnif edilirken kütüphaneler arasında kavram birliğinin olmadığı, görevlilerin farkında olmadan cönkleri diğer eserlerle karıştırdığı, bu bakımdan da bir kavram karışıklığının olduğu görülmüştür. Cönkler ve diğer yazma eserler şekil ve muhteva bakımından ele alındığı zaman problemin, kitap şeklinden kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu sorunun ortadan kalkması için ilk atılacak adımın cönklerin bir kitap ve kütüphanecilik terimi olarak yeniden tanımlanması gerekliliğidir. Buradaki tanımdan kasıt, cönkleri diğer yazma eserlerden ayıran belirleyici hususların neler olduğu konusunda hem fikir olmaktır. Çünkü bir kütüphanede uzunlamasına açılan eserler cönk başlığı altında tasnif edilmişken, bir başka kütüphanede kitap şekline bakılmaksızın halk edebiyatı ürünlerini içeren eserler, cönk adı

altında kataloglanmıştır. Bu da cönklerin nitelik ve nicelik bakımından değerlendirilmesine engel olmaktadır. Özellikle derleme türü eserlerin başında gelen mecmuaların cönklerle karıştırıldığı görülmüştür. Bunun için de yaprakları sağdan sola veya soldan sağa açılan eserlerin mecmua, yukarıya doğru uzunlamasına açılanların ise cönk olarak tasnif edilmesi ile kütüphane kataloglarındaki isimlendirme karışıklığının önüne geçileceği düşünülmektedir.

Kütüphanelerdeki cönkler, dijital ortama aktarılırken çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Özellikle kütüphane görevlilerinin bir kısmının eserin asli unsurlarını oluşturan kâğıt türü, kalem çeşidi, hat/yazı ile yazma eser kayıtları ve mühürlerine vakıf olamaması, metinler hakkında net bir bilginin verilmesinin önüne geçmektedir. Genelde yazma eserlerin özelde ise cönklerin kayıtlarının bu dikkatle tekrar gözden geçirilmesi konu ile ilgili hataların en aza indirilmesini sağlayacaktır. Kütüphane kataloglarına giren eserin dijital ortama aktarılmasında görüntünün net ve okunabilir olması için cöngün fotoğraflanması büyük bir titizlikle yapılmalıdır. Böylece görüntülerde titreme ve kaymadan dolayı herhangi bir hasar söz konusu olmaz. Bir başka husus da cönk metinlerinin fotoğraflanmasındaki karışıklıktır. *Cöngü dijital ortama kaydeden kişi, eski yazı bilmediği için eserin başını sonunu anlayamamış, fotoğraflamaya arka sayfadan başlamış, bazı sayfaları da tekrar çektiği için karışıklıklar ortaya çıkmıştır* (Duran, 2016: 49). Bu durum sayfalar arasındaki konu bütünlüğünün ve cöngün varak sayısının tam belirlenmesinin önüne geçmiştir. Ayrıca cönkler kayıt altına alınırken kütüphane mührünün cöngün bazı sayfalarına dikkatsizce vurulması zaten güç okunan metnin okunmasını daha da güçleştirmekte ve okuma hatalarına sebep olacak yeni bir tahribata yol açmaktadır.

Cönklerle verilen sayfa numaralarında da tahribat söz konusudur. Bazı cönklerde sayfa numaralarının, yazarın kişi tarafından doğru olarak verildiğine tesadüf edilse de genel olarak cönklerde sayfa numarası bulunmamaktadır. Sonradan verildiği anlaşılan ve kütüphanelerimizdeki tavsif kayıtlarına da bu şekilde giren sayfa/varak numaralarının klasik metoda uygun olmaması, numaralandırma konusunu girift hale getirmektedir. Bu da kayıtlardaki sayfa numarası ile metinlerdeki sayfa numaralarının uyumsuzluğunu ortaya çıkarmaktadır.

1.1.10.4. Araştırmacılardan Kaynaklanan Tahribat

Genelde eski Türk edebiyatı ve halk bilimi ile uğraşan akademisyen ve araştırmacıların kütüphanelerinde bulunan cönkler, lisans ve lisansüstü tez olarak ya da müstakil çalışmalarla ilim âlemine sunulmuştur ve sunulmayı beklemektedir. Eski yazıyı bilmeyen ve kütüphanesinde cönkler bulunan bazı araştırmacılar da bu eserleri eski yazı bilenlere okutmak suretiyle neşretmişlerdir. Şüphesiz bunların edebiyat tarihimize ve kültürümüze yaptığı katkılar inkâr edilemez. Fakat sadece eski yazıyı bilmenin cönkleri okumak için yeterli olmadığı bilinmektedir. Bunun için de eserlerin asli unsurunu oluşturan kâğıt ve hat/yazı türleri hakkında bilgi sahibi olmak gereklidir. Bundan başka cönklerin belli bir bölgede değil Anadolu'nun farklı yerlerinde de oluşturulduğu göz önünde tutularak buralardaki ağız özelliklerine göre yazılan kelimelere dikkat edilmelidir. Çünkü cönkleri yazanlar standart Türkçeye bağlı kalmadan, konuştukları gibi yazmışlardır. Ayrıca cönklerdeki metinlerin dilinin Arapça ve Farsça olduğu ya da içinde bu dillerin unsurlarını da barındırdığı göz ardı edilmemelidir. Eğer bu durum yok sayılırsa metin neşrinde eksiklikler meydana gelir ve eser neşir merkezli bir tahribata uğrar.

Türk, Arap ve Fars edebiyatında kullanılan vezin, kafiye, manzum-mensur tür ve şekiller, tasavvuf ve musiki hakkında bilgi sahibi olunması cönklerin daha sağlıklı neşredilmesine imkân tanır. Öte yandan cönklerin belli bir zümreye ya da geleneğe aitmiş gibi ele alınması, cönklerin aidiyeti ile ilgili bir tahribata yol açmaktadır. Hâlbuki cönkler bir zümre ya da geleneğin değil tüm medeniyetin malıdır. Yalnız cönkler içeriğine göre tasnif edilirken metinlerden hareketle herhangi bir zümre ya da yöreye mensubiyetinin vurgulanmasında bir sakınca yoktur. Fakat cönk teriminin tek bir zümreye ait olduğu kesinlikle söylenemez.

Cönklerdeki tahribatın bir diğer kolu da üniversitelerdeki Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde yapılan bazı çalışmalarda ortaya çıkmaktadır. Buradaki tahribat ise, cönkleri bir bütün olarak değil de özellikle eski Türk edebiyatı ve Türk halk edebiyatı olarak ayırmaktan kaynaklanmaktadır. Söz gelimi eski Türk edebiyatı alanında bir kişi çalıştığı cönkte divan edebiyatı metinlerini titizlikle incelerken, halk edebiyatı ürünleri üzerinde fazla durmamaktadır. Aynı durum halk edebiyatı alanında çalışanlar için de geçerlidir. Onlar da Türk halk bilimi muhtevalı metinleri özenli ve dikkatli bir şekilde ele alırken divan edebiyatıyla ilgili ürünleri üstünkörü değerlendirmektedir. Bu şekilde

yapılan çalışmalarda hata payı yüksek olduğu için cönklerin tasnifi ve yapısı ile ilgili bilgiler eksik kalacaktır.

Yukarıdaki bilgiler cönklerle ilgili çalışmaları tek tek ele alıp değerlendirmek için değil, araştırmacılar tarafından yapılan tahribatın nedenlerini belirleyerek öneride bulunmak üzere verilmiştir. Yeni yapılacak cönk çalışmaları ile birlikte bu önerilerin kapsamı, yöntemi ve metodu daha da genişletilerek cönklerin mümkün mertebe hata oranı düşük ve eksiksiz bir şekilde Türk kültür ve edebiyatına katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

1.2. DİL VE İMLA ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Cönklerin Dili

Yaklaşık bin yıllık bir geleneğin ürünü olan cönkler, Orta Asya'da başlayan serüvenini Anadolu ve Balkanlar'a kadar sürdürmüştür. Bu kadar geniş bir coğrafyada Türklerin dışında farklı milletler de kitap şekli olarak cönkleri kullanmıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu şekilde yazılmış eserlere yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde tesadüf edilmektedir.

Türklerin kullandıkları Uygur ve Arap alfabeleri ile verilen ürünlerin yanında, metinlerin yazımında nadir olarak Kiril ve İbrani alfabesi de kullanılmıştır. Kendi dillerinde örnekleri bulunan bu cönkler, genel olarak Türkçe yazılmıştır. Diğer taraftan aynı cönkte Arapça, Farsça ve Türkçe yazılmış metinlere de rastlanılmaktadır.

Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan cönkler, daha çok mahalli telaffuz şekilleri (Yıldırım, 2013: 29) ile yazıldıkları için, yazıldıkları yöre ve bölgeye göre dil ve imla bakımından çeşitlilik arz etmektedir. *Osmanlı Türkçesi'ndeki Arapça, Türkçe ve Farsça kelime ve eklerin yüzyıllar boyunca aynı tutarlılıkta yazılması* (Aksoyak, 2016: 6) sonucu ortaya çıkan standart imlânın, çoğu cönk yazarında görülmemesi, muharrirlerin yetiştiği çevrenin ağız özelliklerinin esere yansması, cönklerin tamamlanmasındaki zaman aralığı gibi durumlar, metinlerin imlasını belirlemiştir.

Cönklerin diğer yazma eserlerden ayrılan en önemli yanının dil ve imla olduğu günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. İlmi çevrelerce de bu durum kabul edilmiştir. Fakat burada cönklerin dışındaki yazma eserlerin bir kısmının itibar, makam ve maddi kaygı gözetilerek yazıldığı da bilinmektedir. Çünkü bu eserler,

genellikle belli çevrelerde önemli bir görevde bulunan devlet büyüklerine sunulmak suretiyle yazarının himaye edilmesi ve belli bir görev verilmesi için yazılırdı. Bunun için de dil ve imla bakımından metin çok dikkatli ve özenli bir şekilde hazırlanırdı. Ayrıca müretteplerin bundan maddi olarak bir beklentisi vardı. Cönkler devlet büyüklerinin bulunduğu meclislerde okunsa da derleme özelliği gösterenleri herhangi bir makama sunulma amacı taşımamaktaydı. Tamamen müretteplerinin kişisel zevk ve beğenisinin sonucunda ortaya çıkmaktaydı ve bu durumdan maddi bir beklentileri yoktu. Bu da cönkleri, dil ve imla bakımından diğer yazma eserlerden ayıran bir husustu.

1.2.2. Cönklerin İmlası

Cönklerle ilgili yapılan çalışmaların bir bölümü de cönklerin dili ve imlası üzerinedir. Daha çok birbirini tekrar eden bu çalışmalarda öne çıkan husus, cönklerin eğitim seviyeleri düşük kişiler tarafından kaleme alındığı ve kötü bir imlaya sahip olduğudur. Cönkler için bu durum söz konusu olsa da bunu bütünü kapsayacak şekilde genellemek, geleneğin yanlış yorumlanmasına yol açabilecek bir değerlendirmedir. Öncelikle bir kitap şekli olan cönklerde her türlü edebi konuyu görmek mümkündür. Bunların içinde cildi, mürekkebi, yazısı ve kâğıdı kötü olanlarının yanı sıra hattat elinden çıkmış yazısı, cildi, kâğıdı çok güzel cönkler de bulunmaktadır.

İncelenen cönklerin tamamı göz önünde bulundurulduğunda geleneği, derlenen ve istinsah edilenler olmak üzere iki kısımda incelemek, cönklerdeki yazı ve imla hususiyetlerinin daha doğru anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. İlk olarak divan, mesnevi, şerh ve tercüme gibi çalışmaları içine alan cönklerde kullanılan yazı ve imlanın belli bir standardı yakaladığı göze çarpmaktadır. Bu tür eserler, orijinal eser görülerek yapılan istinsahları içine almaktadır. Yani cönk bir bakıma kopya edilmiştir. Eserlerin kötü/bozuk yazı, dil ve imla konusunda istisnaları olsa da bunlarda imla açısından herhangi bir problem yoktur. Bu hususta incelenen cönklerde ayet, hadis, salavat, hatim duası, hutbe, farklı konularda dua ve pek çok ilahiler gibi dini konuların yazımında yazı ve imla problemi en alt düzeydedir. Bunlar, konu bakımından kutsiyet arz ettiği için daha dikkatli bir şekilde kaleme alınmıştır. İkinci olarak şifahi edebiyat ürünlerini ihtiva eden daha çok derleme niteliğindeki cönklerin ise dil ve imlası oldukça kötüdür. Çünkü bu tür eserler, derleyicisinin bulunduğu bir mecliste dinlediği beyti, şiiri ya da hikâyeyi o anda veya sonrasında yazıya aktarmasıyla oluşmuştur. Yazan kişi hattat bile olsa derlemek

istediği ürünü zamanla yarışacak şekilde hızla kaleme almaya çalıştığından metnin dil ve imlası ile ilgili problemlerin görülmesi kaçınılmazdır. Zira cönk yaprakları karıştırıldığı zaman en güzel hat örneğiyle yazılmış bir metnin hemen arkasında aynı elden çıktığı belli, kötü sayılabilecek bir yazıya sahip metin de bulunmaktadır.

Cöngü yazan kişinin bulunduğu ortamın yazmaya elverişli olmaması da bir başka nedendir. Burada da yazar, metni daha düzgün yazabilmek için kâğıt ya da cöngün altına masa, rahle gibi onu destekleyici bir nesne bulamadığı zaman, cöngü dizinin üstüne koyarak yazmaya çalışır. Bu da yine yazı ve imlanın bozulmasında önemli bir etkidir. Cönk yapraklarında yay şeklinde kavis çizerek yazılan metinler bu durumun neticesinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu metinlerde yazılar sanki birleştirilmiş gibidir. Diğer bir husus da okuma yazma bilmeyen ya da eğitim seviyesi düşük insanların elinden çıkan cönklerdeki yazı ve imla durumudur. Bu tür cönklerde kelimelerin telaffuzu ve ses benzerliğinin yanı sıra kelimenin eksik ya da yanlış yazımından dolayı ortaya çıkan imla problemleri bulunmaktadır. Özellikle manzumelerde geçen kelimenin yanlış/eksik yazılması şiirin veznini, kafiyesini ve vermek istediği fikri olumsuz yönde etkilemektedir (Düzgün, 2011: 13-14). Bu durum ise şiirin, dil ve imladan kaynaklı yanlış aktarılmasına sebep olmaktadır.

Cönkler dil, yazı ve imla açısından ele alınırken öncelikle bunların daha çok derleme niteliğinde eserler olduğu unutulmamalıdır. Çünkü bu eserler sözlü kültür ortamında ele alınan ürünlerin yazıya aktarılmasını sağlarlar. Aktarım sırasında eğitim seviyesi iyi olan yazarın duyduğunu unutmadan hemen yazmak için acele etmesi veya yazdığı nesnenin altına koyacağı bir sert cismin olmayışı, cönklerdeki yazı ve imlanın başlı başına bir sorun olmasına neden olmuştur. Bu problemin sadece eğitimsiz kişilerden kaynaklandığını söylemek cönklerin yazım süreci ile ilgili bilgilerimizi sınırlandıracaktır.

“Osmanlı Türkçesi’ndeki Arapça, Türkçe ve Farsça kelime ve eklerin yüzyıllar boyunca aynı tutarlılıkta yazılması” (Aksoyak, 2016: 6) ile oluşan “standart imla”, ağız özellikleri ve tutulduğu çevrenin kelime-telaffuz ilişkisinin ön planda olduğu cönklerde değişiklik göstermektedir. Özellikle telaffuza bağlı olarak ses benzerliğinden dolayı kelimelerin birbirinin yerine yazılması ve ağız özelliklerine göre kelimelerin telaffuz şeklinin yazıya aynen aktarılması, cönklerin yazı ve imlasının belirleyici iki hususu olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca sözlü kültürün yazıya aktarıldığı eserlerin başında gelen

cönkler, sadece içinde barındırdığı ürünlerle değil bu ürünleri oluşturan dil ve ağız özellikleri bakımından da zengin bir içeriğe sahiptir. Nitekim “*Cönkler, imla-telaffuz ilişkisinin ve ses olaylarının (özellikle benzeşmeler ve uyumlar) izlenmesine olanak veren en önemli metinlerden birisidir. Cönk metinlerinde, sözcüklerin yazımında bir tutarlılık görülmemektedir. Sözcükler, kimi zaman özgün imlalarıyla yazılırken kimi zaman da sözlü dilin etkisiyle telaffuz özelliklerine uygun bir biçimde yazılmışlardır*” (Çelik, 2017b: 328).

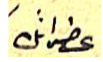
Yapılan çalışmada, incelenen cönklerden her birinin kendi içinde belirli bir imlaya sahip olduğu görülmüştür. Cöngün birden fazla yazarı olsa da imla aynıdır. Bu da cöngün yazarlarının aynı bölgeden ve tutulduğu bölgenin sözlü dilinin ve ağız özelliklerinin yazıya hâkim olduğunu göstermektedir. Bu durum daha çok okutucu harfler olan elif (ل), he (ه), vav (و) ve ye (ي) harfleri ile kelimenin başında ortasında ve sonunda kendini göstermektedir. Örneğin İA3 numaralı cönte bulunan kelimelerde geçen “e” sesi için elif (ل) harfi kullanılmıştır. Burada yazılmaması gereken okutucu “e” sesi de aynı şekilde elif (ل) harfi ile verilmiştir. Öte yandan cönklerde standart bir imlanın olmayışı, te (ت)- tı (ط)- dal (د); ha (ح)- hı (خ)- he (ه); ze (ز)-zı (ظ) gibi benzer sesli harflerin birbirinin yerine kullanılmasına sebep olmuştur. Ayrıca cönkleri tutanlar arasında yazının tasarrufuna bağlı olarak belli başlı kelimeler ve ifadelerin cönklerde belli bir standartta yazıldığı da tespit edilmiştir. Bunun en güzel örneği incelenen bütün cönklerde tesadüf edilen Âşık Ömer (عاشق) ifadesinde görülmektedir. Bu ifade, cönk mürettepleri arasında standart bir imla haline gelmiştir.

Genel olarak cönklerde noktalı harflerin kullanımında harflerin birleştirilmesi ya da noktaların koyulmamış olması, yazarın unutulması ya da harflerin birleşmesi gibi durumlar göz önüne alınarak değerlendirmeye alınmamıştır.

Yukarıdaki genel bilgilerin dışında incelemeye esas alınan yirmi cönkteki imla ve yazım ile ilgili dikkat çeken hususlar şunlardır:

Ses benzerliğinden dolayı harflerin birbirinin yerine kullanılması

- Elif (ل) harfinin yerine ayın (ع) harfinin, ze (ز) harfinin yerine zı (ظ) harfinin yazılması: Bu kullanıma örnek olarak *arzu* 16^b MK1 kelimesi verilebilir.

- Ze (ز) harfinin yerine dat (ض) harfinin kullanılması: *Azrail* sözcüğünün ilk hecesindeki ze (ز) harfinin yerine dat (ض) harfi yazılmıştır: 22^b SYK3.
- Dat (ض) harfinin yerine ze (ز) harfinin kullanılması: *Eyzan* kelimesinin ikinci hecesinde dat (ض) harfinin yerine ze (ز) harfi yazılmıştır: 17^a İA4.
- Tı (ط) harfinin yerine te (ت) harfinin kullanılması: *Sirat* kelimesinin son harfi olan tı (ط) harfinin yerine te (ت) harfi yazılmıştır: 60^a MK5.
- Tı (ط) harfinin yerine dal (د) harfinin yazılması: *Neşad* 91^a MK3, *takına* 75^b SYK3 ve *takmış* 33^a SYK7 kelimelerinde geçen dal (د) harfi, tı (ط) harfinin yerine kullanılmıştır.
- Zı (ظ) harfinin yerine ze (ز) harfinin yazılması: *Zalim* kelimesinin ilk harfi olan zı (ظ) harfinin yerini ze (ز) harfi almıştır: 60^b İA4;
- Zı (ظ) harfinin yerine dat (ض) harfinin yazılması: Standart imlada *nazar* 3^a MK3 ve *zalim* 6^b SYK5 kelimelerinde zı (ظ) harfi geçmektedir. Fakat her iki yazımda da kelime dat (ض) harfi ile verilmiştir.

Harfin eksik yazılması

- Elif (ا) harfinin kullanılmaması: Farsça bir kelime olan *dâmân*ın ilk hecesindeki elif (ا) harfi yazılmamıştır: 20^b SYK6. Aynı durum Arapça *Kâsım* 6^b SYK8 ve *kurbân* 20^b İA2 kelimeleri için de geçerlidir.
- Yazılması gereken ye (ي) harfinin kullanılmaması: *Vîrân* kelimesinin ilk hecesinde ye (ي) harfi yazılmamıştır: 7^b İA2.

Harfin kelime içinde yanlış yerde kullanılması

- *Namaz* kelimesinin ikinci hecesinde bulunması gereken elif (ا) harfi ilk hecede kullanılmıştır: 13^a MK4, 7^a İA4.

Tamlamalar ve birleşik isimlerin yazımı

Standart imlada Farsça tamlamaların yazımında izafet i'si kullanılmaz. Fakat cönklerin imlası daha çok telaffuza bağlı olduğu için cönklerde bu durum değişmektedir. Bu eserlerde izafet i'si gösterilirken genellikle ye (ی) harfi kullanılır: *Ahvâl-i cihân* 91^a MK3, *âl-i Osmân*⁷ 9^a MK4, *bâd-ı sabâh* 89^a MK3, *diyâr-ı gurbete* 63^a İA3 ve *rûz-i cezâda* 75^b MK5. Bazen de tamlamalarda ye (ی) harfinin yerine vav (و) harfi kullanılmıştır: *Âb-ı hayâtta*⁸ 64^b SYK6; *âb-ı kevseri* 80^a MK5; *evlâd-ı Ali* 43^b İA3. Arapça tamlamalardaki lam-ı tarif (elif lam takısı) ikinci harfin başına gelir. Fakat cönklerde ilk kelimenin sonuna getirildiği şeklinde örneği mevcuttur: *Hatemü'l-enbiya* 53^b İA3.

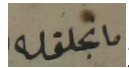
Ayrıca birleşik isimlerin yazımında u/ü sesini veren bağlaç olan vav (و) harfinin yerine ye (ی) harfi kullanılmıştır: *Âh u zâr* 89^a MK3, 72^a MK5, 5^b İA4; *cevr ü cefâ* 51^b MK5, 93^a MK5; *küfr ü îmân* 57^b MK5; *nâm u nişân* 46^a SYK8; *tâc u taht* 25^b SYK2; *târ u mâr* 93^b MK5; *zevk u safâ* 72^a SYK3.

Ağız özelliği gösteren kelimeler

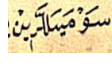
Buba (baba) 6^b SYK8, 17^b SYK3, 5^a MK4; *konşusını* (komşusunu) 32^a SYK7; *kor* (koyar) 17^a SYK7; *damdıram* (tamburam) 39^b SYK6; *tomburşak* (tomurcuk) 17^b İA2; *yaykaya* (yıkaya) 16^b SYK7; *ırıza* (rıza) 88^b MK3 ve *ürüzigar* (rüzgâr) 64^b SYK6

⁷ Kelimenin ilk hecesindeki ayın (ع) harfinin yerine elif (ل) harfi yazılmıştır.

⁸ Âb kelimesindeki elif (ل) harfinin yerine ayın (ع) harfi kullanılmıştır.

kelimelerinde ağız özellikleri görülmektedir. Ayrıca *mancılık* (*mancınık*) 30^a

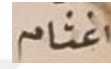
İA3 kelimesinin üçüncü hecesinde, *likap* (*nikap*) 46^b MK1 kelimesinin ilk hecesinde

ve *sevmeyellerin* (*sevmeyenlerin*) 5^a SYK3 sözcüğünün üçüncü hecesindeki lam

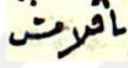
(ل) harfi nun (ن) harfinin yerine yazılmıştır. Bunlar sözlü ifadenin olduğu gibi yazıya aktarıldığını göstermektedir. Gönül kelimesinin ağızlarda kullanıldığı şekilde yazılışında

kâf-i yâî (گ) ve ye (ی) harflerinin kullanımı da bulunmaktadır: *Goynüüm* (*gönlüm*)

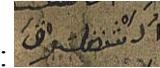
18^b İA4, *goylümü* (*gönlümü*) 44^a İA4. Öte yandan kaf (ق) ya da hı (خ) harflerinin

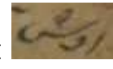
yerine bazen gayın (غ) harfinin kullanıldığı da mevcuttur: *Akşam* 13^a MK4 ve

bulmak 17^a MK2. Bu durumun tersi olarak gayın (غ) harfinin yerine kaf (ق) harfinin

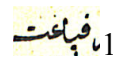
kullanıldığı da bilinmektedir: *Bağlamış* 29^a SYK5. Bunlardan başka ağız özelliklerinin görüldüğü kelime ve kalıplar şöyledir:

- Çim (چ) harfinin yerine şın (ش) harfinin kullanılması: *Oruç tutmak* kelimesinde

çim (چ) harfinin yerine şın (ش) harfi yazılmıştır: 3^b SYK1, aynı durum

üç kelimesinin yazımı için de geçerlidir: 36^a MK2.

- Ha (ح) harfinin yerine ayın (ع) harfinin kullanılması: Arapça bir kelime olan

kabahat yazılırken ha (ح) harfinin yerine ayın (ع) harfi yazılmıştır: 17^b SYK1.

- Hı (خ) harfinin yerine gayın (غ) harfinin yazılması: *Hilâfda* sözcüğünün ilk harfi

olan hı (خ) harfinin yerine gayın (غ) harfi kullanılmıştır: 34^a MK5.

- Hı (خ) harfinin yerine kaf (ق) harfinin kullanılması: *Hırka* kelimesinin ilk harfini

kaf (ق) harfi oluşturmaktadır: 63^a İA4.

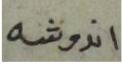
- Re (ر) harfinin yerine lam (ل) harfinin kullanılması: *Merhem* kelimesinin

yazımında re (ر) harfinin yerine lam (ل) harfi yazılmıştır: 26^a İA4. Aynı

durum *bergüzar*: 33^b İA4 ve *berhurdar/berhudar* 4^b, 93^b MK5

kelimelerinin yazımında da görülmektedir. Ayrıca *melhem* kelimesinde lam (ل) ile he (ه) harflerinin yer değiştirdiği de görülmektedir: 60^a İA1.

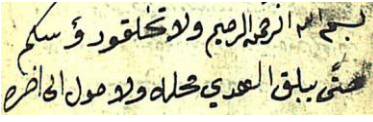
- Re harfinin (ر) yerine ye (ی) harfinin kullanılması: *Prangaya* kelimesinde geçen re harfinin (ر) yerine ye (ی) harfi yazılmıştır: 12^a MK4.
- Ze (ز) harfinin yerine sin (س) harfinin kullanılması: *Zülfün* kelimesinin ilk harfi olan ze (ز) harfinin yerine sin (س) harfi yazılmıştır: 39^a MK1. Bu değişiklik *dokuz* kelimesinin son harfinde de görülmektedir: 44^b MK5.
- Sin (س) harfinin yerine ze (ز) harfinin kullanılması: Arapça *elmas* ve Farsça *sümbül* kelimelerindeki “s” harfinin yerine “z” harfinin kullanılmasıdır. Elmasa: 13^b SYK2, sümbül: 67^b MK5, 10^a SYK2; sümbüllere: 44^a İA4.
- Dat (ض) harfinin yerine sin (س) harfinin kullanılması: *Hazret* kelimesindeki dat (ض) harfinin yerine sin (س) harfi yazılmıştır: 61^b İA3.
- Ayın (ع) harfinin yerine ye (ی) harfinin kullanılması: Arapça olan *i'lâm* sözcüğünün yazımında ye (ی) harfi ayın (ع) harfinin yerine kullanılmıştır: 1^b İA3.
- Gayın (غ) harfinin yerine elif (ل) harfinin kullanılması: Arapça olan *rağbet* kelimesinin ilk hecesindeki gayın (غ) harfinin yerine elif (ل) harfi kullanılmıştır: 32^b SYK4.
- Fa (ف) harfinin yerine vav (و) harfinin yazılması: *Şefkat* kelimesinin ilk hecesinin son harfi olan fa (ف) harfinin yerine vav (و) harfi kullanılmıştır: 19^b MK5.
- Lam (ل) harfinin yerine re (ر) harfinin yazılması: *Keşkül* kelimesindeki lam (ل) harfinin yerine re harfinin (ر) yazılmıştır: 61^b MK5.
- Vav (و) harfinin yerine ye (ی) harfinin kullanılması: *Ahu* kelimesinin son harfi olan vav (و) harfinin yerine ye (ی) harfinin yazılması: 65^a SYK3.

- Vav (و) harfinin yerine elif (ا) harfinin kullanılması: *Koşma* kelimesinin ilk hecesindeki vav (و) harfinin yerine elif (ا) harfi yazılmıştır: 33^a SYK2.
- He (ه) harfinin yerine elif (ا) harfinin yazılması: *Sine* kelimesinin son hecesindeki he (ه) harfinin yerine elif (ا) harfi yazılmıştır: 88^b MK3, 12^a SYK6.
- Ye (ي) harfinin yerine vav (و) harfinin kullanılması: *Endişe* kelimesindeki ye (ي) harfinin yerine vav (و) harfi yazılmıştır: 22^b İA5.

Ayetlerin Yazımı

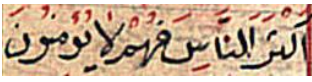
Cönklerde muhtevaya uygun ayet ve hadisler bulunmaktadır. Zaman zaman ayetlerin birbirine karıştırıldığı ve harf ya da harflerin yazımı ile ilgili yanlışlıklar da görülmektedir. Bunlarla ilgili çeşitli cönklerde çok fazla örnek bulunmaktadır. Burada konuyu desteklemesi açısından iki örnek sunulacaktır: Bunlardan ilki SYK4 numaralı cönkün 13^a sayfasında baş ağrısı için okunması önerilen Bakara Suresinin 196. ayetidir. Bu ayette geçen يَبْلُغُ (yebluğa) kelimesi cönkte (yebluka) şeklinde yazılmıştır. Burada gayın (غ) harfinin yerine kaf (ق) harfi kullanılmıştır.

Ayetin aslı şöyledir: وَلَا تَحْلِفُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ

Ayetin tamamı cönkte şu şekildedir:

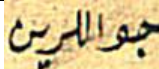
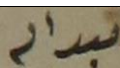
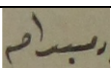
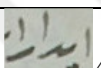
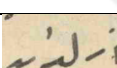
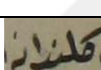
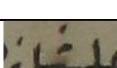
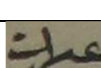
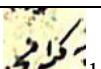
İkincisi ise SYK6 numaralı cöngün 11^b sayfasında beytin ikinci mısraını oluşturan cümle Yasin Suresinin 7. ayetinde geçmektedir. Mısraya (eksera'n-nas) olarak yazılan ayetin aslı أَكْثَرُهُمْ (ekserihim) şeklindedir.

Ayetin aslı şöyledir: لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَىٰ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

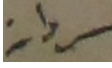
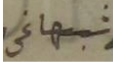
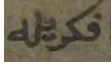
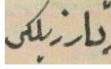
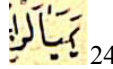
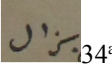
Ayet cönkte şu şekilde verilmiştir:

Bunlardan başka incelenen yirmi cönkte dikkat çeken diğer yazı ve imla hususiyetleri ise şöyledir:

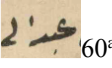
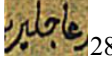
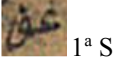
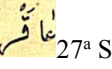
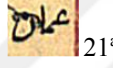
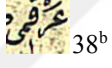
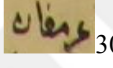
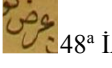
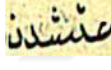
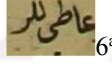
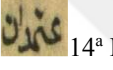
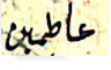
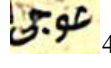
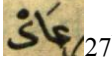
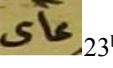
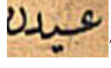
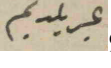
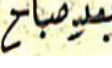
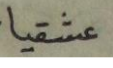
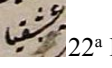
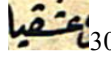
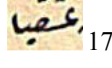
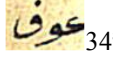
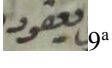
Tablo 1.1. Elif (ا) harfinin fazladan kullanılması.

 5 ^b İA3 Alî'den	 16 ^b İA2 Ayıp	 34 ^a İA3 Benzer	 53 ^a SYK6 Binmeyince
 11 ^a İA3 Çekmezem	 78 ^a SYK3 Çöllerin	 51 ^b İA3 Dem	 4 ^b İA3 Dembedem
 11 ^b İA3 Dembedem	 6 ^b İA3 Dembedem	 4 ^b MK1 Derde	 23 ^b SYK1 Derviş
 3 ^a İA3 Dilden	 43 ^b SYK7 Dilerim	 16 ^a SYK4 Diyen	 3 ^b İA3 Eden
 47 ^b MK3 Eder	 11 ^a İA3 Elden	 30 ^a İA3 Enver	 39 ^b İA3 Etmem
 88 ^a MK5 Ezelden	 1 ^b İA3 Gazel	 4 ^b İA3 Gazel	 19 ^b İA5 Gazel
 10 ^a İA3 Gelenden	 91 ^b MK5 Gezer	 24 ^b SYK3 Girmezem	 37 ^b SYK7 Gören
 42 ^a İA3 Gören	 6 ^a MK4 Gören	 33 ^b İA3 Görmeden	 22 ^a SYK1 Gurbet⁹
 28 ^a İA3 Gülşen	 21 ^a İA5 Gülşen	 44 ^b İA3 Halinden	 34 ^b İA3 İbret
 43 ^b İA3 İbret	 8 ^a İA3 İlm-i ledün	 33 ^b İA3 İsterem	 50 ^b MK5 Kalenderi
 1 ^b İA3 Katli	 52 ^a İA3 Katlime	 39 ^b İA3 Kerem	 59 ^b İA3 Kerem
 19 ^b SYK2 Kerem	 36 ^a İA3 Müfred	 51 ^a İA3 Mürşidden	 22 ^b SYK3 Pençesin

⁹ Kelimenin ilk hecesinde yazılmaması gereken okutucu vav (و) harfî yazılmıştır.

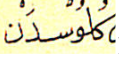
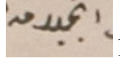
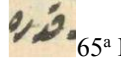
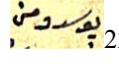
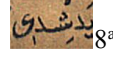
 10 ^b İA3 Sebepten	 43 ^a İA3 Serden	 37 ^a İA3 Şüphen mi	 8 ^a İA2 Tefekkür ile
 68 ^a MK5 Terziliği	 39 ^b İA3 Verdimse	 24 ^b SYK7 Yemeyeler	 34 ^a İA3 Yezel

Tablo 1.2. Elif (ا) harfi yerine ayın (ع) harfinin kullanılması.

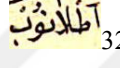
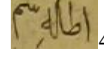
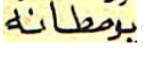
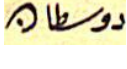
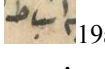
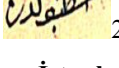
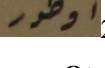
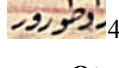
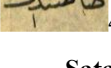
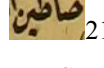
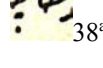
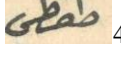
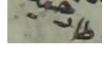
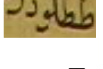
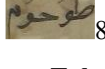
 60 ^a MK5 Abdâl	 69 ^a MK5 Abdâl	 72 ^a SYK6 Abdâl	 31 ^b MK5 Abdestin¹⁰
 79 ^a MK5 Acımaz	 28 ^b SYK1 Açılır	 1 ^a SYK2 Ak	 27 ^a SYK3 Akar
 1 ^a SYK2 Al	 31 ^b MK5 Alsin	 21 ^a SYK2 Aman	 36 ^b MK5 Anda
 20 ^b SYK2 Ara	 38 ^b SYK3 Arkamı	 30 ^b İA4 Armağan	 48 ^a İA4 Arz
 2 ^b SYK2 Ateşten	 6 ^a İA4 Atılır¹¹	 14 ^a MK1 Atımdan	 18 ^a SYK2 Atımın¹²
 4 ^a SYK2 Avcı	 27 ^b MK1 Ay	 23 ^b İA4 Ay	 79 ^a SYK3 Aydan
 91 ^a MK5 Ayrıldım	 13 ^b SYK2 Bâd¹³-ı sabah	 22 ^a İA5 Eşkiya	 22 ^a KY1 Eşkiya
 30 ^b SYK5 Eşkiya	 17 ^b SYK6 Eşkiya	 34 ^a SYK2 Of	 9 ^a İA5 Yakut¹⁴

¹⁰ Kelimenin ikinci hecesinin ilk harfi olan dal (د) harfi yerine te (ت) harfi yazılmıştır.¹¹ Kelimenin ikinci hecesindeki tı (ط) harfinin yerine te (ت) harfi olmalıdır.¹² Kelimenin ikinci hecesindeki tı (ط) harfinin yerine te (ت) harfi vardır.¹³ Kelimenin ilk hecesindeki elif (ا) harfinin yerine ayın (ع) harfi kullanılmıştır.¹⁴ Kelimenin son hecesindeki dal (د) harfinin yerine te (ت) harfi olmalıdır.

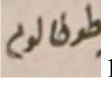
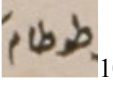
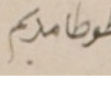
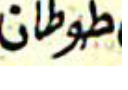
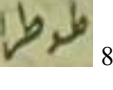
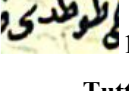
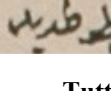
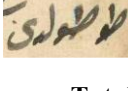
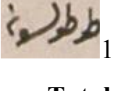
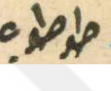
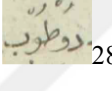
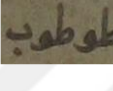
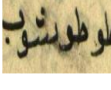
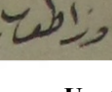
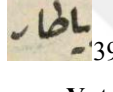
Tablo 1.3. *Te (ت) harfinin yerine dal (د) harfinin kullanılması.*

 36 ^a SYK3 Davet	 7 ^a İA2 Dost	 35 ^a İA4 Dostu	 79 ^a MK5 Git
 18 ^b SYK3 Gülistan	 13 ^b MK4 İncitme	 65 ^a MK5 Katre	 22 ^b SYK3 Postumuz
 15 ^b SYK3 Taht	 23 ^a SYK1 Tekke	 8 ^a SYK3 Yetiştı	 46 ^b İA3 Zât

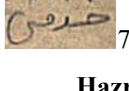
Tablo 1.4. *Te (ت) harfinin yerine ti (ط) harfinin kullanılması.*

 14 ^b SYK2 Altın	 61 ^a SYK6 Artar	 18 ^b İA5 Artır	 57 ^b İA3 Ata
 8 ^b İA6 Ata¹⁵	 32 ^b SYK7 Atlanıp	 4 ^a İA5 Atlar	 46 ^b İA4 Atlasam
 54 ^a İA4 Ath	 40 ^a SYK8 Ath	 27 ^b İA4 Atmağa	 46 ^a MK2 Atmıştır
 11 ^b MK4 Attan	 19 ^a İA5 Attı	 12 ^b İA4 Battı	 13 ^b SYK3 Bostan
 12 ^a SYK3 Dosttan	 12 ^b MK1 Hatun	 19 ^a MK5 İsbât	 3 ^b İA5 Kırat'ımı
 21 ^a SYK2 İstanbul'dan	 43 ^b MK3 Otur	 24 ^b İA6 Otur	 43 ^a SYK6 Oturur
 47 ^b MK1 Sataştı	 31 ^a SYK2 Satıldı	 22 ^a SYK1 Satılmaz	 21 ^a İA4 Satın
 38 ^a SYK4 Taç	 45 ^a MK2 Taht	 43 ^b MK5 Taktı	 16 ^a İA1 Tarihidir
 49 ^b İA4 Tath	 34 ^a İA5 Tıraş	 84 ^a İA3 Tohum	 54 ^b İA3 Tuta

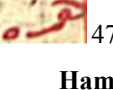
¹⁵ Kelimenin ilk harfi elif (ا) olmalıdır.

 10 ^b İA5 Tutalım ki	 11 ^a MK4 Tutalım	 10 ^b MK4 Tutam	 7 ^b MK4 Tutamadım
 31 ^b İA4 Tutan	 12 ^b SYK2 Tutan	 88 ^a MK3 Tutar	 37 ^b SYK1 Tutarken ¹⁶
 31 ^b İA4 Tutmaz	 1 ^b MK3 Tuttu	 11 ^a SYK5 Tuttu	 11 ^b MK4 Tuttular
 1 ^a MK4 Tutuldu	 61 ^b MK5 Tutuldu	 12 ^a MK4 Tutulsun	 22 ^a MK5 Tutup
 75 ^a MK5 Tutup	 28 ^b SYK8 Tutup	 8 ^a İA2 Tutup	 41 ^b İA4 Tutup
 7 ^a MK4 Tutuşmuşum	 20 ^a MK5 Tutuştı	 14 ^a İA4 Tutuştı	 20 ^b MK1 Tutuşup
 27 ^b SYK2 Tutuşup	 36 ^b İA3 Uzatıp	 39 ^b MK5 Yatar	 12 ^b İA5 Yatır

Tablo 1.5. *Ha (ح) harfinin yerine hı (خ) harfinin kullanılması.*

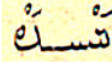
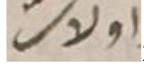
 2 ^b KY1 Hayran	 27 ^b SYK3 Hayran	 72 ^b SYK6 Hazret	 46 ^a MK5 Hüsüne
---	---	--	--

Tablo 1.6. *Ha (ح) harfinin yerine he (ه) harfinin kullanılması.*

 53 ^b İA3 Ervahi	 42 ^a SYK8 Hamam	 47 ^a SYK6 Hamza	 8 ^a SYK2 Hayran
 29 ^b İA4 Huri	 92 ^a SYK8 Kabahat	 65 ^b MK5 Tevhit	 72 ^a MK5 Sabâhımda ¹⁷

¹⁶ Üçüncü hecedeki kaf (ق) harfi yerine kef (ك) harfi olmalıdır.¹⁷ Kelimenin ilk harfi sad (ص) olmalıdır.

Tablo 1.7. *Dal (ﺩ) harfinin yerine te (ﺖ) harfinin kullanılması.*

 15 ^a SYK3 Deste	 31 ^b SYK6 Dikerken	 25 ^a SYK6 Döker	 29 ^b MK3 Evlad
 6 ^b SYK5 Gitti	 89 ^a MK5 Muhammed	 20 ^a MK4 Mürşidine	 37 ^a İA6 Odda
 20 ^b MK1 Odlara	 86 ^a MK3 Odlara	 54 ^a MK5 İdrakimiz	 20 ^a İA4 Serhatlerin

Tablo 1.8. *Dal (ﺩ) harfinin yerine dat (ﺪ) harfinin kullanılması.*

 16 ^a SYK3 Dolu	 34 ^a SYK2 Dudu	 13 ^b SYK3 Dur	 20 ^b İA5 Sadıklar
---	---	---	--

Tablo 1.9. *Dal (ﺩ) harfinin yerine tu (ﺖ) harfinin kullanılması.*

 30 ^b SYK2 Cellatlar	 27 ^a MK4 Dostun	 37 ^a MK3 Düşman	 69 ^a MK5 Merdânlara
---	---	--	---

Tablo 1.10. *Ze (ﺯ) harfinin yerine zı (ﺰ) harfinin kullanılması.*

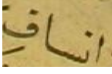
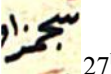
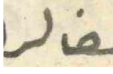
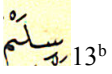
 1 ^a SYK2 Ağzıma	 20 ^a SYK8 Arzu	 5 ^a SYK3 Arzu	 20 ^a SYK3 Kazan
 69 ^b SYK3 Kuzu	 46 ^a MK2 Nazlı	 19 ^a İA5 Nazlı	 44 ^a MK5 Râz (Gizli)
 25 ^b İA4 Tozuna	 5 ^a SYK2 Uzak	 18 ^a SYK8 Yalnızım	 29 ^b MK5 Zîbâ

Tablo 1.11. *Sin (ﺲ) harfinin yerine (ص) harfinin kullanılması.*

 6 ^a İA4 Asker	 11 ^b SYK3 Saz	 43 ^b MK5 Siyah	 35 ^a SYK5 Sürelim
--	--	---	--

¹⁸ Kelimenin ikinci hecesindeki nazal nun (ﻧْ) harfinin yerine nun (ن) harfi yazılmıştır.

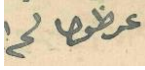
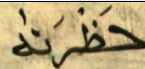
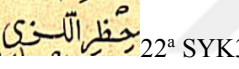
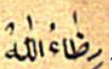
Tablo 1.12. *Sat (ص) yerine sin (س) harfinin kullanılması.*

 55 ^a İA4 İnsaf	 27 ^b SYK5 Saçmaz	 42 ^a MK5 Safâlar	 13 ^b SYK3 Sılam
---	---	--	--

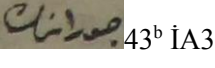
Tablo 1.13. *Dat (ض) harfinin yerine ze (ز) harfinin kullanılması.*

 62 ^b MK5 Beyaz	 41 ^b İA3 Beyaz	 35 ^a SYK5 Beyaz	 19 ^a 42 ^a SYK8 Beyaz
---	---	---	--

Tablo 1.14. *Dat (ض) harfinin yerine zı (ظ) harfinin kullanılması.*

 72 ^b İA4 Arz	 9 ^b SYK3 Arz	 92 ^a MK5 Arzuhalim ²⁰	 3 ^b İA5 Ayvaz'ımı
 34 ^a SYK2 Farz	 19 ^a MK4 Fazlını	 45 ^a MK1 Hazır	 8 ^a MK3 Hazır
 1 ^a MK4 Hazır	 17 ^a SYK7 Hazır	 48 ^a MK1 Hazrete	 81 ^a MK5 Hızır
 22 ^a SYK3 Hızirellez	 35 ^a MK1 Huzur	 30 ^a MK5 Huzur	 25 ^a SYK3 Rızâen li-llah
 11 ^b MK1 Zabt	 10 ^a İA4 Zaîf	 10 ^a MK1 Zarar	 28 ^b MK5 Zarar

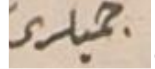
Tablo 1.15. *Ayin (ع) harfi yerine elif (ا) harfinin kullanılması.*

 61 ^a İA3 Adalet	 36 ^a MK5 Adavet	 65 ^a MK5 Adil ²¹	 67 ^b MK5 Aklımı
 68 ^b İA4 Anka	 30 ^b SYK5 Arım	 42 ^b İA3 Arşa	 23 ^b İA5 Aşk
 43 ^b İA3 Cur'anın	 20 ^b İA5 İbadet	 63 ^a SYK6 İnadı	 9 ^b İA3 İrfan

¹⁹ Kelimenin ilk hecesinde he (ه) harfî vardır.²⁰ Kelimenin ikinci hecesinde fazladan vav (و) harfî vardır.²¹ Kelimenin ikinci hecesindeki ye (ی) harfî fazla yazılmıştır.

 18 ^a MK5 İsyanım	 1 ^a MK1 Mecmuası	 1 ^b İA3 Murafaa	 5 ^a İA4 Ömrü
---	---	---	---

Tablo 1.16. *Ayin (ع) harfinin kullanılmaması.*

 86 ^b MK5 Ba'zı	 3 ^b MK4 Câmi'	 7 ^a İA4 Camiler	 9 ^a MK4 Camileri²²
 29 ^b SYK1 Elveda	 1 ^b İA4 Kalenin	 65 ^a MK5 La'inde	 78 ^a MK5 Veda

Tablo 1.17. *Ayin (ع) harfinin fazladan kullanılması.*

 17 ^a İA2 Ela	 36 ^b SYK6 Ela	 45 ^b SYK6 Ela	 20 ^b SYK5 Lal
---	--	---	--

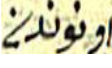
Tablo 1.18. *Kef (ك) harfinin yerine kaf (ق) harfinin kullanılması.*

 62 ^a MK5 Eyledik	 17 ^a MK4 Karşı ki	 36 ^b İA3 Kisbet	 20 ^b İA4 Yürüdük
--	---	--	--

Tablo 1.19. *Kâf-ı nun/nazal nun harfinin (ك) yerine normal nun (ن) harfinin kullanılması.*

 19 ^b MK5 Bana	 1 ^b İA3 Bana	 6 ^a SYK5 Bana	 10 ^b İA4 Bana
 37 ^b SYK7 Bana	 14 ^b SYK3 Benzer	 14 ^b SYK2 Bin	 58 ^a İA3 Cemalinde
 61 ^b MK5 Gönlümde	 39 ^b SYK3 Gönlüme	 64 ^a MK5 Gönlümüz	 18 ^a SYK5 Gönül
 27 ^a SYK4 Gönül	 6 ^b SYK2 Gönül	 10 ^a SYK3 Gönül	 18 ^a İA5 Gönül
 16 ^b İA5 Gönül	 57 ^b İA4 Gönül	 40 ^b MK5 Gönül	 7 ^a SYK5 Gönüller
 15 ^a SYK1 Karanlık²³	 31 ^a SYK3 Karanlık	 17 ^a İA4 Karanlık	 89 ^a MK3 Karanlık

²² Kelimenin ilk harfinden sonra elif (ل) harfi kullanılmıştır.²³ Kelimede okutucu elif (ل) harfleri yazılmamıştır.

 28 ^a MK3 Karanlık	 48 ^b MK1 Karanlık	 3 ^b SYK2 Önünde ya sonunda	 30 ^b SYK4 Önünden
 1 ^b SYK2 Pınar	 4 ^a SYK5 Sana	 39 ^b İA3 Sana	 22 ^b MK5 Sana
 50 ^b MK1 Sana	 15 ^b İA5 Son	 58 ^a İA3 Yanağında	 6 ^b SYK3 Zülfün

Tablo 1.20. *Kâf-i yâyi (ك) harfinin yerine ye (ی) harfinin kullanılması.*

 22 ^a SYK3 Bey	 33 ^b İA3 Eğlenmez	 32 ^b SYK4 Eğri	 7 ^a SYK3 Öğle
 66 ^b SYK3 Öğle	 66 ^a SYK6 Öğle	 21 ^a MK4 Öğlen	 20 ^b SYK2 Öğlen

Tablo 1.21. *Nun (ن) harfinin yerine kâf-ı nun/nazal nun harfinin (ك) kullanılması.*

 22 ^b SYK3 Ben	 19 ^b SYK4 Ben	 85 ^a MK3 Nûr	 29 ^a İA4 Sen
---	---	---	--

Tablo 1.22. *Yazılmaması gereken vav (و) harfinin kullanılması.*

 27 ^b MK5 Asuman	 13 ^a MK1 Bülbül	 44 ^b MK1 Bülbül	 9 ^b SYK5 Cürmüm
 23 ^a İA4 Dua	 33 ^a MK5 Dünya	 90 ^a MK5 Dünya	 43 ^b MK2 Dünya
 37 ^a İA3 Dünya	 12 ^a İA4 Dünya	 54 ^b İA3 Kudret	 23 ^b İA4 Murad
 36 ^a MK5 Mutlak	 26 ^a İA4 Mülkü	 36 ^a MK5 Tulû'	 63 ^a MK5 Şükür
 1 ^b SYK3 Şükür	 33 ^a SYK2 Şükür	 41 ^a İA3 Ülfet	 42 ^b SYK8 Zulüm

Tablo 1.23. *Yazılması gereken okutucu vav (و) harfinin kullanılmaması.*

 63 ^a MK5 Afv	 27 ^b SYK5 Afv	 34 ^a MK5 Koşma	 34 ^b MK3 Toprak
---	--	--	--

Tablo 1.24. *He (ه) harfinin yerine ha (ح) harfinin kullanılması.*

 28 ^a MK1 Bahar	 14 ^b SYK3 Hanginiz ²⁴	 19 ^a MK1 Hani	 2 ^b İA2 Mührü
 26 ^b MK5 Nihan	 90 ^a MK5 Rahına	 86 ^b MK3 Silahımı	 32 ^b SYK2 Siyah

Tablo 1.25. *Yazılmaması gereken ye (ي) harfinin kullanılması.*

 11 ^a SYK6 Âşık	 28 ^b İA4 Cevr	 59 ^b MK3 Cin	 8 ^b İA3 Defilim
 37 ^b MK5 Dil (Gönül)	 32 ^a İA3 Dil (Gönül)	 50 ^b İA6 Dil (Gönül)	 31 ^a SYK5 Dil (Gönül)
 43 ^a MK5 Elif	 45 ^b MK5 Feryâdı	 15 ^a MK2 Gibi	 18 ^a SYK7 Kadir
 1 ^b MK3 Kırk	 27 ^a MK5 Rüzgâr	 5 ^b İA1 Senin	 44 ^b MK2 Şâd-mân
 15 ^b SYK5 Şâkir	 69 ^a MK3 Şark	 27 ^a SYK2 Zikr	 70 ^a SYK8 Zülûf

Tablo 1.26. *Harfin fazla yazılması.*

 57 ^b İA3 Dünya	 69 ^b SYK3 Fırsat	 8 ^a İA3 Hâfız	 68 ^a MK5 İdrîs
 26 ^a MK4 İrfanım ²⁵	 1 ^b MK3 Kırk	 12 ^b İA4 Küffar	 5 ^b İA3 Münâfık

Tablo 1.27. *Harfin eksik yazılması.*

 16 ^b İA2 Dostlar	 25 ^a İA4 Dostlar	 19 ^a SYK5 Dostlar	 24 ^a SYK2 Dostlar
 30 ^b SYK3 Dostlar	 9 ^b İA5 Dostluğa	 24 ^a SYK3 Helal	 1 ^b SYK1 Viran

²⁴ İkinci hecedeki kaf (ق) harfinin yerine kef (ك) harfi kullanılmıştır.²⁵ Kelimenin ilk hecesindeki vav (و) harfi fazladan yazılmıştır.

Tablo 1.28. Kelimenin sonundaki harfle aynı olan ekin ilk harfinin tek yazılıp şeddelenmesi.

 5 ^b SYK2 Benzettim	 2 ^b SYK2 Ağlattın	 3 ^a SYK2 Akıttım	 55 ^a İA4 Beddua
 10 ^b İA5 Demezsın ²⁶	 27 ^b SYK1 Güller	 4 ^b SYK2 Celladımsın	 40 ^b MK3 Muraddır

Tablo 1.29. Ayrı yazılması gereken harflerin bitişik yazılması²⁷.

 40 ^b İA3 Bunda	 43 ^b İA3 Bütün	 4 ^b SYK5 Çare	 52 ^a İA3 Çok
 10 ^b SYK6 Deyu	 31 ^b İA3 Divan	 13 ^a MK5 Edip	 83 ^b MK5 Eyyûb
 43 ^a İA3 Hor	 40 ^b İA3 İçin	 47 ^b İA3 İçin	 16 ^a SYK6 Kevn
 47 ^b İA3 Kulda	 43 ^a İA3 Mâlik	 40 ^b İA3 Meftûn	 8 ^a İA6 Olup
 6 ^b SYK6 Olup	 6 ^a İA6 Olur	 52 ^a İA3 Tahammül	 16 ^a SYK7 Üzere
 16 ^b SYK7 Vere	 59 ^a MK3 Yerde	 48 ^a İA3 Zebun	 43 ^a İA3 Zerre

Tablo 1.30. Kelime içindeki harflerin yer değiştirmesi.

 9 ^a MK4 Belgrat	 41 ^b MK2 Derviş	 45 ^b İA4 Gömleğin	 8 ^b SYK3 Gömleğine
 11 ^b SYK3 Lanet	 9 ^a SYK2 Lanet	 22 ^a SYK1 Misafir	 72 ^a SYK3 Satrançın

²⁶ Kelimenin ikinci hecesinin son harfi ze (ز) olması gerekirken ağır özelliklerinden dolayı sin (س) harfi yazılmıştır.

²⁷ Bu tabloda verilen kelimelerin yazımındaki harflerin birleşmesi rik'a gibi yazı karakterlerinde görülebilir. Fakat Osmanlı Türkçesinde و, ز, ر, د, د, و ve لا harfleri kendinden sonraki harflerle birleşmediği için tabloda bu harflerin birleşme durumları gösterilmiştir.

Tablo 1.31. Aynı metinde bir kelimenin farklı şekillerde yazılması.

 3 ^b İA5 Ayvaz	 29 ^a MK1 Bahçe²⁸	 9 ^a MK4 Belgrat	 14 ^b SYK3 Benzer
 63 ^a İA3 Diyar-ı Gurbet	 90 ^a MK5, 57 ^b İA3 Dünya	 1 ^b MK3 Kırk	 5 ^a SYK6 Ona

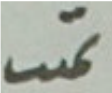
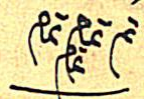
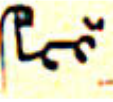
Tablo 1.32. Aynı harfin iki kelimedede tek kullanımından doğan tasarruf.

 6 ^b MK4 Âşık Ömer	 43 ^a İA4 Âşık Ömer	 57 ^b İA4 Âşık Ömer	 8 ^a SYK1 Âşık Ömer
 2 ^b SYK5 Âşık Ömer	 18 ^a SYK5 Âşık Ömer	 5 ^b SYK8 Âşık Ömer	 92 ^b SYK8 Âşık Ömer

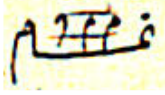
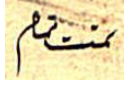
1.2.3. Cönklerde Kullanılan Kalıp İfadeler, Remizler ve İşaretler

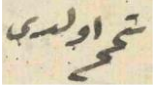
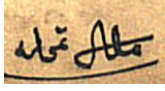
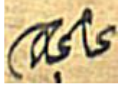
Yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de bazı kelimelerin karşılıkları remiz ya da işaret olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelemeye esas alınan yirmi cönkte değişik yazı türlerinde aynı ifade kalıplarının olduğu belirlenmiştir. Özellikle Arapça kökenli kelime ya da tamlamaların belirli bir standartta verildiği görülmüştür. Bu çalışmada okunma ve anlamlandırılma hususunda zorluk derecesi yüksek kalıp ifade, remiz ve işaretler herhangi bir müdahale olmaksızın cönkte geçtiği şekilde ve varak numarası ile birlikte verilmiştir.

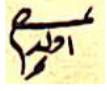
Şiirin ya da metnin bittiğini gösteren tamam/tamam oldu ifadelerinin karşılığı olan remizler:

Temmet/Tamam:	 47 ^b MK3;	 60 ^b MK3;	 78 ^b MK5;	 85 ^a
	 1 ^b SYK3;	 8 ^a SYK3;	 13 ^a SYK3;	 27 ^b

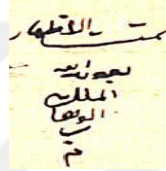
²⁸ Kelimenin ikinci yazımında he (ه) harfinin yerine elif (ل) harfi yazılmıştır.

SYK1; 24^a SYK2; 8^a KY1; 9^a KY1; 9^b KY1; 17^b
KY1; 3^b SYK7; 5^a SYK7.

Tamam/Tamam oldu: 46^b MK5; 14^a SYK3;

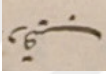
44^b SYK3; 12^a SYK7; 12^a SYK7.

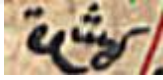
Temmetü'l-izharu biavnullahi'l-melikü'l-vehhab (Melik ve Vehhab olan Allah'ın yardımıyla görünen tamamlandı):

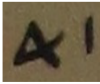
25^a SYK7.

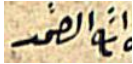
Metinde ters yazılan kelimeler:

Rakip: 27^a MK4.

Koşma: 46^b SYK6.

Metnin içinde kullanılan kalıplaşmış ifadeler:

Allah: 28^a MK5, 25^b İA6, 55^a İA6, 8^b SYK6, 33^a
SYK6, 40^a SYK6.

Allahu's-samed: 50^a SYK6.

A.m (Aleyhi's-selam): 78^b İA8.

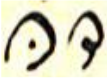
Bana: 34^b MK5.

Beytu'l-lah: 48^a İA6.

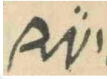
Bihamdi'l-lah: 14^a SYK6.

Bin: 54^a SYK6.

Buldu: 32^b SYK6.

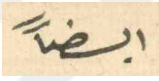
Divan: 48^a SYK3.

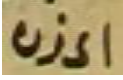
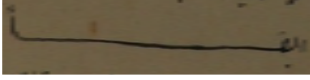
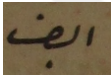
Divane: 29^b KY1.

Ellerde: 72^a MK5.

Estağfirullah: 18^a SYK6.

Euzu besmele: : 67^a SYK7.

Eyzan (Yine öyle, bu dahi): 32^b MK5; 62^a İA3;

 12^a İA₄, 17^a İA₄; 1^b, İA₆; 55^b İA₆, 56^a SYK7.

Ferhâd: 15^a MK2.

Ger (Eğer): 13^a SYK6.

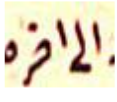
Gönlümü: 29^b KY1.

Hal: 39^a SYK7.

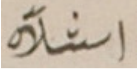
Hünerden: 34^a KY1.

Hüve (O'nun adıyla başlarım, Allah): 21^b MK5; 38^b MK5;

13^b İA₆; 58^a KY; 88^a SYK8.

İla ahir: 63^b SYK7.

İlla'l-lah: 39^a SYK6.

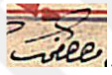
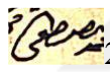
İnşâallah: 8^b MK4.

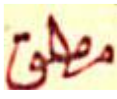
Kalenderi: 16^b İA5.

Ki: 36^b SYK7.

Koşma: 18^b SYK6.

Kul: 49^a İA6.

Mustafa: 46^a MK2, 37^b SYK3, 5^a SYK6, 17^a SYK6, 21^a SYK7.

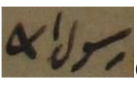
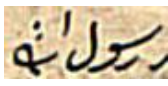
Mutlak: 63^a SYK7.

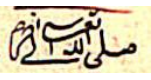
Oİ: 43^b MK5.

Olup: 50^b İA6.

Pek: 11^b SYK6.

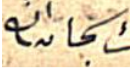
Resûl: 68^a MK5.

Resûlu'l-lah: 64^a İA6; 8^b SYK6.

Salla'l-lahu teâla ila ahir: 67^a SYK7.

Senin: 53^a SYK6.

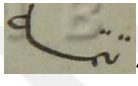
Sultan: 84^b YK1.

Sübhanallah: 65^b SYK6.

Teâla: 21^a SYK7.

Tahir: 34^b İA6.

Tetimme (Metnin tamamlanan bölümünü ifade etmektedir):

 4^a İA7, 5^b İA7, 7^a İA7, 35^a İA7.

Vallah: 89^a MK5.

Ve lehü (Bu da onun gibi): 8^a KY1; 22^b KY1.

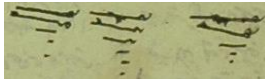
Ve minhu (Yine, aynı şekilde):²⁹ 57^b KY1.

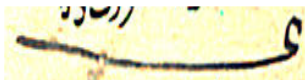
Yetmiş: 21^a SYK7.

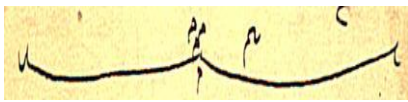
Şiirin ya da metnin bittiğini gösteren işaretler:

 6^b İA6; 62^b SYK3; 4^b SYK7; 21^a SYK7; 15^b İA4;

 6^a SYK3; 25^b SYK3; 44^b MK1;

 88^a MK3; 2^b MK4; 42^b KY;

 29^b SYK3; 24^a SYK5; 89^b SYK8

 26^b SYK3; 71^b.

²⁹ Birbirini takip eden tarih ve rakamlarla bir kitabın derkenarına yazılmış bilginin sonuna konulan “yine” “aynı şekilde” anlamında not işaretidir (Ece, 2015: 654).

Vakfe, durak olarak kullanılan işaretler: 73^a SYK3; 2^b MK3.

Mükabele/Tashih³⁰ kaydı: 56^b İA4.

Arabi ayların kısaltmaları:

Yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de genelde ayın tam ismi yazılmaz. Bunun yerine ayın karşılığı olarak belli harfler kullanılır. SYK7 numaralı cöngün 49^b varağında bu kısaltmalar ayın isimlerinin altında tam olarak verilmiştir. Bunlar şöyledir:

Sıra	Ayın ismi/kısaltması	Ayın ismi (Arapça)	Arapça kısaltması
1.	Muharrem/ م	محرّم	م
2.	Safer/ ص	صفر	ص
3.	Rebi'ü'l-Evvel/ را	ربيع الأول	را
4.	Rebi'ü'l-Ahir/ ر	ربيع الآخر	ر
5.	Cemâziye'l-Evvel/ جا	جمادى الأول	جا
6.	Cemaziye'l-Ahir/ ج	جمادى الآخر	ج
7.	Receb/ ب	رجب	ب
8.	Şaban/ ش	شعبان	ش
9.	Ramazan/ ن	رمضان	ن
10.	Şevval/ ل	شوّال	ل
11.	Zi'l-kade/ ذا	ذى القعدة	زا
12.	Zi'l-hicce/ ذ	ذى الحجة	ز

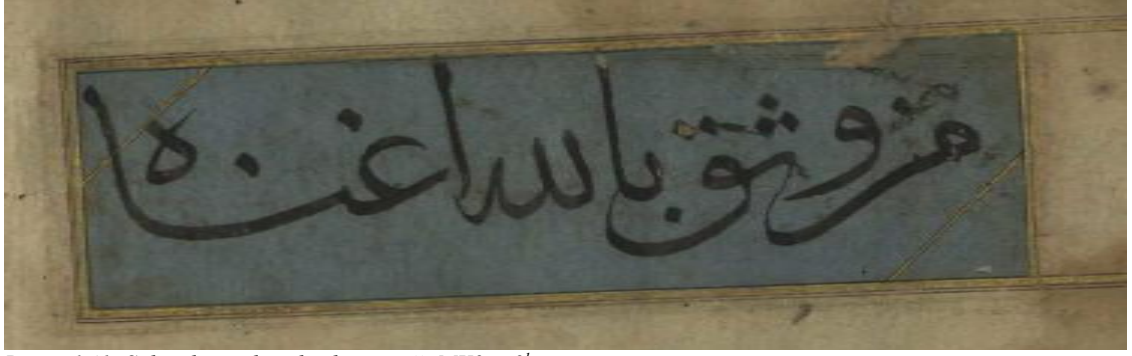
³⁰ Nüshanın tashih edildiğini gösteren kayıttır (Ece, 2015: 372).

1.2.4. Meşk ve Hat Çalışmaları

İnsanoğlunun yazıyı keşfetmesiyle beraber dünya, yeni bir düzende inşa edilmeye başlandı. İlk dönemlerde yazı, malzemesi ile birlikte sade ve basit nesnelerden oluşmaktaydı. Asırlar içinde ise bu malzemeler sade ve basitlikten çıkarak daha kolay ve kullanışlı materyallere yerini bırakmıştı. Öyle ki yazı araç-gereçlerindeki bu değişim ve gelişim, hangi kalemin hangi yazı malzemesi türüne uygun olduğunu belirlemişti. Ayrıca kalemlerin çeşitli niteliklerine göre harflerin büyük-küçük, kalınlık-incelik ve uzunluk-kısalık gibi şekillerine de tesir etmişti. Bununla birlikte belli bir birikim ve tekâmüle erişen yazı, İslamiyet'in ortaya çıkmasına kadar ki süreçte estetik ve güzellikten uzak bir hayat sürmüştü.

İslamiyet'le birlikte yazı farklı bir üslup ve estetik kazanmıştır. Özellikle Kur'an-ı Kerim'in Arapça oluşu, beraberinde Müslümanlar arasında bu dilin yayılmasını sağlamıştır. Hatta Arap harfleri, Türkler gibi Müslümanlığı benimseyen birçok medeniyetin yazı dilini oluşturmuştur. *“İslamiyet'in kabulüyle birlikte on asır boyunca Türk dünyasında kullanılan Arap asıllı Türk alfabesiyle yazı, Müslüman Türkler arasında yalnızca bir anlaşma vasıtası olarak kalmamış, bir sanat dalı haline gelmiştir”*(Ece, 2015: 247). Böylelikle yazı, Türk kültür ve geleneğinin bir parçası olarak bedii ve tezyini sanatlar içinde *Hat Sanatı* olarak müstakil bir sanat dalını oluşturmuştur. Batı'da ise güzel yazının karşılığı olarak *calligraphy* ismi kullanılmışsa da bu, tarih boyunca mimari süsleme açısından resmin bir kolu olduğu fikri öne sürülmüş ve yazı değil de resim olarak ele alınmıştır (Yazır, 1981: 100).

Hüsn-i Hat olarak tesmiye edilen güzel yazı, mahiyeti ve tekniği ile usta-çırak, hoca-talebe ilişkisi içinde meşk çalışmaları ile öğretilmektedir. Bu meşk çalışmaları diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de karşımıza çıkmaktadır. Cönkleri tutan kişilerin hat sanatı ile olan ilişkileri cönklerin yapraklarına yansımıştır. Bunların içinde hüsn-i hat çalışmalarına bağlı olarak yazı türlerinden meşk örneklerinin yanında, estetik güzelliğin ön plana çıktığı yazı şekilleri de mevcuttur. Ayrıca cöngü elinde bulunduran kişi ya da kişilerin yazısını geliştirmek için birtakım yazı pratikleri yaptığı da görülmüştür.

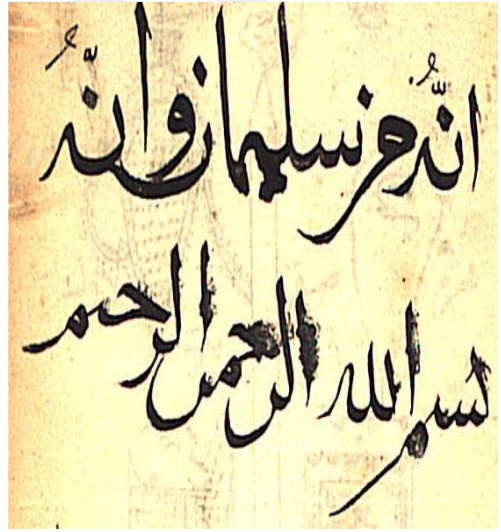

Resim 6.41: Sülüs ile yazılmış bir hat örneği MK2 v. 2^b.

Cönklerdeki hat ve meşk çalışmaları cöngün herhangi bir sayfasında ya da farklı bir metnin boş yerinde bulunabilir. Bununla ilgili belirli bir tertip ve düzen yoktur. Yazan kişi cönk yapraklarının dolu ya da boş olduğuna bakmaksızın gördüğü yeri kullanabilir. Bazen aynı metnin, farklı yazı tipleri ile alt alta ya da yan yana yazıldığı da görülebilir. Burada da cöngü elinde bulunduran kişi ya metnin yazısını taklit eder ya da aynı metnin başka bir yazı tipinde örneğini vermeye çalışır. Fakat incelenen cönklerde, aynı metnin ikinci yazı tipinin genelde bozuk olduğu belirlenmiştir. Bu da yazan kişinin, kalemini geliştirmesine bağlı olarak aynı yazıyı taklit ettiğini göstermektedir.

Resim 1.42: Sülüs meşk çalışması İA3 v. 57^b.

Resim 1.43: Celi-sülüs çalışması SYK7 v. 42^b.

Sadece cönkleri tutan kişilerin kendi kalemlerini geliştirmek için yazdıkları cönklerin dışında, özellikle bir hattat/kâtip tarafından yazılan cönkler de mevcuttur. Bu tür eserler sahibi tarafından muhtevasıyla birlikte bir hattata verilir. Hattat cöngün yapraklarını mıstarlayarak ve metni de cetvel içine alarak düzgün bir şekilde kendi yazı üslubu ile muhtevayı cönk yapraklarına geçirir. Böylece cönk içeriği ile zevk ve estetik açıdan bir değer kazanır. Murat Uraz, halk şiiri ve diğer ürünleri cönklere yazan

meraklıların içinde okumasını bilen, yazmasını bilmeyen fakat okuduğunu da anlamayanların, cönklerini kâtiplere yazdırdıklarını ve bu kâtiplerin de cahil kimseler olduklarını belirtmiştir (1977: 8052). Fakat Uraz'ın yaptığı bu değerlendirmeyi bütün cönkler için söylemek mümkün değildir. Özellikle hattat ve kâtip elinden çıktığı bilinen cönklerin sadece yazı değil, kâğıt, mürekkep, kalem ve yazı düzeni ile biçim ve içerik açısından da eserin değerini artırdığı bilinmektedir.

Resim 1.44: Abdulaziz Han Adli yazılı bir meşk örneği SYK7 v. 42^b.

Bu tarz eserlerin resmi kütüphanelerden daha çok, yazma eser satıcıları ve şahıs kütüphanelerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Çünkü bunlar diğerlerine nazaran maddi olarak daha kıymetli eserlerdir. Bu tarz cönklerden başka tamamen muhtevayı hat sanatının oluşturduğu cönkler yazma eser kütüphanelerinde bulunmaktadır. Fakat bunların, ciltleniş bakımından cönk ismini aldığı bilinse de daha çok kodeks kitap biçimine uygun olduğu belirlenmiştir. Çünkü bu tarz eserler uzunlamasına değil yanlamasına açılmaktadır.

Yapılan yazı çalışmaları aslında cönklerin yazarlarına dair birtakım ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Bunlar yazma becerilerini geliştirmeye çalışan, Arapça ve Farsça hakkında az çok malumat sahibi olan zümre ile birlikte, medrese talebeleri ve toplumda hocalık yapacak dereceye gelmiş, etrafında molla olarak tanımlanan kişilerin olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca cöngün yazıldığı dönemin padişahı ya da devletin üst yöneticilerinin kimler olduğu hakkındaki bilgiler de bazen yapılan meşk çalışmalarında görülmektedir (Resim 1.44).

1.2.5. Cönklerde Resim ve Görsel Yazılar

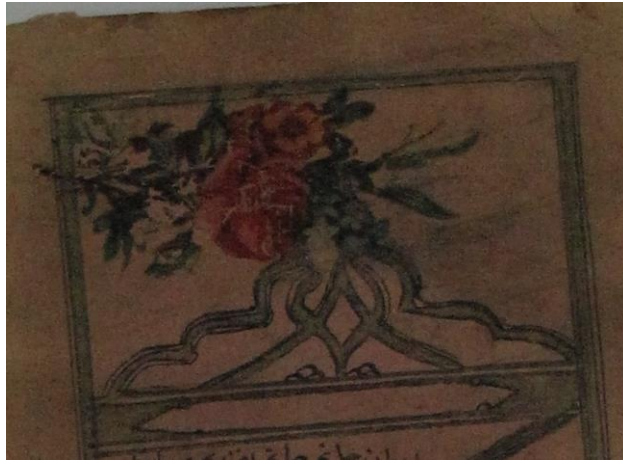
1.2.5.1. Cönklerde Resim

Cönkler diğer yazma eserler gibi muhteva bakımından çok çeşitlilik arz eden eserlerdir. İçinde yazılı metinler bulundurmasının yanı sıra farklı türlerde görsel yazı ve malzemeyi de barındırmaktadır.

Çalışmaya dâhil edilen yirmi cöngün dışında farklı kütüphanelerdeki yazma ve matbu cönklerde yapılan incelemelerde cönklerin yapraklarının, serlevhalarının ve metni çevreleyen cetvellerinin çeşitli desen ve çiçek motifleriyle süslediği görülmüştür. Çiçekler tek ya da vazolu olarak verilmiştir. Bunların bir satırlık olanlarının yanında yarım ya da tam sayfa olanları da vardır. Metinlerle iç içe bulunanlar, boş sayfalara çizilenlere göre daha fazladır. Bu da yazılı sayfanın daha estetik görünmesini sağlamıştır. Ayrıca çizimlerde çiçeklerden başka ağaç motifleri de kullanılmıştır.

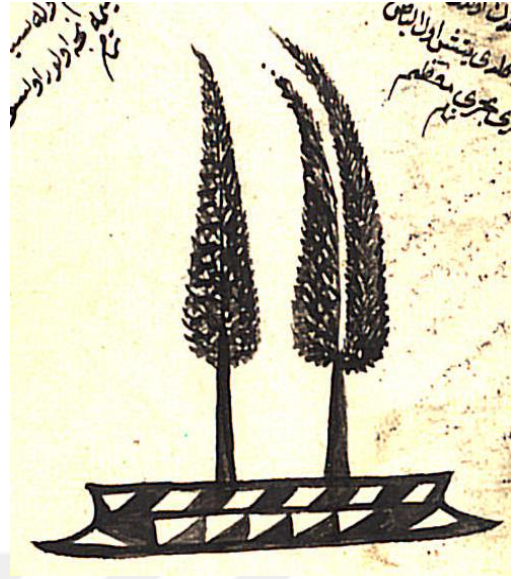
Resim 1.45: SYK 11 numaralı cöngün 152^b varağındaki renkli çiçek süslemesi.

Resim 1.46: İA18 numaraya kayıtlı cöngün 20^b varağının serlevhasındaki renkli çiçek süslemesi.

Resim 1.47: SYK12 numaraya kayıtlı cöngün 32^a sayfasında bulunan vazo içinde çiçek motifi.

Resim 1.48: SYK12 numaraya kayıtlı cöngün 29^b sayfasında servi ağaçları.

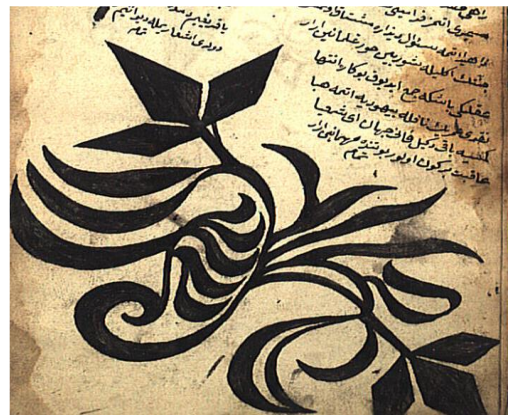
Resim 1.49: İA19 numaralı cöngün 14^b sayfasına sade ve basit bir çizimde vazo içinde çiçek.

Resim 1.50: MK6 numaralı cöngün 18^a varağında bulunan üç farklı ölçü ve şekilde çizilmiş kelebek motifleri.

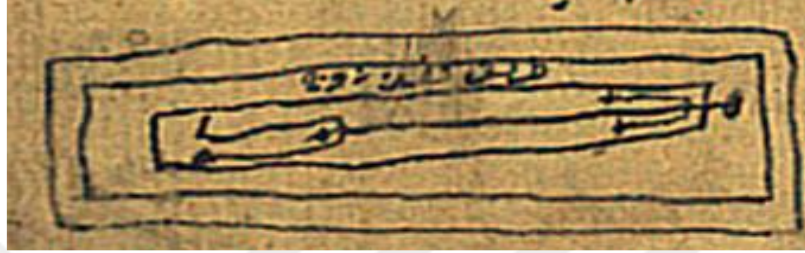

Resim 1.51: SYK12 numaraya kayıtlı cöngün 36^b sayfasında bulunan süslemeli desen.

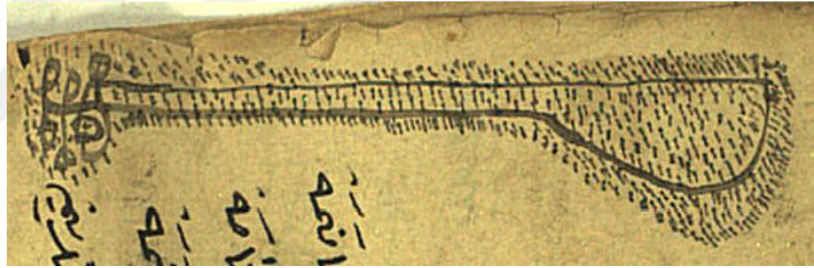
Resim 1.52: SYK12 numaraya kayıtlı cöngün 38^a sayfasında bulunan çiçek süslemesi.

Cönklerde konuya uygun olarak görsel malzeme de yer almaktadır. Bunun en güzel örneği, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbn-i Mirza 77 numaraya kayıtlı cöngün 40^a sayfasında bulunmaktadır. Cenaze ve ıskat konusundaki bilgilerin yer aldığı bu cöngün 41^b sayfasında da konuya ilişkin *tarif-i defn-i zevc* başlığı altında basit formda bir mezar ve içinde yatan bir insan verilmiştir. Çizim her ne kadar basit olsa da konuyu görsel malzeme ile desteklemesi açısından oldukça önemlidir (Resim 1.53).

Resim 1.53: SYK13 v. 41^b.

Diğer taraftan âşık, âşık şiiri ve saz hakkında bilgisi olduğu düşünülen bir kişi de manzum metnin yanına saz resmi çizmiştir (Resim 1.54).

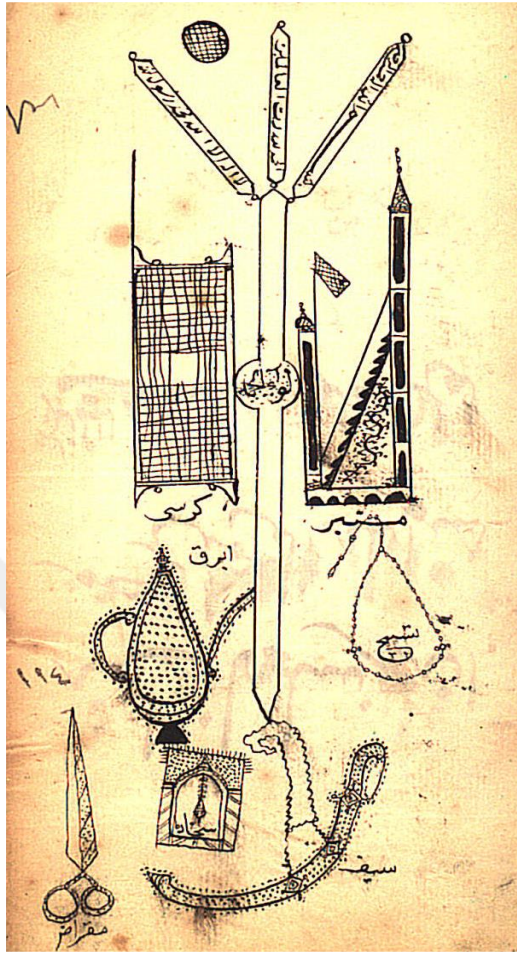

Resim 1.54: SYK14 v. 14^a.

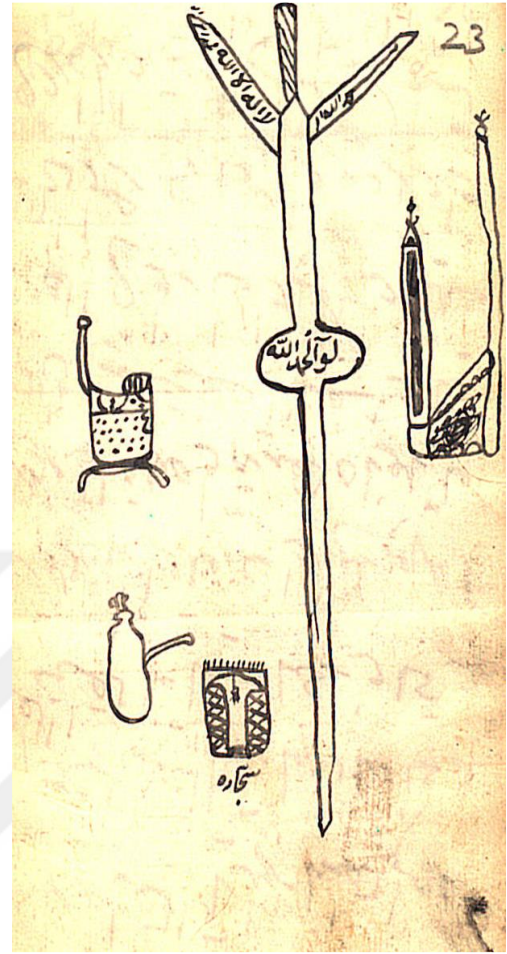
Metinlerin bittiğini gösteren *temmet*, *tamam oldu*, *tamam* gibi ifadeler de yazan kişinin zevk ve el becerisine göre farklı süslemelerle yazılabilmektedir. Mürettip bu şekilde hem yazdığı metnin görselliğini hem de sanatsal kabiliyetini ön plana çıkarmaya çalışır (Resim 1.55).

Resim 1.55: MK6 v. 39^b.

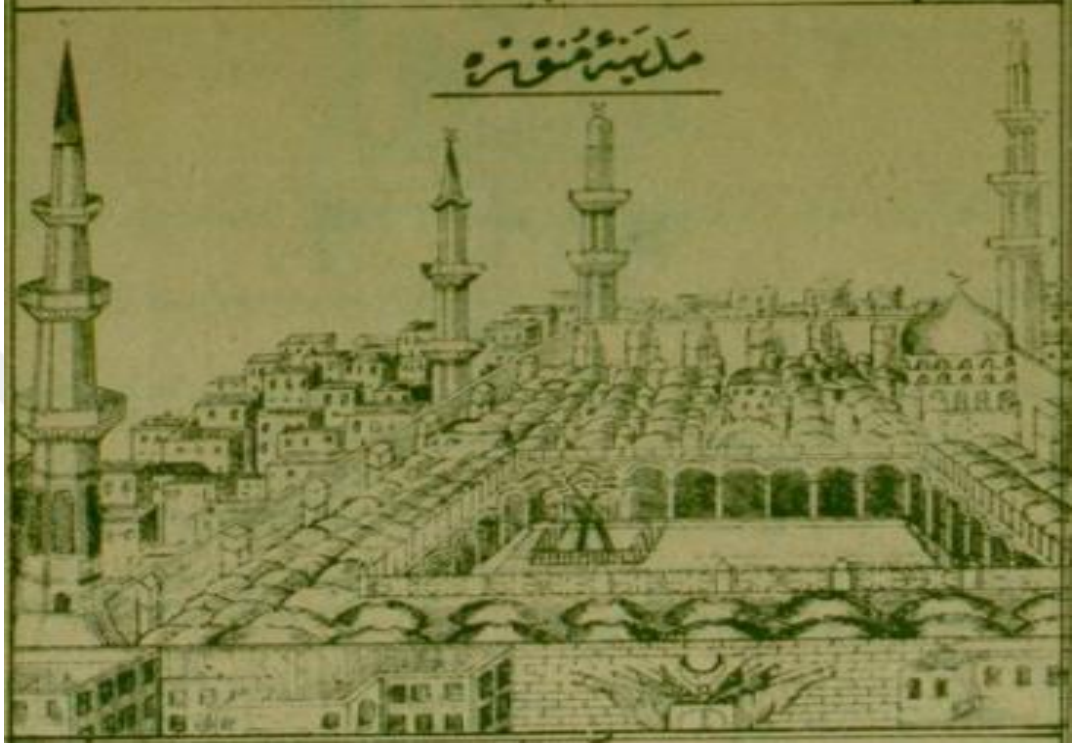
Resim 1.56: Dini objeler SYK7 v. 50^a.

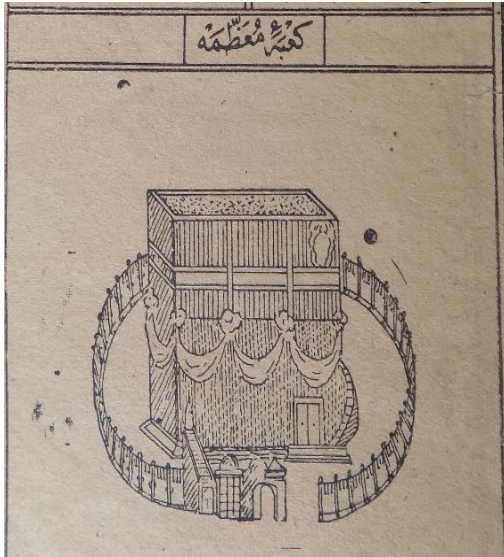
Resim 1.57: Dini objeler SYK15 v. 23^a.

Yukarıda farklı iki cönk sayfasında bazı tarikatlerin kullandığı dini nesneler verilmiştir. Resim 1.57’de verilen cönk sayfasında yer alan nesneler muhtemelen çizen kişinin bu konu hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu ya da çizimin geri kalanını birtakım aksaklıklardan dolayı gerçekleştiremediğini göstermektedir. Resim 1.56’da bulunan objeler ise diğerine göre sayıca daha fazladır. Bu nesneler tarikat anlayışını göstermesi bakımından önemlidir. Sırasıyla resimdeki unsurlar şunlardır: Ortada, *Liva’ü’l-hamd* (Hz. Peygamber’in mahşer günü ümmetini altında toplayacağı sancak); sağ üstte, *minber* (Camide hutbenin okunduğu yer); sol üstte *kürsü* (Camide vaizin vaaz verdiği yer); sağ altta *tespih* (Allah’ı zikrederken sayının anlaşılması için, ipliğe dizilmiş çeşitli nesnelerden yapılan 33 veya 99 adetten oluşan dizi); sol ortada *ibrik* (Abdest için su kabı); sol altta *seccade* (üzerinde namaz kılınan yaygı); sayfanın altında *seyf* (kılıç); sol alt köşede *mikraz* (makas) bulunmaktadır. Bunlar ayrıca İslam’da gaza ve cihad, namaz ve temizlik gibi ibadetin farklı unsurlarına işaret eden nesnelerdir.

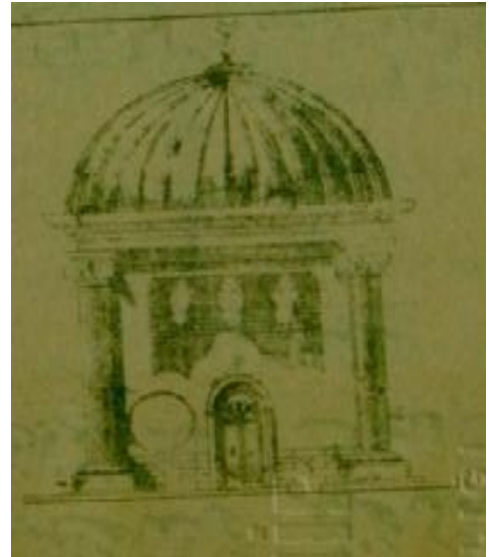
Sadece yazma cönklerde değil matbu cönklerde de görsel malzeme kullanılmıştır. 1317 yılında Dersaadette basılan *Mekke İlahisi* başlıklı matbu cönkte konuya uygun olarak Medine (Resim 1.58) ve Mekke (Resim 1.59) gibi kutsal mekânların resimleri verilmiştir.

Resim 1.58: Medine-i Münevvere, *Mekke İlahisi* Dersaadet 1317 s. 18

Resim 1.59: Kabe, *Mekke İlahisi* Dersaadet 1317 s.10

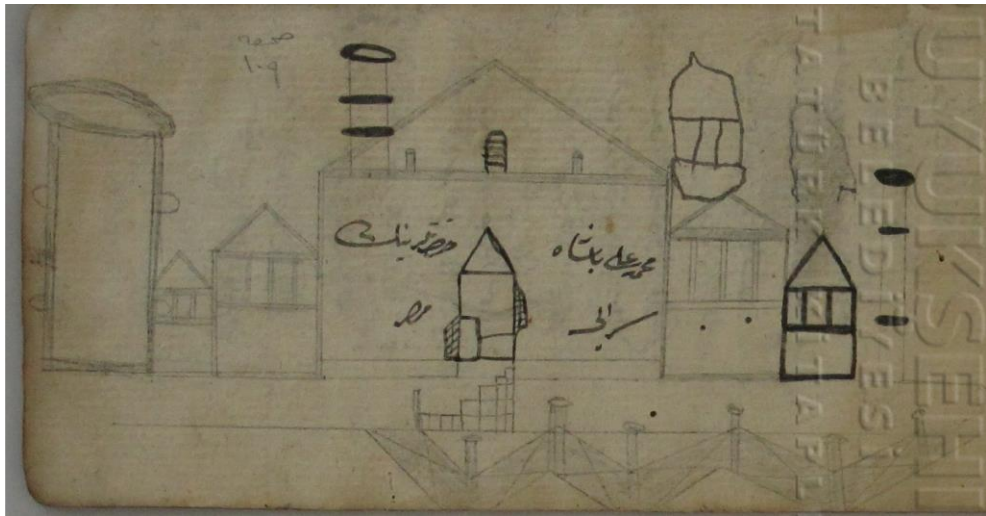
Resim 1.60: Hz. Peygamber'in mihrabı, *Mekke İlahisi* Dersaadet 1317 s. 18.

Dini unsurların yoğun bir şekilde bulunduğu daha çok Alevi-Bektaşî geleneğine ait cönklerde Hz. Ali ismine ve ona ait sembollere gerek metinlerde gerek metin dışı kayıtlarda sıkça yer verilmiştir. Özellikle metin dışı kayıtlarda görsel unsurlardan istifade edilerek Hz. Ali'nin ismi düzenli olarak işlenir. Aşağıda verilen resimler bahsedilen görsel unsurların en güzel örneklerinden biridir. Bu örnekte Ali ismini oluşturan ayın (ع), lam (ل) ve ye (ی) harflerine, Hz. Ali'nin sureti ve ona ait semboller resmedilmeye çalışılmıştır. Bunlardan en ilginç olanı ayın (ع) harfinin içine yüz çizilmesi ve ye (ی) harfinin de kuyruğunun çatallı yapılarak Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar'a benzetilmesidir (Resim 1.61).

Resim1.61: İA20 v. 88^b.

Konularına göre resimler olduğu kadar konuyla alakası olmayan ve araştırmacılar için bazı bilgileri barındıranları da bulunmaktadır. Bunlardan ilginç olanlarının başında, resmin içinde Mehmet Ali Paşa'ya ait olduğu belirtilen saray vardır (Resim 1.62.). Süslemesiz ve basit bir çizimden meydana gelen sarayın dış görünüşü cöngün bir sayfasını oluşturmaktadır.

Resim1.62: İA20 v. 91^a.

Aşk ve kahramanlık konularının işlendiği cönklerde metnin akışına uygun bir şekilde kahramanların çeşitli yönlerinin vurgulandığı minyatürler de vardır. Bu tarz cönkler daha çok İran menşelidir. Bu tür cönklerle Walters Art Museum'a kayıtlı Ms. W655 numarada bulunan ve *Müntehabat-ı Eş'ar* ismi ile bilinen Farsça yazılmış cönk oldukça güzel bir örnektir. Bu cöngün içinde Behram-ı Gur, Ferhat, Şirin ve Mecnun gibi kahramanların çeşitli özellikleri ile resmedilmesinin yanında farklı minyatürler de bulunmaktadır.

Resim 1.63: Hızır'ın kız ile konuşması WAM v. 9^b.

Resim 1.64: Behram-ı Gur'un bir ceylanı öldürmesi.. WAM v. 9^b

Resim 1.65: Mecnun'un vahşi hayvanlarla bir arada bulunduğu minyatür. WAM v. 11^b ve 52^b.

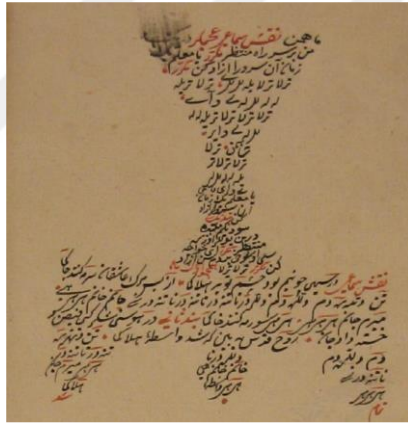
Resim 1.66: Ferhat'ın Şirin'i görmesinin resmi. WAM v. 12^b

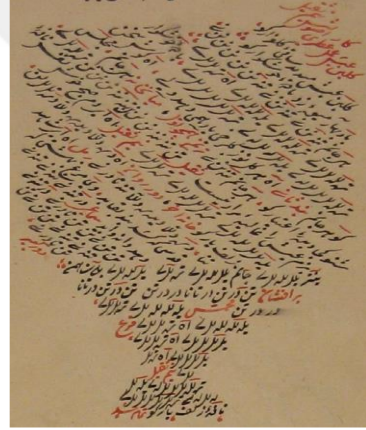
Resim 1.67: Talebinin hocasına mühür sunduğu an. WAM v. 85^b.

1.2.5.2. Görsel Yazılar

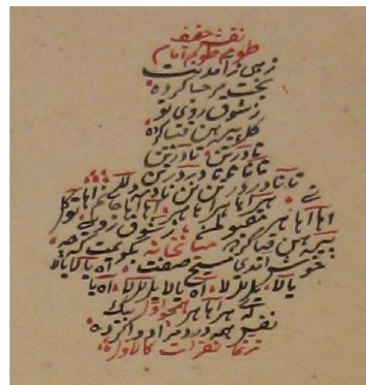
Satır ve mısraları belli bir şekle göre düzenlenerek yazılan metinden ortaya çıkan resim, görsel yazıyı meydana getirmektedir. Yazarın beceri ve ustalığının ortaya çıktığı bu tarz eserlerde yazı ve resim birbirini tamamlamaktadır. “Klasik dönem sanatkarları sanatı bir disiplin ve kuralları şaşmaz bir hayat biçimi olarak görürken sahip oldukları muhayyel alemi sadece yazı olarak değil, resim veya bir imge olarak da derkenarlarda estetik bir dile büründürmüşlerdir” (Ece, 2015: 196). Pek çok yazma eserin derkenarlarında yaprak, çiçek, vazo, ağaç ve kuş gibi motiflerin görsel yazı şeklinde resmedildiği malumdur. Ayrıca hüsn-i hat geleneğinde yazıların istiflenmesi ile umumiyetle Mevlevi derviş, sarık ve kuş gibi tasvirler ortaya çıkmıştır. Bunlardan başka, müstakil olarak metinlerde görsel yazı çalışmaları da mevcuttur. Bu durum cönklerde de farklı değildir. Bu konuda Millet Kütüphanesi Ali Emiri Efendi Koleksiyonu’na kayıtlı MNZ 736 numaralı cönk ilginç görsel yazı çeşitleri ile ön plana çıkmaktadır. Cönk, Farsça-Türkçe olup görsel yazının en güzel örneklerini barındırmaktadır.

Resim 1.68: İki farklı kadeh şekli. MİK1 v. 10^b-29^b.

Resim 1.69: Kadeh ve sürahi, MİK1 v. 106^b.

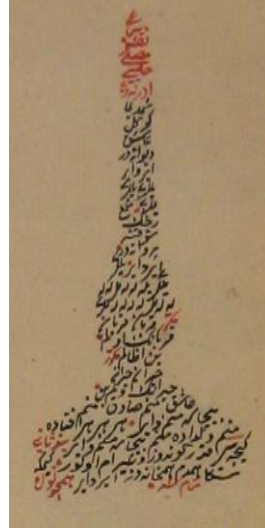
Resim 1.70: Sürahi, MİK1 v. 152^b.

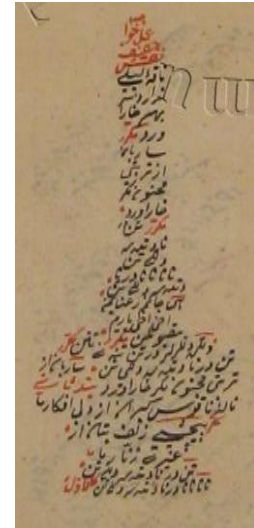
Resim 1.71: Görsel yazı şeklinde cami, minare ve güneş figürü. MİKİ v. 32^b.

Resim 1.72: Servi Ağaçları, MİKİ v. 44^b.

Resim 1.73: Görsel yazı ile buhurdan. MİKİ v. 63^b-104^a.

1.3. İMZA, TARİH VE MÜHÜRLER

Cönklerin sayfalarında yer alan ana metinlerin dışında, metinlerin oluşturulduğu dönem ve yazarları hakkında da bunlarda birtakım bilgiler yer alır. Konuyla alakalı olarak Selami Ece, yazma eser kayıtları hususunu şu şekilde değerlendirir: *“Yazma eserde esas metnin haricinde daha birçok kayıt vardır ki bunlar bünyesinde metni aydınlatıcı ve tamamlayıcı mahiyette bilgileri barındırırlar. Bu kayıtlar içerisinde bazen müstakilen farklı bir esere yer verildiğini, metnin tashih edildiğini, zeyledildiğini, tanzir edildiğini vs. görürüz. Kitabın maddeten macerası bu kayıtlarda gizlidir. Eser bu kayıtlardan hareketle arşivlenir, sınıflandırılır, zaman ve zemin itibarı kazanır ve değerlendirilir. Araştırmacı, üzerinde çalıştığı kişinin biyografisini oluştururken bu kayıtlardan faydalanır”* (Ece, 2015: 311).

Diğer yazma eserlere göre cönkler, daha çok sözlü unsurların yazıya intikalinde derleme eser özelliği gösterdiği için yazılmaya başlanmasından tamamlanmasına ve bir kütüphaneye bağışlanmasına kadar farklı ellerde varlığını korumaya çalışmış ve yapraklarında bir ya da birden fazla yazarın hattına yer vermiştir. Bunlardan kimisi yazının ya da eserin kendisine ait olduğunu belirten mühür, imza ve pençe gibi aidiyet unsurlarını cönklerde kullanmıştır. Kimisi de isim kullanmadan sadece yazdığı tarihi belirtmiştir. Bu ürünlerde bulunan kayıtlar, metinler ve yazarları hakkında etraflıca bir bilgi edinilmesine imkân vermektedir. Bununla birlikte içinde herhangi bir kayıt bulunmayan cönkler de mevcuttur. Bunun sebebini cönklerin sayfalarının yırtılması, koparılması, imza/mühür gibi kayıtların kasıtlı olarak silinmesi ve birden fazla cöngün bir kapak altında ciltlenmesi sırasında yaprakların yapıştırılması gibi durumlara bağlamak mümkündür. Bunlar, yazarlarını belirten bir işaret barındırmadığı için anonim olarak kabul görmüştür.

Hat/yazı ve hattat konusunda çok değerli birikimlerini aktaran M. Bedrettin Yazır'ın “imza ve tarih koyma şekilleri” hususunda verdiği bilgiler oldukça dikkat çekicidir. Burada belirtilen durumlar hat sanatı ile ilgili olsa da cönklerin teşekkülünde de yer alması bakımından önemlidir. Yazır, *“Hattatlar, yazılarına altına koydukları imzaları ekseriyâ Arabça ‘Bunu yazdı’ demek olan كُتِبَ kelimesiyle birlikte yazarlar ki, buna Ketebe koymak, Ketebe yazmak, Ketebe atmak, kısaca كُتِبَ: ketebe derler.*

Her yazı neviine göre ketebe koymanın husûsî bir şekli vardır. Sülûs, Muhakkak, Reyhânî, Celî ve Müsennâ yazılarda ekseriya **Rikaa'** kalemiyle yâni (icâzet)yazısıyla yazarlar ve nokta koymazlar. Ta'lik'de yine ta'lik yazı ile asıl kalemin üçte biri kalınlıkta olmasını tercih ederler." Biçiminde bilgi verdikten sonra konuyla ilgili kavramları şöyle açıklar:

“حرره: ketebahü yerinde, نمقه: nemekahu, yazan kendisinden bir söz katıyorsa
: Herrerehu, harekeli yazmış ise رقمه: Rakamehu, tevâzu' için, yâhud karalama yazmış olduğunu ifade için سوده: Sevvedehu, bir meşka baka baka yazdığını, yâhud meşk olmak üzere itinâ ile yazıldığını ifade için مشقه: Meşşakahu, istinsah (kopya) suretiyle yazmışsa نسخه: Nesehahu, yâhud سطره: Satarehu, aynen taklid ederek yazıldığını ifâde için قلده: Kalledehu gibi tâbirler kullanılmıştır. Bir de, murakkaât,kıt'a, kitâb ve levhalarda الفقير: El-fakîr, yâhud الحقيير: El-hakîr, المذنب: El-müznib, الرجى: Er-râcî gibi makama ve yazı muhtevâsına uygun ve tevâzua delâlet eden bir kelime veya cümleden sonra, isim yazmayı âdet edenler de olmuştur. İsimden sonra bâzan غفرله: Gufire lehu, غفرنوبه: Gufire zünûbuhu ve emsâli duâyı taşıyan bir cümle ilâve edilir.

Bâzıları, yalnız kendi ismini yazmazlar, bâzıları isimden önce veya sonra babasının, hocasının, her ikisinin adlarını yazmışlar ve hattâ memleketini ve mesleğini bile tebârüz ettirenler olmuştur. Hâsılı, imzâ ve ketebe işinde her san'atkâr kendince münasib gördüğü şekli kullanmıştır" (Yazır, 1981: 131).

1.3.1. Pençe-İmza

Osmanlı Devleti'nde genelde üst makamlarda bulunan kişilerin kullandığı tuğraya benzeyen imza şekline pençe denir. Kodeks şeklindeki yazma eserlerin genellikle vikaye³¹ varaklarında pençeler daha çok görülmektedir. Cönklerde ise hem eserin ilk hem de çeşitli yapraklarında pençelere yer verilmiştir. Bu pençeler ve imzalar tek bir elden çıkmış olabileceği gibi birden fazla kişi tarafından da atılmış olabilir. Sadece metni yazanların değil, içinde kendine ait bir yazı bulunmayan kişilerin de imzaları bulunabilir. Bunlar daha çok pençe çalışmaları gibi görülmektedir. Cöngün içinde imza genelde metnin tamamlanmasıyla birlikte *tamam, tamam oldu* gibi ifadelerin hemen altında bulunur. Metnin başında verilenlerin sayısı ise oldukça azdır.

³¹ Yazma eserlerin ciltlenişi sırasında eseri dış etkilerden korumak için varakların başlangıç ve sonuna eklenen boş sayfalara vikaye varakları denir. Daha ayrıntılı bilgi için bakınız (Ece, 2015).

İmza şekillerinden olan pençelerin cönklerdeki sayısı mahduttur. Çalışmada yer alan cönklerde örneği bulunan pençelerden bazıları şunlardır:

Resim 1.74: SYK7 v. 5^a

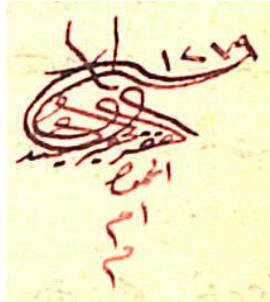

Resim 1.75: SYK7 v. 7^b

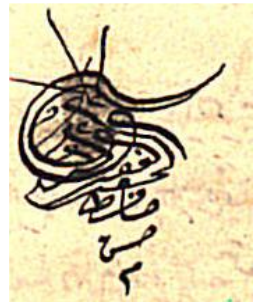
Yukarıdaki her iki resimde de üç pençe tipi mevcuttur. Soldaki resimde bulunan pençelerde “el-fakir el-hakir” yazılıdır. Sağdaki resimde ise “el-fakir el-hakir es-seyyid” yazılıdır. Bu ifadeler pençelerde sıklıkla görülen kalıplardır ve imza sahibinin tevazu sahibi ve alçakgönüllü olduğunu gösterir. Fakat her iki resimde de dikkat çeken husus pençede herhangi bir ismin zikredilmemiş olmasıdır. Burada imza sahibinin ismini kullanmamasının sebepleri ihtimaller dâhilinde şunlar olabilir: Bir pençe denemesi yahut isminin zikredilmesini hoş karşılamama veya yazısının beğenilmesinden dolayı gurura kapılma ya da yazısının iyi olmamasından dolayı kötü bir üne sahip olma. Bunlara ek olarak belli bir tasavvufi ekolde yetişen müstensih ve müelliflerin intisap ettikleri tekkeye yazdıkları eserlerde kendi isimlerinden ziyade tekkenin postnişini, şeyhi ya da dedesinin ismini yazmışlardır. Bazen de bu eserlerde hiçbir isim zikredilmez. Diğer taraftan soldaki resimde bulunan pençelerde noktalı harflerin noktalarının konulmadığı, sağdaki resimde ise konulduğu görülmektedir. Bu durum genelde pençelerde noktalı harflerin noktalarına yer verilmesi de imza sahibinin tutum ve tasarrufuna bağlı olarak konulabildiğini göstermektedir.

Resim 1.76: SYK7 v. 13^b

Resim 1.77: SYK7 v. 7^b

Resim 1.78: SYK7 10^a

Yukarıda verilen pençelerde ise harflerin noktaları vardır. Resim 1.76'daki pençeler aynı sayfada, sahibi tarafından siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Her iki pençe de

birbirinin aynısı olup sadece renk bakımından farklıdır. Ayrıca bu pençelerin üst kısmına da atıldığı tarih verilmiştir. Her iki pençede de “Es-seyyid el-hakir el-fakir Mahmud 1279” ibaresi bulunmaktadır. Siyah pençenin altında da *efendi* kırmızı pençenin altında yine *temmetin* kısaltması olan mim (م) harfleri vardır. Farklı kişilere ait olduğu bilinen sol taraftaki pençelerde ise (Resim 1.77; 1.78) *hafız* ifadesi yer almaktadır. Bu da isimlerle birlikte sıfatların da pençelerde kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca cönklerde *seyyid*, *şeyh*, *hacı*, *hafız*, *molla/monla*, *derviş*, *ağa*, *bey*, *efendi* gibi lakap ve unvanların da kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle dini konuların yoğun olduğu cönklerde bu sıfatların kullanıldığı imzalara sıkça rastlanmaktadır.

Aşağıda iki farklı örneği bulunan ve aynı kişiye ait olan pençeler mevcuttur. Soldaki resimde verilen pençede *es-seyyid el-hakir el-fakir eş-şeyh Emrullah* ifadesi geçmektedir. Buradan cönk yazarının şeyh olduğu anlaşılmaktadır. Diğerinde ise *es-seyyid el-hakir el-fakir Emrullah* ibaresi vardır (Resim 1.80).

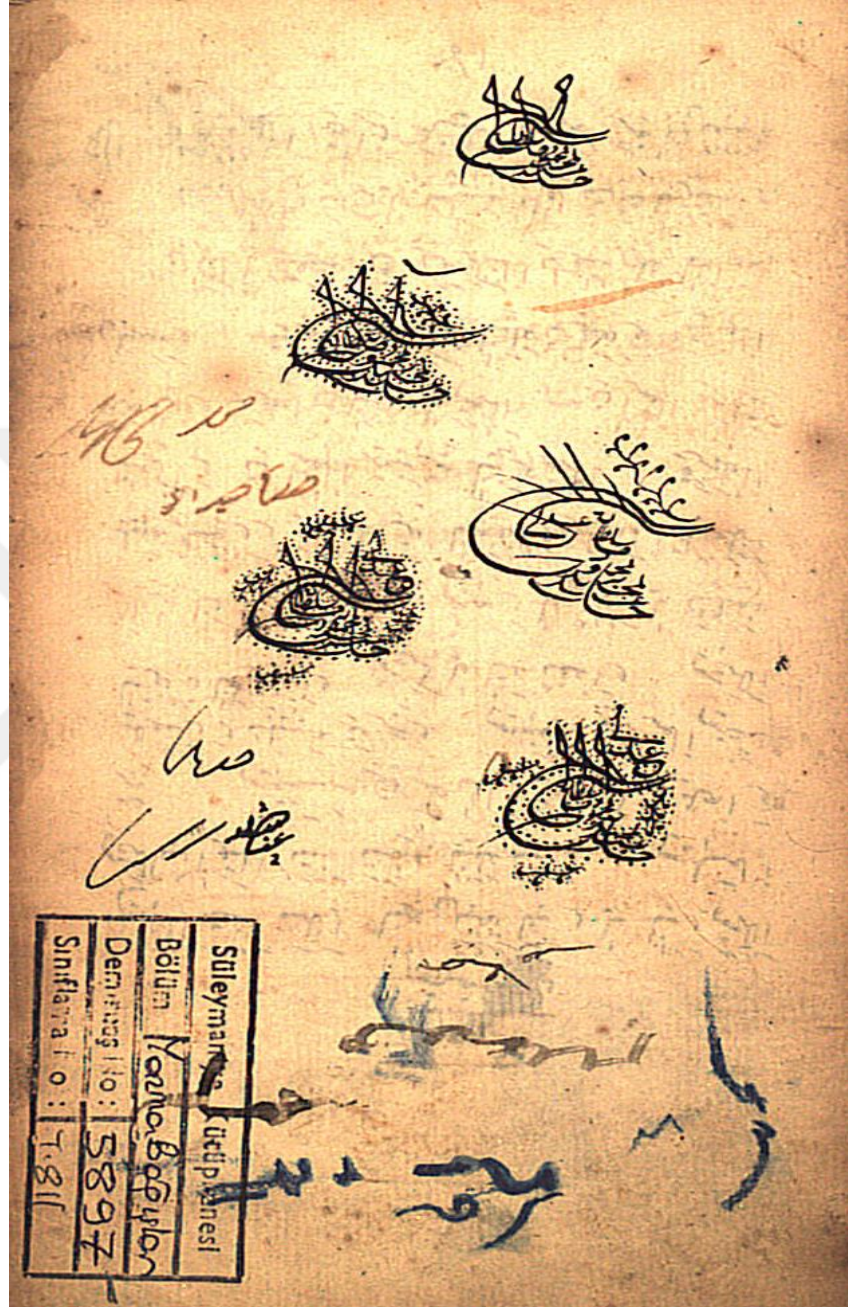
Resim 1.79: SYK7 v. 20^a.

Resim 1.80: SYK7 v. 36^b

Pençelerin belli bir standardı yakalayabilmesi için bazen cöngün aynı ya da muhtelif yapraklarında çok sayıda pençe çalışmasına rastlanılır. Bunlardan imza sahiplerine ait olanlarla birlikte, cöngü sonradan sahip olan kişilerin bu pençelere bakarak yaptıkları taklitler de mevcuttur. Farklı kişilerin elinden aynı pençenin çıkması asıl ile taklidin birbirine karıştırılması sonucunu da doğurmuştur. Bazen pençelerdeki isimlere yapılan müdahaleler, metnin kime ait olduğu hususunda yanlış ve eksik bilgilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

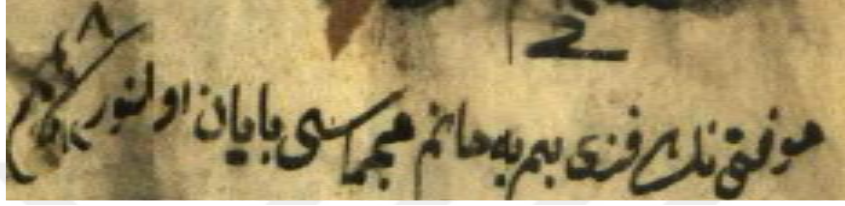
Aşağıda örneği bulunan cöngün vikaye varağı diye sayabileceğimiz yaprağında ise muhtelif pençe çalışması yapılmıştır. Bunlar birbirine benzese de etrafı noktalanmış üç pençe aynı, diğer ikisi ise farklı özellikler göstermektedir (Resim 1.81).

Resim 1.81: SYK7 v. 1^a

1.3.2. Kayıtlar

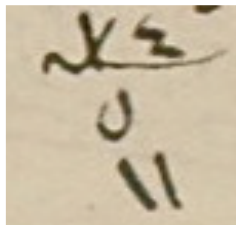
Cönklerde bulunan kayıtlar, cöngün sahibi/sahipleri, kimin kaleminden çıktığı ve kaç yılda tamamlandığı gibi hususlar hakkında kültür ve edebiyat tarihi bakımından yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkmasına yardımcı olan önemli vesikalardır. Bu kayıtlardan manzum veya mensur bir metni kimin yazdığı ya da istinsah ettiği bulunabilir.

Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla aşağıda örnek metne yer verilmiştir:

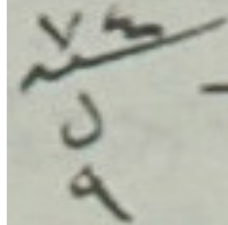

Resim 1.82: MK1 iç kapak.

Cönte eserin kime ait olduğu hususu tarihiyle birlikte yazılmıştır (Resim 1.82). Verilen kayıt şu şekildedir: *Müftü'nün kızı Penbe Hanım mecması beyan olunur. Sene [1]248*. Bu cöngün, babası müftü olan Pembe isimli bir hanımefendiye ait olduğu belirtilmiştir. Tarih olarak da Hicri 1248 yılı verilmiştir. Bu, cönklerin sahiplerinin sadece erkeklerden oluşmadığını, kadınların da bu gelenek içinde var olduğunu gösteren önemli bir kayıttır. Ayrıca Pembe Hanım'ın babasının vazifesinin müftülük olduğunun ifade edilmesi, cöngün sahibesinin belli bir eğitim seviyesinde olabileceğini de düşündürmektedir. Burada dikkat çeken bir husus da senenin yazımıyla ilgilidir. 248 olarak verilen tarih aslında 1248 şeklindedir. Fakat kaydı tutan kişi baştaki 1 rakamını yazmamıştır. Bir kısaltma biçimi olan bu tür tarih yazımı, cönkler de dâhil hemen hemen bütün yazma eserlerde görülmektedir. Bundan başka aşağıdaki örneklerde olduğu gibi tarihin sadece son iki rakamının yazılmış şekli de bulunmaktadır.

Resim 1.83: MK3 v. 46^a

Resim 1.84: MK3 v. 49^b

Resim 1.85: SYK4 v. 12^b

Yukarıdaki üç farklı kayıta tarih ve ayların kısaltıldığı görülmektedir. Bunlar, 74 Şevval 11 (Resim 1.83), 74 Şevval 9 (Resim 1.84) ve 34 Safer 20 (Resim 1.85) şeklindedir. Kayıtlarda tarih düşülürken baştan ilk iki rakam yazılmamıştır. Bu da yazma

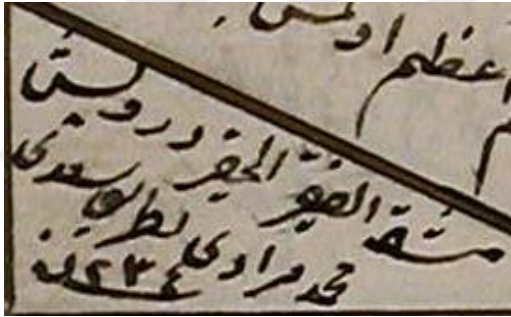
eserlerdeki tarih kısaltmalarının bir başka biçimini oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda kaydın başında verilmeyen ilk iki rakamın, bin iki yüz rakamına tekabül ettiği görülmüştür. Buradan hareketle de verilen tarihlerin 1274 ve 1234 yıllarına ait olduğu çıkarılabilir. Ayrıca tarih yazımında Arabi ayların doğrudan yazılmasının yerine ayın kısaltması verilmiştir. Bunlar, çalışmanın *Cönklerde Kullanılan Kalıp İfadeler ve Remizler* başlığı altında verildiği için burada ayrıca zikredilmeyecektir.

Resim 1.86: KYI v. 4^a

Resim 1.87: KYI v. 2^b

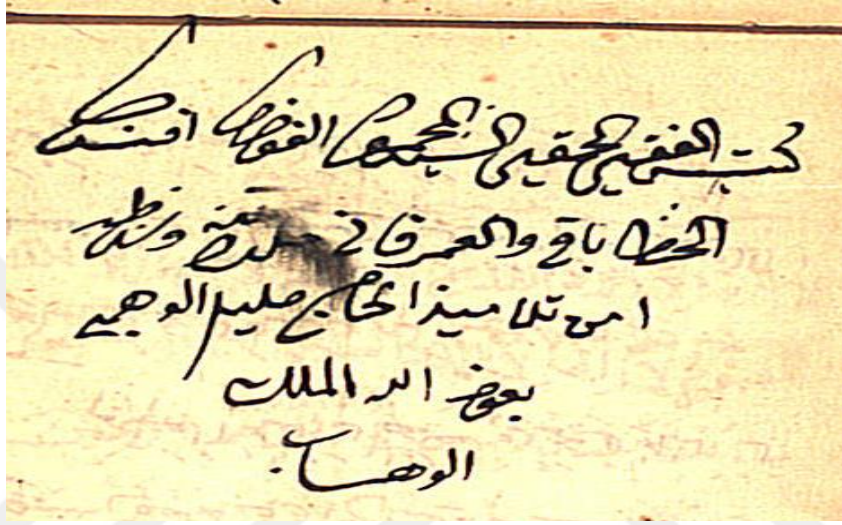
Resim 1.88: KYI v. 43^b

Resim 1.89: SYK6 v. 35^a

Yukarıda dört farklı kayıt bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde *Harrerehü Seyyid Derviş Abdü'l-kerim bin Şeyh Salih* (Resim 1.86) kaydı bulunmaktadır. Metnin, Şeyh Salih'in oğlu Derviş Abdülkerim tarafından yazıya aktarıldığı belirtilmiştir. Bu kayıta, yazan kişi babasının ismini de zikretmiştir. İkincisinde, *sene 1230 Ketebehu Şeyh Seyyid Ali* (Resim 1.87) yazmaktadır. Bu kayıttan Şeyh Seyyit Ali'nin manzumeyi 1230 yılında yazdığı ortaya çıkmaktadır. Yazar kayıta sadece kendi elkabını kullanmış babasının ya da hocasının ismini anmamıştır. Buradaki her iki kayıta istinsah (ferağ) kaydı olarak ele alınabilir. Üçüncü kayıt biraz daha farklıdır: *Meşşakahu'l-fakirü'l-hakir Derviş Mehmed Muradî bi-tarik-i Sa'dî sene 1234* (Resim 1.88). Kaydın üstünde verilen Kâni'nin gazelini, Derviş Mehmet Muradi'nin bir başka esere bakarak 1234 senesinde yazdığı kayıttan anlaşılmaktadır. Bir nevi metni, yazısı ile beraber birebir kopya etmiştir.

Dördüncü kayıttaki farklılık ise tarih ile alakalıdır (Resim 1.89): *Ali Rıza'nın Tahriri'l-huruf Yezid'e lanetnamesidir 1339 Kanun-i sani* ifadesinde eserin Alevi-Bektaşî geleneğinden ve yazarının ise Ali Rıza isminde bir şahsın olduğu görülmektedir. Bu kayıta kullanılan tarih ve ay Rumi takvimden alınmıştır. Yazma eserlerdeki kayıtlarda genellikle hicri tarih esas alınır. Özellikle Rumi takvimin I. Mahmud döneminden itibaren kullanılmaya başlanmasından sonra çeşitli eserlerde Rumi tarihlerin ve ayların yer aldığı da bilinmektedir.

Resim 1.90: SYK7 v. 56^a

Yukarıda verilen kayıt, yazarın kişinin hocasının adını zikretmesi bakımından önemlidir (Resim 1.90): *Ketebehu'l-fakirü'l-hakir es-seyyid el-Mahmud el-Fevzi Efendi el-hatt baki ve'l-ömr fani halleduhu ve saltanatuhu emin telamiz el-hac Halil el-Vehbi biavnilahi'l-meliki'l-vehhab*. Burada olduğu gibi müellif ya da müstensih'in tasarrufuna bağlı olarak kayıtların içeriğinde bazen de tarih verilmez. Sadece bazı özelliklerini ortaya koyacak künyeler bulunabilir.

Cönklerde yer alan kayıtlar cönkleri yazan kişilerin kimler olduğunu belirtmesi bakımından önemlidir. Bunlar eserin telif, istinsah ya da tertip edilmesi ile ilgili bilgileri de ortaya çıkmaktadır. Çünkü kayıtlarda geçen müellif, müstensih, musannif gibi ifadeler eser hakkında bilgiler verir. Cönklerin içinden metinlerin istinsah edildiği bilinmektedir. Fakat bir cöngün tam olarak istinsah edildiği şimdilik tespit edilememiştir. Ayrıca kâtipler tarafından yazılan cönkler bilinse de cönk hazırlamak bir meslek olmadığı için cönkler toplumun her kesimi tarafından hazırlanmıştır. Araştırmacılar cönk mürettepleri için genellikle *yazar, şair, sahip, tutan, dolduran, düzenleyen, müellif, müstensih, musannif*

ve *mürettip* gibi ifadeleri kullanmışlardır. Cönklerin terip ve tanzim edilmesinden dolayı mürettip kelimesini kullanmak daha doğru bir ifadedir.

1.3.3. Mühürler

Diğer yazma eserlere nazaran cönklerde mühür sayısı çok azdır. Bunda cönklerin dış müdahalelere çokça maruz kalmasından kaynaklı mühür vurulan sayfaların yırtılması, koparılması ve zamanla silinmesi gibi durumlar söz konusudur. Kütüphanelerde kayıt altına alınmış cönklerin tamamında ise kütüphanelerin resmi mühürleri baş, son ve çeşitli sayfalarında bulunmaktadır. Bunlarda kullanılan şahsi mühürlere bakıldığında ünvan ve lakapla birlikte sadece ismin yer aldığı mühürler yoğunluktadır. Şahsi mühürlere örnek olması bakımından aşağıda dokuz farklı mühür verilmiştir:

Resim 1.91: İA7 v. 2^a

Resim 1.92: MK5 v. 36^b

Resim 1.93: İA10 v. 54^b

Resim 1.94: SYK7 v. 60^b

Resim 1.95: İA8 iç kapak

Resim 1.96: İA9 v. 89^b

Resim 1.97: İA5 v. 3^b

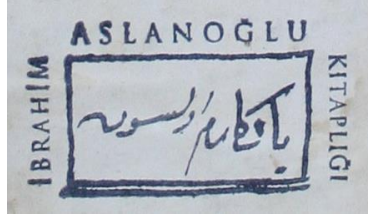
Resim 1.98: İA11 v. 2^a

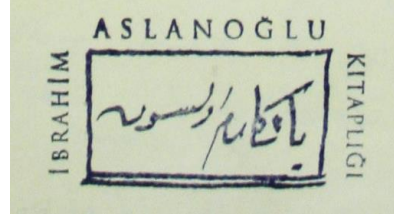
Resim 1.99: İA5 v. 3^b

Bu mühürler daha çok, kişinin makamını, görevini, elkabını veya benimsemiş olduğu ifade ya da kelimeleri barındırır: *Şeyh İshak*, (Resim 1.91), *bend-i Huda Muhammed* (Resim 1.92), *Muhammed abduhü* (Resim 1.93), *Vekafe Seyyid Süleyman* (Resim 1.97), *Seyyid Muhammed* (Resim 1.99). Ayrıca hiçbir özellik bulunmayan sadece ismi belirten mühürler de vardır: *Muhammed* (Resim 1.94), *Numan* (Resim 1.95), *İbrahim* (Resim 1.96), *İbrahim Edhem* (Resim 1.98). Bunlardan başka son dönemlerde hususi kütüphanesinde cönk bulunan kişilerin de elindeki cönklerde mührünün olduğu

görülmüştür. Bunun en güzel örneği halkbilimci İbrahim Aslanoğlu'nun cönklerinde yer almaktadır: Dikdörtgen bir çerçeve içinde Osmanlı Türkçesi ile *yadigârım olsun*, dikdörtgenin çevresine *İbrahim Aslanoğlu Kitaplığı* yazmaktadır (Resim 1.100; 1.101).

Resim 1.100: ZK1 v. 1ª

Resim 1.101: ZK2 v. 1ª

Resmi kütüphane ve kurumların raflarında yer alan cönklerin hepsinde, bulundukları kütüphanelerin mühürleri vardır. Bazen bu mühürler ile birlikte demirbaş ve tasnif numaralarına da cönklerde yer verilir:

Resim 1.102: MK1 v. 11ª

Resim 1.103: MK1 v. 50ª

Resim 1.104: MK4 v. 29ª

Milli Kütüphaneye ait üç mührün bulunduğu üstteki örneklerde görüldüğü üzere, ilk mühür sadece kütüphaneyi ifade etmektedir (Resim 1.102). İkincisinde Milli Kütüphane mührünün yanında 2 Şubat 1966 yılı Besim Atalay'ın bağışı olduğunu bildiren bir mühür (Resim 1.103), diğerinde ise mührün sol tarafında 26 Haziran 1968 tarihi ve altında da eserin fiyatının 5.00 TL olduğunu ifade eden yazı vardır (Resim 1.104). Bu mühürler, cöngün nasıl ve nereye kayıtlı olduğunu göstermektedir.

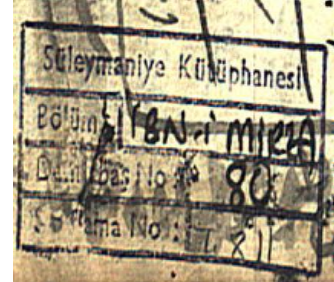
İkisi İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, diğeri de Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi mühürlerinin bulunduğu cönklerde, mühürlerin içinde sonradan eklenen kütüphane kayıt numaraları da bulunmaktadır (Resim 1.105; 1.106; 1.107).

Resim 1.105: İA2 v. 26ª

Resim 1.106: İA5 v. 1ª

Resim 1.107: SYK1 v. 1ª

1.4. KAYIT ALTINDAKİ CÖNKLER

Ulaşılabildiği kadarıyla yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerinde bulunan cönkler tespit edilirken yazma eser tasnifi ve kaydı sırasında cönk-mecmua kavramlarının karıştırıldığı görülmüştür. Şeklen mecmua olup içeriğinde halk edebiyatı ürünleri bulunan eserlerin cönk, cönk şeklindeki eserlerin de mecmua olarak kaydedildiği belirlenmiştir. Ayrıca kütüphanelerde şeklen cönk olmasına rağmen cönk olduğu belirtilmeyen, sadece muhtevasına göre isimlendirilmiş eserlerin bulunduğu da tespit edilmiştir. Bunun dışında muhtevasına göre tasnif edilen cönklerin de ayrı ayrı numaralarla kataloglara kaydedildiği belirlenmiştir. Öte yandan şahsi kütüphane sahiplerinin kütüphanelerindeki cönklerin bir envanterinin çıkartılmamış olması yahut bu bilgiyi araştırmacılarla paylaşmak istememelerinden dolayı şahsi kütüphaneler çalışmaya dâhil edilememiştir. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda kütüphanelerde kayıtlı cönklerin sayısının net bir şekilde verilmesinin mümkün olmadığı görülmüştür. Buna rağmen bu çalışmada kütüphane katalogları, dijital ortamlar ve eldeki verilerden hareketle mümkün mertebe cönk ve mecmua ayırımına gidilerek kayıtlar incelenmiş ve cönklerin sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yurtiçinde ve yurtdışındaki şahsi/resmi kütüphanelerdeki cönklerin sayısının tespiti bu çalışmanın sınırlarını aşacağından şimdilik resmi kütüphanelerin katalogları esas alınarak ilk defa cönklerin sayısı üzerine bir cönk havuzu denemesinde bulunulmuştur.

İl/ilçe halk, üniversite ve çeşitli kurumların kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerin Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığı bünyesindeki yazma eser kütüphanelerine devrinden dolayı yazma eserlerin kayıt ve tasnifi yeniden yapılmaktadır. Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığının satın alma ve bağış yoluyla elde ettiği cönklerin kütüphane kayıtları ise devam etmektedir. Bu durum ise çalışmada verilen sayının daha da artabileceğini göstermektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye’de kayıt altındaki cönklerin tam ve kesin bir sayısını vermenin mümkün olmadığı görülmüştür. Yine de bu çalışmada tespit edilebildiği kadarıyla yurtiçi ve yurtdışında yazma eser, üniversite, müze ve resmi kurumların kütüphanelerindeki kayıtlı cönklerin kataloglarından hareketle cönklerin sayısı verilecektir.

1.4.1. Türkiye’de Kayıt Altındaki Cönkler³²

CÖNKLERİN BULUNDUĞU KÜTÜPHANELER		CÖNKLERİN SAYISI
Ankara Anıtkabir Müzesi		1
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı		82
İzmir Milli Kütüphane		2
Koyunoğlu Yazma Eser Kütüphanesi		31
Milli Kütüphane		424
Topkapı Sarayı Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi		12
Türk Dil Kurumu El Yazması ve Nadir Eserler Kütüphanesi		7
Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi		7
Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı		8
Samsun Gazi Müzesi		4
Mevlana Müzesi		2
Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi ³³		26
M. Fatih Köksal Kütüphanesi ³⁴		65
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞINA BAĞLI KÜTÜPHANELER	Amasya Yazma Eser Kütüphanesi	1
	Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesi	4
	Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi	2
	Erzurum Yazma Eser Kütüphanesi	5
	Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi	8
	İnebey Yazma Eser Kütüphanesi	8
	Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi	14
	Konya Yazma Eser Kütüphanesi	39
	Manisa Yazma Eser Kütüphanesi	5
	Millet Yazma Eser Kütüphanesi	42
	Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi	3
	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi	138
	Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi	4
	Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi	2
	Ziya Bey Yazma Eser Kütüphanesi	53

³² Kütüphanelerdeki kayıtlar sürekli güncellendiği için bu çalışmada Nisan 2019 tarihine kadar yer alan kayıtlar esas alınmıştır.

³³ (Dağlı vd., 2001)

³⁴ (Köksal, Kaçar ve İlhan, 2018)

	Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi	10
ÜNİVERSİTELERE BAĞLI KÜTÜPHANELERDE BULUNAN KAYITLI CÖNKLER	Ankara Üniversitesi Kütüphanesi	3
	Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi	16
	Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphanesi	1
	Ege Üniversitesi Fikret Türkmen İhtisas Kütüphanesi	22
	Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Kütüphanesi	10
	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi	12
	İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi M. Fuad-Orhan Köprülü Arşivi	15
	Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi	4
	Marmara Üniversitesi Kütüphanesi	1
	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Kütüphanesi	1
	Türkiye'deki kütüphanelerde tespit edilen kayıtlı cönklerin toplam sayısı	1094

1.4.2. Türkiye Dışındaki Kütüphanelerde Kayıt Altındaki Cönkler

CÖNKLERİN BULUNDUĞU KÜTÜPHANELER		CÖNKLERİN SAYISI
Azerbaycan İlimler Akademisi Bakü El Yazmaları Enstitüsü		237
Arnavutluk Devlet Arşivleri ³⁵		41
Berlin Devlet Kütüphanesi		5
Bibliothèque Nationale De France Gallica Kütüphanesi		12
California Üniversitesi Kütüphanesi		40
Michigan Üniversitesi Kütüphanesi		1
Marciana Kütüphanesi		1
The Walters Art Museum		1
Universitätsbibliothek Leipzig		6
İRAN KÜTÜPHANELER	Asitane-i Kuds-i Rezevi Kütüphanesi	1
	Asitane-i Mukaddes-i Kum Kütüphanesi	1
	Firdevsi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi	1
	Gülistan Kütüphanesi	3
	Gölpaygani (Ayetullah) Kütüphanesi	1

³⁵ (Aytaş ve Yılmaz, 2001)

	Maraşî Necef Kütüphanesi	4
	Merkez-i Mütalaat ve Tahkikat-ı İslami Kütüphanesi	1
	Mirza Muhammed Kazımeyni Kütüphanesi	2
	İran Milli Kütüphanesi	3
	İslami Şura Meclisi Kütüphanesi I	6
	Rıza Hemrah Koleksiyonu	1
	Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi	10
	Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi	1
	Tebriz Milli Kütüphanesi	6
MAKEDONYA KÜTÜPHANELERİ³⁶	Marodna Ī Univerzitetska Biblioteka Skopje	2
	Manuscript Turks I (MST I)	
	Oriental Manuscript Turk (OMCT I)	42
	Oriental Manuscript Turk (OMCT II)	2
	Oriental Manuscript Turk (OMCT III)	1
	Makedonya Devlet Arşivi	4
	Ohri Devlet Arşivi	4
Türkiye dışındaki kütüphanelerde tespit edilen kayıtlı cönklerin toplam sayısı		440

Şu an için Türkiye’de 1094 ve Türkiye dışında ulaşabildiğimiz kütüphanelerde 440 olmak üzere kayıtlı 1.534 cönk tespit edilmiştir.

Kültürümüzün önemli yazılı kaynakları arasında bulunan cönklerle ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılacak kataloglama çalışmaları, elde edilen bu sayının daha da artmasını sağlayacaktır.

³⁶ (Aydemir ve Hayber, 2007b)

1.5. İNCELEMeye ESAS ALINAN CÖNKLERİN TAVSİFLERİ

Nüsha tavsifleri verilirken cönklerin kütüphane adı, koleksiyon, yer numarası ve ölçülerine dair bilgiler kütüphane kayıtlarından aynen alınmış diğer bilgiler ise tarafımızdan belirlenmiştir.

1.5.1. 06 Mil Yz A 4734 (MK1)

Kütüphane Adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon: Yazmalar Koleksiyonu

Yer Numarası: 06 Mil Yz A 4734

Fiziksel Nitelik: 50 varak

Ölçüsü: 165x115-130x100 mm

Çiçek desenli kâğıtla kaplı mukavva cildi sağlam ve şirazeli bu cönk nesih hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman rengindeki kâğıdı filigransız ucuz ithal kâğıttır ve aharsızdır. Eserde hiçbir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Başı: Der beyân-ı Hurşîd Beg

Sa'ât tamamında Hurşîd dünyâyâ geldi. Padişah mesrûr olup sevindi. Bir kızı dahi oldu Mevlâ ömrünü uzun eylesin. Oğlanın adına Hurşîd kızının adına Mâhî verdiler. İşte benim hanım dört yaşına erdiler hâceye verdiler....

Sonu: Yine âşıkam yoktur nâmım adım

Gece gündüz ağlamaktır efkârım

Şâkiri sînene tut nazlı hünkârım

Bülbül gibi zâra düşürdün beni

Kayıtlar:

42^b: *El-kitâb bi'avnillah* 1247 kaydı vardır.

Zahriye: *Çarşanba Müftünün kızı Pembe Hanım mecmâsı* 1247

50^a: *Besim Atalay Bağışdır* 2. Şubat 1966

Muhtevası: Manzum: Âşık Yûnus 49^{a-b}; Gevherî 50^a; İlâhî 44^b-45^a, 46^b, 48^a-49^a; Koşma 45^a-46^b; Şâkirî 50^b; Şeyhoğlu 47^a-48^a; Yûnus 42^b-44^b. **Mensur:** Hurşîd ile Mâhmihri 1^b-42^b.

1.5.2. 06 Mil Yz FB 506 (MK2)

Kütüphane Adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon: Yazmalar Koleksiyonu

Yer Numarası: 06 Mil Yz FB 506

Fiziksel Nitelik: 46 varak

Ölçüsü: 183x60-125x38 mm

Siyah meşin ile kaplı cildi sağlam, sırtı kopmuş ve şirazeli bu cöngün metin kısmı zahriyeye sonradan eklenmiştir. 42^a'ya kadar çift kuzulu cetvel içindedir. Her sayfanın cetveli üzerinde çeşitli hat ve motiflerle bezeli serlevha ve çapraz yarım koltuk bulunmaktadır. Kâğıdı aharlı abadîdir. 42^a'dan sonra hem kâğıt hem yazı kalitesi düşmekte hem de tezyinat unsurları terkedilmektedir. Bu da son 8 varaklık kısmın sonradan eklendiğini göstermektedir. Cönkte nesih, celi sülüs, talik, nestalik, kufi yazı çeşitlerinin örnekleri bulunmaktadır.

Başı: *Râst-ı zü'l-kadr-i nişân-ı izzeti rehberlerin
Ol sebepten hat çekerler üstüne mıstarların
Meyl ederler ana her kimde bulunsa sîm ü zer
Yok vefâya iltifâtı dellâk ile berberlerin*

Sonu: *Kime derdim diyeyim derd-i dilim dinler yok
Kan boyanır hasta gönül hâlimden anlar yok
Kime rahm eylesin ol yâr-i cefâkâr bugün
Âteş-i derd-i derûn ile yanar anlar yok*

Muhtevası: Manzum: Âşık 7^b-8^a; Âzerî 2^a; Azîz 27^b; Bâkî 23^b-24^a; Belîğ 12^b-13^a; Dervîşoğlu 41^b; Dübeyt 28^a; Efendi 35^b-36^a; Eflâkî 14^a; Emrî 20^a, 20^b; Figânî 11^b; Fikrî 15^b; Fuzûlî 26^b; Gazâî 46^b; Hâfız 32^b, 33^a; Halîlî 44^a; Hasan 15^a, 17^a; Hurşîd 44^b; İmâmî 21^{a-b}; İyânî 4^b, 16^b; Kıt'a 10^b; Kul Mustafa 43^b; Küşâdî 45^b; Lezîzî 40^b; Mecnûnî 42^a; Molla Hayretî 22^b; Müfret 23^a; Ömer 42^{a-b}, 43^a; Râgıp 12^a, 39^a, 39^b; Rıfkî 13^b; Sâil 46^a; Salmaslı Alî 45^a; Şeyhî 14^b; Ubeydî 11^a; Vefâ 36^b; Vehbî 18^a, 18^b, 19^a; Yahyâ 38^b; Zârî 1^{a-b}, 29^b.

1.5.3. 06 Mil Yz Cönk 65 (MK3)

Kütüphane Adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon: Yazmalar Koleksiyonu

Yer Numarası: 06 Mil Yz Cönk 65

Fiziksel Nitelik: 91 varak

Ölçüsü: 208x118 mm

Kahverengi meşin kaplı mukavva cildi iyi durumda ve şirazesı dağılmış bu cönk, rik'a ve talik hattıyla siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Kâğıdı son asır İngiliz kâğıdı olup aharsız ve saman rengindedir. Eserde herhangi bir serlevha ve tezhip bulunmamaktadır. Abdullah Öztemiz'den satın alınmıştır.

Başı: *Sattılar vezn ile olan gümüş dahi sattılar zîrâ ol zamanda adet bu idi ki ari gümüşü tartı ile tartarlardı.* (Hz. Yusuf ile Züleyha hikâyesi)

Sonu: *Ehl-i keyfin keyfini kimler tazeler*

Taze elinden taze pişmiş taze kahve tazeler

Kayıtlar:

19^a: 29 Ramazan Perşembe 1274 tarihi vardır.

Muhtevası: Manzum: Beyt 24^a, 59^a, 90^b; Destân-ı Hakîkî 84^a-85^a; Hakkı 52^b-56^b; Hazâ Beytün li-hakkı seferin 91^a; Hazâ kitâbu şurûti's-salât 50^a-52^b; Hüseyin 89^a; İlâhî-yi Kuddûsî 62^a; Kelâm-ı İshâk Zeycânî 25^a; Kemter 85^a-86^b; Necip 89^a; Ramazân-name 88^a; Şiir 90^b; Tabir-name ba hurûfu evvel lugatü'l-Arabî 47^a-47^b; Tefe'ül-name 42^b-46^b, Türki Kadrî 88^b. **Mensur:** Arapça dua 58^b; Birgivi 87^a; Der beyân-ı "halki'l-cin ve's-şeyâtîn" 59^b-60^b; Dua 63^a-65^b; Eyyâm-ı nuhûsât 69^a-71^a; Gecelerin eşref saatleri 57^a; Günlerin su'ûdât ve nuhûsât saâtlerin beyân eder 57^b-58^a; Hikâye Yûsuf u Züleyha 1^a-19^a; Hz. Lokman hakkında 48^b; İlaç terkipleri 66^a-68^b; İskat 89^b; İstihare 87^b, 90^a; Kulak çınlamasını beyan eder 62^b; Kurban duası 90^a; Muhtelif dualar 65^b; Peygamberler tarihi 60^b-61^b; Salat u selam 87^b; Seğir-name 40^b-42^b; Şeriat hakkında 49^a-49^b; Tabir-name 20^a-23^a, 25^b-39^a; Tarih kaydı 23^b; Tefe'ül-name 71^b-82^b; Telkin 89^b; Tertîb-i Fâl-ı Kur'an-ı Mecîd 83^{a-b}; Tesbih namazı 89^b; Tılsım 19^b; Vasiyyet-i Meyyit 90^a.

1.5.4. 06 Mil Yz Cönk 80 (MK4)

Kütüphane Adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon: Yazmalar Koleksiyonu

Yer Numarası: 06 Mil Yz Cönk 80

Fiziksel Nitelik: 30 varak

Ölçüsü: 190x85 mm

Kırmızı meşinle kaplanmış cildin etrafı çift cetvel içinde zencirekle; ortası alttan ayırma şemse, çiçek motifli tiğleri ve köşebentlerle süslenmiş; sırtı sağlam, kondisyonu iyi durumdadır. Şirazeli bu eser yer yer mavi fakat çoğunlukla siyah mürekkeple yazılmıştır. Rik'a hattıyla yazılı bu eserin satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman rengindeki kâğıdı cedid İstanbul kâğıdıdır ve aharsızdır. Eserin hiçbir yerinde serlevha, cetvel ve tezhip bulunmamaktadır.

Başı: *Gözleve şehrinin bahş ettim size*

Sivastopol bana dermân eyledi

Ömer Paşa der ki gez sağda solda

Gözleveyi aldım gözlerim yolda

Hazır ol vaktine Sivastopol'da

Zira ordularım devrân eyledi

Sonu: *Bir mecliste gayb söyleseler bu duâ okunur: Subhaneke Allahumme ve bi-hamdike. Eşhedü en lâ ilâhe illallah Muhameden resûlullah.*

Kayıtlar: 1^a ve 30^b'de 26 Haziran 1962 tarihi ve Fi: 5.00 TL kaydı mevcuttur.

Muhtevası: Manzum: Alî 17^{a-b}; Âşık 10^b; Âşık Eyyûbî 27^b-28^a; Âşık Ömer 4^b, 6^b, 15^b-16^a, 24^b-25^a; Beyt 26^b-27^a; Bezmî 1^a-2^b; Dertli Kerem 5^b-6^a; Destân: 11^b-12^a; Garib 7^a, 13^b-14^a, 14^b; Hümâmî 9^b; İlâhî 21^a, 21^b; İlâhî-yi Cami Ümmiyye 3^b; İlâhî namaz 13^a; Karacaoğlu 7^b-8^a; Kerem Dede 17^a; Kıl teravîh tutun orucu 19^a; Koşma: 3^a, 4^a, 8^b, 14^a, 15^a, 21^a, 21^b; Müfret 9^b; Orhan 26^a; Sefîl Kerem 11^a; Şâh İsmâîl 10^a, 12^b; Şem'î 25^b; Türki 5^{a-b}, 7^b, 13^{a-b}, 17^b-18^a; Türki Belgrat 9^a; Yûnus 18^{a-b}, 20^a-21^a.

Mensur: Cenaze duası 22^b, 23^a; Dua-yı din ü iman 29^b; Eyyâm-ı nuhûsât 28^b; Mektup Sureti 24^a; Tertîb-i vakıf 29^a.

1.5.5. 06 Mil Yz Cönk 249 (MK5)

Kütüphane Adı: Milli Kütüphane

Koleksiyon: Yazmalar Koleksiyonu

Yer Numarası: 06 Mil Yz Cönk 249

Fiziksel Nitelik: 91 varak

Ölçüsü: 190x110 mm

Mukavva cildinin ön daffesi yarıdan kopmuş, sırtı kahverengi meşin ile kaplanmış şirazeli bu cönk, rik'a hattı ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman rengindeki kâğıdı taç filigranlı ithal kâğıttır ve aharsızdır. Eserde hiçbir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Başı: *Ârifâ olanlar kapar işten hisse
Gönül yandı âteş-i hicrân ile
Sözlerim uzatmadan dedim kıssa
Kim ki var meydâna gire benimle*

Sonu: *Kime bu cevri-i safâdan ey vefâsız yârim benim
Bir sitemkâr destine düş yanıp nâr ol sevdiğim
Sen sanırsın şu cihânda Hidmet'in dildârı yok
Nice yüz bin varlıkla belhudar ol sevdiğim*

Kayıtlar:

Arka kapakta Fi: 2.500.000 ibaresi 1^a'da Milli Kütüphane mührü vardır.

Muhtevası: Manzum: Âkif 42^b-43^a; Bezmî 50^b-52^a, 66^a; Cevâbî 54^b; Cüdâyî 36^a, 79^{a-b}; Çelebi 42^{a-b}; Dertli 16^b-17^a, 20^a, 26^b, 28^a, 32^b, 33^a-34^a, 54^b-55^a, 64^b-65^a, 71^b, 72^b, 86^a; Destân 28^b-29^b, 40^b-41^a; Destân-ı Hudûd-ı Yunaniyye 21^b-24^a; Devrânî 52^b-53^a; Ecrî 17^b-18^a, 90^a; Elfâzî 91^b; Emrâh 50^a, 74^b, 75^a, 77^b; Erbâbî 59^b-60^a; Ezînî 87^a; Fehîm 13^b, 13^b-14^a; Fehmî 62^b-63^a, 80^b-81^a; Fethî 61^b-62^a, 90^b-91^a; Fevkî 27^a; Firârî 39^a; Fuzûlî 17^{a-b}, 39^b-40^a, 83^b-85^a; Garîb 25^a; Gazel 9^b, 10^a, 12^a, 30^b, 31^b, 38^a; Gedâ 82^a; Gedâî 34^b-35^a, 36^b-37^a, 61^{a-b}; Gence 90^b; Gevherî 3^b, 35^{a-b}, 93^a; Girîdî 18^{a-b}, 19^{a-b}, 20^b-21^a, 21^b-24^a; Hâkî 44^a, 76^{a-b}; Hâkimî 58^b-59^a; Hamdî 91^a; Harâbî 4^{a-b}; Hayrî 53^b-54^a, 88^b; Hengâmî 46^{a-b}, 47^b-48^a, 54^a, 63^b, 66^b-67^a; Hidmetî 93^b; Himmetî 48^{a-b}, 64^a; Hüsnî 86^{a-b}, 88^a, 92^a; İrşâdî 49^b, 50^b, 81^a; Kan'atî 29^b-30^a, 30^b-31^a; Kemal 37^b; Kemâlî 76^b-77^a; Kemter Gedâ 75^b-

76^a; Kemterî 2^b, 92^b-93^a; Kıt'a 14^a; Koşma 1^a, 4^b, 41^b, 58^b, 73^a, 78^a, 85^b; Kurbânî 80^{a-b}; Kusûlî 52^b; Latîfî 11^a; Mahfî 6^b-7^a; Mahzûnî 80^a; Meftûn 47^a, 67^b; Mihnetî 24^b-25^a, 25^b-26^a; Mîrbây 45^{a-b}; Murabba 10^b; Mûtî10^a; Müseddes 65^b; Nâdide 42^a; Nâilî 14^b; Nazîrî 3^{a-b}; Nef'î 14^b-15^a; Niyâzî 57^a, 81^b, 89^a; Niyâzî-i Mısırî 55^a-58^a; Nûrî 49^a, 62^{a-b}, 69^a, 70^b, 71^a, 72^a, 73^b, 74^a, 75^b, 76^a-77^b, 78^a, 78^b-79^a; Ömer 4^a, 44^b-45^a, 86^b; Perverî 7^b-8^b; Racûlî 48^b-49^a; Rengî 39^{a-b}; Ridâyî 46^a; Sadânî 68^a; Sefil Seyfî 69^b; Semâî 87^b-88^a; Sengî 1^a, 30^a, 38^b; Serverî 45^b-46^a; Sıdkî 3^a; Şâzî 46^b-47^a; Şem'î 15^a, 43^{a-b}, 60^b-61^a; Şemsî 12^b, 13^a; Temennâ 89^b-90^a; Turâbî 68^b-69^a, 89^b; Ulvî 2^a, 2^b, 16^{a-b}; Yehûdâ 11^b; Yûsuf 70^a; Ziyâ 82^b-83^a, 83^a, 83^b-84^a; Zühdi 15^b.

1.5.6. İbn-i Mirza 80 (SYK1)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: İbn-i Mirza

Yer Numarası: 80

Fiziksel Nitelik: 43 varak

Ölçüsü: 190x95 mm

Siyah meşin cildi, yer yer deforme olmuş; şirazesiz bu eser siyah mürekkeple yazılmıştır. Kıрма nesih hat ağırlıkta olmakla beraber farklı kıрма yazı çeşitlerine de rastlanmaktadır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir ve eserde yer yer kopuk, boş sayfalar bulunmaktadır. Kâğıdı filigranlı, aharsız saman rengindedir. Eserde herhangi bir serlevha ve tezhip bulunmamaktadır.

Başı: *Vîrân olacak dünyâya*
Dünyâm var deyip neylersin
Toprakta çürüyen tene
Tenim var deyip neylersin

Sonu: *Cennetin köşkün Hak kendi düzer*
Azîz peygamberler ümmetinden bezer
Mü'minler içinde sırdır gezer
Eyzan

Fevaid Kaydı:

1^b: Gaflet uykusundan uyanmak ve son nefeste kelime-i şehadet getirmek ile ilgili dua vardır.

2^a: 1247, 1248, 1251, 1255, 1259 yıllarına ait beş adet doğum kaydı vardır. Kütüphane mührü metnin üstüne vurulduğu için kayıt tarihlerinden biri okunamamaktadır.

3^a: 1259 senesinde Saddam adlı birinin dünyaya geldiği yazılıdır.

16^a-16^b-17^a-17^b: Halîl İbn Hasan adında vefat eden bir kişinin namazı, orucu, kurbanı, özü ve hakları için ıskatının nasıl yapılacağı ve nasıl hesaplanacağı anlatılmıştır.

19^a-19^b-20^a: Muhammet oğlu Ali isminde bir mevtanın ıskatı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bunun yanında ıskatın nasıl ve hangi usullere göre yapılacağı da bildirilmiştir.

43^a: 1245 yılında alınan 12 kuruşluk bir borç kaydı bulunmaktadır. Borç veren Molla İbrahim'dir.

Muhtevası: Manzum: Âşık Ömer 4^b-5^a, 7^b-8^a, 17^b-18^a, 24^a, 42^a; Âşık Yûnus 20^b, 31^b; Gazel 15^b; Hüseyinî 7^{a-b}; İlâhî 6^{a-b}, 9^{a-b}, 25^a, 31^a, 37^{a-b}, 37^b-38^b, 39^{a-b}; Karacaoğlan 24^b, 27^{a-b}, 28^a; Koşma 6^b-7^a, 10^a, 14^{a-b}, 22^{a-b}, 28^b; Kul Mustafâ 42^b; Mahmûd Abdâl 22^b; Molla Abdullah Türki 23^a; Ömer 14^b-15^a, 43^a-44^a; Ramazân-name 29^b-30^a, 30^b-31^a; Türki 18^{a-b}, 21^a, 42^b; Yûnus 2^{a-b}, 3^b; Yûnus Emre 23^b-24^a. **Mensur:** Cem 15^a; Diğer 19^a-20^a; Dua 5^b, 8^b-9^a; Dua-yı mutlak 24^b; Gurrenâme 41^a-42^a; Hadis 40^a; Hazâ dua-yı telkîn yâ Hatice binti Meryem 26^b-27^a; Hutbe 32^a-35^a, 40^{a-b}; Meyyit duası, 36^b; Namaz duası 36^a; Nazar duası 36^b; Nikâh duası 25^b-26^b.

1.5.7. İbn-i Mirza 81 (SYK2)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: İbn-i Mirza

Yer Numarası: 81

Fiziksel Nitelik: 37 varak

Ölçüsü: 155x105 mm

Kalın mukavva cildi, sırtı bezle tamir edilmiş ve şirazeli bu eser siyah mürekkeple yazılmıştır. Kıрма nesih hat ağırlıkta olmakla beraber kıрма talik ve divani yazı

çeşitlerine de rastlanmaktadır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Kâğıdı filigranlı, suyuolu, aharlı ve nohudi renktedir. Her sayfada sürh mürekkeple basit formda cetvel mevcuttur.

Başı: *Eser yâdım tuna beller başak başak
Ayrılır zülfün teli
Çok zamân oldu nazlı yârdan ayrılalı
Evlerim var hâne hâne
Benlerim var tane tane
Öldüm geçtim yana yana
Ben nazlı yârdan ayrıldım ağlarım*

Sonu: *Hazret-i Resûlullâh ve nebiyyi muhterem sallalâhu taâlâ aleyhi ve sellem efendimizin mübârek rûh-i şerîflerine salavât-i şerîfe getirenlerin âhirleri ve âkibetleri hayr ola. Sâhibü'l-îmân ve'l-hasenât ruhu için ve kâffe-i ehl-i îmân ervâhı için rızâen lillâhi Fâtîha.*

Fevaid Kaydı:

36^b: Süleymaniye Kütüphanesinin kayıt mührü bulunmaktadır.

Muhtevası: Manzum: Âşık 5^a; Âşık Alî 8^a; Âşık Hüseyin 12^a-13^a; Âşık Ömer 8^b, 18^b, 34^{a-b}, 34^b-35^a; Dertli Kerem 22^{a-b}; Gevherî 20^b-21^a; İbrahim Ethem 25^b-26^b; İlâhî 15^a-16^b, 24^a-25^b, 35^b-36^a; Kerem 2^a, 3^a, 5^{a-b}, 8^b, 9^a, 9^{a-b}, 10^a, 10^b, 20^{a-b}, 27^{a-b}; Koşma 1^{a-b}, 2^{a-b}, 3^{a-b}, 5^a, 5^b-6^a, 6^{a-b}, 6^b-7^a, 9^b-10^a, 10^b, 11^a, 11^a-12^a, 12^a-13^a, 18^b-20^a, 20^b-21^a, 22^a, 27^a, 31^b-33^b, 33^b-34^a; Mani 18^{a-b}; Muhammediye 23^b-24^a; Ömer 23^b-24^a, 28^a, 34^b-35^a; Şarkı 22^b-23^a; Türki 1^a, 3^b-4^a, 4^{a-b}, 7^{a-b}, 13^{a-b}, 13^b-14^b, 14^b, 17^b-18^a, 21^{a-b}, 35^{a-b}. **Mensur:** Dua 5^b, 8^b-9^a; Fatiha isteği 36^a; Hutbe 16^a, 17^{a-b}, 28^b-30^b; İcazetname 30^b; Tarîk-i Telkîn 31^a.

1.5.8. İbn-i Mirza 87 (SYK3)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: İbn-i Mirza

Yer Numarası: 87

Fiziksel Nitelik: 79 varak

Ölçüsü: 180x120 mm

Şirazeli, miklepsz ve rekabesiz siyah mürekkeple yazılmış bu cönk, çoğunlukla harekeli kırma nesih hatla yazılıdır ve eserin satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Kâğıdı aharsız nohudi renktedir. Her iki yönden de yazılı bu cönk cetvelsiz ve serlevhasızdır.

Başı: *Ben bugün bir güzel gördüm*

Boyu selvi dala benzer

Şükür ki yüzünü gördüm

Hilal kaşı yaya benzer

Sonu: *Salınır Tûbâ dalları*

Kur'ân okur hem dilleri

Cennette İslâm gülleri

Kokar Allâh deyu deyu

Fevaid Kaydı:

1^b: Süleymaniye Kütüphanesinin kayıt mührü bulunmaktadır.

Muhtevası: Manzum: Âşık Ömer 10^a, 11^a, 11^b-12^b, 13^{a-b}, 25^b-26^a, 48^a, 77^{a-b}; Âşık Yûnus 8^{a-b}, 75^b; Beyân-ı Ahvâl-i Cehennem Ehli 34^a; Beyân-ı Ahvâl-i Cennet Ehli 34^a-35^b; Beyân-ı Ahvâl-i Evsâf-ı Cennet 35^b-37^b; Beyân-ı Ahvâl-i Kabir 31^{a-b}; Beyân-ı Ahvâl-i Mahşer 33^a; Beyân-ı Ahvâl-i Münker Nekir 31^b-32^a; Beyânu Ahvâli'l-ba's 32^{a-b}; Beyânu Ahvâli's-sırât 33^{a-b}; Dertli Kerem 67^b, 68^a, 69^b, 70^b, 71^b, 72^a; Derviş Dedem 23^b; Dön 47^b-48^a; Firâk-ı Mâtem İbrahim Ethem 25^a; Garib Âşık 9^a; Habîb-i Hudâ Muhammed Mustafârâ Salavât (Mevlid) 37^a-43^a; Hâzâ Destân-ı Ahvâl-i Kıyâmet 30^a-31^a; 37^b; Hâzâ Destân-ı Göğçin 2^a-3^a; İbrahim Ethem İlâhî Budur 25^b; İlâhî 6^b, 9^a, 7^a-8^a, 24^{a-b}, 26^{a-b}, 44^b, 78^b-79^b; İlâhî-yi Guguk 27^a-28^a; Kerem 9^b, 11^b-12^b, 22^b-23^a, 47^b, 65^a, 65^b, 66^a, 67^a, 66^b, 68^b, 70^a, 71^a; Koşma 3^b-4^b, 46^a, 73^b; Kuloğlu 78^{a-b}; Muhammediye 5^a-6^a, 49^a; Öksüz Kerem 69^a; Ramazân-name 79^b; Semaî 10^b, 73^b-75^b; Şi'r-i Şehzâde Pehluvân Budur Pederine Söyledi 24^b; Türki Hamzaoğlu 6^a; Türki 12^b-13^a, 13^b-14^a, 14^b-15^a, 16^a-22^a; Yaş Destânı 1^b; Yûnus 26^{a-b}, 48^b-49^a. **Mensur:** Dua 43^a, 43^b, 44^b, 47^a, 54^a, 54^b, 55^a, 55^b, 59^{a-b}, 61^b-62^a, 62^b-63^a, 63^{a-b}, 64^a, 64^b, 76^b-77^a; Hutbe 23^a, 29^a, 45^{a-b}, 46^b-47^a, 47^a, 49^b, 49^b-50^a, 50^b, 51^a, 52^a-53^b, 53^b, 55^{a-b}, 56^a-58^a, 76^a; İzinname 30^a; Nikâh duası 15^b; Sakal duası 23^b; Sıtma için terkip 29^b; Telkin-i meyyit 29^b.

1.5.9. İbn-i Mirza 251 (SYK4)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: İbn-i Mirza

Yer Numarası: 251

Fiziksel Nitelik: 40 varak

Ölçüsü: 199x102 mm

Şirazeli, miklepsz ve rekabesiz siyah mürekkeple yazılmış bu cönk, çoğunlukla harekeli kırma nesih hatla yazılıdır. Eserin satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Kâğıdı aharsız nohudi renktedir. Her iki yönden de yazılı bu cönk cetvelsiz ve serlevhasızdır.

Başı: *Ayırma beni senden Yaradan aman
Düşüp ölüürüm dostlar ben bu yaradan aman*

Sonu: *Sol tarafına üç kerre tüküre vesveseden aslâ itikâdın zarar olmaz bu Sahîh-i Buhârî'de vârid olmuştur. Tamâm.*

Fevaid Kaydı:

1^a: Süleymaniye Kütüphanesi'nin kayıt mührü bulunmaktadır.

32^a: Nişan için yapılan masrafların hesabı yapılmıştır

Muhtevası: Manzum: Acem 27^a; Âşık 17^a; Âşık Ömer 8^a, 18^a, 20^a, 22^b; Âşık Yûnus 1^b, 4^a-5^a; Beyt 15^a, Dâvûd 38^a-39^a; Derviş 12^a; Destân 30^a-31^b, 32^b-33^b; Devrî 10^b; Esîrî 11^a; Eşrefoğlu Rûmî 21^a; Gâlib 24^b; Gazel 3^b, 27^b, 34^b-37^a; Gevherî 9^a, 10^a, 11^b, 20^b; Hakkı 25^b; Halil İbrahim 6^b; İlâhî 25^a, 30^a-31^b, 31^b; Karacaoğlan 15^b; Koşma 14^a, 39^{a-b}; Lezîz 29^a; Mahvî 3^b; Muamma 26^a; Münacat 34^b-37^a; Nakşi 2^b-3^a; Niyâzî 6^{a-b}, 19^b, 21^b; Ömer 2^a, 16^a, 22^a; Sâdık 32^b-33^b; Sehvî 18^b; Şâkir 14^b; Şemsî 12^b; Yûnus 7^b, 31^b; Zülâlî 29^b, 16^b; **Mensur:** Dua 5^b, 7^a, 7^b, 8^a, 13^a, 13^b, 18^a, 23^a, 28^a, 28^b, 39^b; Gurrename 28^b; Hutbe 19^a, 26^b.

1.5.10. Yazma Bağışlar 3033 (SYK5)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: Yazma Bağışlar

Yer Numarası: 3033

Fiziksel Nitelik: 40 varak

Ölçüsü: 165x85, 150x80 mm

Kahverengi meşin cildi sağlam, şirazeli bu eser, rik'a hususiyetleri gösteren kırma nesih hatla siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Eserde farklı pek çok kişiye ait yazılar bulunmaktadır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir ve yer yer boş sayfalar mevcuttur. Eserin baştan ve sondan iki sayfası çift sütun; içi yıldızla tezhiplenmiş çift kuzulu cetvellidir. İlk ve son sayfa ise yine içi yıldızlanmış serlevhalıdır. Diğer sayfalarda cetvel, tezhip yoktur. Kâğıdı filigranlı, aharlı ve saman rengindedir.

Başı: *Benim derdim gibi derde giriftâr olmasın kimse*

Ko yanayım ateşimle haberdâr olmasın kimse

Sonu: *Safâ geldin ey birader sohbet-i irfâna bak*

Bir acâyip seyr edersin bir kere tavana bak

Fevaid Kaydı:

Zahriye: Çeşitli toplama çıkarma işlemleri, şiirler, notların yanı sıra Mustafa isimli bir şahsa ait temellük kaydı ve mühür vardır. Süleymaniye Kütüphanesi mührü mevcuttur.

Arka Kapak: İki beyit ve bazı matematiksel hesaplamalar yapılmıştır. Mürekkebi dağılmış iki mühür bulunmaktadır. Sayfanın sağ altında ise Süleymaniye Kütüphanesinin mührü vardır.

Muhtevası: Manzum: Alî 26^b, 28^a; Âşık Ömer 1^b-2^a, 2^b, 18^a; Baba Tâhir 30^b; Beste 22^b; Beyt 37^b; Fazlı 8^b; Ferd 1^a, 37^b; Gazel 15^b, 26^b-27^a, 28^b, 29^b, 31^a; Gevherî 4^a, 4^b; Kalenderî 10^a, 28^b, 29^b, 31^a; Kerem 3^b, 29^a; Koşma 8^a, 9^b, 18^b, 23^a, 23^b, 31^b, 33^a, 34^b, 35^a; Mâhir 14^a, 15^b; Mesnevi 17^b; Muhammes 32^a; Nazım 11^a; Ömer 3^a, 5^a, 25^b-26^a; Sabah 31^a, 33^a; Şarkı 6^a, 6^b, 7^a, 7^b, 9^a, 9^b, 10^a, 10^b, 12^b, 12^b-13^a, 13^a, 13^b, 14^b, 15^b-16^a, 16^a, 19^a, 19^b, 19^b-20^a, 20^a, 20^b, 21^a, 21^b, 22^a, 22^b, 23^a, 23^b, 24^a, 25^a, 32^b, 33^b, 34^b, 35^a, 35^b, 36^a, 36^b-37^a; Şehîdî 24^a; Tıflî 27^b; Türki 17^a; Yahya 24^b; Yektâ 30^a.

1.5.11. Yazma Bağışlar 3703 (SYK6)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: Yazma Bağışlar

Yer Numarası: 3703

Fiziksel Nitelik: 76 varak

Ölçüsü: 210 x114 mm

Mukavva cildi sağlam, zahriyeli bu cönk şirazelidir. Eser baştan sona sürh mürekkeple basit formda cetvelli ve çift sütundur. Serlevhalı başlıklar ve mahlaslar sürh mürekkeple; şiirler ise siyah mürekkeple yazılmıştır. 1^b-4^b arasında mufassal fihriste sahip bu cönk, talik ve rik'a yazıyla yazılıdır, satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Kâğıdı filigranlı, aharsız nohudi renktedir. Bu cönk, Rûmî 1340 tarihinde hayatta olan Ali Rıza isminde bir zat tarafından tertip edilmiştir.

Başı: *Bihamdillah ki İslamım
Delilim Mustafa geldi
Ümîdim rehberim şâhım
Aliyyü'l-Murtaza geldi*

Sonu: *Okudum Arapça Kur'ân okudum. Bu kâğıdın tahtında derc olunmuş*

Fevaid Kaydı:

1^a: Kütüphane mührü bulunmaktadır.

72^b: Çocukların ve babalarının isimlerinin yazıldığı beş adet doğum tarihi bulunmaktadır.

Muhtevası: Manzum: Alî 38^a-39^a; Alî Rızâ 36^a, 73^b; Ârif 16^b-17^a; Âşık 10^b-11^a, 60^b-61^a; Boran 63^a; Bosnevî 27^a; Dedemoğlu 17^b-18^a; Dertli 6^a, 12^b, 14^b, 14^b-15^a, 17^b, 23^a, 23^b, 24^b, 24^b-25^a, 25^a-b, 26^b 31^b; Derviş Alî 49^b-50^a; Derviş Muhammed 5^b, 44^b-45^a, 45^a-b, 45^b-46^a, 53^a-b; Derviş Süleymân 61^b; Dörtlük 20^b, 71^b-72^a; Emrah 22^a; Salâ duası 68^b-69^a; Fedâî 39^a; Feryâdî 27^b-28^a; Feyzî 20^b-21^b, 37^b-38^a; Fihristü'l-Beyti'l-Mecâmi 1^b-4^b; Gazel 7^b, 11^b, 17^a-17^b; Gedâî 32^a; Genc Abdâl 10^a, 10^a-10^b; Hasretî 41^a, 61^a; Hatâyî 24^a-b, 30^a-31^a, 33^a-35^b, 41^a-b, 42^a, 42^b, 43^a, 43^a-b, 44^a-b, 46^a, 48^a-49^a, 51^a-b, 54^a-b, 55^a-b, 55^b-56^a, 56^a, 57^b, 58^a-b, 58^b-59^a, 59^a-b, 64^b, 74^a; Haydarî 50^a-b; Hüdâyî 49^a-b; Hüseyin 28^a, 47^a, 51^b-52^b; Hüseyinî 32^b-33^a; İbrahim 50^b-51^a; İrfânî 36^b; İsmâîl 40^b, 46^b, Kalender Abdal 27^a-b; Kâtib 40^b; Kemterî 62^b-63^a; Koşma 64^a, 64^b, 70^b, 71^a-b; Koşma İlâhî Yûsuf Aleyhisselâm 45^b-46^a; Kul Sultân 31^a-b; Kul Ümmet 11^a-b, 25^b-26^a, 26^a, 32^a-32^b, 47^a-b, 57^a, 57^a-b, 62^a-b; Kul Velî 58^a; Kurbânî 63^b-64^a; Kusûrî 63^a-b; Levha İçin Yazılacak Kelâm-ı Menşûrlar 69^a-70^a; Mani 20^b, 59^a-b; Nesîmî 7^b, 17^a-b, 37^a-b, 60^a-b; Niyâzî 12^b-13^a, 13^b-14^a; Noksânî 7^b-9^a, 18^a-b, 37^a, 39^b-40^a; Pir Sultan Abdâl 9^b-10^a, 20^b, 28^a-29^b, 42^a-b, 46^b, 54^b; Sâdık 21^b-

22^a, 48^a, 54^a, 56^b, 61^{a-b}; Sâlik 52^b-53^a; Sefil Alî 12^{a-b}, 36^b, 55^a, 56^{a-b}; Seyfî 5^{a-b}; Seyrânî 22^b-23^a; Seyyid Nesîmî 11^b; Sıdkî 12^a; Sırrî 15^b-16^b, 50^a; Suâl-i Muhtelifeden Birinci Suâl 20^b; Şâh Hatâî 22^{a-b}, 39^b, 56^a; Şîrî 6^a-7^a; Teslim Abdâl 43^b-44^a; Turâbî 5^b-6^a, 14^{a-b}, 26^b-27^a, 59^b-60^a; Vefat tarihi 70^b; Velî 23^b-24^a, 53^b-54^a, 58^a, 62^a; Vîrân Abdal 29^b, 72^a; Vîrânî 9^{a-b}, 11^b-12^a, 23^{a-b}; Yezide lanet 20^a; Zâtî 60^b; Zavallı 18^b-20^a. **Mensur:** Beş vakit namazda okunacak dualar 64^b-66^b; Cenaze namazının mufassalan talimatı 667^b-68^a; Dua 8^b-69^a, 64^b-66^b, 68^b-69^a; Nikâh duası 67^a; Vakıt namazında okunacak salâten tûncînâ 66^b; Vakıt namazında okunan ezan budur 68^{a-b}.

1.5.12. Yazma Bağışlar 5897 (SYK7)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: Yazma Bağışlar

Yer Numarası: 5897

Fiziksel Nitelik: 67 varak

Ölçüsü: 220 x 110 mm

Mukavva cildi sağlam, şirazeli bu cönk, cetvelsiz ve serlevhasızdır. Harekeli nesih yazı ile yazılı eserde siyah mürekkep kullanılmıştır. Başlıkların üzerine sürh mürekkeple bir çizgi çekilidir. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermekle birlikte kâğıdı filigransız, aharlı samani renktedir.

Başı: *Duâ-yı Hatim*

Allahumme rabbenâ yâ rabbenâ takabbel minnâ inneke ente's-semiu'l-alîm...

Sonu: *Vemâ erselnâke illâ rahmeten lilâlemîn elhamdulillâhi hamden kamilîn.*

Kayıtlar:

Kapak: Hasebiyle nesebiyle adam olmaz çelebi

Okuyup yazmak ile adam olur çelebi (Sene 1148)

1^a: Süleymaniye Kütüphanesinin mührü bulunmaktadır. Pençe tecrübesi yapılmıştır.

21^a: Emrullah Efendi adına bir kayıt bulunmaktadır.

56^a: Mahmud Fevzi Efendi adına ketebe kaydı bulunmaktadır.

Muhtevası: Manzum: Alî 48^{a-b}; Âşık Yûnus 33^a; Derviş Yûnus 37^b; Destân 32^b; İlâhî 21^b-22^b, 34^b, 38^a-42^b, 46^b-47^b, 51^b-52^a, 52^a-53^a, 54^b-55^b; İlâhî Ma'sûm 35^a-36^b; İmamlık

şartı 36^b-37^b; Methiye 59^b; Muhammediye 23^a-25^a, 26^{a-b}, 27^{a-b}, 28^a-31^b, 31^b-32^a, 43^a-43^b, 43^b-46^b; Murabba 25^a; Müfret 34^b; Salavat 34^a; Yûnus 53^b-54^a; **Mensur**: Arabi günler ve remizleri 49^b; Bayram tekbirleri 49^a; Camiden çıkarken okuya 18^b; Camiye girerken okuya 18^a, 56^b; Cenaze namazının tekbirleri 17^{a-b}; Dini simgeler 50^a; Dua-yı Ahidnâme 14^b; Dua-yı cenâze 15^b; Dua-yı Hatim 1^b-2^a; Dua-yı iftar 18^a; Dua-yı istihâre 19^b-20^a; Dua-yı Kadir 18^a; Dua-yı Namaz 2^b; Dua-yı nikâh 16^a; Dua-yı telkin 14^b-15^a; Dua-yı terâvih 18^b; Dua-yı yağmur 22^b-23^a; Dua-yı yeni ay 18^a; Dua-yı Zemzem 2^b-4^a; Eve girerken ve çıkarken okunacak dua 57^a; Ezandan evvel okuya 17^b; Ezandan sonra okuya 17^b-18^a; Gusûl duası 56^b; Hutbe-i Bayram 11^b-12^a; Hutbe-i Bayram Kurban 12^b-13^b; Hutbe-i İyd-ı Fıtr 11^a; Hutbe-i Mutlak 3^a, 3^b, 4^a, 4^b, 5^a, 5^b-6^a, 6^a-7^a, 7^{a-b}, 8^{a-b}, 8^b-9^b, 61^a-62^a, 62^b-63^a, 63^b-64^a, 64^b-65^a, 65^b-66^a, 66^b; Hutbe-i Ramazân 10^b-11^a; Hutbe-i Şa'bân 9^b-10^a; Kurban boğazlama duası 21^a; Kurban kestikten sonra okuya 21^a; Meyyit yumağı 16^b-17^a; Nikâh tazelemek için 16^b; Sağîre-i dua 16^a; Tafsîl-i iman 19^{a-b}; Tevbe duası 18^b-19^a;

1.5.13. Yazma Bağışlar 7453 (SYK8)

Kütüphane Adı: Süleymaniye Kütüphanesi

Koleksiyon: Yazma Bağışlar

Yer Numarası: 7453

Fiziksel Nitelik: 95 varak

Ölçüsü: 168x78 mm

Kabartma zencireklerinin yıldızları zamanla solmuş sağlam meşin ciltli, şirazeli bu cönk, cetvelsiz ve serlevhasızdır. Çeşitli yazı türleri ile yazılı bu eserde bazen siyah bazen sürh mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermekte kâğıdı yıldız filigranlı, aharsız samani renktedir.

Başı: *Kaçma benden sevdiğim destâna vermem ben seni*
Sırrını ifşâ edip nâdâna vermem ben seni
Cân-ı dilden âşık oldum ben senin reftârına
Sen bana yâr ol efendim câne vermem ben seni

Sonu: *Gel benim nâzlı efendim bana nâz eyleme*
Severler güzel olanı sen buna âr eyleme

Muhtevası: Manzum: Âşık Garib 57^b-58^a; Âşık Hulûsi 81^{a-b}; Âşık Ömer 1^b-2^b, 2^b-3^a, 3^a-4^a, 4^b-5^a, 7^b-8^a, 9^b-10^a, 45^a, 45^b, 49^b-50^a, 50^a, 55^a-55^b, 70^b-71^a, 86^{a-b}, 95^b; Beyt 10^b, 88^a;

Bolu türküsü 52^a-53^a; Destân 11^a-12^b, 36^a-39^b, 82^{a-b}, 88^b-92^a; Gevherî 56^b, 58^b, 59^a; Hâfız 40^a-41^b; İlâhî 15^a-17^a, 59^b, 68^b-69^b, 69^b-70^b, 87^a, 87^b, 94^b; Kasîde 17^b; Koşma 13^b-14^a, 55^b-56^a, 57^a, 64^b, 67^{a-b}, 75^a, 75^b-76^a, 95^a; Mani 42^a-43^a, 72^b-74^b, 76^b-79^a, 79^b; Murabba 48^{a-b}; Öksüz Âşık, 46^{a-b}; Ömer 44^b-45^a, 47^a-48^a, 49^a; Semâî 14^b, 50^b-51^a, 54^{a-54b}, 60^{a-b}, 65^b-66^a; Seyyîdî 8^a-9^b; Türki 1^a, 5^b-6^b, 6^b-7^b, 12^b-13^a, 13^{a-b}, 43^a-44^a, 46^b-47^a, 51^a-52^a, 53^a-54^a, 60^a, 60^b-61^a, 61^{a-b}, 61^b-62^a, 62^a-63^b, 64^a, 65^{a-b}, 68^a, 71^a, 71^b-72^a, 79^b-80^a, 80^b-81^a, 82^b-83^b, 85^b-86^a; Türki Kadir 83^b-85^a. **Mensur:** Arzu ile Kamber 18^a-35^b; Dua-yı Şehzâde 92^a-93^b; Hurşid Bey 74^b; Name (kapak).

1.5.14. Bel Yz K0044 (İA1)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: Bel Yz K0044

Fiziksel Nitelik: 76 varak

Ölçüsü: 205x150 mm

Kahverengi meşin cildli, şirazeli bu cönk rik'a, nesih ve talik yazı hususiyetleri gösteren bir yazıyla siyah mürekkep kullanılarak kaleme alınmıştır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman renginde kâğıdı aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır. Eserde serlevha, cetvel ve tezhip yoktur. Çeşitli kurum ve kuruluşlara yazılmış mektup suretlerini ihtiva eden bir cönktür.

Başı: *Hemvâre-i nigâhdârî hıfz-ı Bârî ile gevher tâbdâde zât-ı âlîleri âlâyış-i ekvârdan 'ârî avn-i nigârî tevîk-i perverdigârıyla rûzigâr-ı muvâfık merâmları üzere cârî olmak meâlinde...*

Sonu: *Saâdetlü meveddetlü mürüvvetlü re'fetlü dâder-i cânberâberim ve sertâc-ı iftihârım sultânım hazretleri.....*

Muhtevası: Manzum: Beyitler 27^b; Gazel 23^a; Güfte-i Sultan Mustafa ve muhtelif nazireler 70^b-71^a; Kasîde- Güfte-i Nevres 17^{a-b}; Nazım 21^{a-b}; 25^a; Tefvizname-i Hakkı 60^b-61^a. **Mensur:** Arzuhal sureti 12^a, 19^a, 44^b-46^a, 47^b-48^a, 58^b-59^a; Azadname sureti 72^b-73^a; Bir adet ariza sureti 4^a; Bir adet tayinat/tutanak sureti 3^a; Bir adet tezkere sureti 3^b; Cevabname 57^b; Doğum kaydı 22^b; Elkaba göre yazılmış altı adet mektup girizgâh denemesi 2^a; Elkaba göre yazılmış dört mektup girizgâh denemesi 1^{a-b}; Gümrük hasılatı 68^b; Gümrük masrafları 42^b; Hikâye 67^b; Hz. Ali'nin gurrenamesi 74^b; İlaç terkibi 7^a, 19^b,

21^a, 23^a, 28^a, 68^a, 69^b-70^a; Kaime sureti 51^a, 54^a; Kızılelma'yı beyan eder 43^b-44^a; Kurban duası 73^b; Macun ve ilaç terkibi 59^b; Mektup suretleri 5^{a-b}, 8^a-11^b, 12^b-16^b, 18^{a-b}, 20^a-21^b, 22^a, 23^b-24^b, 25^b-27^b, 28^b-29^a, 30^a-31^a, 31^b-37^b, 38^b, 39^a-43^a, 46^b-47^a, 48^b-50^b, 51^b, 54^b-56^a, 56^b-57^a, 58^a, 61^a-63^a, 64^a, 65^b-67^a, 71^b-72^a, 72^b-74^a, 75^a; Mes'ele-i Mühim 7^a; Muhtelif ilaç ve merhem terkipleri 60^{a-b}; Suret-i Tezkire 22^a-22^b; Şurup terkibi 31^a; Tahrir 63^b; Tahrir sureti 52^b-53^a; Tahrir-i huruf 65^a, 69^a; Tarih 21^b; Tebrik 38^a, 51^b-52^a, 53^b, 56^a; Tezkire 64^b; Tütün hakkında soru ve cevap 25^a; Üç adet mektup/şukka sureti 2^b; Vasiyyetname-i Hıdır 6^{a-b}.

1.5.15. Bel Yz K0366 (İA2)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: Bel Yz K0366

Fiziksel Nitelik: 27 varak

Ölçüsü: 200 x 95 mm

Siyah meşin cildi her iki daffe üzerine çapraz bölünmüş dikdörtgen motifi ile süslü bu cönk şirazeli, miklepsz, rekabesizdir. Yer yer sayfalarında kopmalar bulunan eserde zahriye, serlevha ve cetvel yoktur. Siyah mürekkeple rik'a ve nesih hat çeşidiyle yazılmış bu cöngün, satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman renginde kâğıdı aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır.

Başı: *Bir bakışla aldı aklım gözlerin tûfân güzel*

Dişleri dolu cevâhir lebleri mercân güzel

Sonu: *Ya ben giderken şu dağlar kar idi*

Yel estikçe lifim lifim eridi

Çok sevdim idi ammâ şimdi gönlüm farıdı

Ağla dilber ayrılığın günüdür

Muhtevası: Manzum: Ahmedî 16^a; Âşık Garîb 23^{a-b}; Âşık Ömer 1^b-2^a, 17^a, 24^{a-b}; Beste 12^{a-b}; Beyt 16^b-17^a; Destân 3^{a-b}, 15^a-16^a; Gazel 9^b, 11^a-11^b; Hezârî 26^{a-b}; İlâhî 4^a-4^b, 6^b-7^a, 9^a-9^b, 10^a-10^b, 11^b, 20^b, 21^b-22^b, 27^{a-b}; Kâmil 1^a; Karacaoğlan 17^b-18^a; Koşma 10^a, 27^b; Mani 21^a, 25^b; Muhammediye 7^b-8^b; Murabba 5^a, 7^a-7^b, 27^a-27^b; Münecim 5^b-6^a; Na't 20^a; Sâlim 13^a-15^a; Semâî 17^a; Tarikat-name 12^a; Türki 22^b, 24^b-25^b; Türki Terzi 2^b, **Mensur:** Reml 18^a-19^b.

1.5.16. Bel Yz K0371 (İA3)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: Bel Yz K0371

Fiziksel Nitelik: 85 varak

Ölçüsü: 195 x 105 mm

Beyzi meşin kaplı cildi oldukça iyi, sırtı tamir görmüş, şirazeli, miklepsiz, rekabesiz bu cönk, rik'a ve nesih yazı ile siyah is mürekkebiyle yazılmıştır. Satır sayısı değişik, kâğıdı saman renginde aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır. Eserde serlevha, cetvel ve tezhip unsurları bulunmamaktadır.

Başı: *Seni ey kahbe gönül âlemde bed-nâm edeyim
Öyle rezâlet ile nâ-kâm rüsvây edeyim*

Sonu: *Lâ ilâhe illallâh Âdem Safiyullâh Lâ ilâhe illallâh Nûh nebiyullâh Lâ ilâhe illallâh
Îsâ rûhullâh Lâ ilâhe illallâh Mûsâ Kelîmullâh Lâ ilâhe illallâh İbrâhîm Halîlullâh Lâ
ilâhe illallâh İsmâîl zebîhullâh Lâ ilâhe illallâh Muhammed Resûlullâh Alî veliyullâh
destûr.*

Kayıtlar:

1^a: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı No K 371 mührü bulunmaktadır.

Muhtevası: Manzum: Ahmed 47^a; Âşık 41^a; Âşık Ömer 8^a; Azmî 40^b; Cevâbî 29^b, 43^b; Cünbî 57^a; Dertli Hengâmî 42^a; Derviş Ahmed 47^b, 49^{a-b}, 49^b-50^a; Derviş Mahzûnî 3^a; Derviş Muhammed 37^a; Fuzûlî 11^b; Garîb 39^b; Garîb Mahzûnî 66^{a-b}, 69^b-70^b, 74^a; Garîb Maksûd 51^b; Gaybî 35^b-36^a, 52^a, 52^b-53^b, 53^b, 54^a, 54^b, 54^b-55^a; Gazel 3^b-4^b, 4^b, 5^a, 8^b-9^a, 30^b, 31^a, 60^b, 61^a, 67^{a-b}, 71^b, 72^b-73^b; Gülbang-ı Zikrî 82^b-83^a; Harab 41^b; Hengâmî 1^b, 29^a, 30^a, 41^b, 58^a, 59^b, 60^a, 61^b; Hikmetî 68^a-69^b; İlâhî 42^b, 51^a, 78^b, 84^b-85^a, 85^b; Kadrî 28^{a-b}, 28^b, 31^a; Kalender 9^b; Kemter 31^b, 59^a; Kemter Hâkî 57^b; Koşma 72^{a-b}; Mahrûmî 71^b-72^a; Mahtûmî 48^b; Mahzûnî 2^{a-b}, 44^b, 45^a, 45^b-46^a, 46^b, 65^b-66^a, 74^a-75^b; Meylî 28^a; Muhammed 36^b; Murabba 10^b-11^a; Müfret 31^b, 36^a; Nazmî 47^b-48^a; Nefes 80^b-81^a; Nesîmî 6^{a-b}, 7^a, 7^b, 66^b-67^a; Niyâzî 39^a; Ozan 73^b; Ömer 10^a, 32^a, 32^b, 33^{a-b}, 34^a, 34^b-35^a, 35^b, 43^b-44^a, 58^b, 62^b-63^b, 63^b-64^a, 64^b-65^a, 65^{a-b}, 67^b-68^a; Rasim 70^b-71^a; Remzî 50^b, 71^a; Sâfî 43^a; Sefil Bezmî 62^{a-b}; Şâdî 57^{a-b}; Vîrânî 5^b; Zamîrî 75^b-76^a; Zerre 39^b-40^a; **Mensur:**

Amel-i aşûr 27^b; Cemî-i günah için 18^b; Dua 23^a, 76^a, 76^b, 78^a, 80^a, 84^a; Dua-yı erbâ'în 16^b-20^b; Dua-yı ziyaret 21^a-27^a; Düvazdeh İmam Hâcet-i Tûsî 12^a-15^b; Hatim duası 81^b-82^a; Kurt ağzı bağlama 83^b; Reml 77^b; Salavat 78^b; Sultan Nevruz 19^b; Tarikat-name 37^b-38^b; Vefk 77^a, 79^a, 79^b; Ziyaret-i Hazreti Abbas 20^b; Ziyaret-i şuhûd 22^{a-b}.

1.5.17. Bel Yz K0416 (İA4)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: Bel Yz K0416

Fiziksel Nitelik: 72 varak

Ölçüsü: 235 x 110 mm

Üst daffesi mukavva, alt daffesi siyah meşin kaplı cildi olan şirazeli, miklepsz, rekabesiz bu cöngün sırtı kumaş parçasıyla tamir edilmiştir. Şikeste talik, hurda rik'a ve nesih yazı çeşitleri ile manzumeler yazılan bu eserde siyah ve sürh mürekkepler kullanılmıştır. Satır sayısı değişik, kâğıdı saman renginde kâğıdı aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır. Eserde serlevha, cetvel ve süsleme namına hiçbir hususiyet yoktur. Başlangıçta fihrist için kolonlar ve sütunlar oluşturulmuşsa da kullanılmamıştır.

Başı: *Azm-ı râh edip makâm-ı yâre geldim görmedim*
Dili bülbül serviler biçâre geldim görmedim
Yâ İlâhî bu ne aşktır başıma geldi benim
Beni bu derde salan dildâra geldim görmedim

Sonu: *Bu biçâre kime diyem hâlimi*
Felek bu günlerde büktü belimi
Hey Allâh'tan korkmaz gel gör hâlimi
Mavili sultanım gelmedi gitti

Kayıtlar:

39^a: Hicri 1189 yılının Cemaziye'l-ahir ayının 27. gecesı rüya görüldüğüne dair bir kayıt vardır.

Muhtevası: Manzum: Adlî 67^a; Âşık 21^a, 38^a, 45^b, 49^b, 59^a; Âşık Garib 33^a, 33^b; Âşık Ömer 18^a, 57^b; Âşık Yûnus 30^a, 64^a, 65^b, 67^a, 68^a; Âşık Yûsuf 32^a; Aziz 70^b; Bâb 47^b; Bayram 63^a; Bender Kalesi Cengi 6^a-7^b; Beyit 11^b 12^a; Derviş Yûnus: 62^b, 66^a, 69^a, 70^b;

Divan 72^b; Eşrefoğlu 62^b, 64^a; Gâlib 16^b; Gazel 67^b; Gazûbî 53^a-54^b; Gevheri 26^a, 40^b, 41^a, 47^b, 52^b, 55^a, 55^b, 58^a, 58^b, 59^b, 60^a, 60^b, 61^a; Hâfız 36^b; Hilmi 3^a, 10^a, 10^b, 24^b, 25^b, 26^b, 45^a; Hulûsî 9^b; Hüdâî 32^b, 62^a, 63^b, 65^a; İlâhî 31^a, 31^b, 69^a; Kasîde 19^a, 19^b; Kâtibî 49^a; Kemâl 63^b; Koşma 42^b, 72^b; Levnî 48^a, 50^a-51^b, 61^b; Mahvî 70^a; Mani 5^a, 5^b; Mecnûne 43^a; Mecnûnî 52^a, 56^a; Mesnevi 8^{a-b}; Mısrî 63^a; Mora Cengi 12^b-13^a; Muhammes 64^b; Muhyî 62^a, 63^b; Mustafa 14^b; Müfret 20^{a-b}; Nahîfî 67^b; Nazîm 69^b; Nedim 39^a, 39^b; Nesîmî 9^a; Niyâzî 65^a, 65^b, 66^b, 67^b, 71^a; Niyâzî-i Mısrî 63^a, 67^a; Nûreddîn 68^b; Nûrî 69^a; Ömer 1^a, 13^b, 17^a, 47^a; Sâbit 11^b; Siyâhî 40^a; Şarkı 15^a, 28^a, 36^b, 37^a, 42^a; Şarkı evc-ârâ 18^b; Şarkı gonca 3^b; Şarkı hicâzkâr 11^a; Şarkı hüzzam 28^b; Şarkı kürdî 1^b; Şarkı makam 2^b; Şarkı muhayyer-bûselik 4^b; Şarkı neva 4^a; Şarkı rast 2^a, 12^a, 21^b; Şarkı bayâtî 48^b; Şarkı ceza 22^a; Şarkı evc 15^b; Şarkı hem-tâ 22^b; Şarkı karâr 14^a; Şarkı kemani 16^a; Şarkı manendi 29^a; Türki 14^b, 23^a, 23^b, 24^a, 25^a, 27^a, 27^b, 38^b, 41^b, 43^b, 44^a, 44^b, 46^a, 46^b, 56^b, 57^a; Türki Genç Osman Paşa 20^b; Üftâde 64^b, 66^b; Velî 68^a; Vusûl 37^b; Yûnus 29^b, 30^b, 62^a, 64^a, 65^b, 66^a, 68^b, 69^b, 70^a, 70^b, 71^a; Yûnus Emre 70^a.

1.5.18. Bel Yz K1301 (İA5)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: Bel Yz K1301

Fiziksel Nitelik: 41 varak

Ölçüsü: 200 x 90 mm

Mukavva cildinde şirazeli bu cöngün sırtı onarılmıştır. Talik, rik'a ve nesih yazı çeşitlerinin yer aldığı eserde siyah is mürekkebi kullanılmıştır. Satır sayısı değişik, kâğıdı saman renginde kâğıdı aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır. Eserde serlevha, cetvel ve süsleme namına hiçbir hususiyet yoktur.

Başı: *Benim nâmım pâdişâha ma'lûm oldu*
..... vücuda geldi
Vücûd katında katlime ferman geldi
Gâfil avlandım der Halîl Ağa

Sonu: *Bugün ben bir güzel gördüm elim ermez gücüm yetmez*

Muhtevası: Manzum: Alî 11^a; Alî Kethudâ 1^b; Amîr 18^b; Âşık Ömer 2^b, 3^a, 4^b, 16^a, 17^a, 25^a; Âşık Zülâlî 23^b; Bedrî 21^{a-b}; Cevrî 8^a; Fasîhî 16^b; Gazel 6^b, 10^a, 13^b, 18^a, 19^b, 20^a,

40^a, 41^a, 41^b, 42^a; Gevherî 21^b-22^a; Hâkî 15^b; Halîlî 39^a; Hüseyinî 22^b; Kalenderî 5^a, 5^b, 6^a, 8^b-9^a, 14^a; Kâtibî 20^b; Koroğlu 3^b; Kul Mustafâ 19^a; Lezîz 21^a; Manî 26^a; Mesnevi 10^a; Muhammes 24^a; Muhtelif beyitler 27^a-38^b; Murabba 12^b; Osman Kâmil 7^b; Ömer 4^a, 10^b, 13^a; Selâmî 11^b; Semâî 7^a, 9^b, 22^{a-b}; Terkib-i Bent 14^b-15^a; Türkmânî 22^b-23^a; Yâr ismin 9^a; Zaîfî 12^a; Zülâlî 24^b, 40^b, 41^a, 41^b.

1.5.19. OE Yz 1607 (İA6)

Kütüphane Adı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı

Koleksiyon: Yazma Eserler

Yer Numarası: OE Yz 1607

Fiziksel Nitelik: 77 varak

Ölçüsü: 200x130 mm

Kahverengi meşin cildinin üzerinde yıldızla yazma Osmanlı devleti arması bulunan bu cönk şirazeli, miklepsz, rekabesizdir. Sırtı onarılmış bu esere baştan ve sondan zahriye sayfaları eklenmiştir. Rik'a yazıyla siyah mürekkep kullanılarak kaleme alınan bu cöngün, satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Saman renginde kâğıdı aharsız cedid İstanbul kâğıdıdır. Eserde serlevha, cetvel ve tezhip yoktur.

Başı: *Âsitanın senin dârü'l-emândır*
Himmet eyle bize pîr Hüsâmettin efendim
Allâh Allâh yâ yâ Allâh hay hay
Allâh Allâh hu hu Allâh

Sonu: *Âh eger mestî nevmîdî her harâmî çün şarâb*
Ân zamân ma'lûm kerd dü cihân hiç târ kist?

(Âh ne olaydı eger sarhoşluk gibi her bir haram hususuyla riyâ ve hıkd ı ubur şarân ve müskirât-ı sâire gibi ol vakt malûm olurdu dünyâda ayuk kimse olmazdı.)

Muhtevası: Manzum: Ârif 42^b; Âşık Yûnus 53^a, 76^b; Bağdâdî 6^a, 12^a; Beyit 57^a-58^a; Câhidî 11^a, 25^b-26^a; Cemâlî 13^b, 24^a; Destûr efendim 44^{a-b}, 59^b, 75^b; Eşrefoğlu Rûmî 55^a; Gazel 22^b; Hamdî 70^a-71^b; Hatâyî 45^a; Hulûsî 4^a, 7^a, 20^a, 21^b, 23^a, 27^a, 29^a, 32^a, 39^{a-b}, 43^a, 52^a, 56^a, 56^b, 64^a, 65^b-66^a; Hüsâm 38^a; Hüsâmî 1^b-2^a; Hüsnî 4^b, 6^b, 23^b, 64^b, 73^a, 73^b, 74^a, 74^b, 75^a; İrşâdî 2^b, 3^b, 5^b, 7^b, 8^a, 8^b, 9^a, 9^b, 14^b, 16^a, 19^a, 19^b, 24^b, 27^b, 29^b-30^a, 31^a, 32^b, 33^a, 33^b, 36^a, 40^a, 42^a, 43^b, 46^b, 48^a, 50^b, 52^b, 53^b, 54^a, 60^a, 60^b, 61^a, 66^b, 67^a, 72^a, 72^b, 77^a;

Kabûlî 37^b; Kaygusuz 38^b; Kuddûsî 49^a; Mebde-i Dervîşân 76^{a-b}; Mebnî 61^b-62^a; Mesnevi 44^{a-b}; Mestûre 13^a; Müfret 57^a-58^a; Nakşî 10^b; Nesîmî 30^b, 46^a; Niyâzî 36^b; Nûrî 77^b; Raûfî 12^b; Rüşdî 5^a, 10^a, 14^a, 15^a, 26^b, 34^b-35^b, 40^b-41^b, 47^a, 47^b, 50^a, 51^{a-b}, 63^a, 63^b; Sâdık 15^b; Sâlim 68^b-69^a; Sâmi 67^b; Senâyî 28^a; Seyyid Nesîmî 48^b, 65^a; Sinân Ümmî 54^b; Şah Hulûsî 22^a; Şemsî 49^b; Şeyh Cemâlî 20^b; Şeyh Hulûsî 17^a, 18^b, 21^a, 25^a, 68^a; Tâlib 16^b, 18^a; Üftâde 28^b; Ümmî Sinân 45^b; Vasfî 3^a, 69^b-70^a; Yûnus 17^b, 37^a, 55^b; Zâtî 62^b; Zihnî 11^b; Zülâlî 31^b. **Mensur:** Eşrefü evkâtî fi'n-nehâr 58^a; İlaç terkibi 44^a; Vefk 58^b.

1.5.20. YA 7611 (KY1)

Kütüphane Adı: Konya Yazma Eserler Bölge Başkanlığı

Koleksiyon: Yusuf Ağa

Yer Numarası: 7611

Fiziksel Nitelik: 97 varak

Ölçüsü: 147x66-128x27 mm

Bordo meşin cildinin üzerinde çift cetvel içinde yaldızlı kalın bir zencirek bulunan ve yine altın yaldızlı alttan ayırma şemsesi, salbekleri ve tiğleri ile klasik bir Osmanlı cilt örneği gösteren bu eser şirazeli, miklepsiz ve rekabesizdir. Eserin zahriyesinde üç beyit bulunmaktadır. Eserin tüm sayfalarında metin, içi yaldızlanmış cetvel içindedir. Eser talik, rik'a ve harekeli nesih hat çeşitleriyle yatay olarak, sürh ve siyah mürekkep kullanılarak kaleme alınmıştır. Satır sayısı her sayfada değişiklik göstermektedir. Nohudî renkteki kâğıdı aharlı ve filigransızdır. Derkenara taşan bazı şiirler mevcuttur. Zahriyedeki kayıtlardan eserin Şadî isimli bir şahsın olabileceği tahmin edilmektedir.

Başı: *“Lâ fetâ”nın remzi eyler genc-i esrâr-ı fütûh*

Alleme'l-esmâyi anlar rehber-i ismim bedûh

Sonu: *Âkil sözü mesbû' ve pesendîde güherdir*

Ammâ dil-i âriften olan özge haberdir

Bir âkil ü ârif sözünü etmeziz inkâr

Ol zevkini idrâk edene şehd ü şekerdir

Kayıtlar:

Zahriyede: *İş bu mecmuaya kıraat eyleyenler daima*

Fatiha ihsan ede biçare Şadî ruhuna

Defter-i a'mâlimi gördükte yârânlar ağlayıp

Fâtîha ihsânını kılsın kırâat Şâdî'ye

Gelip bu demde ettim bu duâyı

Îlâhî mağfiret ola bu Şâdî'yi

Muhtevası: Manzum: Ahmedî 34^b-35^a; Ârif 18^a-19^a, 26^{a-b}, 26^b, 27^{a-b}, 34^a, 40^a; Arşî 32^b, 74^b-75^a; Âşık Yûnus 5^a, 13^b; Azbî 1^b, 37^b-38^a; Bâkî 73^b-74^a; Bedî' 78^b; Cesârî 38^b, 39^a; Cevrî 33^b, 87^b-94^b, 96^a; Çârdeh-i Ma'sûm 77^a-78^a; Dervîş Himmet 12^{a-b}; Durub-ı Emsâl-i Levnî Hazretleri 21^b-23^b; Fethî 85^b-87^b; Fitnat 33^a; Gazel 38^b; Hâlî 41^b, 42^a, 42^b, 43^a; Hatâyî 82^a-85^b; Hayreti 21^a; Hüdâî 3^a, 10^a-11^a, 19^b; Hüsnî 44^a, 44^b-45^a, 45^b-46^a, 46^b, 47^a, 47^b-48^a, 48^a-48^b, 49^a, 49^b, 50^a, 50^b, 51^a-51^b-52^a, 52^{a-b}, 53^a, 53^b, 54^a, 54^b-55^a, 55^a-55^b, 56^a, 56^b-57^a, 57^a-58^a, 58^a-59^a, 59^b, 60^{a-b}, 60^b-61^a, 61^b-62^a, 62^b-63^a, 63^a-63^b, 64^{a-b}, 64^b-65^a, 65^b-66^a, 66^{a-b}, 67^{a-b}, 68^{a-b}, 68^b-69^a, 69^b-70^a, 70^b-71^a, 71^b-72^a, 72^b; İkbâlî 4^{a-b}; Îlâhî 5^b-6^b, 16^{a-b}, 95^b; Kânî 43^b; Kasîde 14^{a-b}; Kuloğlu 9^b; Lisânî 31^b-32^a, 41^a; Mahvî 7^a, 76^a; Mecdî 30^b; Medhü Fâtîmatü'z-Zehrâ Câmî 76^b; Mevlânâ 74^{a-b}, 75^{a-b}; Müfret 29^a; Nahîfî 2^b; Nazm 26^b; Necâtî 36^a; Nesîmî 28^a; Nev'î 35^b; Niyâzî 3^b-4^a, 12^b-13^a, 14^b-15^a, 39^b, 40^b, 95^{a-b}; Nûrî 8^b-9^a, 16^b-17^b; Remzi 25^b-26^a; Rûhî 79^b-82^a; Rusûhî 2^a; Rûşenî 8^b; Sabri 28^a-29^a; Selâmi 31^a; Seyyidî 20^{a-b}; Sezâî 6^b; Siyahî 15^b-16^a; Şâhidî 79^{a-b}; Şemsî 30^a, 73^{a-b}; Şems-i Tebrîzî 11^b-12^a; Üftâde 9^b-10^a; Vâlî 7^b-8^a; Vâsîf 24^b-25^b; Yahya 29^b, 36^b, 37^a; Yûnus 3^{a-b}, 17^b-18^a; Zekâî Dede 23^b-24^a.

Mensur: Dua-yı taâm 97^a; Ezan duası 96^b; Salaten tuncînâ 11^{a-b}.

İKİNCİ BÖLÜM

CÖNKLERDE YER ALAN METİNLER

2.1. MANZUM METİNLER

2.1.1. Biçim Açısından Manzum Metinler

2.1.1.1. Aruzlu Nazım Şekilleri

Tek Beyitlik Nazım Şekilleri

Beyt-Müfret: İki mısradan oluşan aynı kafiye ve vezinde yazılan manzumelere beyt, kafiye bütünlüğü olmayanlara ise müfret denir (İpekten, 2006: 12-13). İncelenen yirmi cönkte beyt ve müfret başlığı altında 8'i Arapça ve 12'si Farsça olmak üzere 301 manzume bulunmaktadır. Müfret başlığı altında beyt özelliği taşıyan manzumelerin sayısı oldukça fazladır. Bazen iki beyitten oluşan, nazım ve kıt'a özelliği gösteren manzumelerin de "beyt" ve "müfret" başlığı altında verildiği görülmüştür. Cönk müretteplerinin en az bir en fazla iki beyitten oluşan manzumeleri bu başlıklar altında vermesi kavramları geniş manada kullandıklarını göstermektedir. Diğer taraftan her beytin anlamının kendi içinde tamamlandığı bilinmektedir. Bu kuralın dışına çıkıp alttaki beyitte anlamını tamamlayanların olduğu da konunun uzmanları tarafından ifade edilmektedir (İpekten, 2006: 13). Bu bağlamda konu bütünlüğü açısından bu tür adlandırılmaların yapılmış olma ihtimali de bulunmaktadır.

Âhımı gökte melâik işitir suda semek

Yâ İlâhî sen bilirsin ben ne hâcet söylemek (İA4 v. 12^a)

Görüp evrâk-ı gülde katre katre sanma şebnemdir

Dökülmüş kanlı yaşlardır gül üzre çeşm-i bülbülden (MK2 v. 23^a)

Beyitlerden Oluşan Nazım Şekilleri

a. Tek Kafiye Olanlar

Gazel: Aruz vezninin çeşitli kalıplarında yazılan sevgi, sevgili ve şaraba dair konuları kapsayan nazım şeklinin adıdır. Kafiye şeması aa ba ca ... şeklinde olup 4-15 beyitler arasında yazılmıştır (İpekten, 2006: 17). Gazeller cönklerde, klasik Türk

edebiyatının diğer nazım şekillerine oranla daha fazla yekûn tutmaktadır. Gazellerin cönklerde fazlaca yer alması cöngün yazıldığı muhit, cönk yazarının bilgisi ve şairlerin toplum üzerindeki etkisi gibi nedenlerle açıklanabilir.

İncelemeye esas alınan cönklerde gazel nazım şekli ile yazılmış 387 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 61’inde gazel, başlık olarak yer almıştır. Gazel başlığı altında yer alan şiirler incelendiğinde ise bunların 31’inin farklı nazım şekillerine ait manzumeler olduğu belirlenmiştir. Beyitlere dayalı nazım şekillerinden olan gazelin, bentlere dayalı nazım şekillerinde başlık olarak yer alması, araştırmacıların cönk yazarlarının şiir bilgilerinin eksik olduğu yönünde görüş bildirmelerine sebep olmuştur. Burada dikkat çeken husus cönklerde yer alan şiirlerin sadece nazım şekli ve türüne göre değerlendirilmediği aynı zamanda mûsikî formuna göre de ele alındığıdır. Bu konu, çalışmanın “Metinlerin Başlıklandırılması İle İlgili Terminolojik Problemler” kısmında daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Figân kim bağrımın ol lâle-ruh kan olduğun bilmez

Ciger perkâlesinde dağ-ı pinhân olduğun bilmez (Fuzûlî) (MK2 v. 26^b)

Müstezat: Arapça “artırılmış” anlamında ziyâde kökünden gelen müstezat, her mısraın altına kısa bir mısra eklenmesinden meydana gelmiştir. Müstezatlarda genellikle uzun mısralar aruzun “Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün”, kısa mısralar ise “Mefûlü Feûlün” kalıbı ile yazılır. Değerlendirmeye esas alınan cönklerde 3 adet müstezat bulunmaktadır. Bunlardan 2’si *kalenderi*, diğeri ise *kalenderi yedekli* başlığı altında verilmiştir. Burada verilen *yedekli* ifadesi müstezâdın halk şiirindeki karşılığıdır. Güftesi Erzurumlu Emrah’a ait olan meşhur müstezat örneği şöyledir:

Aşk-ı ezeli âşığa ilhâm-ı Hudâ’dır

Bir neşve nümâdır

Tahkiki gönül şehrine bir nûr-ı ziyâdır

Minhâc-ı Hudâ’dır (Erzurumlu Emrah) (MK5 v. 9^a)

Kıt’a-Nazm: Genellikle matla ve mahlas beyti bulunmayan ve asgari iki beyitten oluşan nazım birimine kıt’a denir (Aça, Gökalp ve Kocakaplan, 2012: 214). Kıt’alar xa xa, bazen de ab ab şeklinde kafiyeleşmiştir (İpekten, 2006: 52). İncelenen cönklerde 3 tane kıt’a başlığı bulunmaktadır. Bunlar, aa xa kafiye örgüsüne sahiptir. Bundan dolayı bu manzumeler kıt’adan ziyade eski Türk edebiyatının beyitlere dayalı nazım

şekillerinden nazm biçimine daha uygundur. Fakat edebiyatımızda iki beyitli kıt'a ile nazmın iç içe geçmiş olması bu ürünlerin pek çoğuna kıt'a denmesine sebep olmuştur. Mürettep divanlarda, tezkirelerde ve şiir mecmualarında kıt'a ve nazm bir arada sıralanmıştır (İpekten, 2006 53). Şeklen nazm olan fakat *Kıt'a-yı Ârif* başlığı ile verilen örnek şöyledir:

Mahrem-i sırrı Hudâ'yız kimse bilmez sırrımız
Fazl-ı Yezdân ile himmet eyledi üstadımız
Gösterip her zerrede hurşîd-i aşkın mührünü
Pertev-i feyz-i hakikattir bizim irfânımız (Ârif) (KY1 v. 26^b)

b. Ayrı Kafiye Olanlar

Mesnevi: Her beyti kendi arasında kafiye olan ve tüm beyitleri aynı vezinde yazılan nazım şeklidir. Kafiye düzeni aa bb cc ... şeklindedir. Mesnevilerde her beyit anlamını kendi içinde tamamlar. Beyitler arasında sadece konu bütünlüğü vardır (İpekten, 2006: 59). Konu bütünlüğünü bozmadan her beytin kendi içinde kafiyelenmesinden dolayı şairler destan, hikâye ve didaktik türdeki eserler bu nazım şekliyle işlemişlerdir. Cönklerde de bu nazım şekli ile yazılmış eserleri sıkça görülür. İncelenen cönklerde mesnevi nazım şekliyle yazılmış 33 manzumeye tesadüf edilmiştir. Bunlar hacim olarak diğer nazım şekillerine göre daha uzun olduğundan cönklerde daha fazla yer tutarlar. Bazen cönklerde mesnevinin tamamının yazılmadığı bazen de konu bütünlüğüne uygun başka eklemelerle uzatıldığı tespit edilmiştir.

İşit imdi bir acayip hoş haber
Kim der imiş ol Resûle muteber
Resûl bir gün ikindi namazın
Kılmış idi dua kılıp elin yüzün (SYK3 v. 2^a)

Bentlerden Oluşan Nazım Şekilleri

Murabba: Her bir bendi dört mısradan mürekkep olan ve aynı vezinde yazılan nazım şeklidir. Bent sayısı genelde 5 ile 7 arasında değişir. İlk bendin son mısraı diğer bentlerin sonunda aynen tekrarlanırsa mütekerrir, tekrarlanmazsa müzdevic murabba adını alır. Kafiye örgüsü mütekerrir murabbalarda aaaA bbbA cccA ...; müzdevic murabbalarda ise aaaa bbba ccca ... şeklindedir. Bu nazım şekli şairler tarafından

benimsenmiş ve bununla birçok eser meydana getirilmiştir. Cönklerde klasik edebiyat formunda gazelden sonra en çok tercih edilen nazım şekli olmuştur. İncelenen cönklerde farklı başlıklar altında 126 adet murabba bulunmaktadır. Bunların 34 tanesi mütekerrir, geri kalanı ise müzdevictir. Daha çok başlıksız yazılan bu nazım şeklinin şarkı, türkü, beste, ilahi, gazel, semai, divan, koşma ve ait olduğu şairin isminin bulunduğu muhtelif başlıklarda yazılanlarının yanında, şiirin ilk mısraında geçen kelimelerden teşekkül edenleri de vardır. Bu şekilde yazılan murabbalarda tür, ezgi ve makam ön plandadır. Cönklerde en çok şiiri bulunanlardan Âşık Ömer'in bir murabbasının ilk bendi şöyledir:

Cân u dilden mâil oldum bir melek sîmâya ben

Dili bülbül saçı sünbül kaşları karaya ben

Gece gündüz hasretinle gözlerim kan ağıladı

Bir onulmaz derde düştüm uğradım sevdâyâ ben (Âşık Ömer) (MK4 v. 4^b)

Muhammes: Bentleri beş mısradan oluşan ve genelde 4-8 bent arasında yazılan nazım şeklidir (İpekten, 2006: 95). Murabbalarda olduğu gibi muhammeslerin de mütekerrir ve müzdevic çeşidi vardır. Mütekerrir muhammesler aaaaA bbbbA ccccA / aaaAA bbbAA cccAA ...; müzdevic muhammesler ise aaaaa bbbba cccca ... şeklinde kafiye şemasına sahiptir. Değerlendirmeye alınan cönklerdeki muhammes sayısı 31'dir. Bunlardan 27'si mütekerrir, 4'ü ise müzdevictir. *Gazel, kalenderi, semai, şarkı, ilahi, destûr* gibi başlıklar altında verilen muhammeslerin yanı sıra *muhammes-i Fethi* ve *muhammes şarkı* gibi isimlendirilenleri de vardır. Cönklerde yer alan muhammeslerde aşk, sevgili, şarap ve tasavvufi temler bulunmaktadır. Bu bakımdan bunlarda herhangi bir konu sınırlaması yoktur.

Dildâr bana bir geceye yâr olmadı gitti

Bir yerde sabâ ikimizi bulmadı gitti

Kıpkırmızı kaldı o gülün solmadı gitti

Gül gül dedi bülbül güle gül gülmedi gitti

Bülbül bu belâdan hele kurtulmadı gitti (Zühdi) (MK5 v. 15^b)

Müseddes: Bentleri altı dizeden oluşan ve aynı vezinde yazılan nazım şeklinin adıdır. Diğer musammatlarda olduğu gibi mütekerrir ve müzdevic müseddesler de bulunmaktadır. Buna bağlı olarak kafiye örgüsü değişiklik göstermektedir. Mütekerrir müseddesler aaaaaA bbbbA ccccA / aaaAA bbbAA cccAA ...; müzdevic

müseddesler ise aaaaaa bbbba cccca / aaaaaa bbbba cccca ... biçiminde kafiyevidir. İncelenen cönklerde 26 mütekerrir ve 2 müzdevic olmak üzere 28 müseddes bulunmaktadır. Yukarıdaki nazım şekilleri için geçerli olan manzumeleri başlıklandırma durumu bu nazım şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. *Semai, gazel, na't-ı Resûl, şarkı, kasîde* başlıklarının dışında başlıksız müseddesler de vardır. Farklı konularda yazılan müseddesler bulunsa da cönklerde daha çok na't türünde örnekleri mevcuttur.

*Şeh-i iklim-i risâlettir muazzam pâdişâh
Nâzenîn-i Rabb-i izzet bende-i hâs-ı ilâh
Hâk-i pâyin olmayan bulmaz Cenâb-ı Hakk'a râh
Anın için halk olundu nüh felek şems ile mâh
Sellimû sallû alâ bedrî 'd-düca şemsü 'd-duhâ
Nûr-i Hak'tır Mustafâ mahbûb-ı dergâh-ı Hudâ (Yehûdâ) (MK5 v. 11^b)*

Şarkı: Türk şiirine mahsus, bestelenmek amacıyla yazılan nazım şeklidir. Kaynaklarda şekil mi tür mü olduğu hususunda muhtelif görüşler bulunmaktadır. Haluk İpekten şarkının bir nazım şekli ve halk edebiyatındaki türkünün karşılığı olduğunu ifade eder (2006: 87). Daha çok dört dizelik bentlerden meydana gelen şarkının tekrar eden dize ya da dizelerine nakarat adı verilir. Murabba, muhammes ve müseddes biçiminde şarkılar da vardır. En yaygın kafiye şekli murabbalarla aynıdır. Ayrıca muhammes ve müseddes biçimlerinin de bulunmasından dolayı şarkıların kafiye örgüsü çeşitlilik arz etmektedir. Konusunu aşk, sevgili, şarap ve eğlenceden alır. İncelenen cönklerde 71 adet şarkı tespit edilmiştir. Bunlar bestelendiği farklı makam, usul ve form ile başlıklandırılmıştır. Aşağıda konuya uygun murabba biçiminde bir şarkı örneği bulunmaktadır:

*Hâlimi bir kerre takrir eylesen sultânıma
Gûş edip rahm eylemez mi nâle vü efgânıma
Nice feryâd etmeyem âh her gelişte yanıma
Sen benim ey bî-vefâ ateş bıraktın cânıma (SYK5 v. 6^a)*

Terkîb-i Bent: Mısra sayısı 8 ila 20 olan bentlerden meydana gelen ve aynı vezinde yazılan nazım şeklidir. Genelde 5 ila 7 bentten oluşan terkîb-i bentlerin her bir bendine “hane/terkîb-hâne” ve bent sonlarındaki son iki dizeye ise “vasıta/bendiyye” denir (İpekten, 2006: 114). Terkîb-i bentlerin kafiye şeması şöyledir:

aaxaxa... vv bxbxb ...yy
 aaaaaa...vv bbbbbb...vv
 aaxaxa...aa bxbxb...aa

Değerlendirmeye tabi tutulan cönklerde terkîb-i bent nazım şekline uyan 10 manzume vardır. Bunlardan bentleri tam olanların yanı sıra eksik olanları da bulunmaktadır.

*Aklın sözü matbû u pesendîde güherdir
 Ammâ dil-i ârifte olan özge haberdîr
 Biz âkıl ü ârif sözünü etmeziz inkâr
 Ol zevkini idrâk edene şîr ü şekerdir
 Câhil sözünü dinlemeziz ilmî de olsa
 Bâzâr-ı hakikatte anun sudı zarardîr
 Câhil ne bilir nûkte-i tahkîk u mecâzi
 Âlim de bu ma'nâda giriftâr-ı belâdır
 Biz ehl-i diliz âlim u câhilde nemiz var
 Dil nev-i diğêr şahs-ı beşer nev-i diğêrdîr
 Her nev-i beşer fehîm edemez dil ne demektîr
 İnsana bu irfân şeref-i ilm ü hünerdir
 İnsan ki bu irfânı eger etmeye tahsil
 Dânişle Felâtûn-ı zamân olsa da hardîr
 Ne âlim ü ne ârif ü ne vâkıf-ı hâliz
 Cevrî gibi her hâl ile beyhude makâlîz (Cevrî) (KY1 33^b)*

Tercî-i Bent: Dize ve bent sayısı bakımından terkîb-i bentlerle aynı olan, fakat vasıta beyitlerinin her bendin sonunda aynen tekrar etmesi ile terkîb-i bentlerden ayrılan nazım şekli olarak tanımlanır. Tercî-i bentlerin her bir bendine “tercî-hâne” ve bent sonlarında tekrarlanan son iki dizeye ise “vasıta” denir (İpekten, 2006: 119). Tercî-i bentlerde iki farklı kafiye şekli vardır:

aaxaxa...VV bxbxb...VV
 aaaaaa...VV bbbbbb...VV

İncelemeye esas alınan cönklerde tercî-i bent sayısı 3'tür. Bunlardan Hatâyî'nin *Güfte-i Hatâyî* başlığı ile verilen tercî-i bendinin ilk bendi örnek olması bakımından aşağıda yer almaktadır:

Lâyı iskât eyleyip bir bilmeyen ma'nâsını
Bilmedi nefy ile isbâtın nedir ma'nâsını
Vâdi-i isyânda kaldı anmadı Mevlâ'sını
Âb-ı tevhîd ile tahrîr kılmadı âzâsını
İçmedi bezm-i elestin bâde-i hamrâsını
Açmadı nûr-ı vilâyet çeşm-i nâ-binâsını
Görmedi gün turrasından leyletü'l-esrâsını
Bulmadı râh-ı yakînin menzil-i âlâsını
Kabe kavseynin yanıldı kurbi ev ednâsını
Silmedi âyine-i dilden gubâr u pâsını
Müftî-yi aşk böyle vermiştir bunun fetvâsını
Ya çek el serden ya gel çınlatma aşkın tasını (Hatâyî) (KY1 v. 82^a)

Yukarıda verilen bilgiler ışığı altında yirmi cönkte klasik Türk edebiyatına ait nazım şekilleri ve kullanım sıklığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.1. İncelemeye esas alınan yirmi cönkteki nazım şekilleri ve sayısı.

Sıra	Aruzlu Nazım Şekilleri	Cönklerdeki sayısı
1.	Beyit/Müfret	301
2.	Gazel	356
3.	Müstezat	3
4.	Kıt'a/Nazım	3
5.	Mesnevi	33
6.	Murabba	126
7.	Muhammes	31
8.	Müseddes	28
9.	Şarkı	71
10.	Terkîb-i Bent	10
11.	Tercî-i Bent	3
	Toplam	965

2.1.1.2. Heceli Nazım Şekilleri

Koşma: Dörtlüklerden meydana gelen ve kafiye örgüsü (abxb/aaab/abab) diğer haneleri cccb dddb eeeb... olan nazım şeklinin adıdır (Kaya, 2014a: 478). En çok 4+4: 8 ve 6+5, 4+4+3: 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Koşma, sadece bir nazım şekli olarak değil “Ankara, Topal, Acem, Kerem, Kesik Kerem, Gevheri, Sümmanî, Bülbül, Bayındır koşması” gibi ezgi isimlerinin de adıdır (Oğuz, 2001: 16; Kaya, 2014a: 478). Koşmalarda şairin mahlası son dörtlükte bulunmaktadır. Asıl koşmanın yanında *ayaklı koşma*, *ayaklı semai* (*yedekli semai*), *ayaklı tenis*, *cigalı / yedekli tenis*, *döşeme cigalı tenis*, *dudakdeğmez cigalı tenis*, *dudakdeğmez yedekli tenis*, *müstezat koşma*, *yedekli dörtlü*, *yedekli koşma*, *zincirbent çift yedekli koşma*, *zincirbent çift ayaklı cigalı tenis*, *zincirbent yedekli koşma* çeşitleri de vardır (Kaya, 2014a: 478).

İncelenen cönklerde sayı bakımından en fazla kullanılan nazım şeklinin koşma olduğu belirlenmiştir. Bu koşmalar, *koşma Niyâzî*, *âşık şarkı koşma*, *musammat koşma*, *muhtasar koşma*, *türki Gevheri*, *gazel koşma* gibi başlıklar altında verilmiştir. Sadece *koşma* başlığının yanında *güzelleme*, *ilâhî*, *nefes*, *destûr* gibi konuya göre başlıklandırılanlar da bulunmaktadır. Değerlendirilen cönklerde koşma nazım şekliyle yazılmış 557 manzumenin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunların içinde “düz koşma” olarak isimlendirilen koşmalar daha fazla yekûn tutmaktadır.

Sevdiğim lütfuna ereyim derken

Gözlerim kan ile dola gelmiştir

Güzelin cemâlim göreyim deyu

Ağlayı ağlayı bula gelmiştir (SYK5 v. 4^a)

Yukarıda verilen bilgilerin dışında sadece SYK6 numaralı cönkte *muhtasar koşma* başlığı altında 22 manzume bulunmaktadır. Bu manzumeler incelendiğinde şiirlerin hem hece hem de aruz vezni ile yazıldıkları görülmüştür. Hece vezni ile yazılanlar 15’li ve 16’lı, aruz vezni ile yazılanlar ise “Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün”, “Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün”, “Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün” kalıplarından müteşekkildir. Fakat bu vezinlerde yer yer bozukluk ve kusurlar bulunmaktadır. Nazım şekli olarak beyit esasına dayalı olduğundan gazel nazım şekline uygun olan bu şiirlerin musammat biçimleri de bulunmaktadır. Bu manzumelerin türleri ilâhî, düvaz, nefes ve nutuk gibi daha çok Alevi-Bektaşî akidelerini yansıtan konuları

havidir. Zaten cöngün bu geleneğe ait olması muhtevanın kaynağını nereden aldığını göstermektedir. Burada cöngü tertip eden kişinin *muhtasar koşma* başlığını manzumelere vermesinin sebebi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece incelenen şiirlerden yola çıkarak fikir yürütülebilir. İlk olarak cöngün mürettibi Ali Rıza Efendi, muhtasar koşma ifadesini nazım şekli olarak gazele karşılık kullanmış olabilir. Çünkü şiirlerin yer aldığı cönk Rumi 1339 yılına ait olduğundan belki o dönem, nazım şekilleri üzerinde yapılan değişikliklerden mürettibin etkilenmiş olabileceği ihtimali akla gelmektedir. Zira cöngün tutulduğu dönemde Türk şiirinin şekil açısından bir arayış devresinde olduğu bilinmektedir. İkinci olarak *muhtasar* ifadesinden hareketle cönk, Alevi-Bektaşî geleneğine ait olduğu için manzumelerin yapılan ayinlerde okunma süresi ile alakası bulunabilir. Nitekim burada cönkteki manzumelerin ayinde *muhtasar koşma* başlıklı şiirlerin kısaltılarak okunmasına işaret edilmiş olabilir. Üçüncü bir ihtimal olarak bu başlık altında verilen şiirlerin ayin icrasında söylenen terennümlerinin cöngü yazılmaması düşünülebilir.

Kaynaklarda muhtasar koşma hakkında herhangi bir bilginin olmaması ve sadece bir cönkte 22 örneğinin bulunması konu ile ilgili çalışmanın ihtimaller dâhilinde ele alınmasına neden olmuştur. Daha fazla cöngün ve mecmuanın taranması bu konu hakkında belirsizlikleri ortadan kaldıracak ve Türk şiirinin biçim ve içerik yönünden zenginliğine katkı sağlayacaktır.

Örnek olması bakımından muhtasar koşma başlığı altında verilen şiirlerden biri şu şekildedir:

Ben yitirdim ben ararım yâr benimdir kime ne

Ben kendi gönlüm ararım aşka uydu kime ne (Seyyid Nesîmî) (SYK6 v. 11^b)

Mani: Nazım birimi dörtlükten meydana gelen ve birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kafiyeli olan (Onay, 1996a: 72) anonim manzumelere denir. Maniler genelde yedi heceden meydana gelse de dört, beş, altı, sekiz, dokuz ve on birli olanlarına da rastlamak mümkündür ve aaba kafiye şemasına sahiptir (Kaya, 2014a: 515, 518). İncelenen cönklerde mani nazım şeklinde yazılmış 52 manzume bulunmaktadır. Bunlar *mani* veya *mani budur* başlıkları altında verilmiştir.

A benim umur ağam

Kaşları kömür ağam

Gel sarılıp yatalım

Ahiri ma'mûr ağam (İA2 v. 25^b)

Destan: Çoğunlukla koşma ile aynı özelliklere sahip ve hane sayısında herhangi bir sınırlama olmayan on bir heceli manzumelerdir (Onay, 1996a: 135). Sekizli hece ölçüsüyle yazılanları da vardır (Dilçin, 2013: 315). Kafiye örgüsü abab cccb dddb/ abcb dddb eeeb/ aaab cccb dddb ... şeklindedir. İncelemeye esas alınan cönklerde 59 tane destan bulunmaktadır. Bunlar içeriğine uygun olarak *Bender kalesi cengi*, *Mora cenk*, *müfret*, *türki Genç Osman Paşa*, *koşma*, *yaş destânı*, *hazâ destân-ı gögerçin*, *İlâhî-yi guguk*, *hazâ destân-ı ahvâl-i kıyâmet*, *vak'a-yı Kerbelâ*, *durûb-ı emsâl-i Levnî Hazretleri* ve *Kerem* gibi başlıklardan oluşmaktadır.

Dinleyelim yer ile gök nizâ'ın

Gök dedi yer bana bir nazar eyle

Yer dedi dinlemem böyle nizâ'ın

Bendeki gülşâna bir nazar eyle (MK4 v. 4^a)

Yukarıdaki bilgilerden hareketle aşağıdaki tabloda heceli nazım şekillerinin, incelenen cönklerdeki sayısı verilmiştir.

Tablo 2.2. İncelemeye esas alınan yirmi cönkteki heceli nazım şekilleri ve sayısı.

Sıra	Heceli Nazım Şekilleri	Cönklerdeki sayısı
1.	Koşma	557
2.	Mani	52
3.	Destan	59
	Toplam	668

2.1.2. Vezin

Cönklerde yer alan manzumeler hem hece hem de aruz vezni ile yazılmıştır. Bunların dışında cöngü tutanın yazımına ve bilgisine bağlı olarak yer yer vezni problemlili şiirler de bulunmaktadır. Bazen türü ve vezni farklı olan iki şiirin birleştirildiği de görülmüştür. Bunların daha çok, bulunulan mecliste okunan manzumenin o anda cönk mürettibi tarafından yazıya geçirilmesine bağlı olarak manzumeden bildiği mısra ya da dizeleri yazmayıp hızlı bir şekilde bilmediği mısra ya da dizeleri yan yana veya alt alta yazması sonucunda ortaya çıktığı tahmin edilebilir. Yine yazan kişinin mısra ya da

dizenin ilk kelimesini yazıp bırakması ve diğer dizelerin tamamını yazması hem vezin hem kafiyei etkilemektedir. Cönk yapraklarının koparılması, şiire ya da şiirlere vezne dikkat edilmeksizin sonradan müdahale edilmesi cönklerdeki vezin probleminin bir diğer sebebidir.

2.1.2.1. Aruz Vezni

Aruz kalıbı ile yazılmış manzumeler özellikle 17, 18 ve 19. yüzyıllarda tutulmuş cönklerde çok fazla yer almaktadır. İncelemeye esas alınan yirmi cönte aruzun 8 bahir ve 22 kalıbının kullanıldığı şiirlere yer verilmiştir. Bu cönklerde mevcut olan aruz kalıplarından sayı bakımından ilk sırayı 267 şiirde kullanılan “Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün” kalıbı almaktadır. İkinci sırada ise 178 şiirde kullanılan “Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün” kalıbı gelmektedir. İncelemeye esas alınan cönklerde kullanılan aruz kalıpları ve bunların sayıları aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 2.3. İncelenen cönklerdeki aruzlu şiirlerin bahir ve kalıpları ile sayıları

Bahirler	Aruz Kalıpları	Sayıları
Hezec Bahri	Mefâilün/Mefâilün/ Mefâilün/Mefâilün	178
	Mefâilün/ Mefâilün	7
	Mefâilün/Mefâilün/Feülün	49
	Mefâilün/Feülün/Mefâilün/Feülün	1
	Mefûlü/Mefâilün/ Mefûlü/Mefâilün	4
	Mefûlü/Mefâilü/Mefâilü/Feülün	78
	Mefâilün/Mefâilün/ Mefâilün/Feülün	2
Recez Bahri	Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün/ Müstefilün	40
	Müstefilün/ Müstefilün	23
	Müstefilâtün/ Müstefilâtün	6
	Müfteilün/Müfteilün/Müfteilün/Müfteilün	2
Remel Bahri	Fâilâtün/Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilâtün	7
	Fâilâtün/Fâilâtün	2
	Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün	267
	Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün	54
	Feilâtün/Feilâtün/Feilâtün/Feilün	26
	Feilâtün/Feilâtün/Feilün	18

Münserih Bahri	Müfteilün/Fâilün/Müfteilün/Fâilün	1
Muzârî Bahri	Mefûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün	6
Müctes Bahri	Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün	2
Mütekârib Bahri	Feülün/Feülün/Feülün/Feül	8
Cedid Bahri	Feilâtün/Mefâilün/Feilün	1
	Toplam	782

Yukarıda tespit edilen aruz kalıplarının dışında dizelerinde eksik ya da fazla olan kelimelerden dolayı vezni tespit edilemeyen şiirler de bulunmaktadır.

2.1.2.2. Hece Vezni

Türklerin İslamiyet'e girmeden önce kullandığı vezin olan hece ölçüsü, daha çok halk şairleri ve tasavvuf erbabınca kullanılmıştır. A. Talat Onay hece sayısına göre 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16'lı olmak üzere 15 adet veznin olduğunu bunların durgu/duraklarına göre pek çok kısma ayrıldıklarını ve en çok kullanılanlarının da 5, 6, 7, 8, 11, 13, 15 heceliler olduğunu ifade eder (1996a: 76). Hece vezni aruzdan farklı olarak heceye bağlı duraklardan oluşmaktadır. İncelenen yirmi cönkte tespit edilen hece vezni ile yazılmış şiirlerden duraklı ve duraksız 11'li hece ölçüsü ilk sırayı alarak 427 şiirde karşımıza çıkmaktadır. İkinci sırada ise yine duraklı ve duraksız 8'li hece vezni ile yazılan 157 şiir bulunmaktadır. Bunun dışında hece sayısı değişkenlik gösteren şiirler de mevcuttur. Vezni bozuk olduğu için bu şiirler herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulamamıştır. Aşağıdaki tabloda yirmi cönkte yer alan şiirlerin hece ölçüleri ve sayıları verilmiştir.

Tablo 2.4. Yirmi cönkteki hece vezni ve sayısı

Hece Ölçüsü	Sayısı
5'li	3
7'li	57
8'li	157
9'lu	1
10'lu	5
11'li	427
12'li	3
13'lü	1

14'lü	6
15'li	14
16'lı	3
Toplam	677

2.1.3. Kafiye

Şiirin ahenk unsurlarının başında gelen kafiye, en az iki mısraın baştan, ortadan ya da sondan ses tekrarından meydana gelmesine denir. Edebiyatımızda özellikle sondaki ses tekrarları ile yapılan kafiye örneği ilk sırada yer almaktadır.

Cönkler kafiye bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Aruzlu nazım şekilleri ile yazılan şiirlerde kafiye -istisnaları olsa da- belli bir düzen içinde bulunurken, hece vezni ile yazılmış şiirlerdeki kafiye örgüsünde bazı problemler ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki şiirin yazıya geçirilişi esnasında telaffuza bağlı olarak kelimelerin ağız özelliklerinin metne yansımalarıdır. Özellikle kafiye seslerinde görülen farklılık kafiye düzenindeki belirsizliğe neden olmaktadır. İkincisi ise cönklerdeki şiirlere sonradan yapılan müdahalelerin kafiye meydana getirdiği problemlerdir. Nitekim cöngü okuyan ya da sonradan elinde bulunduran kişi/kişiler kendi bildiğinin doğru olduğu kanaatinden hareketle şiirin kafiyesini oluşturan bazı kelimeleri değiştirerek yerine anlam bakımından doğru olsa da kafiye ve vezne uymayan kelimeler yazmışlardır. Üçüncü bir husus ise şiirleri içeren cönk yapraklarının koparılması, yırtılması ya da silinmesi durumudur. Burada kafiye oluşturan kelimelerin olmaması veya okunamaması şiirin kafiye mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Dördüncüsü, sözlü gelenek içinde üretilen manzumelerde kafiye gözden ziyade kulağa hitap etmesidir. Yukarıda her ne kadar aruzlu nazım şekilleri ile yazılan şiirlerin belli bir düzen içinde yazıldığı ifade edilse de bu problemler hem aruz hem hece ile yazılan şiirlerin tümü için geçerlidir.

İncelemeye esas alınan cönklerde yer alan hece ile yazılmış şiirlerde kafiye yarım, tam, zengin, tunç ve cinas türleri görülmektedir. Bunların arasında tam kafiye ile yazılmış şiirlerin sayısı 307'dir. Aruz ile yazılmış şiirlerde ise kafiye-i mücerrede ve kafiye-i mürekkebe biçiminde adlandırılan ses benzerlikleri bulunmaktadır. Burada da kafiye-i mürekkebenin bulunduğu şiir sayısı 523'tür. Aşağıda yirmi cönte kullanılan kafiye türleri ayrıntılı bir şekilde tablo halinde verilmiştir.

Tablo 2.5. İncelemeye esas alınan yirmi cönkte kullanılan kafiye türleri

	Kafiye Türü	Kullanım sayısı
Hece ile yazılmış şiirler	Yarım kafiye	238
	Tam kafiye	307
	Zengin kafiye	76
	Tunç kafiye	4
	Cinaslı kafiye	3
Aruzla yazılmış şiirler	Kafiye-i mücerrede	145
	Kafiye-i mürekkebe	523
	Toplam	1296

2.1.4. İçerik Açısından Manzum Metinler

Toplumun her kesim ve zümresinden mürettibinin olması hasebiyle cönkler, muhteva bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Cönk mürettibinin zevk ve beğenisi cöngün muhtevasını belirleyen en önemli özelliktir. Birbirinden bağımsız konuları ele alan cönklerin yanı sıra aynı ürünlere yer verenler de vardır. Ayrıca yüzyıllar boyunca değişmeden işlenen konular bulunmaktadır. Bunların büyük bir yekûnunu dini-tasavvufî ürünlerin oluşturduğu görülmektedir. Manzumeler konusuna göre bazen bir bazen birden fazla türü bünyesinde barındırabilmektedir. Bundan dolayı da konu ile ilgili genel bir gruplandırma yapılamamaktadır. Araştırmacılar tarafından muhtevaya uygun olarak türler başlığı altında farklı adlandırmalar yapılmaktadır. Tür tartışması bu konunun amaç ve kapsamını aşan bir husus olduğu için çalışmada yer alan metinler, araştırmacılar tarafından genel kabul gören tür adlandırmaları başlığı altında verilecektir.

Ağıt: “Başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik ve manzum ürün” (Kaya, 2014a: 42). Türk edebiyatında ağıt; mersiye, Kerbelâ, maktel, maktel-i Hüseyin gibi kavramların da karşılığı olarak kullanılmıştır. Bunlara daha sonra Kerbelâ bahsinde yer verileceği için burada değinilmeyecektir. İncelemeye esas alınan cönklerde 11 farklı ağıt metni tespit edilmiştir.

Bahçede tomurcuk gülüm

Soldu ağlamayayım mı

On beş yaşında Osman'ım

Öldü ağlamayayım mı (SYK2 v. 24^a)

Ali-name: Hz. Peygamber’in damadı ve IV. halifesi olması hasebiyle İslam dünyasında önemli bir yere sahip olan Hz. Ali; ilmi, ahlakı ve kahramanlığı ile gerek din ve gerekse tasavvuf alanında Türkler arasında büyük bir sevgi ve saygı görmüştür. Cönklerde konusu Hz. Ali olan şiirlere bakıldığında övgünün ön plana çıktığı görülür. Hemen her kesimden Hz. Ali konusunu işleyen şairler varsa da Alevi-Bektaşî geleneği içinde yer alanlar diğerlerine nazaran daha fazladır. Şiirlerde Hz. Ali ifadesinin yerine daha çok *şah*, *şah-ı velayet*, *Murtaza*, *şah-ı merdan*, *şah-ı Haydar*, *şah-ı kerrar*, *Tanrı’nın arslanı* gibi sıfatlar yer almaktadır. İncelenen yirmi cönkte heceli ve aruzlu nazım şekilleri ile yazılmış, konusu doğrudan Hz. Ali olan methiye, medet-name/istimdat-name ve şefa-at-name türünde 31 manzume bulunmaktadır.

Seherde boynumu çevirdim sana

Yâ Ali bir kerem eyle kuluna

Bülbül güle hasret ben de nûruna

Yâ Ali bir kerem eyle kuluna (Derviş Muhammed) (SYK6 v. 44^b)

Atasözü: “Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran anonim nitelikli kısa ve özlü sözlerdir” (Artun, 2014: 63). Muhtelif konularda yazılmış manzumelerde muhtevaya uygun atasözlerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bunların yanında sadece atasözlerinden oluşan şiirler de bulunmaktadır. İncelenen cönklerde Levnî’ye ait olan *Atalar sözü Destanı*’nın iki farklı cönkte yer aldığı tespit edilmiştir.

Tut atalar sözün kalb-i selim ol

Gönülden gönüle yol var demişler

Gider yavuzluğun tâb-ı kalim ol

Sarp sirke kabına zarar demişler (Levnî) (İA4 v.61^b; KY1 v.21^b)

Ayet-name: Kurandaki surelerin, ayet ayet, hatta kelime kelime ele alınıp bunların inanç ve düşünce ile birleştirildiği, yorumlandığı şiir türüdür (Kaya, 2016a: 206). Değerlendirmeye alınan cönklerde bu türe uygun 13 manzume bulunmaktadır.

Al vücudundan haber râvî rivâyet bizdedir

Nüşa-i kübrâ biziz çok türlü hâlet bizdedir

Bizdedir “seb’a’l-mesânî” arş-ı Rahmâni bile

İstivâ şânında münzel yedi ayet bizdedir (Ömer) (İA3 v. 10^a)

Beddua/Kargış: Muhatabı karşısında çaresiz durumda olan kişi ya da kişilerin kötü dilek ve ifadelerini içeren metinlerdir. İncelen yirmi cönkte 6 beddua türüne örnek şiir vardır.

Ol Kadir Mevlâ'dan bir dileğim var
Dünya murâdına erme sevdiğim
Kör olsun senin iki ela gözün
Onunla yüzünü görme sevdiğim (MK4 v. 8^b)

Bilâdiyye/Belde-name: Konusu şehir ya da yer adları olan manzum ve mensur eserlere denir (Akkuş, 2007: 34). Değerlendirmeye alınan cönklerde belde ve yerleşim yerini konu edinen 4 manzume vardır.

Ey bâd-ı sabâh bizden selâm et mahbûbuna İslambol'un
Kıl du'âlar ver matlûbuna İslambol'un
Görmedim bir gayrı yerde ol gibi ma'mûr diyar
İntizârım olduğum arzı kendine İslambol'un (Ömer) (SYK8 v. 4^a)

Bî-namaz-name: İslam inancında her Müslümanın yapması gereken temel ibadetlerin başında gelen namaz ibadetinin, yerine getirilmemesi konusu üzerine yazılan manzumelerdir. Bu içeriğe sahip olan metinler destan biçiminde yazılmıştır. İncelenen cönklerde konuya uygun bir örnek bulunmaktadır:

İşit ey bî-namaz olan
Ol yüce Allah ne demiş
Çıksın yerimden göğümden
Üzerine tanrı bulsun demiş (SYK4 v. 30^a)

Cuma-name: Müslümanlar tarafından bayram kabul edilen Cuma günü, özellikle dini-tasavvufi şiirlere konu olmuştur. Konusu Cuma günü olan manzumelerde genellikle Cuma gününün fazileti ve bu günün günahların bağışlanması için bir fırsat olduğu belirtilmiştir. Konu ile alakalı Âşık Ömer'in yazmış olduğu şiirler, incelenen cönklerde karşımıza çıkmaktadır:

Ey gönül Hakk'a ibadet kıl mübarek Cum'a gün
Zikirle kalbin pasını sil mübarek Cum'a gün
Ver salavât ol Muhammed Mustafâ'nın aşkına

Nice bin Ka'be sevâbın bul mübarek Cum'a gün (Âşık Ömer) (SYK4 v. 20^a)

Destûr: Bir yere girerken tarikat büyüğünden izin isteme veya Bektaşilerde “nefes” okuyacak kişinin dededen “destûr” istemesi (Kaya, 2014a: 252) anlamlarına gelmektedir. Bunlardan başka incelenen cönklerde *destûr*, *destûr efendim* başlığı altında pek çok şiir tespit edilmiştir. Bu cönklerdeki metinler değerlendirildiğinde “Uşşâkî-Halvetî” tarikatı müntesiplerinin dini-tasavvufi konularda yazdıkları manzumelere verdikleri genel adın “destûr” olduğu belirlenmiştir. Özellikle din ve tarikat büyükleri ile tarikatın özellikleri bu isim altında anlatılmıştır. Bunların tarikatın ayinleri esnasında belli bir ezgi ile okunduğu da düşünülebilir. Çünkü metinlerde ezgiyi öne çıkaran terennüm ve doldurma kelimeler bulunmaktadır. Çalışmaya dâhil edilen cönklerde bu tarzda yazılmış 133 manzum metin yer almaktadır.

Adap ile erkânımız

Sünnet ile burhanımız

Hakk'a verdik hep varımız

Uşşâkîler derler bize

Hak lâ ilâhe illallah

Dost Muhammed Resûlullah (Bağdâdî) (İA6 v. 6^a)

Devriye: Dini-tasavvufi Türk edebiyatının nazım türlerinden biri olan devriye, ıstılahi manada Allah'tan gelip Allah'a dönme serüveninin anlatıldığı manzumelerin adıdır. Bektaşî tarikatının kendi düşünce ve inançlarından hareketle Bektaşî şairler tarafından yazılan devir nazariyesi de devriyelerle anlatılır (Yardımcı, 2002: 451). İncelenen cönklerde devriye türünde sadece Şîrî'ye ait bir örnek bulunmaktadır.

Cihân var olmadan ketm-i Âdem'den

Hak ile birlikte yektaş idim ben

Halk etti âlemi çünkü o demde

Tefsîrini yazdım nakkâş idim ben (Şîrî) (SYK6 v. 6^a)

Divani: Halk şairlerinin arasında 16. yüzyıldan itibaren aruzun remel bahrinin “Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün” kalıbıyla ya da 15'li (az da olsa 16) hece ölçüsü ile farklı konularda, kendisine ait özel havalarla âşık meclislerinin başlangıcında okunan âşık tarzı şiir türünün ismidir (Balkaya, 2015: 50). Gazel başta olmak üzere murabba, muhammes, müseddes ve destan nazım şekillerinde örnekleri vardır. Saz şairleri

tarafından özel bir ezgi ile okunduğunu ifade eden A. Talat Onay, divani isminin bu ahenkten dolayı verildiğini belirtir (1996a: 181). İncelemeye esas alınan cönklerde 88 adet divan bulunmaktadır. Bunlardan 2'si 15 heceli olmak üzere 41'i divan başlığı altında verilmiştir. Ayrıca divan başlığı altında verilmiş 7 manzume de bulunmaktadır. Fakat bu manzumelerin şekil özellikleri ele alındığında divan türüne uygun olmadığı tespit edilmiştir ki bunun divanın ezgisinden ya da yazarın kişinin divaniyi bilmemesinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Taslayı gezme bütün dünyâyı bil de gel beri

Yok yere eyleme da'vâyı bil de gel beri

Çok güzâf edip dolaştım mat ederler âkıbet

Evvel oku Fars ile ma'nâyı bil de gel beri (Ömer) (SYK5 v. 5^a)

Düvaz/Düvazdeh İmam: Alevi-Bektaşî şairlerinin on iki imamı konu edinen şiirlerine verilen isimdir (Güzel, 2014: 436; Kaya, 2014a: 299). Düvaz-nâme, düvazdeh ve düvaz İmam gibi farklı isimleri de bulunmaktadır. Cönklerde bu türden şiirleri karşılamak üzere şu başlıklara yer verilmiştir: *Divaz*, *Divaz İmam*, *Fi beyân-ı Çardeh-i Ma'sûm*, *Der medh-i İmaman Düvazdeh Kerremallah*. Düvazlarda adı geçen on iki imamın isimleri ve künyeleri şu şekildedir:

İsimleri	Künyeleri
1. Ali b. Ebu Talib	Murtaza
2. Hasan b. Ali	Mücteba
3. Hüseyin b. Ali	Şeyyidü's-şüheda
4. Ali b. Hüseyin	Zeyne'l-Abidin
5. Muhammed b. Ali	Muhammed Bakır
6. Cafer b. Muhammed	Cafer-i sadık
7. Musa b. Cafer	Musa Kazım
8. Ali b. Musa	Ali Rıza
9. Muhammed b. Ali	Muhammed Taki
10. Ali b. Muhammed	Ali Naki
11. Hasan b. Ali	Hasan Askeri
12. Mehdi b. Hasan	İmam-ı zaman

İncelenen cönklerde düvaz türünde 31 şiir bulunmaktadır.

Seyrimde bir şehre vardım

On iki dükkânı vardır

Muhammed Ali'yi gördüm

Ne güzel mekânı vardır (Kul Ümmet) (SYK6 v. 57^a)

Ehl-i beyt-name: Hz. Muhammed, damadı Hz. Ali, kızı Hz. Fatıma ve torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'den oluşun beş kişilik ev halkı anlamındadır. *Ehl-i âbâ*, *penç ehl-i âbâ*, *ehl-i kîsâ*, *âl-i âbâ* gibi isimlendirmeleri de bulunmaktadır. Dini-tasavvufi Türk edebiyatında Hz. Peygamber ve ailesini konu edinen pek çok şiir yer almaktadır. İncelenen cönklerde ehl-i beyt konusunu işleyen 7 manzume vardır.

Âşık-ı sâdık muhibbi Mustafâ derler bize

Derdile gayret-keş-i âl-i abâ derler bize (Dertli) (SYK6 v. 17^b)

Elif-name: Arap alfabesinin ilk harfi olan *elif* (ا) harfinden son harfi *ya* (ي) ya kadar, her harfin bir mısra ya da cümle başında yer almasıyla meydana gelen bir türün adıdır. Elif-nameler sadece manzum metinlerin değil mensur metinlerin de konularından biridir. Değerlendirmeye alınan cönklerde biri manzum diğeri mensur olmak üzere 2 elif-name örneği bulunmaktadır.

Elif Allah için olsun gel bana nâz eyleme

Be beni mahzûn edersen sevinip hâz eyleme

Te tamâm oldu cefâlar düşmâna şâz eyleme

Se sevaptır âşık merhamet kılсан ne var (İA2 v. 1^b)

Gazavat-name: “Türk edebiyatında gazaname, savaşları veya ordu akınları veya zaferlerini anlatan eser anlamında, daha çok kelimenin çokluk şekli gazavatname, savaş konulu metinlerin toplu tür adı olarak kullanılmıştır” (Akkuş, 2007: 87). Çalışmaya dâhil edilen yirmi cönkte konusu gazavat-name olan 14 şiir bulunmaktadır.

Pâdişâhım olsun kılıcın keskin

Görmedim cihânda vezîrin dengin

İştsin hünkârım hoş ova cengin

Mevlâ'm selamet ver der bu Yûsuf'a (SYK8 v. 36^a)

Güzelleme: Konusu sevgili, aşk ve ayrılık olan (Onay, 1996a: 296) tabiatı, doğayı, bir yeri öven (Kaya, 2014a: 373; Artun, 2014: 218) ve koşma nazım şekliyle yazılan

şiiirlerdir. Bu türde yazılan manzumelerde en çok sevgili konusu işlenmiştir. İncelenen yirmi cönkte muhtevası güzelleme olan 231 şiir bulunmaktadır.

Yaz bahar ayının günleri geldi

Bugün gamlı gördüm şeydâ bülbülü

Bülbülün feryâdı bağrımı deldi

Bugün gamlı gördüm şeydâ bülbülü (Hüseynî) (SYK6 v. 32^b)

Hamdiye: Allah’a hamt ve şükrün yapıldığı manzum ve mensur ürünlere verilen isimdir. İncelenen cönklerde bu türde 7 şiir bulunmaktadır. Bunlardan biri ise *hamdiye-i şerif* başlığı altında verilmiştir.

Allah bize lutf etti

Şükür elhamdülillah

Nimetine gark etti

Şükür elhamdülillah

Allah lâ ilâhe illallah

Hu lâ ilâhe illallah (Bağdâdî) (İA6 v. 12^a)

Hiciv/Taşlama: “Kişilerin kurum ve kuruluşların, toplumun aksayan yönlerini, kusurlarını, çarpıklıklarını yahut gülünç taraflarını alaylı bir dille ele alan, eleştiren şiire verilen ad” (Kaya, 2014a: 754). Değerlendirilen cönklerde taşlama ve hiciv konusunu işleyen 6 manzume bulunmaktadır. Bunların kahir ekseriyeti toplumsal bozulma ve yozlaşmayı konu edinmektedir.

Âlemi yaradan yetiş imdâda

Katı yürekte kaldı fukarâ

Günden güne oldu zâlim ziyâde

Bir acâyip halde kaldı fukarâ (SYK1 v. 15^a)

İbret-name: Dini duygu ve düşüncelerden hareketle insanın, hayatında tanık olduğu olaylardan kendisine ders çıkarmasını ele alan bir nazım türüdür. İncelenen cönklerde muhtevasını ibret-namenin oluşturduğu 8 şiir bulunmaktadır.

Ey gönül aç gözünü sahraya bak da ibret al

Bu direksiz kubbe-i a’lâya bak da ibret al

Zikreyle Mevlâ’yı her dem kalbini pâk eyleyip

Dâimâ aksine dönen dünyâyâ bak da ibret al (Âşık Ömer) (SYK3 v. 25^b)

İlahi: Dini tasavvufi konuda yazılmış manzum ürünlere verilen genel isimdir. Muhtevasında dini duygular bulunan şiirler hep bu ad ile anılmıştır. Aslında ilahi kavramının bütün dini-tasavvufi manzumeler için kullanılması, şiirin dini bir içeriğe sahip ve ezgisinin de buna göre olduğunu belirtmek içindir. İlahiler Allah'ı konu edinen ve anlatan bir nazım türüdür. Kendine ait ezgiler ile söylenir. Cönklerde *ilâhî, ilâhî şerif budur, ilâhî Niyazi, ilâhî makam-ı rast* gibi başlıklar altında verilir. Özellikle *şerif* ifadesinin kullanılması ilahinin kutsiyetini ön plana çıkarmaktadır. Diğer başlıklar ise şiirin yazarına ya da bestesine göre verilmiştir. İncelenen cönklerde ilahi türünü ele alan 149 şiir bulunmaktadır.

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyu deyu

Çıkmış İslam bülbülleri

Öter Allah deyu deyu (SYK3 v. 78^b)

İlmihal-name: Dini bilgilerin yer aldığı manzum şiir türüdür. İlmihal-namelerde imanın şartları, gusül, abdest, namaz ve tövbe-istiğfar konuları işlenmektedir. Bunlar çeşitli nazım şekilleri ile yazılmıştır. Değerlendirmeye alınan cönklerde bir adet ilmihal-name örneği vardır.

Hudâ Rabb'im nebim Hakka Muhammed'dir Resûlullah

Hem İslam dinidir dinim kitabımdır kelimullah (Hakkı) (MK3 v. 52^b)

Kalenderi: Kendine has bir ezgi ile okunan ve hezec bahrinin “Mefûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün” kalıbına uygun yazılan şiirlerdir. A. Talat Onay, kalenderilerin ilk başta 14'lü hece vezni ile yazıldığını daha sonraları yerini aruz veznine bıraktığını ifade eder (1996a: 194). Divanilerde olduğu gibi kalenderilerde de gazel, murabba, muhammes, müseddes ve müstezat şekilleri kullanılmıştır. Müstezat şeklindeki kalenderiler cönklerde yedekli kalenderi olarak geçmektedir. Ayrıca kıt'a nazım şekliyle yazılan kalenderiler de yine cönklerde tespit edilmiştir. Kalenderi ifadesinin cönklerdeki kullanımı genellikle kalendâridir. Değerlendirmeye alınan cönklerde biri kıt'a nazım şekli ile üçü yedekli olmak üzere 30 kalenderi türüne ait şiir yer almaktadır. Bunların arasında bir tane de semai başlığı altında verilen kalenderi bulunmaktadır. Yine burada da semai başlığının bilgi eksikliğinden mi yoksa manzumenin ezgisinden mi verildiği müphemdir. Fakat

semai ve kalenderilerin kendilerine mahsus terennümleri olduğu düşünülürse başlığın ezgiden dolayı verildiği zayıf bir ihtimal olarak ön plana çıkmaktadır.

İncelenen cönklerde kalenteri kelimesinin ne manaya geldiği ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Aşk, sevgi, rindane, tasavvuf gibi konuları içine alan kalenderilerin başlıkları ile birlikte ele alındığında ezgiden dolayı bu adı aldıkları tahmin edilmektedir. Nitekim A. T. Onay bu konuyu şöyle açıklamaktadır: “*Bu tarzdaki şiirlere bu ismin verilmesi ihtimal, şiirin kalenderlere mahsus ayinlerde okunan nefes veya nutukların âhengiyle okunmasından ileri gelmiştir*” (1996a: 195). Kalenderiler ezgi bakımından da kendi içinde çeşitlilik göstererek Acem kalenderisi, Emrah kalenderisi, Ayaklı kalenteri ve düz kalenteri isimlerini almıştır. Aşağıda ilk hanesi verilen manzume bir düz kalenteri örneğidir:

*Ey nûr-i basar vuslatı düşlerde görürsün
Vakt ola nişânım kara yerlerde görürsün
Ak üzre yazılarımı defterde görürsün
Şimden girü cânan beni sen kande bulursun (KY1 v. 38^b)*

Kerbelâ/Mersiye/Maktel/Maktel-i Hüseyin/Muharrem-name:

Hız. Peygamber’in torunu Hız. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit edilmesini konu alan bir nazım türüdür. Bu elim olay İslam dünyasında ve bilhassa Türklerde derin etkiler bırakmış ve şiirlerde bu konunun işlenmesine sebep olmuştur. Ayrıca *maktel/maktel-i Hüseyin*, *muharrem-name*, *Yezide la’net*, *la’net-name*, *matem*, *mersiye* ve *ağıt* gibi kavramlar da Hız. Hüseyin ve taraftarlarının Kerbelâ’da şehit olmasını konu edinen şiirler için kullanılmıştır. Değerlendirmeye esas alınan cönklerde konuya uygun 14 manzume bulunmaktadır.

*Kerbelâ’ya yandı cânım ah Hüseyin-i Kerbelâ
Cân fedâ kıl sen Hasan’dır şah Hüseyin-i Kerbelâ
Her muharrem yandı cânım vah Hüseyin-i Kerbelâ
Cân fedâ kıl sen Hasan’dır şah Hüseyin-i Kerbelâ (Hulûsî) (İA6 v. 65^b)*

Koçaklama: A. Talat Onay’ın “*harpte kahramanlığa, vatanperverliğe, hamiyet ve şecaati tahrike ait şiirler*” (1996a: 277) olarak tanımladığı kahramanlık şiirleri olan koçaklamalar, vatan sevgisi, yiğitlik, kahramanlık gibi konuları içeren koşma şeklindeki

manzumelerdir. İncelemeye esas alınan yirmi cönkte koçaklama türünde 6 şiir bulunduğu tespit edilmiştir.

Köroğlu'yum Çamlıbel'de gezerim

Esen rüzigârda hile sezerim

Otuz topuz ile başın ezerim

Gönüllerin alın ben gelen câna (Köroğlu) (SYK6 v. 64^b)

Lügaz: Muammanın bir çeşidi olduğunu söyleyen A. Talat Onay muammadan farklı olarak lügazın, kolaylıkla anlaşılması için gizli açıklamasını içinde barındırdığını belirtmektedir (1996a: 382). Lügazlerin konusunu, daha çok özel adların dışındaki varlık ve nesneler oluşturur (Aça, Gökalp ve Kocakaplan, 2012: 388). Bu türde verilen ürünler “*nedir ol, ol nedir ki ve bir acayip nesne gördüm...*” ifadeleri ile başlamaktadır. Cönklerde muamma ve lügaz ayrımı yapılmadan bu türdeki ürünlerin muamma ya da müfret başlığı altında verildiği belirlenmiştir. İncelenen cönklerde lügaz türüne uygun 12 manzume tespit edilmiştir.

Bir acayip nesne gördüm yüzdür onun parmağı

Hem sekiz ayak üzeredir onun durağı

Dörttür canı beştir başı

Ondur onun kulağı (MK5 v. 31^b)

Medet-name/İstimdat-name: Hz. Peygamber, dört halife, on iki imam ile din ve tarikat büyüklerinden yardım istenilen türün adıdır. İncelenen cönklerde 30 medet-name türüne örnek vardır.

Aşkın elinden yandı cânım yâ Alî senden medet

Bir gayrı müptelâyım yâ Alî senden medet

Sen bana lütf-i keremden derdime bir çâre medet

Şah sensin ben gedâyım yâ Alî senden medet (İA4 v. 9^a)

Methiye: Birini ya da bir yeri övmek için yazılan manzum ve mensur ürünlere verilen addır. Hem dini hem de din dışı kişilikleri konu edinen methiyelerde cami gibi kutsal yerlerin de övüldüğü görülmüştür. İncelenen cönklerde methiye türünde 34 şiir bulunmaktadır. Özellikle Alevi-Bektaşî meşrep şairlerin Hz. Ali, Hz. Hüseyin ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi din büyüklerini konu edindikleri methiyeler sayıca fazladır. Öte yandan

cönk yazarları eserlerinde müntesibi oldukları tarikatların büyüklerini öven şiirlere de yer vermişlerdir.

Ehl-i aşka cennetü 'l-me'va değil mi dâmenin

Şehr-i dilde Mescid-i Aksa değil mi dâmenin (Rüşdî) (İA6 v. 5^a)

Mevlit: İslamî edebiyatlarda Hz. Muhammed'e mahsus edebî türlerin en yaygını olan; Hz. Peygamber'in doğumu, ahlakı, mucizeleri ve vefatını ihtiva eden; daha çok topluluklar önünde okunmak gayesi ile içten, sade ve genelde mesnevi nazım şekli ile yazılan eserlere mevlit denir (Kütük, 2018: 2). Türk edebiyatında mevlit denince akla Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan *Vesiletü'n-Necat* isimli eser gelir. Bu eser mevlit namıyla şöhret bulmuştur. Süleyman Çelebi'nin dışında, *Sîretü'n-Nebî* isimli eseri ile mevlit konusunda Süleyman Çelebi'ye kaynaklık eden Erzurumlu Kadı Darir ve Ahmet Fakih gibi isimler de mevlit yazmıştır. Edebiyatımızda mevlit genel manada Hz. Peygamber'in doğumunu anlatan manzume olsa da Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin gibi dini şahsiyetler için de yazılanları vardır. Cönklerde mevlit metninin bütün bölümlerinin yanında, muhtasar mevlitler de bulunmaktadır. İncelenen cönklerde bir mevlit metnine rastlanmıştır.

Allah adın zikredelim evvela

Vacip oldur cümle işte her kula (Süleyman) (SYK3 v. 37^a)

Mihman-name: Alevi-Bektaşî inancında mihman/misafir Hz. Ali veya Hızır olarak görülür. Bundan dolayı da kapıya gelen kişi asla geri çevrilmez. Bu tür, daha çok Hızır'ı konu edinen manzumeleri kapsamaktadır. Cönklerde bu konuyla alakalı 3 manzume yer almaktadır. Özellikle Hatâyî'nin aşağıda ilk hanesi verilen manzumesi incelenen cönklerde sıkça yer almaktadır.

Yine mihmân gördüm şâd oldu gönlüm

Mihmân cânlar bize safâ geldiniz

Gam kasavet gitti bahar yaz oldu

Mihmân cânlar bize safâ geldiniz (Hatâyî) (SYK6 v. 42^a)

Mirac-name/Miraciyye: Hz. Peygamber'in miraca çıkmasını anlatan manzum ve mensur eserlerin genel adıdır. Kaynağını Kur'an-ı Kerim'in 17. suresi olan İsrâ Suresi'nden alan mirac-nameler, dini-tasavvufî Türk edebiyatında bir tür ismi olmuştur.

İncelenen cönklerde Hz. Peygamber'in miraca çıkmasını ele alan 3 manzume bulunmaktadır.

Geldi Cebrail çağırdı hak Muhammed Mustafa

Hak seni mi'racı okur davete kadir Huda (Hatâyî) (SYK6 v. 30^a)

Mualece-name: İlaç yapmak için kullanılacak bitkiler ve bunların miktarlarının verildiği manzum ve mensur eserlerdir. Değerlendirmeye alınan cönklerde manzum bir örneğine rastladığımız mesnevi nazım şekli ile yazılan mualece-namenin ilk beyti aşağıda verilmiştir:

On dirhem sinâmekî üç dirhem

Mastaki-yi hurde yiyip eyle zamm (İA6 v. 44^a)

Muamma: Lügaza göre daha zor ve remizlerle dolu olan muamma, âşık edebiyatında önemli bir yere sahiptir. “Âşık toplantılarında âşıkların sezgi yeteneklerini, kültürel birikimlerini ve sanatsal yeterliklerini ölçmek üzere şiir biçiminde yazılan bir bilmecedir. Bir yönüyle, divan edebiyatındaki lügaz türüne, bir yönüyle de anonim halk edebiyatı ürünlerinden olan bilmeceye, ayrıca, âşık karşılaşmalarında yer alan bağlama türündeki örneklere benzer. Ancak bunların tümünden farklı bir amaca hizmet ettiği gibi, kendine has icra töreleri içinde dinleyici ve izleyicisine sunulur. Herhangi bir somut veya soyut kavramın çeşitli özellikleri kısa bir şiir (genellikle bir dörtlük) atmosferi içinde dikkatlere sunulur ve cevabı istenir. Âşık kahvelerinde fasıl başlamadan önce usta bir âşık tarafından hazırlanır ve yazıya geçirilen muamma, kahvehane duvarına süslü bir çerçeve içinde asılır. Muammayı hazırlayan kimse, onu cevabı gizli kalmak kaydıyla kahveciye veya yetkili bir kişiye teslim eder. Muammayı çözen, yani doğru cevabı bulan âşık, ödül olarak ortaya konulan parayı kazanır. Muammanın cevabı da genellikle manzum verilir” (Düzgün, 2005: 61-62).

Değerlendirmeye alınan yirmi cönkte 17 muamma bulunmaktadır. Bunlar *muamma*, *müfret*, *sual-i muhtelifeden birinci/ikinci sual* gibi isimler altında yer almaktadır. Ayrıca dini muhtevalı muammalar cönklerde daha çoktur. Dil olarak Türkçe muammaların yanında Arapça olanları da vardır. Dört halifenin isimlerinin Arap harfleri ile yazılışlarından hareketle yapılan bir muamma aşağıda örnek olarak gösterilmiştir:

*Bir elif ile üç ayın gördüm
 Bir elif ile bir ayın gelmez dile
 Bir elif ile üç ayın gelse dile
 Bir ârif âdem gerek onu bile (SYK6 v. 20^b)*

Muhammediye: Yazıcıoğlu Muhammet tarafından kaleme alınmış bir eserdir. Muhammediye, tevhit, na't, sebeb-i telif, kitabın başlangıcı, peygamberlerin sırayla zikri; Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesi, hayatı, ahlakı, sıfatları, mi'raca çıkışı, savaşları, veda haccı ve vefatı; namaz, kıyamet, mahşer, cennet ve cehennem gibi dini temlerin işlendiği farklı nazım şekilleri ile yazılmış dini manzumeler silsilesidir. Yazıldığı 15. yüzyıldan itibaren Türk kültüründe önemli bir yeri olan Muhammediyye, “... sade ve samimi ifadesi, akıcı üslûbu ve halk dilinden tabirleriyle asırlardan beri geniş halk kitleleri üzerinde etkili olmuştur. Medrese, tekke ve camiler yanında, köy odalarında da muhafaza edilmiş, okunup dinlenmiş, bu suretle yaygın din eğitiminin dayandığı en mühim eserlerden biri kabul edilmiştir (Uzun, 2005: 587). Ayrıca Muhammediye’lerin bestelenerek okunduğu ve okuyanlara ise “muhammediyehan” isminin verildiği kaynaklarda yer almaktadır. Bunlardan en meşhuru ise Halveti şeyhi Müstakim Efendidir (Uzun, 2005: 587).

Cönklerde Muhammediye başlığı altında pek çok manzume bulunmaktadır. Bunlar, Muhammediye’den alınmış muhtelif parçalardan müteşekkildir. İncelenen cönklerde Muhammediye’den 9 manzume bulunmaktadır. Bunlar cenneti kazanmanın yolu, kıyamet alametleri, na't, şefaath gibi konuları içermektedir.

*Hem Resûlullah buyurmuştur sarîh
 Kim anı İbni Ömer dedi sahîh (SYK7 v. 23^a)*

Münacat: Allah’a yalvarma ve yakarışı ele alan manzum ve mensur türlere denir. Hz. Peygamber için yazılanları da bulunmaktadır (Güzel, 2014: 331). Değerlendirilen cönklerde münacat türünde 15 şiir vardır.

*Ey Allah’ım sen var iken
 Ya ben kime yalvarayım
 Adın Gani Cebbâr iken
 Ya ben kime yalvarayım (SYK2 v. 11^a)*

Na't: Hz. Peygamber'in övüldüğü ve methedildiği manzum ve mensur eserlere denir. İncelenen cönklerde na't türünde 25 manzume vardır.

Ey şehinşâh-ı rüsûl kıl lütf-i ihsân-ı kerem
Hâk-i pâ-yı devletine gelmişem yüzler sürem
Yâ Resûlallah terahhüm eyle vechini görem
Ay cemâlin görmeden hüsnüne hayrân olduğum
Ermeden ıyd u visale aşka kurbân olduğum (İA4 v. 19^b)

Nasihât-name/Pend-name: Öğüt ve nasihat vermek amacıyla yazılan manzum ve mensur eserlere denir. Çalışmaya alınan yirmi cönkte nasihat-name/pend-name türünde 32 manzume bulunmaktadır.

Gûş eyle kelâmın nasîhat olsun
Bu ta'rîf dillerde hikâyet olsun
Zâra düşüp cân harâb olsun
Dost için kendini harâb eyleme (Gence) (MK5 v. 90^b)

Nefes: Alevi-Bektaşî öğretilerinin yer verildiği ve tasavvuftaki vahdet-i vücud konusunun işlendiği nazım türüdür. Ayin-i cem, ikrar ve kurban ayini gibi Alevi-Bektaşî törenlerinde saz eşliğinde kendine özgü bir beste ile okunan nefesin, kutsal bir ilhamla söylenildiğine inanıldığı için bu adı aldığı belirtilmiştir (Yardımcı, 2002: 447). İncelemeye esas alınan yirmi cönkte nefes türünde 72 manzume bulunmaktadır. Ayrıca, bu manzumelerin 39'u *Nefes-i Hüsnî* başlığı altında verilmiştir.

Şerî'atte bin bir gömlek dikerken
Tarîkat kurşağım çizili geldi
Marifetin duvarını örerken
İnci ile mercân dizili geldi (Hüsnî) (SYK6 v. 31^a)

Nutuk: Tasavvufî manada nutuk, “*Tarikata yeni girecek olan ‘muhiplere’ onun rehberi olan mürşitler tarafından tarikatın adap ve erkânını, derecelerini öğreterek irşat etmek maksadıyla söylenen manzum eserler ve bir eğitim sistemidir*” (Güzel, 2014: 476). İncelenen yirmi cönkte 29 tane nutuk özelliği gösteren şiir bulunmaktadır.

Sâlikin her işi erkânıdır
Çünbişi sohbet-i irfânıdır (Hüsnî) (KY1 v. 63^a)

Ramazan-name: “Kameri 9. ay olan ramazan ayı, edebi metinlere konu olmuş özel aylardandır. İslam kültüründe; oruç ve oruçla ilgili, iftar, sahur, teravih gibi uygulamalar; Kadir gecesi gibi kutsal bir gecenin bu ay içinde olması vb. farklı özellikler nedeniyle ramazan, şairlerin muhayyilelerini zorlamış ve bir edebi tür olarak ramazaniye veya ramazannameler oluşmuştur” (Akkuş, 2007: 212). İncelemeye alınan yirmi cönkte ramazan ayının gelişi, teravih namazının önemi ve ramazan ayının inananlar için bir fırsat olduğu konularının işlendiği 7 şiir bulunmaktadır.

Hezerân şükür minnet ol Hudâ'ya

Sıyam ayı görüp erdik safâya

Salâvat verelim rûh-ı pâk-i Mustafâ'ya

Desin mü'min olan Allahu Ekber (MK3 v. 88^a)

Saki-name: Arapça su dağıtan, içki sunan ve kadeh anlamına gelen saki (Akkuş, 2007: 217), divan şiirinde edebi bir türün oluşmasına kaynaklık etmiştir. Saki-namelerde içkiyi sunana yani sakiye seslenerek içki isteme vardır. Hem gerçek hem de mecazi manada yazılan saki-nameler bezm, cam, mey, saki, işret, meyhane, humar, pir, sarhoş ve şarap gibi kavramlar etrafında teşekkül eder. Değerlendirmeye alınan cönklerde de bu türden sayılabilecek 6 manzume vardır. Bunlar şarap, eğlence, sakiden içki isteme gibi konuları ele almaktadır.

Bâde-i câm safâlardır bizim eğlencemiz

Sâkî-yi enver-likâlardır bizim eğlencemiz

Mutrib-i nâzik edalardır bizim eğlencemiz

Dâimâ zevk ü safâlardır bizim eğlencemiz

Hem dahi ahde vefâlardır bizim eğlencemiz (Ârif) (KY1 v. 27^a)

Salat-name: Salat Arapça bir kelime olup namaz anlamına gelmektedir. Namaza hazırlık safhasından namazın tamamlanmasına kadar olan pratik ve uygulamalar, namazın şartları, farz ve nafile namazları, cemaatle namaz ve imamlık gibi konuları içine alan manzum mensur eserlerdir. Çalışmaya dâhil edilen cönklerde konuya uygun 9 manzume bulunmaktadır.

Cem'-i günahlarım yere dökülür

Sıdk ile bir abdest aldığım zamân

Sağ yanıma çifte melek dikilir

Sabâh namazını kıldığım zaman (Pir Sultan Abdal) (SYK6 v. 42^a)

Selis: Remel bahrinin “Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün” kalıbıyla; gazel, murabba, muhammes ve müseddes nazım şekilleri ile yazılan türün ismidir. Bu türün kendine mahsus ezgisi vardır. Saz şairlerinden ziyade kalem şuarası bu türü daha çok kullanmıştır (Onay, 1996a: 180). Değerlendirmeye alınan cönklerde biri divan, biri semai başlığı altında olmak üzere 26 selis türüne uygun manzume bulunmaktadır. Bunlarda nasihat, aşk, sevgi ve sevgiliye sitem söz konusudur.

Yine aldı gam u efkâr-ı dili dağ-ı benim

Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Ne revâ ne hâr ile etrafımı aldı serv-i semenim

Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin (Nûrî) (MK5 v. 78^b)

Semai: Âşıkların aşk, güzellik ve sevgi üzerine söylediği 8 heceli şiirlere verilen isimdir (Kaya, 2014a: 701). Halk şiirinin diğer ürünlerinde olduğu gibi semailer de kendilerine özgü bir eda ve makamla okunur. İncelenen yirmi cönte 36 semai türüne uygun manzume yer almaktadır. Bunlar da genelde semai veya şiirin ait olduğu kişinin adı altında verilmiştir. Başlıksız olanlar daha çoktur.

Bugün ben bir güzel gördüm

Keman kaşı hilal olmuş

Saçı sümbül yüzü ahmer

Yanağı arguvan olmuş (Gevherî) (MK1 v. 50^a)

Semai: Hezec bahrinin “Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün” kalıbıyla yazılan semai, hususi bir ezgiye sahiptir. Divan ve kalenderilerde olduğu gibi semailerde de gazel, murabba, muhammes ve müseddes nazım şekilleri kullanılmıştır. Konu bakımından herhangi bir sınırlama yoktur. İncelemeye esas alınan cönklerde 51 manzume mezkûr aruz kalıbı ile semai türünde yazılmıştır. Bu cönklerdeki diğer ürünlerde olduğu gibi semailer de başlıklandırılırken divan, koşma gibi isimler almıştır. Ayrıca divan ve kalenderi türü şiirlerden birkaçının da semai başlığı altında verildiği görülmüştür. Bu şiirlerin sayısı 8’dir. Diğerlerinde olduğu gibi burada da en iyi ihtimal ya cöngü tutanın yeterli bilgiye sahip olmadığı ya da mürettibin tür ve ezgiyi/makamı karıştırdığıdır.

Gönül hanendesi zülfün telinden bir mecâz geçti

Hüseyinî perdesinden eyledi taksîm hicâz geçti

Nevâdan dem tutup râst yollarından çok niyâz geçti
Ne benden hâhiş-i vuslat ne senden işve nâz geçti
Geçen gün fikr ederken hatırımdan gerçi az geçti
Dedim benden bulup bir gayrısın mehpâre vaz geçti (Gedâyî) (MK5 v. 36^b)

Şathiyê: A. Talat Onay şathiyeyi iki gruba ayırmıştır: Şathiyat ve şathiyat-ı sofıyane. Şathiyatın dudaklarda tebessüm bırakmak amacıyla söylenen manzumeler olduğunu, şathiyat-ı sofıyanenin ise meczup sözünün taklidi olan ve ilk başta mantıksız görünen fakat ayrıntılı ele alındığında derin manalar taşıyan eserler olduğunu ifade eder (Onay, 1996a: 366). Tasavvufî derin manalar barındıran şathiyeler, sonradan dini-tasavvufî kaygılardan uzaklaştığı için de bazı zümreler tarafından küfür sayılmıştır (Güzel, 2014: 490). Cönklerde bu türe örnek 3 manzume bulunmaktadır.

Ta ezelden sen benimle ahd u peymân eyledin
Gösterip hubb-ı cemâlin ya ne pinhân eyledin (Şeyh Cemâlî) (İA6 v. 20^b)

Şefaât-name: Şefaât-nameler, “Şefaât kelime manası itibariyle suçun bağışlanması için aracı değildir. İstilahî manada ise şefaât; Hz. Muhammed’in kıyamet gününde ümmetlerinin suçlarının bağışlanması ve onların cehennem azabından kurtulmaları, cennete girmeleri için Allah’tan niyazda-şefaatte bulunmasıdır (Güzel, 2014: 397). Dini-tasavvufî Türk edebiyatında başta Hz. Peygamber olmak üzere din ve tarikat büyüklerinden mahşer günü yardım istenmesini konu alan manzum ve mensur ürünlerdir. Çalışmaya dâhil edilen yirmi cönkte bu türde 20 manzume bulunmaktadır. Bunlardan en fazla olanı Hz. Peygamber’den istenilen şefaattir. Diğerlerinde ise Hz. Ali, Hacı Bektaş Veli, Şeyh Hüsametdin gibi din ve tarikat büyükleri için yazılmış manzumeler yer almaktadır.

Muhammed Mustafâ ismin
Mutahhar sureti resmin
Münevverdir kamu cismin
Şefaât yâ Muhammed kıl (SYK8 v. 19^b)

Şikâyet-name: Toplumsal olaylar, sosyal konular, devrin bozukluğu, dini hassasiyetler gibi durumların sitem ve şikâyet tarzında daha çok destan biçimiyle anlatılan manzum eserlerdir. Cönklerin çoğu birer derleme eserler olduğu için cönk mürettepleri de bu durumlara kayıtsız kalmamış ve şikâyet türündeki metinleri cönklerine

dâhil etmişlerdir. Özellikle incelenen cönklerden 19. yüzyıla ait olanlarda, Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına bağlı olarak meydana gelen aksaklıklar yerini almıştır. Aslında bu metinler sözlü tarih çalışmaları için de önemli birer vesikadır. İncelemeye esas alınan cönklerde 29 tane şikâyet-name türünde şiir vardır. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında mübaşirlerin yaptıklarının şikâyet-name tarzında anlatıldığı, devlet büyüklerinden yardım istenildiği ve yirmi bir dörtlükten oluşan destanın ilk hanesi şu şekildedir:

*Merhamet sahibi devletli vezîre
Arz-ı hal yazmışım şöyle bilesiz
İncil Tevrat Zebur Kur'an hakkıyçün
Okuyup dinleyip amel kılasız (MK5 v. 28^b)*

Tahassür-name: “Boşa geçen ömre veyahut dini-tasavvufi duygulardan habersiz, gafletle geçen zamana karşı üzüntü duyma ve bu duyuşu ifade eden manzum veya mensur eserlere tahassür-name adı verilmektedir” (Güzel, 2014: 527). Tahassür-namelerde üzüntü ön plandadır. İncelenen yirmi cönkte bu türe ait 6 manzume bulunmaktadır.

*Sabâh ettim şu âlemi dolandım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Ben kendi amelim ağlar gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu (Pir Sultan Abdal) (SYK6 v. 54^b)*

Tefe'ül-name: Manzum ve mensur örnekleri bulunan tefe'ül-nameler, halk arasında Kur'an falı ya da Danyal falı olarak bilinmekte ve bir durumun gelecekte ortaya çıkacak olaylar hakkında işaretler taşıdığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Sümbüllü, 2008: 386). İncelemeye esas alınan cönklerde *Tefe'ül-name*, *Tefe'ül*, *Tertib-i Fal-ı Kur'an-ı Mecid* gibi başlıklar altında 3 manzume yer almaktadır. Aşağıda mesnevi nazım şekliyle, huruf-ı elif, huruf-ı ba şeklinde alfabetik yazılmış tefe'ül-namenin ilk beyti yer almaktadır:

*Anın adıyla derdim ferd ü ahaddir
Kadîm ü Kadîr ü Hayy u Samettir (MK v. 42^b)*

Tembih-name: “Uyarma, uyandırma, bir işin yapılmasını, bırakılmasını veya o işten vazgeçilmesini tekrar tekrar hatırlatma demektir” (Güzel, 2014: 503). Belli bir

tarikât ya da zümreye ait olan cönklerde daha çok örneği bulunan tenbih-namenin değerlendirmeye alınan metinlerde sayısı 13'tür.

Avamın tanesin duyma

Gönülden içeri koyma

Yanılıp onlara uyma

Hatadır ha hatadır ha (İA6 v. 43^b)

Tevhit: Allah'ın varlığı ve birliğinin anlatıldığı manzum ve mensur ürünlerin genel adıdır. Eski eserlerde konuya tevhit ile başlamak bir gelenek halini almıştır. Değerlendirmeye alınan cönklerde tevhit türünde 6 manzume bulunmaktadır.

Taştı rahmet deryâsı

Gark oldu cümle asi

Dört kitabın ma'nâsı

Lâ ilâhe illallah (Yûnus) (İA4 v. 68^b)

Türkü: Halk şiirinin müşterek isim olan türkü, klasik edebiyattaki şarkının karşılığı olarak görülmektedir. Kaynaklarda türkü şu şekilde tanımlanmıştır: “*Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir*” (Yakıcı, 2013: 58).

Cönklerde türkü başlığı altında şekil ve türü farklı olan pek çok manzume bulunmaktadır. Bu başlıkları konu, ezgi, form ve şiirin yazarı şekillendirmektedir. Bundan dolayı da türkünün müzikal yapısı “Metinlerin Başlıklandırılması İle İlgili Terminolojik Problemler” başlığı altında ele alınacaktır.

İncelenen yirmi cönkte türkü kavramına uygun 77 manzume bulunmaktadır.

Elvedâ ey deli gönül elvedâ

Baş yastıkta ela gözler uykuda

Yârim gelsin görsün beni bu halde

Ben gidiyorum eller sana eş olsun

Gündüz hayalim gecem sana düş olsun (SYK2 v. 4^a)

Vahdet-name: Allah'ın varlığını ve birliğini konu edinen ve Allah'a ulaşma çabası güden dini-tasavvufi bir nazım türüdür. Türk edebiyatında ilahi, tevhit ve vahdet türleri arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Bundan dolayı da bu türdeki pek çok manzume ilahi başlığı altında işlenmiştir. Çalışmaya dâhil edilen cönklerde 15 adet vahdet-name örneği tespit edilmiştir.

Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dîr olmadan

Kenz açılmaz çün gönülde ta ki pür-nûr olmadan (Şemsî) (İA6 v. 49^b)

Vücut-name: “İnsanın yaratılışını anlatan ve buna bağlı olarak Allah'ın azameti, yüceliğini konu edinen manzum ve mensur esere verilen ad. Vücutnamelerde, insanın Levh-i Mahfuz'dan itibaren ana rahmine düşmesi, dünyaya gelişi, büyümesi, vefatı konularına yer verilir. Bu bakımdan yaşnameler, aynı zamanda vücutname olarak nitelendirilebilir” (Kaya, 2014a: 829). İncelenen yirmi cönkte 3 vücut-name konulu manzume yer almaktadır.

Öyle mahbûb şân-ı şâyân temâşâdır vücûd

Kendini seyr et mir'at-ı mücellâdır vücûd (Perverî) (MK5 v. 7^b)

Zülfikar-name: Hz Ali'nin kılıcı olan Zülfikar'ın övülmesini konu edinen ürünlere verilen isimdir. Zülfikar ile ilgili öne sürülen görüşe göre, Zülfikar'ın Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye Uhud savaşında hediye edilmiş ve bu esnada *Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr* (Ali'den başka yiğit, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur) diye gaipten ses duyulmuştur (Öz, 2013: 553). Zülfikar-nameleri içeren manzumelerin nakarat kısımlarını genelde *Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr* ifadesi oluşturmaktadır. Bu tür, genel manada Zülfikar'ı anlatsa da Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i de konu edinmiştir. Değerlendirmeye alınan cönklerde bu türde 12 manzume bulunmaktadır.

Başladım söze benâm-ı Hâlık-ı Perverdigâr

Cân kulağınla işit sana diyem bir yâdigâr

Ne felek hem çâr unsur vuhûş u tuyûr mûr mâr

Cân u dilden cümlemin virdi budur leyl ü nehâr

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr (Rûhî) (KY1 v. 79^b)

İncelenen yirmi cönkte yer alan türler aşağıdaki tabloda kullanım sıklığına bağlı olarak sayısı ile birlikte verilmiştir.

Tablo 2.6. İncelemeye esas alınan yirmi cönkte yer alan manzum metinlerdeki konu ve türlerin sayısı.

	Konu/Tür	Sayısı
1.	Ağıt	11
2.	Ali-name	31
3.	Atasözü	2
4.	Ayet-name	13
5.	Beddua/Kargış	6
6.	Belde-name/Biladiyye	4
7.	Bi-namaz-name	1
8.	Cuma-name	1
9.	Destûr	133
10.	Devriye	1
11.	Divani	41
12.	Düvaz/düvazdeh İmam	31
13.	Ehl-i Beyt	7
14.	Elif-name	2
15.	Gazavat-name	14
16.	Güzelleme	231
17.	Hamdiye	7
18.	Hiciv/Taşlama	6
19.	İbret-name	8
20.	İlahi	149
21.	İlmihal-name	1
22.	Kalenderi	30
23.	Kerbelâ/Maktel/Mersiye	10
24.	Koçaklama	6
25.	Lügaz	12

26.	Medet-name/İstimdat-name	30
27.	Methiye	34
28.	Mevlit	1
29.	Mihman-name	3
30.	Mirac-name/Miraciye	3
31.	Mualece-name	1
32.	Muamma	17
33.	Muhammediye	9
34.	Münacat	15
35.	Na't	25
36.	Nasihat-name/Pend-name	32
37.	Nefes	39
38.	Nutuk	29
39.	Ramazan-name	20
40.	Saki-name	6
41.	Salat-name	9
42.	Selis	26
43.	Semâî (Hece)	36
44.	Semâî (Aruz)	51
45.	Şathiye	3
46.	Şefaat-name	20
47.	Şikâyet-name	29
48.	Tahassür-name	6
49.	Tefe'ül-name	3
50.	Tembih-name	13
51.	Tevhit	6
52.	Türkü	77
53.	Vahdet-name	15
54.	Vücut-name	3
55.	Zülfikar-name	12
	Toplam	1319

2.1.5. Halk Hikâyelerinin Asıl Kahramanları Arasındaki Karşılıklı Söyleşmelerden Oluşan Manzum Metinler

Değerlendirilen cönklerde halk hikâyelerinin mensur, nazım-nesir ve sadece kahramanların karşılıklı söyleşmelerinin yer aldığı metinlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan *Kerem ile Aslı*, *Âşık Garib ile Şahsenem* ve *Elif ile Mahmud* başlıklı metinlerde, hikâyenin mensur kısımları olmayıp sadece kahramanların *aldı sazı/sözü*, *söyledi* ifadelerinin yer aldığı karşılıklı söyleşmeye yer verilmiştir. Örnek olması bakımından bu manzumelerden birer dördlük aşağıya alınmıştır:

Kerem ile Aslı

Aldı Kerem

*Çayır çimen mezarını бүрүмүш
Sam vurmuş yaprakları kurumuş
Yedi yıl ise şimdi çürümüş
Ahu gözlü ne dolanırsın mezarı*

Aldı kız

*Elimden aldıldım gül yüzlü yâri
Arttı yüreğimin gamı efkârı
Neyleyeyim sönmez aşkımın nârı
Yâr aşkına dolanırum mezarı (SYK3 v. 65^a)*

Âşık Garib ile Şahsenem

Âşık Garib

*Ben seni severdim cânım ezeli
Düştü aramıza hasret gazeli
Diyâr-ı gurbette senden güzeli
Bulamda eğlenem belki gelemem*

Şah Senem

*Vücudum şehrinde yanan nârımdır
Kıldığım rûz u şeb âh u zarımdır
Bilirim babamdan korkumuz vardır
Var sağ ol sevdiğim yine gelesin (İA4 v. 33^b)*

Elif ile Mahmud

Söyledi Mahmud

*Ah Elif'im gördüm ki yine ağlarsın
Alların atmışsın Elif'im karalar bağlarsın
Kurban olayım Elif'im beni de neylersin
Ahirete yolcuyum Elif'im gitsem olmaz mı*

Söyledi Elif

*Kaldır başın hey Arap yüzün göreyim
Ayağın tozuna hey Arap yüzüm süreyim
Ahirette dünyada hey Arap senin olayım
Koyver Mahmud'umu hey Arap korsun gitsin (SYK2 v. 30^a)*

2.2. MENSUR METİNLER

2.2.1. Anonim Halk Edebiyatına Ait Metinler

Cönklerde en az manzum metinler kadar mensur metinler de yer almaktadır. Bu mensur metinlerin büyük bir çoğunluğunu muhtelif halk hikâyeleri oluşturmaktadır. Müstakil halk hikâyesinden meydana gelen cönkler olduğu gibi birden fazla halk hikâyelerinin bir cönkte toplandığı da bilinmektedir. İncelemeye esas alınan yirmi cönkte anonim halk edebiyatı ürünlerinden 6 halk hikâyesi metni tespit edilebilmiştir. Bu hikâyeler şunlardır: *Hurşid ile Mahmihri*, *Arzu ile Kamber*, *Yusuf ile Züleyha*, *Kerem ile Aslı*, *Âşık Garip ile Şahsenem* ve *Elif ile Mahmut*. Hikâyelerden *Hurşid ile Mahmihri* ve *Arzu ile Kamber* manzum-mensur karışık, *Yusuf ile Züleyha* mensur metinlerden oluşmaktadır. *Kerem ile Aslı*, *Âşık Garip ile Şahsenem* ve *Elif ile Mahmut* ise *aldı sazi/sözü* ifadeleri ile karşılıklı konuşma şeklinde sadece manzumelerden meydana gelmektedir. Manzum metinler kısmında ifade edildiği gibi hikâyelerin sadece karşılıklı söyleşmelerden oluşan manzum metinlerinin yer aldığı bu hikâyelerin, mensur kısmına değinilmemiştir.

Adı geçen halk hikâyelerinin muhtevası kısaca şu şekildedir:

Hurşid ile Mahmihri: *Der Beyân-ı Hurşid Bey* başlığı ile verilen ve Hurşid'in doğumu ile başlayan metinde, Hurşid'e rüyasında kırklar tarafından Mahmihri'nin gösterilmesi, Hurşid'in Mahmihri'yi araması, bulması, ayrı düşmeleri, Mahmihri'nin

başkasıyla evlenmek üzere iken Hurşid'in gelip Mahmihrî'yi kaçırmaması ve iki aşığın kavuşması anlatılmıştır. Hikâyenin sonunda eserin 1247 yılında yazıldığı belirtilmiştir (MK1 v. 1^b-42^a).

Arzu ile Kamber: Metinde geçen mensur kısımların hepsi tek tek hikâye başlığı altında yer almaktadır. *Hikâye* başlığı altında Kamber'in Arzu'nun bileziklerini vermesiyle başlayan mensur metnin üstünde hikâyenin manzum kısmı bulunmaktadır. Kötü niyetli bir kadının Kamber'i Arzu'nun evinden uzaklaştırması ve Kamber'in başka diyara bir gitmesi, bey oğlu ile Arzu'nun evlendirilmesi ve Arzu'nun kaçması, Kamber ile Arzu'nun kavuşması, bezirgân başının iki aşığa tuzak kurması şeklinde gelişen olayların akabinde Kamber'in Arzu'dan ayrılışı ve ikisinin ölümü ile hikâye son bulmaktadır. (SYK8 v. 20^a-35^b)

Yusuf ile Züleyha: Hikâyenin ikinci sayfasında *Kıssa-i Züleyha ba Yusuf Aleyhisselam* başlığı bulunmaktadır. Baş tarafı eksik olan hikâye, Hz. Yusuf'un kuyudan çıkarılıp köle olarak satıldığı kısımdan başlamaktadır. Daha sonra hikâye Hz. Yusuf'un Mısır azizine köle olarak satılması, Züleyha'nın iftira atması ve Hz. Yusuf'un zindana düşmesi, zindanda rüya yorumlaması, zindandan kurtulması ve Mısır maliye bakanı olması, Züleyha'nın gözlerinin kör olması ve sonra açılması ile gelişmektedir. Hz. Yusuf'un kardeşlerinin Mısır'a gelmesi ve Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'a kavuşması ile de hikâye son bulmaktadır. Metnin hemen altında hikâyenin 29 Şaban 1274 tarihinde yazıldığı belirtilmiştir (MK3 v. 1^a-19^a).

2.2.2. Dini-Tasavvufi Metinler

2.2.2.1. Dini Metinler

Hutbeler

İncelemeye esas alına cönklerde yer alan hutbe metinleri *hutbe*, *hutbe-i mutlak*, *hutbe-i Recep*, *hutbe-i Şaban*, *hutbe-i Ramazân*, *hutbe-i berat*, *hutbe-i ıyd-ı fîtr*, *hutbe-i kurban*, *hutbe-i bayram* ve *hutbe-i ulemâu'l-a'zam* başlıkları altında yazılmıştır. Hutbe-i mutlak başlığı altında verilen hutbeler Allah'ın varlığı ve birliği, Hz. Peygamber, Allah'ı zikretmenin önemi, tövbe-istiğfar, ilmi ile amel eden âlim, cennet ehli ve zalimin Allah karşısındaki durumu gibi konuları ihtiva etmektedir. *Hutbe-i mutlak*ın cönklerdeki sayısı 19'dur. Cönklerde bir örneği bulunan ve *hutbe-i berat* başlığıyla verilen hutbede ise berat gecesinin faydaları anlatılmaktadır. İslam inancında önemli bir yere sahip olan recep,

Şaban ve Ramazan ayları ile ilgili hutbelerde ise bu ayların faziletleri, Kur'an-ı Kerim'in indirilişi, oruç, iftar ve sahurun önemi vurgulanmaktadır. Üçü Recep, ikisi Şaban ve yedisi Ramazan olmak üzere üç aylarla ilgili 12 hutbe bulunmaktadır. Ayrıca konusu ramazan ayının evveli, ortası ve ahiri olanlar da vardır. Kurban ve Fıtır (Ramazan) bayramları hakkında yazılan 3 hutbede ise oruç, oruçlunun cennetteki durumu, Arafat vakfesi, Hz. İbrahim'in Hz. İsmail'i kurban etmek istemesi ve Cebrail'in koç getirmesi gibi konular yer almaktadır. Genel olarak hutbelerde konularına uygun ayet ve hadisler bulunmaktadır. Cönklerde yer alan hutbe metinlerinin birinci, ikinci ve nasihat kısımları Arapça'dır. Özellikle nasihat kısımlarının Türkçe olmayıp Arapça olması dikkat çekicidir. Bazı cönklerde hutbe iradının usulü ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Özellikle hangi duanın minberin hangi basamağında okunacağına dair yöntemler verilmektedir. (SYK3 44^b, 56^a). Ayrıca hutbe bittikten sonra hatibin minberden bir basamak aşağı indiğinde okuduğu duada II. Abdülhamit'in sultan ve halifeliğinin belirtildiği bir hutbe metni de vardır SYK3 v.46^b).

Hutbelerde kullanılan kalıp söz ve cümleler cönklerdeki metinlerde kısa olarak verilmiştir. Söz gelimi “ela inne ahsen-el kalam” cümlesi “ela inne...” diye kısaltılmıştır. Bunlar, cönklerdeki diğer metinlere nazaran daha düzgün ve okunaklıdır. Bu metinlerin kusursuz oluşu bunların yazılı metinden istinsah edildiği izlenimi vermektedir. Özellikle ayet ve hadislerin yazımına dikkat edilmiş ve okuyanın dikkatlice okuması için de harekelenmiştir. Ayrıca ravi-rivayet esasına dayalı anlatım özelliği görmediğimiz hutbeler, daha çok yazılı metinden kopya suretiyle intikali esas almaktadır. Bu metinleri yazan kişiler ilmi bakımdan biraz daha üst seviyede olanlardır. Bunların daha çok medrese hocası ya da talebesi olduğu, metinlerde yer alan *molla*, *hâce*, *telamiz* gibi ismin önüne gelen elkabdan anlaşılmaktadır.

Fetva

İncelenen cönklerde bir fetva metnine rastlanmıştır. Bu metinde IV. Murad'ın tütün hakkında sorduğu soruya Şeyhülislam Yahya Efendi'nin verdiği fetva bulunmaktadır (İA1 v. 25^a).

Nikâh

Halk kültüründe geçiş dönemlerinden biri olan evlilik, cönklerde nikâh, mihr ve izinname gibi konular aracılığıyla yansımıştır. Nikâh ile ilgili metinler *nikâh*, *dua-yı*

nikâh, tecdid-i nikâh ve nikâh tazelemek için gibi başlıklar altında yer almaktadır. Genel olarak bu metinler nikâhla ilgili ayet ve hadisler, nikâh duası ve nikâhın nasıl kıyılacağına dair bilgiler içermektedir. Ayrıca mezheplere göre de nikâh duası bulunmaktadır. Konu ile ilgili Caferi mezhebine göre nikâh duasının yer aldığı bir metin vardır (SYK6 v. 67^a). Nikâh bedeli olan mihrin metinlerde yer alması evlilik müessesesinin toplumdaki yeri ve önemini ortaya koymaktadır. İncelenen cönklerde günümüzden iki asır önce Ahmet kızı Huriye ile Mustafa oğlu Yusuf arasında gerçekleşmiş bir nikâh akdinde, mihrin 3000 akçe olduğu belirtilmiştir (SYK7 v. 16^a). Yine aynı cöngün 67^a yaprağında da mehr-i muaccel 40, mehr-i baki 62,5 kuruş olarak verilmiştir. Evliliğin bir diğer vesikası olan izin-name suretleri de cönklerde yer almaktadır. Bu konu ile alakalı bir izinname nüshası, incelenen cönklerde tespit edilmiştir: *İstebrak? mahallesi sakinelerinden Ömer kızı Fatma ile Hüseyin oğlu Salih'in nikâh akitlerinden mütevellit ilmühaber*in hükumete verildiği yazılıdır (SYK3 v. 30^a). Öte yandan evli kişilerin nikâhlarını tazelemek için de tecdid-i nikâh başlığı altında nikâh duaları bulunmaktadır.

Cenaze

İncelenen yirmi cönkte, cenazenin yıkanması ve defni ile ilgili yapılan uygulama ve işlemler ayrıntılarıyla ele alınarak şu başlıklar altında verilmiştir: *Dua-yı meyyit, telkin-i meyyit, tarîk-i telkin, iskat, hazâ beyanı devr-i meyyit, cenaze duası, cenaze namazının mufassalan talimatı, hazâ meyyit yumağı budur, cenaze namazının tekbirleri*. Telkin başlığı altında verilen açıklamalar ise genel olarak cenazenin defnedildikten sonra kabrin başında imamın ölen kişinin sorgu-sualine yardımcı olmak için okuyacağı duaları ihtiva etmektedir. *Dua-yı meyyit* ile ölen kişi için küçük-büyük, kadın-erkek olmasına bağlı olarak yapılacak dualar bulunmaktadır. *Hazâ meyyit yumağı budur* başlığı ile cenazenin yıkanma, kefenlenme ve defin uygulamaları anlatılmaktadır. Ayrıca *iskat* ve *devr-i meyyit* konularında ise iskatin hangi usullere göre nasıl yapılacağı bildirilmektedir. Bu metinlerden iki tanesinde vefat eden Muhammet oğlu Ali ve Hasan oğlu Halil'nin iskاتları, Hatice kızı Meryem'in ise telkininin açık bir şekilde verilmesi toplumda inanın devam ettiğini göstermektedir.

Namaz

Namaz, duaları ve çeşitleri ile cönklerde yer almaktadır. Bunlar, *beş vakit namaz, sabah namazı, bayram namazı, tespih namazı, aşure namazı, teravih namazı, cenaze*

namazı, vakit namazında okunan ezan, ezan duası, namaza niyet, imamın niyeti, namaz duası gibi başlıklardan oluşmaktadır. Tüm bu başlıklar genel olarak ele alındığı zaman, imamlık yapacak kişinin niyeti nasıl etmesi gerektiği, beş vakit namazın kılınışı, namazların kabul olması için muhtelif dualar; tespih, istihare, aşure, teravih, bayram ve cenaze namazlarının uygulamasına ilişkin bilgiler, namazın çağrısı olan ezanın metni, ezandan sonra okunacak dua ve salavat, namazla ilgili ayet ve hadisler gibi konuları ihtiva ettiği görülmüştür.

Muhtelif Dualar

Cönklerde hemen her konuda yazılmış dua örnekleri bulmak mümkündür. Eldeki metinlere bakıldığı zaman duaların farklı niyet ve amaçlar taşıdığı görülmektedir. Hayatın dini yönünü ön plana çıkaran *imanı tazelemek, tövbe ve istiğfar, kurban, ziyaret, on iki imamın şefaati, ahitname, şahmeran, elif esması, ism-i azam, peygamberlerin duaları, yemek, sakala izin verme, hatim ve vakıf duası, abdest, şirke düşmemek için, rızık için, vesveseden kurtulmak, zıfaf, zemzem, şefaati için, iftar, kadir gecesini, yeni ay görüldüğü zaman, camiye girerken ve çıkarken okunan duaların yanı sıra çeşitli hastalık ve maddi beklentilerden kaynaklı nazar, yağmur, sütü olmayan kadın için, burun kanamasının kesilmesi, baş, göz, kulak ve diş ağrısı, öksürük, sancı, sıtma, kuduz, boğaz ağrısı, hafıza zayıflığı, aklını kaybedenler, çocuk olması, sara hastalığı, ineğin sütünü almak ve kaymağın kalın olması, at sancısı ve at semirtmek* konularında da dualar bulunmaktadır. Ayrıca bu dua metinleri yer yer ayet ve hadislerle de desteklenmiştir.

Yukarıda verilen konuların dışında cönklerde müstakil olarak yer alan dini muhtevalı mensur metinler de şöyledir:

Otuz Beş Farz: Besmele ile başlayan metinde, mükellef olan kulların bilmesi gereken otuz beş farz ve şariat hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca beş vakit namazı hangi peygamberlerin ilk kıldığı; dört büyük meleğin isimleri; peygamberlere verilen suhuf ve kitaplar ve bunları hangi meleğin getirdiği; Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberler yer almaktadır. (MK3 v. 49^{a-b})

Der beyân-ı “halki'l-cin ve's-şeyâtin”: Vehb bin Münebbih'ten cinlerin varlığıyla ilgili bir hadis rivayet edilmiştir. Metinde cinler ve şeytanların soyları bildirilmektedir. Bu varlıkların nerelerde yaşadıkları, yer ve göğün konuşmaları, cin taifesinin yeryüzünde

yaşamaları, Hz. Âdem'in yaratılması ve kıyametin ne zaman kopacağı ile ilgili bilgiler verilmiştir. (MK3 v. 59^b-60^b)

Dünyanın yaratılışı, ilk insan ve peygamberler hakkında: Besmele ile başlayan metinde dünyanın ilk hali, ilk insan, peygamberler ve peygamberler arasındaki zaman, Hz. Âdem ile Hz. Muhammed'in arasında kaç yıl olduğu ve dünya kurulduğundan bu zamana kadar geçen süre anlatılmıştır. (MK3 v. 60^b-61^b)

Hazâ Salât u Selam: Hz. Peygamber'in övgüsünün yapıldığı ve Cuma günü sala verilirken okunan Arapça salât u selâm duası yazılmıştır. (MK3 v. 87^b)

Hız. İsa: Seyyit isimli biri tarafından yazılan ve Allahu Teâla ile Hz. İsa arasında geçen konuşmanın yanı sıra Hz. İsa'nın dilinden beş nasihatın yer aldığı metin vardır. Mürettip yazının sonunda bunu Diyarbakır şehrine hediye ettiğini söylemiştir. (KY1 v. 20^{a-b})

2.2.2.2. Tasavvufi Metinler

Düvazdeh İmam Hacet-i Tûsi: Hz. Ali'den başlayarak on iki imamın anlatıldığı Arapça methiye ve şefaât-name türünde mensur bir eserdir. (İA3 v. 12^a-15^b)

Hikâye: Bu başlık altında İbrahim Ethem'den vaaz ve nasihat isteyen bir gruba İbrahim Ethem'in nasihati yer almaktadır. (İA1 v. 67^b)

Kızılelma: Kısa bir hikâye şeklinde *Hazâ Kızılelma'yı Beyan Eder* başlığı ile yazılan metinde Kızılelma, efsanevi bir mekân olarak tasvir edilir. Kızılelma'nın din ve vatan uğruna şehit olanların yurdu olduğu, şehitlerin Cuma ve Pazartesi geceleri yerlerinden kalkarak Allah Allah nidaları ile gülbang-ı Muhammedi'yi çektikleri yazılmıştır (İA1 v. 43^b-44^b).

Tasavvuf: Molla Veli tarafından yazılan ve baş tarafı eksik olan metinde, tasavvufa yeni adım atmış kişi/kişilerin tarikat, marifet ve hakikat makamlarında uyması gereken kurallar verilmiştir. Ayrıca kurallar konu ile ilgili çeşitli ayet ve hadislerle de desteklenmiştir. (İA3 v. 37^b-38^b)

2.2.3. Fal, Büyü ve Tılsım İle İlgili Metinler

2.2.3.1. Fal Metinleri

Tefe'ül-name/Kur'an Falı

Eski dönemlerden beri çeşitli kültür ve inançlar etrafında teşekkül eden ve insanların gelecekte haber alma merakını giderme yollarından biri olan falı İslamiyet yasaklamıştır. Fakat İslamiyet falı yasaklamasına rağmen insanlar geleceği bilme sevdasından vazgeçememiş; el, yüz, kitap, su, çay, kum vb. fal çeşitleri kullanılmıştır. Bunlardan biri de Kur'an-ı Kerim ile yapılan ve *tefe'ülname*, *Kur'an falı*, *tertib-i fal-ı Kur'an-ı mecid* gibi adlandırmalar alan Kur'an falıdır. Diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de aynı başlıklara sahiptir. Bu konuda Şeyhü'l-Ekber olarak anılan Muhyiddin-i Arabi'nin kaleme aldığı söylenen Kur'an falı pek çok cönkte yer almaktadır. İncelemeye esas alınan cönklerde de iki yerde karşımıza çıkan bu Kur'an falında, fala bakmak için ön hazırlık, yöntem ve metod şu şekildedir: İlk önce abdest alıp, kıbleye dönülerek ve gözler kapalı olarak Kur'an-ı Kerim'den herhangi bir sayfayı açıp bakmadan sağ elinin salavat parmağı sayfaya koyulacak ve parmağın altındaki harfe göre fala bakılacaktır. Hangi amaç ve niyetle Kur'an falına bakılacağı şu bakışlar altında verilmiştir: *İşlenen iş hayırlı mı hayırsız mı, gelen haber gerçek midir yalan mıdır, emanet hıfz olur mu olmaz mı, alış-veriş hayırlı mı değil mi, tutuklu biri hapisten kurtulur mu kurtulamaz mı, cenk sulh olur mu olmaz mı, kadı huzurunda şahitlik dinlenilir mi dinlenilmez mi, kara seferine gitmek hayırlı mı değil mi, köle alıp satmakta hayır var mı yok mu, nikâh hayırlı mı değil mi, hacca gitmek hayırlı mı değil mi, hatunun karnındaki çocuk erkek mi dişi mi, hatun hamile mi değil mi, sefere gitmek hayırlı mı değil mi, bostan ekmek hayırlı mı değil mi, şol niyette olan galip mi mağlup mu, rüyanın tabiri hayır mı değil mi, hayvanları satın almak hayırlı mı değil mi ve kadının kocaya varması hayırlı mı hayırsız mı...* Ayrıca bu başlıklar altında harfler tablosu verilmiştir. Her tablonun yanında konuyla ilgili birkaç ayet bulunmaktadır. Harflerin işaret ettiği ayetten yola çıkılarak insanın niyetine göre olumlu ya da olumsuz olduğu, ayetin altında yazılmıştır (MK3 v. 71^b-82^b). Yine harflerden yola çıkarak hangi harfin sembol açısından neye tekabül ettiği belirtilmiştir. (MK3 v. 83^{a-b}).

Remil

Sözlükte kelime anlamı “*bir takım nokta ve çizgilerle kayıptan haber verme*” (Devellioğlu, 1995: 885) olan remil, kum falı olarak da bilinmektedir. Cönklerde yer alan mensur metinler arasında iki şekline tesadüf edilen remil falının uygulanışı ve yöntemi şu şekildedir: İlkinde reml-i muhtasar olarak tanımlanan falda dört satır nokta döküp birbirinden farklı olanları ikişer çıkarıp suret ne gelirse amel edilmesi veya Hz. Ali'nin ruhuna üç İhlas, bir Fatiha okuyup “ya keramet Ali” deyip dört Ali yazılması ve etrafına

nokta dökülmesi gerektiği belirtilmiştir. (İA2 v. 18^a-19^a) Diğerinde ise *Bab-ı Reml* başlığı ile verilen metinde sayısına göre noktaların ne ifade ettiği hakkında Hz. Ali'ye dayandırılan bilgiler bulunmaktadır. (İA3 v. 77^b)

Seğir-name

İnsanoğlunun gelecek hakkında bilgi sahibi olma merakını gidermek için, çeşitli canlı cansız varlıkların birer araç olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bunlardan biri de istem dışı insan vücudunda herhangi bir uzvun titremesinden (Sümbüllü ve Gözitok, 2014: 111) doğan ve bir fal türü olan seğir-namelerdir. Değerlendirmeye alınan cönklerde diğer fal türlerinden olduğu gibi seğir-name örnekleri de bulunmaktadır. İncelenen yirmi cönkte seğir-name türüne uygun bir konu vardır. *Seğir-name Beyân Olunur* başlığı ile verilen metnin başında, İskender-i Zülkarneyn'in akıllı ve âlim olanları ile Hind'in ilim adamları tarafından tertip ve tasnif edildiği ve Harun Reşid'in de bununla amel ettiği yazılıdır. Daha sonra insan vücudundaki azaların seğirmesinin ne anlama geldiği belirtilmektedir (MK3 v. 40^b-42^b).

Çın-name

Kulak Çınlaması Beyân başlığı altında verilen ve çın-name türüne uygun olan bu metinde, haftanın yedi gününe bağlı olarak kulak, hangi gün çınlarsa meydana gelecek olan şeyler ifade edilmiştir (MK3 v. 62^b).

Tabir-name

Rüyada görülen şeylerin ne anlama geldiğini açıklama ya da yorumlama işine tabir denir. Müstakil bir eser olarak tabir-nameler bulunmasının yanında mecmua ve cönklerde parçalar halinde özet diyebileceğimiz tabirnameler de vardır. Cönklerde Muhyiddin İbni Arabi ve İbn-i Sîrîn'in tabirnamelerinin tercümesi sayıca fazladır. Değerlendirmeye alınan yirmi cönkte İbn-i Sîrîn'e ait bir tabirname yer almaktadır. Bu eser İbn-i Sîrîn'in tercümesi ile diğer tabirnamelerden meydana gelmiş ve elli üç bab halinde tertip edilmiştir. Muhtevasında, avam ve havasın gördüğü rüyaların neye tekabül ettiğini ve rüyada görülen canlı cansız varlıkların gerçekte ne anlama geldiğini ifade eden bilgiler bulunmaktadır. Tabirnamede ele alınan konulara uygun olarak muhtelif ayetler kullanılmıştır. (MK3 v. 20^a-23^a, 25^b-39^a)

2.2.3.2. Günlerin Uğurlu ve Uğursuzluğu Hakkındaki Metinler ile Büyü ve Tılsım Metinleri

Eşref Saatler

Gecelerin Eşref Saatleri, Günlerin Suûdat ve Nuhûsat Saatlerin Beyan Eder başlıklı metinlerde haftanın yedi gününün gecelerinin saat, kevkeb ve işaret olarak üçe ayrıldığı metinde hangi saate hangi yıldızın tekabül ettiği, o yıldızın da hangi işarete denk geldiği belirtilmiştir (MK3 v. 57^a). *Eşrefü Evkati Fi'n-nehar* başlığı altında ise gündüzün hangi saatlerinin eşref saat olduğu yazılmıştır (İA6 v. 58^a). Ayrıca Abdulgani b. Abdulcelil b. Abdulaziz b. Abdussamet b. Ali b. Mikail Muhammed Şah b. Abbas tarafından yazılan *Eyyâm-ı Nuhûsat* başlığı altında günler ve günlerin uğurlu-uğursuzluk durumları ile beraber hangi günde ne yapılması gerektiği hakkında bilgiler vardır (MK3 v. 69^a-71^a). Bir başka cönkte ise aynı başlıkta Arabi ayların kaçınıcı günlerinin uğursuz olduğu ifade edilmiştir (MK4 v. 28^b).

Gurre-name

Arabi ayların ilk günü olarak bilinen gurre, bu ayların ilk gününün haftanın hangi günü olacağını bulmak için matematiksel işlem yardımıyla yapılan bir tür takvim hesaplamasıdır. Bu konuda Birgivi Mehmet Efendi'nin gurrenamesi meşhurdur. Cönklerde yer alan gurrenamelerin çoğu da Birgivi'ye aittir. Değerlendirmeye alınan cönklerde bu metinler bazen *Gurrename, Hazâ Gurrename Budur* gibi başlıklar altında yer alırken bazen de başlıksız olarak yer aldığı görülmüştür. Bu metinlerde genel olarak gurrenamenin Birgivi ya da Hz. Ali'den alındığı zikredilmiş ve Arabi ayların ilk gününün nasıl hesaplanacağı uygulamalı olarak anlatılmıştır (MK3 v. 87^a; SYK1 v. 41^a-42^a; SYK4 v. 28^a; İA1 v. 74^b; İA6 v. 59^b).

Tılsım/Vefk

İnsanoğlunun farklı sebep ve amaçlar için başvurduğu birtakım inanış ve uygulamalar vardır. Bunlardan birisi de tılsımdır. Yazma eserlerde en çok işlenen konuların içinde *havas, ilm-i nücum, yıldızname, muhabbetname* gibi tılsım ve büyü ile ilgili metinlerin olması halkın bunlara ne kadar rağbet ettiğini göstermektedir. Diğer yazma eserlerde olduğu gibi cönklerde de çok fazla yer tutmaktadır. İncelenen cönklerde yer alan tılsım, vefk ve büyü ile ilgili metinlerin yazıldıkları konular şunlardan oluşmaktadır:

- a. Korunma amaçlı olanlar: Büyünün bozulması, sara hastalığından kurtulmak, cin tutması, Esmâ-i Hüsnâ.
- b. Kaybolan veya çalınan şeyin bulunmasına yönelik olanlar: Eşyanın kaybolması, hırsızın bulunması.
- c. Hastalıkla ilgili olanlar: İnsan ya da hayvanın çarpılması, çocukların uyumaması, felç hastalığı, ağız ve gözün eğilmesi, al basması, sütü olmayan kadın.
- d. Sevgi için olanlar: Bir kimsenin sevdiği bir kişiyi vermedikleri takdirde mahbubun gücü ile sevdiğini getirmesi, insanı geri döndürmek için, kaçan birini getirmek, insanlara şirin görünmek için.
- e. Geleceği öğrenmek: İstenilen şeyi rüyada görmek, çocuk olması, doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme.
- f. Hayvanlar için: Kurt ağzı bağlama, ineğin sütünü sağdırmaması, yılan-akrep sokması.

2.2.4. Münşeât

İncelenen yirmi cönkte bulunan mektuplar, gönderen ile gönderilen kişinin kültürel ve ekonomik düzeylerini, akrabalık ya da komşuluk veya amir-memur ilişkilerini gözler önüne sermektedir. Bu mektuplarda dikkat çeken husus gönderici ve alıcı arasındaki mevki ve düzeye göre mektubun belli bir düzen içinde yazılmasıdır. Bunlarda giriş bölümü diye nitelendirilen mektubun başlangıcında yazılan kişinin bulunduğu makam ve mevkiye göre “*devletlü atufetlü meveddetlü inayetlü sultanım efendim*” gibi bir takım vasıf ve sıfatlar yer alır. Elkab diye adlandırılan bu giriş bölümü mektup yazımında gelenekleşmiştir. Bu bölüm mektup yazılan kişinin konum ve vasfına bağlı olarak değişmektedir. Elkabdan sonra dibace bölümü vardır. Gönderici burada alıcıya dua eder ve hatırını sorar (Gökyay, 1974: 20-21). Burada da yine kalıplaşmış ifade biçimleri bulunmaktadır. Dibaceden sonra asıl konuya girilir. Burada niyet, istek ve talepler açıkça belirtilir. Daha sonra dua, tazim ve iyi niyet temennileri ile mektup son bulur. Mektubun altında çoğu zaman imza yer almaktadır. Ayrıca mektupların sonunda *beduh* ifadesi bulunmaktadır. *Beduhun* bir tılsım olduğu ve kitaplara -zarar gelmemesi için- konulduğu bilinmektedir. Fakat mektuplarda *beduhun* mektubun yerine ulaşmasını sağlamak için yazıldığı da belirtilmektedir (Gökyay, 1974: 20).

İncelenen yirmi cönkten SYK8 numaralı olanının 1^b- 2^a varağında sevgiliye yazılmış bir mektup parçası vardır. Bu mektubun başlığına *name* yazılmıştır. Yazan ve yazılanın kişinin belirtilmediği mektup şöyledir: *A benim nâzenîn efendim sultânım hayli zamandır aşkınızla ateşe yanmaktayım. Bir çâresi olub efendime kavuşmak kabil olamadı. Kuzum şimden sonra ölmek var dönmek yok. Zülfünüze zencir olub bağlandım. Halas olamam bunun çaresine bakarsız ve bundan gocunmayasız. Ben sizin kadrinizi bilirim ve bu sırrı bir ferde ifşâ etmem ve bundan sonra sizden gayriye gönül vermem elbette işin bir çâresini bulasınız cevap isterim kuzum.*

Bundan başka müstakil bir münşeat sayılabilecek İA1 numaralı cönkte, elkap örnekleri, şukkalar, doğal afetlerden kaynaklanan zararların karşılanmasında yapılan harcamalar, bir yapının alış fiyatı, borç senetleri, gümrüklerin masrafları ve getirisi, kervan için kervancı başına ödenen miktar ya da kervan masrafları, köle ve cariye azadına dair azadname, herhangi bir rütbe ve terfi için yazılan kaimeler, düğün tebrikleri, muhabbet ve bağlılığı gösteren hulusnameler, gaza tebrikleri, hasbihal, tayin, Belgrat limanı ve Bosna eyaleti, devlet işleri ile ilgili konuları ihtiva eden 102 mektup sureti bulunmaktadır. Yer yer yazıldığı tarihleri ve yazarlarını da içinde barındırmaktadır. Bunlar yazıldıkları dönemin ekonomik, kültür ve sosyal hayatını yansıtmaları bakımından tarihi vesikalardır. Bu vesikalara çeşitli meslek dallarında ustalığa terfi edenler için hazırlanan bir icazetname de örnek olarak gösterilebilir (SYK2 v. 30^b).

Cönklerde yer alan mektup suretleri *arzıhal*, *şukka*, *arîza*, *mektup*, *sûret-i mektup*, *hulusname*, *azadname*, *kaime*, *tezkere*, *cevapname*, *tebrikname*, *tahrir-i huruf* gibi farklı adlar altında yer almaktadır. Bunlardan köle azat edildiğini belirten azadnameler ve borçların kaydedilmesini gösteren yazılar gönderici ile alıcı arasındaki bir iletişim aracı olarak değil de şahıslar arasında kanuni birer belge niteliğindedir.

2.3. ASIL METİNLERİN DIŞINDAKİ KAYITLAR

Cönkleri yazan kişiler edebi zevk ve beğenilerinin dışında hayatın bir parçası olan doğum, düğün, borç ve ölüm gibi kendilerine ya da çevresindekilere ait olan olayların tarihlerini de kayıt altına almışlardır. Bunlar bazen edebi bir eser hüviyetinde olabilirken bazen de cöngün herhangi bir yaprağına iliştilmiş birer küçük nottan ibarettir. İşte sayfaların kenarlarında bulunan bu notlar, asıl metnin dışında kültür ve edebiyat tarihi açısından ipucu barındıran birer kaynak niteliğindeki kayıtlardır. Yani buralarda tesadüf

edilen tarih, bilgi, açıklama türünden metinlere başka yerlerde rastlanması mümkün olmayabilir (Ece, 2015: 323).

2.3.1. Doğum Kayıtları

Cönklerde yer alan doğum kayıtları düzenleniş bakımından farklılıklar arz etmektedir. Genel olarak cöngü yazan kişinin ya kendi çocuğunun ya da yakın çevresindeki kişilerin çocuklarının dünyaya gelmesi vesilesi ile tuttuğu bu kayıtların bazılarında sadece yıl belirtilmiş, bazılarında ise gün, ay, yıl ve saat dahi ifade edilmiştir. Hacim bakımından pek yer tutmayan fakat kültür ve geleneğin bir parçası olan doğum kayıtları, incelenen yirmi cönkte şu şekildedir:

Bin iki yüz kırk bir senesi mah-ı Şa'banu'l-muazzamanın on sekizinci Pazar gecesi akşamın saat bir esnasında oğlum İbrahim dünyaya geldi. Hak Teâla Hazretleri tul-i ömr ile muammer eyleyip sâlihinden ve kâmilinden ve fâzılından eyleye. Amin bi hurmeti habib-i Rabbi'l-alemin aleyhi's-selatü vesselam (İA1 v. 22^b).

Sene bin iki yüz kırk yedide oğlum Mustafa dünyaya gelmiştir (SYK1 v. 2^a).

Sene bin iki yüz kırk sekizde Ayşe'm dünyaya gelmiştir (SYK1 v. 2^a).

Sene bin iki yüz elli birde oğlum Osman dünyaya gelmiştir (SYK1 v. 2^a).

Sene bin iki yüz elli beşte Rabiye'm dünyaya gelmiştir (SYK1 v. 2^a).

Sene bin iki yüz elli dokuzda Saddam dünyaya gelmiştir (SYK1 v. 3^a).

Hasan'ın mahdumu Hasan'ın dünyaya tevellüdü Rumi 2 Mart [1]228 (SYK6 v. 72^b).

Ali'nin mahdumu Mustafa'nın tevellüdü Rumi 13 Kânun-i Evvel [1]229 (SYK6 v. 72^b).

Hasan'ın mahdumu Muhammed Sadık'ın tarih-i tevelledü Rumi 23 Şubat yevm-i Pencşenbe [1]229 (SYK6 v. 72^b).

Haydar'ın mahdumu Süleyman'ın tarih-i tevelledü Rumi 27 Şubat yevm-i Pazar [1]229 (SYK6 v. 72^b).

Ayşe ana hafidi Süleyman'ın mahdumu Abu Seyf'in tarih-i tevellüdü 20 Nisan [1]929 (SYK6 v. 72^b).

Ayrıca doğum ifadesi bulunmayan fakat ismin yanında tarih bulunan doğum ya da vefat kaydı olabileceği düşünülen kayıtlar da şunlardır:

1247 mahtum Süleyman Ramazân-ı şerifin yirmi birinci günü tarih (MK3 v. 24^b)

1254 Zilkadenin on birinci günü Halil İbrahim tarih (MK3 v. 24^b)

1257 Recebi şerifin yirmi dokuzuncu günü İsmail Hakkı tarih (MK3 v. 24^b)

Yukarıdaki kayıtların dışında, sonradan farklı müdahalelerle okunamayacak durumda olan doğum kayıtları da vardır. Ayrıca bu metinlerde kız çocukları için *Ayşe'm*, *Rabiye'm* gibi ifadelerin kullanılması erkek çocukları için ise *oğlum*, *mahdumum* kelimelerine yer verilmesi oldukça dikkat çekmektedir.

2.3.2. Vefat Kayıtları

İncelenen cönklerde sadece bir vefat kaydı tespit edilmiştir. O da Ahmet Talip İrşadi Dede isminde bir kişiye aittir. Yapılan araştırmalarda bu ismin, Uşşaki tarikatının İrşadiyye kolunun kurucusu olan Ahmet Talip İrşadi Dede (Alpdoğan, 2000: 9) olduğu görülmüştür. Fakat Ahmet Talip İrşadi Dede'nin vefat tarihi hakkında muhtelif görüşlerin bulunduğu ve bunların arasında da bir tutarsızlığın olduğu belirlenmiştir. Elimizde vefat tarihinin yazıldığı cönkte yer alan manzumelerin de Uşşaki-İrşadi meşrep olması, vefatın ay, gece ve saat olarak ayrıntılı verilmesi, İrşadi Dede'nin vefatına dair bilginin güvenilirliğini artırmaktadır. Bundan dolayı mezkûr isim üzerine yapılacak yeni çalışmalarda aşağıda verilecek kaydın göz önünde bulundurulması, vefat tarihi ile ilgili konuya yeni bir yaklaşım getirecektir. Bu bölüme konu olan Ahmed Talip İrşadi'nin vefat tarihi şu şekildedir:

Aziz-i cihan kutb-ı zaman Ahmed Talip İrşadi Dede Efendimiz Hazretlerinin dar-ı fenadan dar-ı ukbaya irtihalleri buraya kadar olmuştur. Bin iki yüz doksan yedi senesi şehr-i Rebiu'l-ahirin yirmi sekizinci gecesi saat dört buçuktur. Kilitbahir'de medfundur (İA6 v. 9^b).

2.3.3. Nişan ve Düğün Kayıtları

Kültür taşıyıcısı konumunda olan cönkler sosyal hayatın bir parçası olan evlilik törenleri ile ilgili birtakım notları da bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar nişan ya da düğün yapacak kişinin yaptığı masrafların yazılı olduğu ve başka hiçbir kaynaktan bulunmayan birer vesikadır. Kayıtlardan yola çıkarak geçiş dönemlerinden olan evlenme

âdetinin uygulanmasında ne gibi yöntemlerin izlendiği, geleneksel anlamda sürecin nasıl devam ettiği, masraf yapılan malzemenin ne türden olduğu ve ne kadar harcandığı ile ilgili bilgilere ulaşılabilir.

Cönklerin içerdiği notlar ve kayıtlar, geçmişteki evlenme adetleri ile ilgili bilgiler barındırmaktadır. Evlenme adetlerinin içinde cönklerin, özellikle Bolu yöresinde gelinlik kızların çeyizlerinde bir çeyiz eşyası olarak da bulunduğu bilinmektedir.³⁷ Bu da toplumun cönklerle sadece muhteva olarak değil bir çeyiz eşyası olarak da değer verdiğini ortaya koymaktadır.

İncelenen cönklerden iki tanesinde nişan ve düğün başlığı taşıyan kayıtlar bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde *Nişanda olan masarîf* başlığı altında nişan töreni için alınan buğday, kalay, dokuma gibi malzemelerden ne kadar alındığı ve ne kadar harcandığına dair bilgiler vardır (SYK4 v. 32^a). *Düğün için* başlığı altında ise kısa iki hesap işlemi yer almaktadır (MK1 ön kapak).

2.3.4. İlaç Terkipleri

Cönkler ilmi ve edebi metinlerin dışında çeşitli hastalık ve ilaçların da yazılı olduğu eserlerdir. Değerlendirmeye alınan yirmi cönte yer alan hastalıklar ve buna bağlı olarak yapılan ilaç terkipleri genelde *bâb, fasl, macun, terkîb-i aher, mu'alece* ve *tertip* başlıkları altında verilmiştir. Yapılan ilaçlar için kullanılacak malzemenin miktarı ya da ölçüsü dirhem/direm, fincan ve parmak ile hesaplanmaktadır. İnsanların kilolarına bağlı olarak ilaçların ölçüleri değişiklik göstermektedir. Hastalık için kullanılacak ilacın hekim kontrolünde uygulanmasının daha iyi olacağı belirtilmektedir. Bazı metinlerde de belirtilerin hangi hastalığa tekabül ettiği teşhis ve tedavi şekli ile birlikte yazılmıştır. Terkip ve eczaları uygulayacak kişilerde herhangi bir şüpheye mahal vermemek ya da tecrübe edildiğini belirtmek için metnin sonunda *gaflet olunmaya, gayet mücerrebdir, onun ilacı budur, gayet enfâ/nâfidir* ifadeleri kullanılmıştır. Öte yandan bazı cönklerde terkîbin kimden alındığı ya da yazıldığı tarihler de verilmiştir. Cönklerde hastalık tedavileri için, sürmek (merhem), içmek (şerbet) ve yemek (macun) olmak üzere üç farklı uygulama bulunmaktadır.

³⁷ <http://ajanda.ibu.edu.tr/bamer-konferanslarinda-bolu-conkleri/> (E.T.: 20.05.2019)

Cönklerle yazılan ilaç terkiplerinde geçen hastalıklar şu şekildedir: *Temregü, kızıl temregü, diş, baş, göz, kulak, karın ağrısı, siğil, sıtma, mayasıl, kusma, mide, baş dönmesi, kabızlık, ishal, kaşıntı, döküntü, burun kanaması, sütü olmayan kadın, taun, balgam, öksürük, yel teskini, bel soğukluğu ve kulunç*. Bunların dışında herhangi bir hastalık belirtilmeden vücut için faydalı olduğu yazılan bal şerbeti ile macun terkipleri de bulunmaktadır.

2.3.5. Diğer Kayıtlar

Borç: Cönklerde metin dışı kayıtlardan birisi de borçlardır. Bu notları ya borç veren ya da borç alan kişiler tutmuştur. Bazılarında borcun ödeneceği tarih bile yazılmıştır. Ayrıca herhangi bir başlığı olmayan, toplama ve çıkarma gibi muhtelif matematiksel işlemlerin bulunduğu bir takım hesaplar da yer almaktadır. Bunların borç mu yoksa harcanan masraflar mı olduğu bilinmemektedir. İncelemeye dâhil edilen cönklerden üç tanesinde borç, alacak-verecek kayıtları yer almaktadır. Konuya örnek olması bakımından cönklerde yer alan borç kayıtları aşağıda verilmiştir:

İşbu bin iki yüz kırk beş senesinde Zilkadenin onuncu günü Molla İbrahim yedinden on iki kuruş aldım ki asıl nısfı altı kuruş idi (SYK1 v. 43^a).

Alacak: Hacı Ağa Hafız 10; İzzet Bey 30; Ayşe Hatun -; Kadir Ağa 10+30: 40; Hoca Adnan İbrahim 5; Hatice Hatun 11+6: 17; Aşar Ağa 16-7: 9; Hassan Efendi 30-10: 20; Veli Muhammed 10 (MK3 ön kapak).

Vergi: Sadece İA1 numaralı cönkte yer alan ve Niş gümrüğüne ait Mart ve Nisan aylarındaki hasılat ve masrafların bulunduğu üç not bulunmaktadır. Bu notlarda bezirgânbaşı ve yolculardan alınan vergiler ile gümrüğün kahveci, hizmetçi ve aşçıya yaptığı masraflar kaydedilmiştir. Ayrıca ihraç edilen yiyecek, içecek, kömür ve mum gibi malzemelerin de ne kadar tuttuğu yazılmıştır.

Muhtelif hesaplar: Cönklerde rakamlarla yapılmış hesap ve kayıt işlemleri bulunmaktadır. Fakat yukarıda da zikredildiği üzere bunlarla ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi olmadığından bunların ne için tutulduğu hakkında kesin bir ifade yoktur. Yapılan hesabın altında bulunan özel isimlerden dolayı bunların alacak-verecek kayıtları olduğu düşünülebilir. Ancak kesin olarak bir şey söylemek mümkün değildir. Yine tutulan bu matematiksel işlemlerin, cöngü yazan kişinin hesap işlerini bildiğini göstermektedir. İncelenen cönklerde halka, urgan, kendir, simin, çöğür vb. malzemelerden ne kadar

alındığı ve parasının hesaplanmasının yanında çuhaya verilen arşın, dikili hurç gibi isimlerin karşısında sayılar, bu sayıların da alt alta toplama işlemi verilmiştir (MK1 arka kapak).

Kayıt 1: İA1 numaralı cöngün 22^b varağında Reşid Mustafa Kethuda isminde birinin kızı ile ilgili bir bilgi vardır. Bu bilgi şu şekildedir:

İşbu bin iki yüz yirmi yedi senesi mah-ı Rebiu'l-evvelin yirmi dördüncü günü yevm-i Pazar ertesi devletli inayetli Reşid Mustafa Kethuda'nın kerimesi Züleyha Âsitâne-i Aliyeye götürüldüğü tarihtir ki ma'lûm olmak için işbu mahle şerh ve işaret olundu 1227 Rebiu'l-evvel 24.

Kayıt 2: İzzet isminde birisinin yazmış olduğu gazelin altında yer alan bir not bulunmaktadır. Bu notta gazelin takdim edildiği kişinin gazele vereceği anlamın kabul edileceği belirtilmiştir. Bu not cönkte şu şekilde geçmektedir:

Mekârimeşim şâhım sultânım hazretleri, işbu gazel bendenizin hasbihali olmakla cenâb-ı vâlâlarına gönderildi. Cenâb-ı vâlâları her ne ma'nâ verirsensiz eş'âra himmetleri mütemennâdır ya Hu (İA1 v. 24^a).

Kayıt 3: Harem-i Şerif'te zemzem için yaptırılan hayratın anlatıldığı ve yaptıran kişiye dua edildiği bir mektubun altında, mektupla ilgili bir kayıt bulunmaktadır. Kayıt şu şekildedir:

Ve bu imzada olan iki ismin zâdeleri Şeyh Abdurrahman ve Şeyh Süleyman ve Şeyh Abdulvehhab olup ve bu fakire selam ve hayr eylemişler olup ma'lûm olmak için işmar ve bu mahle kayd olundu (İA1 v. 62^a).

Kayıt 4: İA4 numaralı cöngün 39^a varağının sağ alt köşesinde rüya ile ilgili tutulan bir kayıt bulunmaktadır:

Bin yüz seksen dokuz Cemaziye'l-ahirinin yirmi yedinci gece bir vaki'a gördüm. Allah sen hayr eyle.

2.4. METİNLERİN BAŞLIKLANDIRILMASI İLE İLGİLİ TERMİNOLOJİK PROBLEMLER

Cönklerde yer alan metinlerin pek çoğunda başlık kullanılmıştır. Bu başlıklar bazen konunun ilk cümlesi, bazen konuya uygun genel bir ifade olarak yer almaktadır. Bazen

de metni yazan kişinin verdiği başlık, daha sonra cöngü eline geçiren kişi tarafından silinerek farklı bir başlık ya da aynı başlığa farklı bir ifade eklenerek de oluşturulmuştur.

Mensur metinler için verilen başlıklar, *hikâye*, *Arzu ile Kamber*, *Hurşid ile Mahmihri*, *gurrename*, *eyyam-ı nuhuse*, *mualecat* gibi kalıp ifadelerden müteşekkildir. Konuya uygun verildiği için bu başlıklarla ilgili herhangi bir sorun yoktur. Manzum metinlerde ise *şekil*, *tür*, *ezgi*, *şairin ismi* ve *ilk mısraın ilk iki kelimesi* olmak üzere dört tip başlık bulunmaktadır. Ayrıca aynı şiirin mezkûr başlıklar atında verilmesi de cönklerdeki metinlerin başlıklandırılması hususunda terminolojik problemleri ortaya çıkarmaktadır.

İncelenen yirmi cönte başlıkları bulunan manzumelerde terminolojik problem olarak görülen başlıklar ve içerikleri şöyledir:

2.4.1. Başlığın Farklı, Mahlasın Farklı Şaire Ait Olması

Cönklerde bazı şiirlerin başlıkları ve mahlasları şair isimlerinden oluşmaktadır. Fakat başlıkta ve mahlasta yer alan şair isimleri birbirinden farklıdır. Bunun birkaç sebebi olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, cöngü tutan kişi, şiirin aidiyetini sorgulamadan, okunduğu makam ya da havaya göre başlık vermiştir. İkinci olarak şiir cönge yazılırken ilk başta başlığı bulunmamakta; daha sonra cöngü sahiplenene kişi kendi bilgisinden hareketle şiirin sahibi olan şairin ismini söylemektedir. Üçüncü olarak mahlas ve başlık aynı âşığa aittir. Fakat sonradan metne yapılan müdahale ile mahlas silinmiş ve başka bir isim mahlas olarak yazılmıştır. Burada ifade edilen sebeplerde metinlere müdahalelerden kaynaklı problemler her ne kadar bulunsada şiirlerin özellikle mûsikî açısından değerlendirilmesi daha yerinde olur. Çünkü incelenen bu başlıktaki şiirlerde, müzik terimi olarak *makam* ya da geleneksel olarak *Garib*, *Kerem*, *Gevheri* gibi âşık havalarının başlık olarak kullanılması, şiirin ezgisini ön plana çıkarmaktadır.

Bunlardan başka bir de başlığı Muhammediye olan bir şiir vardır. Bu şiirde mahlas olarak Âşık Yûnus'un ismi verilmiştir. Bilindiği üzere Muhammediye Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'ye ait bir eserdir. Bu eserden bazı bölümler ya da parçalar cönklerde de bulunmaktadır. Bu başlık altında *Muhammed dünyaya geldi* mısraıyla başlayan Yûnus'un şiirinin verilmesinin iki farklı sebebi olduğu düşünülebilir. Burada muhtemelen Muhammediye okunduğu esnada Âşık Yûnus'a ait ilahi de arada okunmuş, mürettip bunu

fark etmeyerek Muhammediye'den bir parça sandığı için manzumeyi bu başlık altında vermiştir. İkinci olarak şiirde Hz. Peygamber'in övgüsü yapıldığı için, Hz. Muhammed'den dolayı bu başlık verilmiş olabilir.

İncelenen cönklerde yer alan şiirlerde başlık-mahlas ilişkisi şöyledir:

Tablo 2.7. Yirmi cönkte yer alan şiirlerin başlık ve mahlasları.

Başlık	Mahlas/Tapşırma
Âşık Ömer	Mecnûnî
Gevheri	Mecnûnî
Gevheri	Hilmi
Mahtûmî	Hilmi
Garib	Dertli Kerem
Şarkı Garib	Ömer
Kerem Cânânım	Ömer
İlâhî-yi Kuddûsî	Yûnus
Şah İsmail Makâm-ı Kerem	Şâh İsmail

2.4.2. Mûsikî Terimlerinin Başlık Olarak Kullanılması

Cönklerde yer alan manzumelerin bir başka özelliği de güfte-beste ilişkisine bağlı olarak mûsikînin içinde yer almalarıdır. Bunu da başlıklarında yer alan terminolojiden anlıyoruz. Bunlar sadece şiirin şekil ve türü konusunda değil ayrıca bestesi, formu, usulü ve makamı hakkında da önemli bilgiler aktarmaktadır.

İncelenen yirmi cönkte yer alan metinlerde konu ile alakalı dört terim dikkat çekmektedir. Bunlar, beste, gazel, kaside ve türküdür.

a. Beste

Beste, ilk akla gelen şekliyle *herhangi bir mûsikî parçası* (Öztuna, 2000: 39) olarak ifade edilmiştir. Türk müziğinde bir form adı olan beste kavramsal açıdan, divan edebiyatı nazım şekillerinden gazelin bir ya da iki beyiti, büyük usuller kullanılmak suretiyle bestelenen ve bestelenme aşamasında besteci tarafından güftelerin arasına terennümler³⁸ konulan klasik sözlü eser çeşididir (Tanrıkorur, 2016: 174).

³⁸ Terennüm: “Türk mûsikîsinin çoğunlukla büyük formu söz eserlerinde bestecilerin, güftenin anlam gücünden faydalanmaksızın da melodi yaratmadaki, hünerlerini göstermek amacıyla güfteye ilâve olarak düşünüp besteledikleri, çoğunlukla güftenin veznine, ama mutlaka usulün darblarına uygun kelime, mısra,

Güftesi din dışı konuları ele alan eserler kısmına ait olan beste, yapı bakımından şu özelliklere sahiptir:

- Terennümlü ve terennümsüz olmak üzere iki türlü beste çeşidi bulunmaktadır.
- Besteler, güfte olarak dört mısradan ibarettir. Bundan dolayı murabba beste de denilmiştir.
- Mısralar sadece bir kere okunur. Şarkıda olduğu gibi tekrar edilmez.
- Güfte daima gazel şeklindeki manzumelerden alınmıştır. Genelde gazelin matla beyti ile farklı bir beyti seçilir (Öztuna, 2000: 29-40).

İncelemeye esas alınan cönklerde beste başlığı altında iki manzume bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda verilen tanım ve açıklamaya uymaktadır (SYK5 22^b). İkinci manzumede ise beste formunun herhangi bir özelliği görülmemektedir (İA2 12^a). Konuya örnek olması bakımından SYK5 numaralı cöngün 22^b varağındaki manzume aşağıda verilmiştir:

Ebrû-yı siyeh çeşm-i şahâ böyle gerektir ömrüm ey aman ey

Ruhların gül leblerin mül ağlarım ben sen gül aman ey

Aman aman dâd ey aman kaşı kemândır

Hakkâ ki güzel sun'-ı Hudâ böyle gerektir ömrüm ey aman ey

Ruhların gül leblerin mül ağlarım ben sen gül aman ey

Aman aman dâd ey aman kaşı kemândır

Almış eline sâz degil sîne kemândır ömrüm ey aman ey

Ruhların gül leblerin mül ağlarım ben sen gül aman ey

Aman aman dâd ey aman kaşı kemândır

Âgâze-i uşşâka nevâ böyle gerektir ömrüm ey aman ey

Ruhların gül leblerin mül ağlarım ben sen gül aman ey

Aman aman dâd ey aman kaşı kemândır

Yukarıda verilen şiir, dört mısra ve her mısraın arasında da yer alan terennümlerden meydana gelmiştir. Diğer beste başlıklı manzumede ise beste özellikleri

beyt veya daha uzun söz gruplarıyla kendi aralarında tam veya yarım kafiyeli ritmik hecelerden oluşan, en az güfte kadar önemli bir söz unsurudur. Eserlerin belirli yerlerinde, aynı veya benzer melodik yapı içinde tekrarlanan ve parçanın –ana tema niteliğindeki- en can alıcı bölümünü meydana getiren terennümler, lafzî ve ikâf olmak üzere iki türdür. Benim cânım, a sultânım ., gibi anlamlı söz gruplarına lafzî, usûl darblarındaki farklı renk ve tınıları daha belirgin hale getirmeye yarayan ve belli bir sözlük anlamı olmayan hece zincirlemelerine de ikâf terennüm denir” (Tanrıkorur, 2016: 172-173).

bulunmamaktadır. Mezkûr şiir terennümsüz olarak dörtlükler şeklinde sadece güfteden meydana gelmektedir. Ayrıca şiir Ömer başlığı taşımaktayken silinerek yerine beste ifadesi yazılmıştır. Bu şiir için iki ihtimal düşünülebilir. Birincisi şiire başlığı atan kişi mûsikî konusunda yeterince bilgili değildir. İkinci olarak ise manzume sohbet esnasında meşk edilirken cöngü yazılmıştır. Bundan dolayı da şiiri yazan kişi sadece güfteyi yazıp terennümlerini terk etmiş ve beste olduğunu da başlıkta belirtmiştir.

b. Gazel

Klasik Türk edebiyatı nazım şekillerinden olan gazel, cönklerde hem nazım şekli hem de müzik terimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk mûsikî terimi olarak gazel, insan sesi ile yapılan taksimlere denmektedir (Öztuna, 2000: 129; Özkan, 1996: 442). Gazel, önceden bestelenmeyip gazelhan tarafından gazelin icrası esnasında irticalen bestelenen belli bir usulde ölçüsü olmayan serbest ritimli bir formdur ve gazelin güfteleri divan edebiyatı nazım şekillerinden gazel, rubai sonraki dönemlerde ise şarkı ve murabbalardan oluşmaktadır. Gazelin icrası genel olarak dört mısra esasına dayanmakla birlikte nadir de olsa iki beyitten fazla okunanlar da vardır (Özkan, 1996: 442). Eski Türk mûsikî formlarından biri olan gazel, müziğin haysiyetine yakışmayan şeylere sebep olduğu için sonradan mûsikîden kaldırılmış ve terkedilmiştir (Öztuna, 2000: 128).

İncelenen cönklerde gazel başlığı altında, gazel, murabba, muhammes, müseddes ve koşma nazım şekillerine ait şiirler yer almaktadır. İster heceli ister aruzlu olsun, bentlerden oluşan nazım şekillerinde başlık olarak gazel ifadesinin kullanılması, Türk şiirinin şekil ve tür açısından bir probleminin olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalarda konunun iki şekilde incelenmesi sorunun çözümüne farklı bir bakış açısı getirecektir: Bunlardan ilkinde başlığı yazan kişiler, müzik terimleri ve nazım şekillerine vakıf olmadıkları için okunan manzumeleri bilmeden gazel olarak kaydetmişlerdir. İkincisinde ise cöngün yazıldığı mecliste şiirlerin bir müzik formu ile söyleniş şekline göre adlandırılmış olmasıdır. Burada ikinci seçenek daha doğru görünmektedir. Çünkü cönklerde aynı kaleminden çıkmış bir önceki ya da bir sonraki şiirin başlığının müzik terimleri açısından doğru olarak verilmesi bu şiirin başlığının bir nedene göre verildiğini göstermektedir. Günümüzde de gazel, sohbet ya da tören meclislerinde okunan daha çok dini manzumelere verilen isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada gazelhan ve dinleyiciler, şekline bakmaksızın manzumeleri, gazel olarak tanımlamaktadırlar. Örnek

olarak, Erzurum yöresinde Alvarlı Muhammed Lütfü Efendi başta olmak üzere pek çok mutasavvıf şairin dini muhtevalı şiirlerinin halk tarafından gazel olarak okunduğu, okuyanlara ise gazelhan denildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra Urfa ve Diyarbakır yöresinde okunan dini özellik göstermeyen manzumeler de gazel olarak adlandırılmaktadır.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalarda, özellikle bentlerden meydana gelen manzumelerde gazel ifadesinin geçmesi, araştırmacıları sadece klasik edebiyata ait nazım şekli olan gazele yönlendirmekte ve bu da şiirin müzikal arka planının yok sayılmasına neden olmaktadır.

c. Kasîde

Gazelin dini mûsikî formuna verilen isim olan kaside (Öztuna, 2000: 188) cönklerde özellikle Hz. Peygamber'in övüldüğü manzumelerde başlık olarak yer almıştır. Bu manzumeler gazelerde olduğu gibi gazel, muhammes, müseddes ve koşma şekillerinden meydana gelmektedir. Tür olarak na't ve tevhit konusunu ele alan şiirlerin başlığını oluşturmaktadır. Değerlendirmeye alınan cönklerde kaside başlığının şiirlerin nazım şekline değil müzikal yapısına uygun olarak verildiği düşünülmektedir.

d. Türkü

Sözlükte “*Türkçe türk+Ar.-î edebiyat. Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume*” (Türk Dil Kurumu, 2011: 2402) olarak geçen türkü, klasik müzikteki şarkı formunun da karşılığıdır (Öztuna, 2000: 29-40). Türk halk şiirinin müşterek ismi olmasının yanında, müzikal yapıya da sahip olan türkü, “*bestecisi bilinen mûsikî eserlerinin dışında kalan, çoğunlukla sahibi unutulmuş ve zaman içinde halkın kolektif katkısı ile şekillenmiş, anonim halk edebiyatı yahut âşık edebiyatı tarz ve üslûbunda, hece vezinli, Türkçe sözlü musiki eserleri için kullanılan genel bir tabirdir. Hece vezinli güfteler yanında aruz vezniyle ya da hece sayısı bakımından aruz veznine uydurulabilen söz kalıpları ile de seslendirilir*” (Şenel, 2012: 612).

Sözlü müzik türleri arasında bulunan türküler konuyla ilgilenen araştırmacılarının yaptıkları çalışmalar ile de usullü ve usulsüz olmak üzere ikiye şekilde ele alınmıştır. Kırık havalar olarak da nitelendirilen, ezgi ve ritmi belli, bir usul, düzen ve ölçüde çalınan türküler usullü; nota değerleri açısından belirli bir düzen ve usulü olmayan, uzun havalar

olarak da bilinen türküler de usulsüz olarak adlandırılmaktadır (Yakıcı, 2013: 281-282; Kaya, 2014b: 263). Bu da türkülerin, müzikal yapının ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır.

Değerlendirmeye esas alınan cönklerde aruzlu şekillerden gazel ile murabba, heceli şekillerden koşma ve destanların oluşturduğu metinlerin başlığında türkü ifadesi yer almaktadır. Başlığın bu metinlerde görülmesinin birden çok nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde türkü terim olarak bütün halk şiirlerini kapsadığı için cönk yazarı, yazdığı manzumeleri ezgi ya da makam açısından ayırt etmeden şiirin bestelendiğini ifade etmek için bu terimi kullanmış olabilir. İkinci olarak gazel, murabba ve koşma şekillerine uygun manzumelerin bağlantı ya da terennümlerinin yazılmamış olması, yani sadece güftenin bulunmasıdır. Çünkü sözlü kültür unsurları olan bu metinler yazıya herhangi bir yerden kopya edilmeden doğrudan anlatıcının ağzından aktarılmaktadır. Bu da aktarım sürecinin hızlı olmasından dolayı bağlantı/kavuştak veya terennümlerinin yazılmasına engel olmaktadır. Bundan dolayı da cönklerde beyit ya da bentlerin kavuştakları hep “bu da öyle” anlamına gelen *eyzan* kelimesi ile ifade edilmiştir. Üçüncü olarak cöngü sonradan sahiplenilenlerin, metinlere müdahalesinden kaynaklanan durumdur. Bu durumda cöngü elinde tutan kişi kendi bilgisinden hareketle metnin türkü formunda olduğunu belirtmek için başlık olarak türküyü kullanmıştır.

Yukarıda verilen bilgilerin dışında incelemeye esas alınan cönklerde ilahi başlığı altında ağıt türünde bir manzume de bulunmaktadır. Burada başlık olarak ilahinin kullanılması, ölüm, ölümün getirdiği üzüntü, keder ve çaresizlik ile beraber, ağıdın dini ezgi eşliğinde okunmasından kaynaklanmaktadır. Yani cöngü yazan kişi ağıtın dini ezgi ile söylenmesinden mütevellit bunu bir ağıt olarak değil de, *ilâhî* ya da *ilâhî şerif budur* gibi başlıklar altında yazıya kaydetmiş olduğu düşünülebilir. Öte yandan âşık şiirinin aruzlu türlerinden divan, semai, selis ve kalenderîlerin, incelenen cönklerde çok az da olsa başlık olarak birbirlerinin yerine yazıldığı görülmüştür. Bu da mürettibin bu türlerin makam, hava ve vezni hakkında sınırlı bir bilgiye sahip olduğu ihtimalini gözler önüne sermektedir.

Aşağıda incelemeye esas alınan yirmi cönkte yer alan başlıklar manzum ve mensur oluşlarına göre verilmiştir:

Manzum Metinlerin Başlıkları

Acem, Ağlayıp Bilse, Ahmedî Der Medh-i İmâman Düvazdeh Kerremallah, Alî el-Vasfî Efendimizin Dahi Sâlim Efendi'nin Nutkuna Cevap Olarak Niyâzları, Ali Rıza'nın Tahrîri'l-Hurûf Yezîd'e La'net-namesidir Gazel Yadigâr, Arabân, Ârif, Arşî Fermâyed, Âşık Garib, Âşık Kerem, Âşık Ömer Koşma, Âşık Ömer, Âşık Şarkı Koşma, Aşk-ı İmâm Hüseyin Koşma, Âzeri, Baba Tâhir, Sabah, Bağdâdî Târih-i Çeşme Der Kerbelâ Fuzûlî, Bahs Şarkı, Bayâtî, Bedrî, Belîğ-i Kaysar, Bender Kal'ası Cengi, Beste, Beyân-ı Ahvâl-i Cehennem Ehli, Beyân-ı Ahvâl-i Cennet Ehli, Beyân-ı Ahvâl-i Evsâf-ı Cennet, Beyân-ı Ahvâl-i Kabir, Beyân-ı Ahvâl-i Mahşer, Beyân-ı Ahvâl-i Munker Nekir, Beyânu Ahvâlî'l-Ba's, Beyânu Ahvâlî's-Sırât, Beyt, Beyt-i Âşık Garib, Beyti't-Tahrîrî'l-Hurûf El-Mecmeatü'l-İbtidâi Serlevha Yâ Allâh yâ Muhammed yâ Alî, Birinci Sual, Bûselik, Cenâb-ı Hazret-i Şemsî, Cevrî Fermâyed, Cevri, Der Beyân-ı İlâhî, Der Beyân-ı Türki, Der Makâm-ı Fasl-ı Arabân, Der Makâm-ı Hüseyinî Şarkı, Destân, Destân-ı Hakîki, Destân-ı Hudûd-ı Yunaniyye, Destân-ı Mısır Tâhir, Destûr Dîvân, Destûr Efendim, Destûr Semâî, Destûr Yâ Hazreti Pîr Şâhüm Efendim, Destûr, Devrî, Dîvan, Dîvân-ı Niyâzî, Dîvân-ı Rast, Divaz İmam, Durub-ı Emsâl-i Levni Hazretleri, Efken-de-i Hasan Efendi Hâlîzâde, Elim Ermez, Elif ile Mahmûd, Esîrî, Eş-şeyh Muhammed Hamdî Efendi Hazretlerinin Nazm-ı Eş'arları, Fasl-ı Bûselik, Fasl-ı Der Makâm-ı Aşîrân, Fasl-ı Der Makâm-ı Hüseyinî, Fasl-ı Der Makâm-ı Segâh ve Râst Gazel-i Tıflî, Fasl-ı Der Makâm-ı Segâh, Fasl-ı Der Makâm-ı Uşşâk Uşşâk, Fasl-ı Makâm-ı Rast İlâhî-yi Niyâzî, Ferd, Fermûde-i Yahyâ, Fî Beyân-ı Çârdeh-i Masûm, Figânî Rast, Firâk-ı Mâtem İbrahim Edhem, Fitnat Hanım, Gâlib, Gazel, Gazel-i Ârif, Gazel-i Bâkî, Gazel-i Bedî, Gazel-i Cüdâyî, Gazel Dîvân, Gazel-i Hâlî, Gazel-i Hayreti, Gazel Koşma, Gazel-i Lisânî, Gazel-i Mecdî, Gazel-i Niyâzî, Gazel-i Racûlî, Gazel-i Selâmi, Gazel Unutulmuş, Gazel-i Yahyâ, Gedâî, Gevherî, Güfte-i Arşî, Güfte-i Hatâyî, Güfte-i Hezârî Na't-ı Resûl Aleyhisselâm, Güfte-i Azbî, Güfte-i Ömer, Güfte-i Sultan Mustafa, Habîb-i Hudâ-yı Muhammed Mustafârâ Salavât, Halil İbrahim, Hamdiyye-i Şerîf, Hasan Efendi Rast, Hatmi-'l-Mecâmî' Koşma, Hazâ Beytün lihakkı Seferin, Hazâ Destân, Hazâ Destân-ı Ahvâl-i Kıyâmet, Hazâ Destân-ı Gögerçin, Hazâ İlâhî, Hazâ İlâhî-yi Câmi-i Ümmiyye, Hazâ İlâhî-yi Kuddûsi Bûlbûl Hikâye, Hazâ İlâhî-yi Namaz, Hazâ Kerem, Hazâ Kitâb-ı Hudâ Rabbim Bismillahirrahmannirrahim, Hazâ Kitâbu Şurûti's-salât, Hazâ Türki, Hazâ Türki Âşık Kerem, Hazâ Türki Belgrad, Hazret-i Mevlânâ Fermâyed, Hicâz, Hüseyinî,

İbrahim Ethem İlâhi Budur, İbrahim Ethem, İlâhî-yi Şerif Arab Hacı, İlâhî, İlâhî-yi Eşrefoğlu Fasl-ı Makâm-ı Nevâ, İlâhî-yi Hüdâî Fasl-ı Makâm-ı Bayâtî, İlâhî-yi Hüdâî Makâm-ı Nevâ, İlâhî-yi Kuddûsî, İlâhî-yi Ma'sûm, İlâhî-yi Mahvî Makâm-ı Bayâtî, İlâhî-yi Makâm-ı Bayâtî, İlâhî-yi Makâm-ı Hümâyûn, İlâhî-yi Makâm-ı Mâhûr Dervîş Yûnus, İlâhî-yi Makâm-ı Mâhûr, İlâhî-yi Makâm-ı Nevâ, İlâhî-yi Makâm-ı Nikrîz, İlâhî-yi Makâm-ı Penc-gâh, İlâhî-yi Makâm-ı Rast, İlâhî-yi Makâm-ı Rehâvî, İlâhî-yi Mevlûd, İlâhî-yi Mısrî Makâm-ı Nevâ, İlâhî-yi Nahîfî-i Fasl-ı Makâm-ı Rehâvî, İlâhî-yi Niyâzî Makâm-ı Mâhûr, İlâhî-yi Niyâzî-i Fasl-ı Makâm-ı Penc-gâh, İlâhî Şerif, İlâhî-yi Üftâde Makâm-ı Mâhûr, İlâhî-yi Üftâde-i Fasl-ı Nikrîz, İlâhî-yi Yûnus Fasl-ı Makâm-ı Hümâyûn, İlâhî-yi Yûnus Fasl-ı Makâm-ı Mâhûr, İlâhî-yi Yûnus-ı Makâm-ı Bayâtî, İlâhî-yi Guguk, İmamlık Şartı, İyânî, Kabûlî, Kalendâri Yedekli, Kalendârî, Kalenderî Kıt'a, Kalenderî, Kalenderî-yi Cesârî, Kasîde, Kasîde-yi Arap, Kasîde-yi Güfte-i Nevres, Kelam-ı İshak Zeycanî, Kerem Cânânım, Kerem, Kılın Terâvih Tutun Orucu, Kıt'a-yı Ârif, Koşma, Koşma Divaz İmam, Koşma Fethî, Koşma Hilmi, Koşma İlâhî-yi Yûsuf Aleyhisselâm, Koşma Medhu Aliyyü'l-Murtazâ, Koşma Medh-i İmâm Rızâ, Koşma Bahs-i Mevât, Koşma Niyâzî, Koroğlu, Lâ Edri Min Kelâmî'l-Ekâbir, Levnî, Li Muharririhî Mîr Muhammed el-Muhâsip, Li Muharririhî, Mahtûmî, Mâhûr, Mahvî Fermâyed, Mahvî, Manî, Mebde-i Dervîşân, Mecnûnî, Medhü Fâtîmatü'z-Zehrâ Câmî, Mersiyye-i İmâm Hüseyin, Mi'râcu'n-Nebi Muhtasar Koşma, Molla Abdullah Türki, Molla Hayretî, Mora Cenk, Mu'âlecât-ı Dâhilî, Muamma, Muammâ-yı Koşma, Muhammediye Budur, Muhammediye, Muhammes-i Fethî, Muhtasar Koşma, Müfret, Münâcat-ı Ahmed el-Giridî, Münacat, Münacat İlâhî, Müneccim, Na't-ı Muhammed, Na't-ı Resûl, Nazım, Nazîre-i İyânî Sâinî, Nazîre-i Ömer Bey, Nazîre-i Siyâhî, Nazîre-i Şeyhî, Necatî, Nefes-i Hüsnî Na't-ı Resûl, Nefes-i Hüsnî Reddû'l-Acüz Ale's-Sadr, Nefes-i Hüsnî, Nesîmî Gazel, Nesîmî Kuddise Sirruh Hazretleri, Nev'i, Niyâzî Dîvanı, Ömer, Râgıp Paşa, Râgıp, Remzi Efendi, Rıfkî Edirnevî, Sabri, Sâil Arab Koşma, Sâlim Efendi'nin Alî el-Vasfî Kuddise Sirruhu'l-Penâh Efendimize Eylediği Nazm-ı Eşârî, Sefer Türküsü, Segâh, Sehvî, Semâî (Heceli), Semâî (Aruzlu), Semâî Lisânî, Semâî Ulvî Müseddes, Semâî Bezmî, Semâî Lezîzî, Semâî Ömer, Seyyînâ Rahmetü'l-lâhi Aleyh, Şâh İsmâîl Makâm-ı Kerem, Şâh İsmâ'îl, Şâhid-i Fermâyed, Şârih-i Mesnevî İsmâ'îl Efendi, Şarkı, Şarkı Arabân, Şarkı Evc-ârâ, Şarkı Garib, Şarkı Gazel, Şarkı Gonca, Şarkı Hicâzkâr, Şarkı Hulûsî, Şarkı Hüzzâm, Şarkı Kürdi, Şarkı Makam, Şarkı Muhayyer-

bûselik, Şarkı Nevâ, Şarkı Râst, Şarkı-yı Bayâtî, Şarkı-yı Cezâ, Şarkı-yı Evc, Şarkı-yı Hem-tâ, Şarkı-yı Hüzzam, Şarkı-yı Karâr, Şarkı-yı Kemânî, Şarkı-yı Mânendî, Şem'î, Şemsî, Şi'r-i Şehzâde Pehluvân Budur Pederine Söyledi, Şiir, Ta'bîr-nâme Ba Hurûfu Evvel Lugatü'l-Arabî, Tefe'ülname budur, Tefvizname-i Hakkı, Tekerleme, Tercî'-i Bent Cevrî, Türk Kasîdesi, Türki, Türki Hamzaoğlu Derler, Türki Kadrî, Türki Genç Osman Paşa, Türki Âşık Garib, Türki Dağ Başı, Türki Gevherî, Türki Karacaoğlu, Türki Kerem, Türki Koşma, Türki Ömer, Türkmânî, Türki ve Min ha, Türki Bolu, Türki Semâî, Türki Terzi, Ubeydî, Uşşak, Üçleme, Vak'a-yı Kerbelâ, Vâkıf-ı Halhâlî, Vâsıf Efendi, Vefâ, Velehu, Yâ Azîz, Yahya, Yâr İsmîn, Yaş Destânı, Zâîfî, Zârî, Zekâi Dede, Zülâlî, Zülfikâr-nâme-i Rûhî.

Mensur Metinlerin Başlıkları

Amel-i Aşûr, Bâb, Baş Ağrısı İçin, Beş Vakit Namazda Okunacak Dualar, Bismillahirrahmanirrahim, Camiye Girerken Okuya, Cem, Cenaze Duası, Cenaze Namazının Mufassalan Talimatı, Cenaze Namazının Tekbirlerin Beyân Oldu, Cevabname, Eşrefü Evkati Fi'n-Nehar, Der Beyân-ı "Halkî'l-Cin ve's-Şeyatin", Der Beyân-ı Hurşit Bey, Diğer Cem'-i Günahlar İçin Bağışlaya, Dua-yı Ahidnâme, Dua-yı Cenaze Budur, Dua-yı Dîn ü İmân, Dua-yı Hatim, Dua-yı İftar, Dua-yı Kadir, Dua-yı Nikâh, Dua-yı Yağmur Budur, Dua-yı Telkîn Meyyitin Anası İsmiyle, Dua-yı Kurban Boğazlamadan, Dua-yı Lihye, Dua-yı Namaz, Dua-yı Taâm, Dua-yı Zemzem, Dua-yı Mübârek, Dua-yı Şehzâde, Duvazdeh İmam Hâceti Tûsî, Eyyâm-ı Nuhûsât, Ezan Tamam Olduktan Okunacak Dua, Fihristü'l-Beyti'l-Mecâmi', Gecelerin Eşref Saatleri, Gerdek, Gurrename, Günlerin Suûdât ve Nuhûsât Saatlerin Beyan Eder, Halîl İbn Hasan'ın Bir Aylık İskâtı, Hamdullah, Hayırlı Dua, Hazâ Beyân-ı Devr-i Meyyit, Hazâ Dua-yı Erbaîn Altıncı Günü Bunu Okuya Bir Kere, Hazâ Dua-yı Nazar, Hazâ Dua-yı Telkîn Yâ Hatice binti Meryem, Hazâ Dua-yı Telkin, Hazâ Dua-yı Terâvih Budur, Hazâ Dua-yı Ahidname Budur, Hazâ Dua-yı Cenaze Budur, Hazâ Dua-yı Elif Esmâsı, Hazâ Dua-yı İstiğfâr, Hazâ Dua-yı Meyyit, Hazâ Dua-yı Namaz, Hazâ Dua-yı Sofra Budur, Hazâ Dua-yı Şahmeran, Hazâ Dua-yı Tevbe Budur, Hazâ Dua-yı Tüncînâ Budur, Hazâ Dua-yı Yeni Ay, Hazâ Dua-yı Zemzem, Hazâ Gurrename, Hazâ Meyyit Yumağı Budur, Hazâ Salât u Selâm, Hikâye, Hutbe, Hutbe-i Bayram Kurban, Hutbe-i Bayram, Hutbe-i Berât, Hutbe-i İyd-ı Fıtr, Hutbe İydu'l-Fıtr Budur, Hutbe-i Mutlak, Hutbe-i Ramazân, Hutbe-i Receb, Hutbe-i Şabân, Hutbe Ulemâu'l-a'zam, Hutbe-i ve Min Külli Niyyeti Mutlak, Hz. Ali

Gurrename, İstihâre, İstihâre-i Şerîf, İzin-nâme İçün İlmühaber Budur, Kızılelma'yı Beyân Eder, Kulak Çınlamasını Beyân, Kurban Du'âsı, Levha İçin Yazılacak Kelâm-ı Menşûrlar, Mes'ele-i Mühim, Nâme, Nikah Duası, Nikah Tazelemek İçün, Nişanda Olan Masârif, Sağîre-i Dua, Seğir-name Beyân Olunur, Suret-i Tezkire, Şurup terkîbi, Tabir-name Bismillahirrahmanirrahim, Tafsîl-i Îmân, Tahrir, Tahrir-i huruf, Târih, Tarîk-i Telkîn, Tebrik, Tefe'ül-name Bismillâhirrahmanirrahîm, Telkîn-i Meyyit, Tertîb-i Fâl-ı Kur'an-ı Mecîd, Tertib-i İlaç, Tertib-i Macun, Tertîb-i Vakıf, Tesbîh Namazı Beyân, Tevbe Dusı Budur, Vakıt Namazında Okunacak Salâten Tüncînâ, Vakıt Namazında Okunan Ezan Budur, Vasiyyet-i Meyyit, Vasiyyetname-i Hıdır, Ve der gayrı, Ziyâret-i Aşûr budur, Ziyâret-i Aşûr, Ziyâret-i Aşûrdan Sonra Hergün Yüz Kere Okuya, Ziyâret-i Erbaîn, Ziyâret-i Hazret-i Abbas.

Daha çok sözlü kültürden yazıya geçişte bir köprü vazifesi gören cönkler, içerdiği metinlerin şekil, tür ve müzikal unsurlarıyla Türk halk şiirinin ele alınmasını sağlayan önemli vesikalardır. Bundan sonra halkbilimi, klasik edebiyat ve müzik gibi alanlarda cönklerle ilgili yapılacak çalışmalarda cönklerin icra bakımından ele alınması Türk şiiri ile ilgili yeni bilgilere ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

2.5. CÖNKLERDE YER ALAN MAHLASLAR

Yazarın manzum ve mensur eserlerinde yer verdiği müstear isim olan mahlas, cönklerde yer alan manzum metinlerin pek çoğunda bulunmaktadır. Bunlar, metnin ait olduğu kişinin dil, üslup, yaşadığı dönem, sosyal ve ekonomik hayatı hakkında etraflıca bilgilerin edinilmesine katkı sağlamaktadır. Öte yandan cönkler mahlasa bağlı olarak birtakım hususiyetler taşımaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- a. Cönkler genellikle derleme türü eserler olduğu için sözlü kültür, anlatıcının ağzından yazıya aktarılmıştır. Aktarım sırasında anlatıcının ağız özelliklerine bağlı olarak mahlasların telaffuzu olduğu gibi verilmiştir. Burada da aynı şiirin mahlası farklı cönklerde telaffuza bağlı olarak değişmiştir. Örneğin, *Ey Hudâ'dan lutf u ihsân isteyen / Mevlid-i pâk-i Resûlullah'a gel / Cennet içre hûri gılman isteyen / Mevlid-i pâki Resûlullah'a gel* dörtlüğüyle başlayan Mevlit ilahisinde geçen mahlas KY1 numaralı cöngün 8^a varağında Vâlî, İA4 numaralı cöngün 68^a varağında ise Velî olarak yazılmıştır.

- b. Cönklerin birden çok mürettibinin ve sahibinin olması, kimi zaman cönklerdeki mahlasların da değişmesine neden olmuştur. Bazen cöngü elinde bulunduran kişi şiirin mahlasını silip yerine kendi ismi ya da mahlasını veya farklı birinin ismini yazmıştır. Mesela İA4 numaralı cönte özellikle Gevheri'ye ait olan şiirlerdeki mahlasın silinip yerine Hilmi isminin yazıldığı belirlenmiştir. Aidiyet problemini oluşturan faktörlerden olan bu durum tam manasıyla da bir intihal örneğidir (Düzgün, 2018: 51).
- c. Yazma eserlerin manzum metinlerinde mahlası belirtmek için genelde mahlasın geçtiği mısraın altı ya da üstü çizilir. Cönklerde de aynı durum söz konusudur. Fakat bazen mahlasın geçtiği beyit ya da dizede bulunan başka bir ismin mahlas olarak çizildiği görülmüştür. KY1 numaralı cöngün 2^b varağında bunun en güzel örneği bulunmaktadır. Bu varakta geçen ilahinin mahlas beyti *Cezbe-i şevk u visâl buldu Nahîfî kemâl / Yûnus u Mısırî misâl çağırırım Hak dost* şeklindedir. Burada mahlasın Nahîfî olduğu bellidir. Şiirdeki manaya göre de Nahîfî, Yûnus Emre ve Niyâzi-i Mısırî'ye telmihte bulunmuştur. Yazan kişi de bu şiirin Yûnus-ı Mısırî isimli birine ait olduğunu belirtmek için Yûnus-ı Mısırî isminin üstünü kırmızı mürekkeple çizerek mahlas olduğunu belirtmiştir.
- d. Cönklerde görülen diğer bir husus da âşıkların/şairlerin isminin yanlış yazılmasıdır. Hal böyle olunca da bu durum mahlasın kütüphane kayıtlarına yanlış kaydedilmesine sebep olmaktadır. Değerlendirilen yirmi cönte tesadüf edilen yanlış yazılmış iki isim bulunmaktadır. Bunlardan ilki, İA4 numaralı cöngün 32^a varağında yer alan *Canım kurban olsun senin yoluna / Adı güzel kendi güzel Muhammed* dizeleri ile başlayan ve Yûnus Emre'ye ait olan ilahinin mahlası Âşık Yûsuf olarak yazılmıştır. Diğerisi ise SYK3 numaralı cöngün 9^b varağında bulunan ve Âşık Kerem'in *Ela gözlerine kurban olduğum / Ben senin derdinden yanar ağlarım* mısraları ile başlayan koşmasının mahlası Kerim Dede olarak verilmiştir.

Bunlardan başka aynı mahlası birden çok ismin kullandığı da görülmüştür. Aynı mahlasa sahip olanlar ayrı tutulmayarak çalışmada hepsi aynı mahlasta verilmiştir.

İncelenen yirmi cönte yer alan mahlaslar kullanım sıklığına göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.8. Yirmi cönkte yer alan mahlaslar ve kullanım sıklığı.

MAHLAS	KULLANIM SIKLIĞI	MAHLAS	KULLANIM SIKLIĞI
Abdâl Mahmûd	1	Kuddûsi	3
Adlî	1	Kul Mustafa	3
Ahmed	1	Kul Sultan	1
Ahmedî	2	Kul Ümmet	7
Âkif	1	Kul Veli	1
Alî	6	Kuloğlu	3
Alî Kethuda	1	Kurbânî	3
Alî Rıza	2	Kusûlî	1
Âmir	1	Kusûrî	1
Ârif	8	Küşâdî	1
Arşî	3	Latîfî	1
Âşık	11	Levnî	4
Âşık Ali	1	Lezîz	4
Âşık Eyyûbî	1	Lezîzî	1
Âşık Gâlib	1	Lisânî	4
Âşık Garib	4	Mahfî	3
Âşık Hıfzî	1	Mâhir	1
Âşık Hüseyin	1	Mahmud Abdal	1
Âşık Ömer	28	Mahtûmî	1
Âşık Yûnus	16	Mahvî	5
Âşık Zülâlî	5	Mahzûnî	6
Aşkî	1	Mebnî	1
Azbî	3	Mecdî	1
Azeri	1	Mecnûne	1
Azîz	1	Mecnûnî	3
Azmi	1	Meftûn	2
Bağdâdî	2	Meftûnî	1
Bâkî	3	Mestûre	1
Bayram	1	Mevlânâ	1
Bedii	1	Meylî	1
Bedrî	1	Mısrî	3
Belîğ	1	Mihneti	4
Bezmî	5	Mîrbay	1
Boran	1	Muhammed	1
Bosnevî	1	Muhyî	3
Cahidî	2	Mustafa	1
Cemâlî	2	Mûtî	1
Cesârî	2	Nâdide	1
Cevâbî	3	Nahifî	3
Cevri	4	Naili	1

Cüdâyî	3	Nakşî	3
Cünbî	1	Nazım	1
Çelebi	1	Nâzırî	1
Davud	1	Nazm	1
Dedemoğlu	1	Nazmî	1
Dertli	28	Necati	1
Dertli Hengâmî	1	Necip	1
Dertli Kerem	8	Nedim	2
Derviş Ahmed	3	Nefî	1
Derviş Ali	1	Nesîmî	8
Derviş Dedem	1	Nev'î	1
Derviş Himmet	1	Nevres	1
Derviş Mahzûnî	1	Niyâzî	21
Derviş Muhammed	6	Niyâzi Kemter	1
Derviş Süleyman	1	Noksânî	4
Derviş Yûnus	7	Nureddin	1
Derviş	1	Nurî	18
Dervişoğlu	1	Orhan	1
Devrânî	1	Osman Kâmil	1
Devrî	1	Öksüz Âşık	1
Ecrî	3	Öksüz Kerem	1
Efendi	1	Öksüz	1
Eflâkî	1	Ömer	53
Elfâzî	1	Perveri	5
Emrâh	5	Pir Sultân Abdâl	5
Emrahî	1	Pir Sultan	1
Emrî	2	Racûlî	1
Erbâbî	1	Râgıp	3
Esîrî	1	Raûfî	1
Eşrefoğlu Rûmî	4	Remzi	3
Eşrefoğlu	1	Rengî	2
Ezînî?	1	Rıfkî	1
Fâsîhî	1	Ridâyî	1
Fazlı	1	Rûhî	1
Fedâî	1	Rûşeni	1
Fehim	2	Rûsûhî	1
Fehmi	2	Rüşdî	13
Feryâdî	1	Sâbit	1
Fethî	5	Sabri	1
Fevkî	1	Sadânî	1
Feyzî	2	Sâdık	7
Figânî	1	Sâfî	1
Fikrî	1	Sâil	1
Firârî	1	Sâlik	1

Fitnat	1	Sâlim	1
Fuzûlî	7	Salmaslı Ali	1
Galîb	3	Sâmî	1
Garîb	6	Sefîl Ali	4
Garîb Maksûd	1	Sefîl Bezmî	1
Garîb Sengî	1	Sefîl Kerem	1
Garîp Âşık	1	Sefîl Seyfî	1
Gaybî	6	Sehvî	1
Gaybî Garîb	1	Selâmi	3
Gazaî	1	Semâî	1
Gazûbî	1	Senâyî	1
Gedâ	1	Sengî	3
Gedâyî	4	Serverî	1
Genc Abdal	2	Seyfî	1
Gence	1	Seyrânî	1
Gevherî	23	Seyyid Nesîmî	4
Girîdî	7	Seyyidî	3
Hafız	4	Seyyinâ?	1
Hâkî	3	Sezâî	1
Hâkimî	1	Sıdkî	3
Hakkı	3	Sırrı	3
Hâlî	4	Sinan Ümmî	1
Halîlî	3	Siyâhî	3
Hamdî	3	Süleyman	1
Hamzaoglu	1	Şâdî	1
Harab	1	Şah Hatâî	4
Harabi	1	Şah Hulûsi	1
Hasan	3	Şah İsmail	1
Hasretî	3	Şâhidî	1
Hatâyî	23	Şakir	4
Haydarî	1	Şâkirî	1
Hayri	3	Şâzî	1
Hayretî	3	Şehîdî	1
Hengâm	1	Şem'î	4
Hengâmî	12	Şemsi	6
Hezârî	1	Şems-i Tebrîzî	1
Hıdmetî	1	Şeyh Cemâlî	1
Hilmi	6	Şeyh Hulûsi	5
Himmeti	2	Şeyhî	1
Hulûsî	16	Şeyhoğlu	1
Hurşid	1	Şîrî	1
Hüdâî	8	Tâlib	4
Hümâmî	1	Temennâ	1
Hüsâm	1	Teslîm Abdal	1

Hüsâmî	1	Tıflî	1
Hüseyin	5	Turâbî	5
Hüseyinî	5	Ubeydî	1
Hüsnî	38	Ulvî	3
İbrahim	1	Üftâde	5
İkbâlî	1	Ümmî Sinan	1
İmâmî	1	Vâlî	1
İrfânî	1	Vasfî	3
İrşâdî	36	Vâsıf	1
İsmail	3	Vefâ	1
İyânî	3	Vehbî	4
Kabûlî	1	Velî	5
Kadrî	4	Vîrân Abdal	3
Kalender Abdal	1	Vîrânî	4
Kalender	1	Vusûl	1
Kâmil	1	Yahya	5
Kan'atî	2	Yehudâ	1
Kânî	1	Yektâ	1
Karacaoğlan	6	Yûnus	27
Kâtib	1	Yûnus Emre	2
Kâtibî	3	Yûsuf	1
Kaygusuz	1	Zâîfî	1
Kemâl	2	Zârî	2
Kemâlî	1	Zâtî	4
Kemter Gedâ	1	Zavallı	1
Kemter Hâkî	1	Zekâî	1
Kemter	5	Zerre	1
Kemterî	4	Zihnî	1
Kerem	15	Ziyâ	4
Kerem Dede	1	Zühdî	1
Kerim Dede	1	Zülâl	1
Köroğlu	1	Zülâlî	4
Toplam mahlas: 320		Toplam şiir: 1011	

SONUÇ

Bu çalışmada yaklaşık altı yüz cönk tek tek gözden geçirilmiş bunların arasından seçilen yirmi cönk üzerinden cönkler şekil ve muhteva açısından değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Orta Asya’da Türklerin kutu için *çönğek*, yukarı kaldırmak ifadesi için ise *cöngeltmek* kelimelerini kullandıkları ve ilk yazılı eserlerin de bir kutuda muhafaza edildiği göz önünde bulundurulunca bu iki hususun önceleri kutularda saklanan daha sonraları da kapağı yukarıya doğru açılan bir kitap şekline isim verebilmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Bu sebeple, kapağı ve yaprakları uzunlamasına açılan bu tür kitap biçimindeki eserler cönk olarak değerlendirilmelidir.

2. Cönkleri mecmualardan şekil bakımından ayıran tek kıstas, mecmuaların sağdan sola/soldan sağa açılan kodeks kitap formunda olması, cönklerin ise aşağıdan yukarıya uzunlamasına açılmasıdır. Bu yüzden içerik açısından cönkler, mecmua özelliği gösterebilir ama mecmualar şekil bakımından cönk özelliği göstermez. Zira cönkler yalnızca bir kitap formu iken, mecmualar cönkleri de şamil hem bir muhteva çeşidi hem bir kitap şeklidir.

3. Anadolu’daki ilk dönem cönk örneklerine bakıldığında bunların daha çok Arapça-Farsça kaleme alındığını görülmüştür. Tespit edilebildiği kadarıyla kütüphanelerde kayıtlı cönklerin en eskisi Hicri 686 (1287), sonuncusu ise 1965 yılına aittir. 686 tarihli Arapça cönk, İslami ilimleri içeren yedi farklı konuyu ihtiva etmektedir. 1965 tarihli cönk ise Osmanlı Türkçesi ile yazılmış, yazıldığı dönemin olayları ve çoğunluğu mürettibine ait muhtelif şiirleri kapsamaktadır. Kamu kurumlarının kütüphaneleri ile kişisel arşiv, koleksiyon ve kütüphanelerde cönkler üzerine yapılacak çalışmalar bu tarihlendirmeyi daha geriye götürebilir. Çünkü buralarda hala incelenmeyi bekleyen yüzlerce cönk bulunmaktadır.

4. Cönkler muhteva bakımından çeşitlilik arz etmektedir. Halk edebiyatına ait ürünlerin hemen hemen hepsinin örneklerinin bulunmasının yanı sıra eski Türk edebiyatına ait metinler de yer almaktadır. Ayrıca ilahiyat, güzel sanatlar ve tarih gibi alanlara ait metinleri de ihtiva etmektedir. Öte yandan daha çok hutbe, mevize, muhtelif dua ve manzumeleri havi cönkler, cübbenin yeninde taşınmasına bağlı olarak eskiden âlimler tarafından kümmî olarak adlandırılmıştır.

5. Cönklerin hacmi, ölçüsü ve sayfa sayısı için kesin bir sayı vermek mümkün değildir. Zira cönklerin belli bir standardı yoktur. Her cönk muhtelif boy ve hacimdedir. Bunda mürettibinin maddi durumuna bağlı olarak cönklerin yazı, kâğıt, mürekkep, cilt kalitesinin değişkenlik göstermesi, farklı özellikleri haiz cönklerin çeşitli sebeplerle tek bir cilt altında toplanması en büyük faktördür.

6. Cönkler süsleme ve bezeme açısından da dikkat çekici eserlerdir. Özellikle minyatür, resim ya da görsel yazıları barındıranları, yazıldığı dönemin sanat ve estetik anlayışını somutlaştırmakta ve yazılı hafızanın görsel hafızaya dönüştüğü mekân hüviyetine bürünmektedir. Ayrıca cönklerdeki basit ve sade çizimler Türk kültür ve inanışını yansıtmaları bakımından önemlidir.

7. Dil ve imla bakımından da zengin bir içeriğe sahip olan cönkler, belki sözlü kültürün en etkili aktarım aracı olarak, mahalli ağız özellikleri ve telaffuza bağlı yazımın en güzel örneklerinin görüldüğü eserlerdir. Bununla birlikte Osmanlı Türkçesinde imlaya aykırı pek çok kelime de bulunmaktadır. Bu araştırmada imla bakımından birçok husus örneklerden hareketle ele alınıp değerlendirilmiştir.

8. Cönkler için yazı dili ve alfabe sınırlaması yapmak mümkün değildir. Görülen cönklerde Hintçe, Arapça, Farsça, İbranice ve Türkçe yazı dilinin ve Uygur, Kiril, Latin, Arap alfabelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

9. Cönklerin tamamına yakını el yazması biçimindedir. Bu araştırmada sadece iki adet matbu cönge rastlanmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda matbu cönklerin sayının artacağı düşünülmektedir.

10. Bire bir istinsah edilen cönk örneğine şimdilik rastlanmamıştır. Bu nedenle her cönk tek nüshadan ibarettir. Merak saikiyle cönkleri yazanlar çoğunlukla ailesine, çocuklarına, kendinden sonrakilere bir yadigâr bırakma arzusuna sahiptirler. Bundan dolayı da pek çok cöngün muhtelif yapraklarında ‘yadigârım olsun’ ifadesi bulunmaktadır.

11. İncelemeye esas alınan cönklerde yer alan metinler manzum ve mensur olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Manzum metinlerde aruz vezni ile yazılan 11 farklı nazım şeklinden 965, heceli nazım şekillerinden ise 4 farklı biçimle 680 şiir yer almaktadır. Ayrıca 55 farklı edebi türün yer aldığı bu kısımda 320 şaire ait 1011 manzume bulunmaktadır.

12. Manzum metinlerde karşılaşılan önemli bir durum başlıklarda kullanılan terimlerdir. Cönk müretteplerinin şekil, tür, beste ve şiirin kime ait olduğu hususlarından hareketle manzumelere başlık vermeleri, manzumenin şeklinden dolayı verilen başlık ile arasında bir problem varmış gibi görülmektedir. Bu durum, cönk müretteplerinin ümmi/cahil/eğitimsiz/bilgisiz olduğunu düşündürmektedir. Her ne kadar müretteplerin eğitim seviyesinin çoğunlukla düşük olduğunun bilinmesi bu düşünceyi desteklese de bu konuda tüm cönkler için bir genelleme yapmak doğru olmayabilir. Zira şiirin tüm yapısal unsurlarına hâkim cönk müretteplerinin bulunduğu incelenen cönklerden anlaşılmaktadır. Bu sebeple metin-başlık uyumsuzluğun sadece bilgisizliğe hamledilmemesi gerektiğine inanılmakta ve bunun müzik-metin ilişkisi açısından ele alınmasıyla sorunun çözüme kavuşacağı düşünülmektedir.

13. Cönklerde fal, büyü, tılsım, vefk, günlerin uğurlu/uğursuzluğu, hastalıklar, ilaç tarifleri gibi konular yekûn olarak çok fazladır. Bütün cönklerde bu konu ile alakalı en az bir cümle ya da bir bir metin muhakkak bulunur. Bu da toplumun bu metinlere, ne kadar itibar ettiğini göstermektedir. İnsanoğlunun geleceğe dair merakını yenmesinde ve hastalıklarına çareler aramasında birincil kaynaklar arasında sayılabilen bu tarz eserler, içerdiği konular bakımından hem okültizm hem de alternatif tıp alanları ile doğrudan bağlantılıdır.

14. Son yıllara kadar insan hayatında önemli bir yeri olan mektuplar cönklerde *name*, *arzuhal*, *mektup*, *mekâtîp* ve *münşeât* gibi başlıklar altında yer almıştır. Bunların muhatapları, konusuna göre değişiklik göstermektedir. Sevgiliye yazılmış olanlarının örnekleri pek az iken devletle ilgili olanları sayıca fazladır. Asıl mektupların birer sureti olan bu mektuplar devlet büyüklerinin ve devletin herhangi bir kurumunun yazışmalarını kapsamaktadır. Bu örneklerden de dönemin devlet işleyişi, bürokratların birbirleriyle olan münasebeti ve devlet kurumlarının durumu hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

15. Cönklerin asıl metnini meydana getiren ürünlerinin dışında doğum, ölüm, nikâh, doğal afet gibi çeşitli toplumsal konuları ihtiva eden notlar yer almaktadır. Bunlar muhtemelen hiçbir arşivde, biyografik kaynaklarda, vesika veya belgede bulunamayacak derecede kıymetli yazılardır. Buradan öğrenilecek bir bilgi, belki de doğru bilinen yanlışları ortaya çıkaracak, bu yanlışların düzeltilmesine vesile olacaktır. Halk kültürü unsurlarının yoğun olarak yer aldığı bu fevaid kayıtları, ayrıca yazıldığı dönemin sosyal,

kültürel, ekonomik ve günlük hayatından da kesitler sunmaktadır. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulunca cönklerin ne derece kıymetli metinler ihtiva ettiği bir kere daha görülmüş olacaktır.

16. Okul defteri diye tabir edilen kodeks biçimindeki defterlerin 20. yüzyıldan itibaren piyasada yerini alması ve plak, radyo, kaset, televizyon gibi elektronik araçların ortaya çıkmasından dolayı cönkler üretim, aktarım ve işlev özellikleri bakımından giderek işlevini kaybetmiştir.

17. Müretteplerinin çoğunlukla halkın içinden olması, toplumun duygu-düşünce ve inanışını yansıtmaması, günlük hayattan kesitler sunması, kaynaklarda yer almayan şairleri, şiirleri, mensur eserleri ve muhtelif kayıtları bünyesinde barındırması, sözlü kültür unsurlarına yer vermesi, resim, minyatür ve hat gibi unsurları işlemesi cönkleri, Türk kültür tarihi araştırmaları bakımından son derece önemli eserler kılmaktadır.

18. Cönkler bir kütüphanecilik terimi olarak ele alınmalı ve yazma eserler katalogları yeniden düzenlenmelidir. Çünkü cönk olduğu belirtilmeyen sadece muhtevasına göre kayıt altına alınan cönkler de vardır. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan kurum kütüphaneleri ile şahsi arşiv, koleksiyon ve kütüphanelerdeki cönklerin ayrıntılı kataloglaması yapılmalı ve bunların tümü uzman bir kurul tarafından bir proje kapsamında Latin harflerine aktarılmalıdır. Bu aktarım, ismi ya da eseri bilinmeyen pek çok şair, edip ve muharriri ilim âlemine tanıtmak suretiyle Türk kültür ve edebiyatının zenginliğine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Aça, M., Gökalp, H. ve Kocakaplan, İ. (2012). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Açıkgöz, C. (2012). *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kitaplığı 1186'da kayıtlı Mecmû'a-i Eşâr (50b-120a) İnceleme-Metin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ağakerimkızı, A. (2013). "Azerbaycan'da Bulunan Cönklerde Selçuklu Şahlarının Şiirleri". Mustafa Demirci, Ali Temizel, M. Ali Hacıgökmen ve Sefer Solmaz (Ed.) *II. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu Selçuklularda Bilim ve Düşünce Bildiriler, C. IV Entelektüel Hayat, 19-21 Ekim 2011*, (ss. 435-446), Konya: Selçuklu Belediyesi Yayınları.

Akbulut, D. (2004). *Bir Bektâşî Cöngü Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akça, Y. (2010). *Ziya Bey Kütüphanesi Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir İnceleme (6732, 6733, 6734, 6735)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akın, L. (2016). *Bir Cönk İncelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş, M. (2007). *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası Edebi Türler ve Tarzlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları.

Aksoyak, İ. H. (2016). "Cönk İmlâsı". *Milli Folklor*, 14 (111), 5-13.

Aktan, A. (1988). "Osmanlı Vesikalarında Kullanılan Kâğıt, Kalem, Mürekkep ve Nâmelerin Teçhizi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 227-237.

Akyoloğlu, İ. H. (1987). "Bolu İli Çevresinde İlahi Söyleme Geleneği ve Eski Anadolu Türkçesi Devrine Ait Cönklerde Yer Alan İlahiler". *Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumu, 2-4 Mayıs 1986*, (ss. 104-108), Bolu: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.

Albayrak, N. (2010). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Alimcan, Y. (2002). *Dedemin Cöngünden Alevi-Bektaşî Şiirleri*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Alparslan, Y. ve Yakar, S. (2009). *Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şairlerine Ait Şiirler*. Kahramanmaraş: Ukde Kitaplığı Yayınları.

Alpdoğan, N. D. (2001). *Ahmed Talip İrşâdi'nin Divânı'nın İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alptekin, A. B. (1987). "Fırat Havzası ve Doğu Anadolu'da Yazılmış Cönkler". Tuncer Gülensoy (Ed.) *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu Bildirileri, 5-6 Mayıs 1986*, (ss. 227-232), Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.

Altınok, B. Y. (2008). *Pehlivanlı Türkmen Aşireti Cönkleri*. Ankara: ahi Kitap Yayınları.

Artun, E. (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*. Adana: Karahan Kitabevi.

Aslanoğlu, İ. (1973a). "Cönklerden Derlemeler Kul Himmet Üstadım'ın Yayımlanmış Şiirleri". *Sivas Folkloru*, 3, 10-11.

Aslanoğlu, İ. (1973b). "Cönklerden Derlemeler Bir Demette Beş Çiçek". *Sivas Folkloru*, 6, 12-13, 22.

Aslanoğlu, İ. (1974a). "Cönklerden Derlemeler Seferberlik Destanları". *Sivas Folkloru*, 21, 4-5, 12.

Aslanoğlu, İ. (1974b). "Cönklerden Derlemeler Deli Derviş Feryadî'den İki Ağıt". *Sivas Folkloru*, 23, 10-11.

Aslanoğlu, İ. (1975a). "Cönklerden Derlemeler XIX. Yüzyıl Sivas Manileri". *Sivas Folkloru*, 33, 20-22.

Aslanoğlu, İ. (1975b). "Cönklerden Derlemeler XIX. Yüzyıl Sivas Manileri 2". *Sivas Folkloru*, 34, 9-10, 22.

Aslanoğlu, İ. (1976a). "Cönklerden Derlemeler Züldan Muhammed". *Sivas Folkloru*, 39, 14-15.

Aslanoğlu, İ. (1976b). “Cönklerden Derlemeler Âşık Veli’nin Yayınlanmamış Şiirleri”. *Sivas Folkloru*, (2. bs.), 2, 8-9.

Aslanoğlu, İ. (1976c). “Cönklerden Derlemeler İzzetî”. *Sivas Folkloru*, 40, 20-21.

Aslanoğlu, İ. (1976d). “Cönklerden Derlemeler 1”. *Çağrı*, 216, 9-12.

Aslanoğlu, İ. (1978). “Cönklerden Derlemeler: Tarsuslu Sıtkı’nın Yayınlanmamış Değişleri”. *Türk Folkloru*, 7, 12-14.

Aslanoğlu, İ. (1979). “Teslim Abdal’ın Yayınlanmamış Değişleri”. *Türk Folkloru*, 5, 9-12.

Aslanoğlu, İ. (1980a). “Cönklerden Derlemeler Pir Sultan Abdal’ın Yayınlanmamış Değişleri”. *Türk Folkloru*, 9, 5-7.

Aslanoğlu, İ. (1980b). “Cönklerden Derlemeler Pir Sultan Abdal’ın Yayınlanmamış Değişleri 2”. *Türk Folkloru*, 10, 13-15.

Aslanoğlu, İ. (1980c). “Cönklerden Derlemeler Pir Sultan Abdal’ın Yayınlanmamış Değişleri”. *Türk Folkloru*, 11, 26-28.

Aslanoğlu, İ. (1983). “Cönklerden Derlemeler Âşık Kemter’in Yayınlanmamış Şiirleri”. *Sivas Folkloru*, (2. bs.), 9, 8-9.

Aslanoğlu, İ. (1999). “Cönklerden Derlemeler Hayderî”. *Türk Folkloru*, 94, 6-7.

Ayan, G. (1995). “Bazı Cönklerde Yunus Emre”. İbrahim Baştuğ (Ed.), *Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, 7-10 Ekim 1991*, (ss. 495-501). Ankara : Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Ayaz, B. (2016). “Sözlü ve Yazılı Kültür Bağlamında Cönklerde Kadın Divan Şairleri”. *Milli Folklor*, 14 (111), 66-74.

Aydemir, Y. ve Hayber, A. (2007a). “Makedonya Ohri Arşivi Türkçe Yazmalar Kataloğu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 41, 341-386.

Aydemir, Y. ve Hayber, A. (2007b). *Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Kataloğu*. Ankara: TİKA Yayınları.

[Aykurt], İ. U. (1328). “Eski Bir Manzume”. *Türk Yurdu*, (I, 316-318). İstanbul: Tanin Matbaası.

Aytaş, G. ve Yılmaz, H. (2001). *Arnavutluk Devlet Arşivleri Osmanlı Yazmalar Kataloğu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.

Ayverdi, İ. (2005). *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük I*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti I. (2006). Bakı: Şərq-Qərb Nəşriyyatı.

Bakay, S. (2000). *Sivas ve Hafık Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bal Söylemez, S. (2002). *İstanbul Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Balkaya, A. (2015). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Divani Türü*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Baydar, S. (2017). *Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihânesi Koleksiyonu 26 Numaralı Cönk (137-286) Numaralı Sayfalar İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baygül, N. (1999). *Tokat ve Divriği Kaynaklı Cönkler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bingöl, D. (2017). *Süleymaniye Kütüphanesi Galata Mevlevihânesi Koleksiyonu 26 Numaralı Cönk 1-137 Numaralı Sayfalar (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bircan, M. (2017). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'ın Şahsi Kütüphanesinde Bulunan 25 Numaralı Cönk Üzerinde Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bolat, Z. (2006). *Niğde-Bor Kaynaklı 176-177 Numaralı Cönkler Üzerine Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bütüner, Ş. (2010). *Ziya Bey Kütüphanesindeki 6707, 6722 ve 6769 Nolu Cönkler Üzerine İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cunbur, M., Kaya, D. ve Ünver, N. (2002). *Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Cönkler) -VII-*. Ankara: Milli Kütüphane Yayınları.

Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Çelik, E. (1999). *Sivas ve Maraş Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Y. (2017a). *19. Yüzyıla Ait İki Cönk Metni, Söz Varlığı ve İmlâ Özellikleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, Y. (2017b). “19. Yüzyılda Bazı Cönklerdeki Farsça Tamlamaların İmlası Üzerine Bir İnceleme”. *IJLET*, 5 (2), 324-338.

Çetin, M. N. (1973). *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Çongar, E. (1999). *Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çulha, T. (2008). *Kırım Karaycasıyla Yazılmış Bir Mecuma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dağlı, Y., İşli, E. N., Serbest, C. ve Türe, D. F. (2001). *Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Demir, D. (1997). *Zile Kaynaklı Bir Cönk Üzerine Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demircan, M. N. (1997). *Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deniz, C. (2015). *Niğde-Bor Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkik (1580-6694-42142 No.lu Cönkler)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deniz, R. (1982a). “Cönklerden Seçtiklerimiz I: Hicabî”. *Erciyes Dergisi*, 53, 11-13.

Deniz, R. (1982b) “Cönklerden Seçtiklerimiz II: Lütî”. *Erciyes Dergisi*, 57, 17.

Deniz, R. (1982c). “Cönklerden Seçtiklerimiz III: Meftûnî”. *Erciyes Dergisi*, 58, 16-17.

Deniz, R. (1983a). “Cönklerden Seçtiklerimiz II: Seyranî ve Yeni Bulunan Üç Şiiri”. *Erciyes Dergisi*, 61, 3-5.

Deniz, R. (1983b). “Cönklerdeki Seyranî”. *Erciyes Dergisi*, 65, 3-5.

Deniz, R. (1987). “Cönklerdeki Koroğlu Mahlaslı Şiirler”. *Erciyes Dergisi*, 112, 23-26.

Deniz, R. (1989). “Cönklerdeki Koroğlu ve Eski Destan İzleri”. *Erciyes Dergisi*, 137, 28-30.

Deniz, R. (1991a). “Cönklerde Yunus Mahlaslı Şiirler ve Yunuslar”. *Erciyes Dergisi*, 163, 10-12.

Deniz, R. (1991b). “Şa’ban Efendi Cöngünde Bağdat Şehri İle İlgili Bazı Notlar”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 355-360.

Deniz, R. (1996). “Şişman-zâde Mustafa Yazıcı Cönkü”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 159-169.

Deniz, R. (2016a). “Güpgüp-zâde Hacı Efendi (Müşâtak) (1810-1931)”. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 457, 18-22.

Deniz, R. (2016b). “Güpgüp-zâde Hacı Efendi 2”. *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 461, 18.

Derman, U. (2006) “Mürekkep”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (32, 46-47). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Devellioğlu, F. (2005). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Dihuda, A. E. (1998). *Lugatname-i Dihuda 1-16*. Muhammed Mu'in ve Cafer Şahidi (Ed.). Tahran: Müessese-i Lugatname-i Dihuda.

Dilçin, C. (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dizdaroğlu, H. (1977). “Karacaoğlu’nın Bir Şiiri Üstüne: Cönklerde Güvenirlik Derecesi I”. *Türk Folklor Araştırmaları*, 17 (341), 8183-8185.

Dizdaroğlu, H. (1978a). “Karacaoğlu’nın Bir Şiiri Üstüne: Cönklerin Güvenirlik Derecesi II”. *Türk Folklor Araştırmaları*, 17 (342), 8213-8214.

Dizdaroğlu, H. (1978b). “Karacaoğlu’nın Bir Şiiri Üstüne: Cönklerin Güvenirlik Derecesi III”. *Türk Folklor Araştırmaları*, 18 (343), 8231-8234.

Dokuz, F. (2006). *Niğde-Bor Kaynaklı 178-179 Numaralı Cönkler Üzerine Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dulkadir, H. (1986). “Mut’ta Bulunan Cönklerden Bektaşî Şiirleri”. *Yaygın Eğitim Mut Haber Bülteni*, 13, 23-24.

Dulkadir, H. (1987a). “Bektaşî Şiirleri”. *İçel Kültürü*, 1, 9-12.

Dulkadir, H. (1987b). “Bektaşî Şiirleri II”. *İçel Kültürü*, 2, 12-13.

Dulkadir, H. (1987c). “Bektaşî Şiirleri III”. *İçel Kültürü*, 3, 22-24.

Dulkadir, H. (1988a). “Bektaşî Şiirleri IV”. *İçel Kültürü*, 5, 14-15.

Dulkadir, H. (1988b). “Bektaşî Şiirleri V”. *İçel Kültürü*, 6, 13-15.

Dulkadir, H. (1989). “Bektaşî Şiirleri VI”. *İçel Kültürü*, 7, 16-17.

Dulkadir, H. (1991a). “Bektaşî Şiirleri VI”. *İçel Kültürü*, 14, 16-17.

Dulkadir, H. (1991b). “Bektaşî Şiirleri VII”. *İçel Kültürü*, 15, 22-23.

Dulkadir, H. (1991c). “Bektaşî Şiirleri VIII”. *İçel Kültürü*, 16, 14-16.

- Dulkadir, H. (1991d). “Bektaşî Şiirleri IX”. *İçel Kültürü*, 17, 25-26.
- Dulkadir, H. (1992a). “Mut’ta Bulunan Cönklerden: Bektaşî Şiirleri X”. *İçel Kültürü*, 18, 19.
- Dulkadir, H. (1992b). “Bektaşî Şiirleri XI”. *İçel Kültürü*, 19, 14.
- Dulkadir, H. (1992c). “Bektaşî Şiirleri XII”. *İçel Kültürü*, 20, 22.
- Dulkadir, H. (1992d). “Bektaşî Şiirleri XIII”. *İçel Kültürü*, 21, 17-18.
- Dulkadir, H. (1992e). “Bektaşî Şiirleri IX”. *İçel Kültürü*, 22, 12-13.
- Dulkadir, H. (1992f). “Bektaşî Şiirleri X”. *İçel Kültürü*, 23, 18.
- Durak, T. (2000). *Hikâyet-i Âşık Garib (Çeviri-Transkripsiyon-Metin İnceleme-Sözlük)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duran, H. (2016). “Dana Dili Terimi ve Cönk Araştırmacılarının Karşılaştığı Bazı Problemler”. *Milli Folklor*, 14 (111), 41-51.
- Duyar, H. (2007). *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesindeki 11452, 12548, 13596 Numaralı Şiir Mecmualarının Tanıtımı ve 13596 numaralı Mecmuanın Metni*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duymaz, A. (2016). “Sözün Yazılaşması Yazının Sözleşmesi: Cönkler”. *Milli Folklor*, 14 (111), 14-27.
- Düzgün, D. (2005). *Erzurum’da Kahvehaneler ve Âşık Kahvehanesi Geleneği*. Ankara: Aktif Yayınevi.
- Düzgün, D. (2014). *Dertli Divanı Karşılaştırmalı Metin*. Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
- Düzgün, D. (2018). “Âşık Edebiyatı Ürünlerinde Karşılaştırılan Aidiyet Problemi Bağlamında ‘Bir Çiçek’ Redifli Şiirler”. Prof. Dr. Mehmet Aydın ve Dr. Safa Kırveli (Ed.). *Uluslararası Türk Dünyası Âşıklık Geleneği Çalıştayı, 3-4 Mayıs 2017*, (ss. 48-61), Bışkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Ece, S. (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*. Erzurum: Eser Basım Yayınları.

Edip Ahmet Yükneki, (2019). *Atabetü'l-Hakayık*. S. Çakmak (Haz.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Efe, S. (2006). *Battal Gazi Destanı (Cönk)*. Çorum: Özkale Matbaacılık.

Elçin, Ş. (1959). "Cönkler ve Mecmualar Üzerine". *Türk Yurdu*. 8 (278), 22.

Elçin, Ş. (1979) "Cezayir Şairlerine Dair Bir Cönk". *I. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Tebliğler, 15-20 X. 1973*, (ss. 322-324). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Elçin, Ş. (1988). *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Erdal, T. (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür Tartışmaları Açısından Fuzuli Şiirlerinde Varyantlaşma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdal, T. (2016). "Cönklerde Sözlü Kültür Etkisi". *Milli Folklor*, 14 (111), 52-65.

Ersoy, O. (1963). *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Türkiye'de Kâğıt*. Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.

Ertekin, E. (1939a). "Cönkler, Derlemeler: Suyolcu Hafız Elfazi". *Çorumlu*, 11, 24-27.

Ertekin, E. (1939b). "Cönklerden Derlemeler: Medrese Tahsilinin Son Zamanlarda Ne Feci Bir Hâle Geldiğini Güzelce Anlatan Bir Destan". *Çorumlu*, 14, 27-30.

Ertekin, E. (1939c). "Cönklerden Derlemeler: Kâzım". *Çorumlu*, 15, 22-28.

Ertekin, E. (1939d). "Cönklerden derlemeler: Rifat (1), Destan (1), Âşık Bedri". *Çorumlu*, 16, 20-23.

Ertekin, E. (1939e). "Cönklerden derlemeler: Destanı Kars, Destan". *Çorumlu*, 17, 26-28.

Ertekin, E. (1940a). "Cönklerden Derlemeler: Destan". *Çorumlu*, 19, 17-19.

Ertekin, E. (1940b). "Cönklerden Derlemeler: Yarım Destan, Destanı Belgrad, Türkiyi Cezayir". *Çorumlu*, 20, 25-27.

Ertekin, E. (1940c). "Destan, Diğer Bir Destan, Derviş Musa Adında Bir Şairin Venedik ve Zara Şehirlerinin Fethi İçin Yaptığı Münacal". *Çorumlu*, 21, 21-24.

Ertekin, E. (1940d). "Cönklerden Derlemeler: Destanı Ömer Paşa, Yetimin Diğer Bir Destanı". *Çorumlu*, 22, 22-24.

Ertekin, E. (1940e). "Cönklerden Derlemeler". *Çorumlu*, 23, 25-29.

Ertekin, E. (1940f). "Cönklerden Derlemeler: Destanı Sivastopol". *Çorumlu*, 24, 18-20.

Ertekin, E. (1940g). "Cönklerden Derlemeler: Sırp ve Hersek ve Kara Dağlıların Teslim Olmasının Destanı". *Çorumlu*, 25, 18-20.

Ertekin, E. (1940h). "Cönklerden Derlemeler: (Ruhi İsminde Bir Halk Şairinin İnsanı Canlandırıp Yaşadarak Nihayet Ölmesinin Musavver Destanı)". *Çorumlu*, 26, 23-24.

Ertekin, E. (1940ı). "Cönklerden Derlemeler: Destanı Sultan Mahmut (1)". *Çorumlu*, 27, 18-21.

Ertekin, E. (1941a). "Cönklerden Derlemeler: Destan, Medhi Kahve, Zemmi Enfiye". *Çorumlu*, 29, 28-31.

Ertekin, E. (1941b). "Cönklerden Derlemeler: Destan". *Çorumlu*, 31, 26-27.

Ertekin, E. (1941c). "Cönklerden Derlemeler: Destan". *Çorumlu*, 32, 30-32. (31. sayıdaki destanın devamıdır.)

Ertekin, E. (1942a). "Cönklerden Derlemeler: Destan". *Çorumlu*, 33, 22-23. (31. ve 32. sayılardaki destanın devamıdır.)

Ertekin, E. (1942b). "Cönklerden Derlemeler: Molla Hünkâr Kızı Benli Sultan İçin Bir Deyiş, Kul ağmanın Bir Destanı, Kul Taceddine Ait Bir Destan, Türkü, Diğer Türkü, Gelin Ağdı, Destan". *Çorumlu*, 36-37, 28-32.

Ertekin, E. (1943a). "Cönklerden Derlemeler: (Halk Türküleri) (1)". *Çorumlu*, 38, 24-26.

Ertekin, E. (1943b). “Cönklerden Derlemeler: (Köroğlu Türküsü) II (1), (Diğer Bir Köroğlu Türküsü) (1), Başka Türküler (1), Türkü (1)”. *Çorumlu*, 39, 11-14. (14. sayfa sehven 12. sayfa olarak basılmıştır.)

Ertekin, E. (1943c). “Cönklerden Derlemeler: (Mükemmel Destani Zafer), (Varsağı), (Kerim Dede), (Türküler)”. *Çorumlu*, 40, 10-16.

Ertekin, E. (1943d). “Cönklerden Derlemeler: Sivastapul Destanı (1)”. *Çorumlu*, 41, 21-27.

Ertekin, E. (1943e). “Cönklerden Derlemeler: (Koç Köroğlu), Varsağı, (Halk Şairlerinden Niyazı adlı bir Şairin Kuşlar Destanı), (Diğer Hayvanlar Destanı) (1), Mecnun Adlı Bir Şairin Koşması”. *Çorumlu*, 42, 20-26.

Ertekin, E. (1943f). “Cönklerden Derlemeler: (I) ‘Bir Mühlüz (2) Destanı, (Türküler), (Diğer Bir Türkü), (Diğer Türkü), (Diğer Türküler)’. *Çorumlu*, 43, 14-21.

Ertekin, E. (1944a). “Cönklerden Derlemeler: (Gelin ile kız destanı), (Türküler), (Diğer türkü), (Diğer türkü), (Destan) Küft Seyyit Ömer Bodin Der Çorimi, (Nazirei destanı Bodin) [I]”. *Çorumlu*, 44, 24-30.

Ertekin, E. (1944b). “Cönklerden Derlemeler: (Türkiyi Mustafa Paşa), Köroğlu (Koşma) [I], (Kul Mustafa), (Kul Mustafa), (Kul Mustafa), (Türkü), [I], ”. *Çorumlu*, 45, 20-27.

Ertekin, E. (1944c). “Cönklerden Derlemeler: (Askerî’nin bir altılısı) [1], (Aşık Ömer), (Aşık Ömer’in şu yazılan şiirine Ankaralı Hamdi’nin naziresi. [I], (Bir zemmiye) [1], Türküler: (Öksüz Ahmet türküsü) [I], (Hurşit türküsü) [1], (Diğeri), (Diğeri), (Âşık Garip’ten bir türkü)”. *Çorumlu*, 46, 20-31.

Ertekin, E. (1944d). “Cönklerden Derlemeler: (Şemsi) (1)”. *Çorumlu*, 47, 25-32.

Ertekin, E. (1944e). “Cönklerden Derlemeler: (Şemsi), (Kul Mustafa), (Divan’ı Hüsnü), (Kız kulu oğlunun tarihidir), Deryaya attıkları Yunus Dedeye tarihtir, (Kul Halil), (mecnun Türküsü)”. *Çorumlu*, 48, 25-31.

Ertekin, E. (1944f). “Cönklerden Derlemeler: (Altılı bir fahriye), (Veli), (Veli), (Veli) [2], (Köroğlu türküleri) [3], (Diğeri)”. *Çorumlu*, 49-50, 26-32.

Ertekin, E. (1944g). “Cönklerden Derlemeler: (Miraç Name’i Şah Hatai), Derviş Hatayi, Nuksanî, İrfanî”. *Çorumlu*, 51, 17-22.

Ertekin, E. (1945a). “Cönklerden Derlemeler: (Bektaşî Nefes ve Şiirlerinden), (Şah hatayi), (Hatai), (Seher aptal), (İsyani), (Düai Yemini), (Türkü)”. *Çorumlu*, 52, 20-24.

Ertekin, E. (1945b). “Cönklerden Derlemeler: “(Bektaşî Nefes ve Şiirlerinden), (Aşıkî), (Âşıkî), (Ali), (Sükûfî), (Türkü), (Diğer), Diğer türkü, Diğer türkü”. *Çorumlu*, 53, 17-24.

Ertekin, E. (1945c). “Cönklerden Derlemeler: (Bektaşî Nefes ve Şiirlerinden) Nihani (Koşma), (Diğer Nihani), (Nihani) (1), (Nihani) (2), (Efsanevî Bir Ninni)”. *Çorumlu*, 54, 26-31.

Ertekin, E. (1945d). “Cönklerden Derlemeler: (Bektaşî Nefes ve Şiirlerinden) Nihani Baba, (Mersiyei Nihani) 1, (Viraniye Ait Büyük Bir Mersiye) (1)”. *Çorumlu*, 55, 16-23.

Ertekin, E. (1946a). “Cönklerden Derlemeler: Eski bir zamana ait fukara destanı (1) Bektaşî Nefes ve Şiirlerinden Virani, Virani, Virani, Virani, Virani Baba, Virani, Virani, (Virani), (Virani), (Diğer Virani), Virani”. *Çorumlu*, 57, 12-21.

Ertekin, E. (1946b). “Cönklerden Derlemeler: Şakir adında bir halk şairinin dünya destanı, Virani, Virani, Virani Baba, Virani Abdal Baba, Virani,, Virani, (Virani), (Virani), (Virani), (Feyzi) Seyraniye naziredir. (Feyziya), (Feyziya) (Divan), Bektâşî Nefes ve Şiirleri (Feyziya) 1”. *Çorumlu*, 58, 8-17.

Ertekin, E. (1946c). “Cönklerden Derlemeler: Bektaşî Şiir ve Nefesleri, Mersiyei İlhamî, (Halimî), (Nesimî), Diğer Bir Mersiye (1), (Hakimî), (Gazeli Mevcî), (Turabi) (1)”. *Çorumlu*, 59, 17-24.

Ertekin, E. (1946d). “Cönklerden Derlemeler: Tarihi İbni Çapan, Yunus Emreye ait bir ilâhî, Diğer bir gazeli hazreti Yunus ve şarhı, Kelamı Hazreti Nakşî Rahmetullah, Güftei Sultan Selim (1), Bektaşî Şiir ve Nefesleri”. *Çorumlu*, 60, 25-32.

Ertekin, E. (1946e). “Cönklerden Derlemeler: Bektaşî Şiir ve Nefesleri, Diğer, Diğer, Diğer, Diğer, Dedem Oğlu”. *Çorumlu*, 61, 25-32.

Erünsal, E. İ. (2018). *Orta Çağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Esiner Özen, M. (1985). *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları.

Eyüboğlu, İ. Z. (1988). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gelibolulu Mustafa Ali. *Menâkıb-ı Hünervâr-ı Alî*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu TRH 801.

Gencan, T. N., Ediskun, H., Dürder, B. ve Gökşen, E. N. (1974). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gökyay, O. Ş. (1974). “Tanzimat Dönemine Değın Mektup”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXX, 17-23.

Gökyay, O. Ş. (1984). “Cönkler Üzerine”. *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*. İstanbul: Say Yayınları. 107-173.

Gökyay, O. Ş. (1993). “Cönk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (8, 73-75). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Güzel, A. (2014). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güzel, C. (2010). *Ziya Bey Kütüphanesi Kaynaklı Cönkler Üzerine Bir İnceleme (6771, 6774, 6776, 6777) Numaralı Cönkler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Haksal, A. H. (2006a). “Kaside-i Fi Medh-i Nebiyyi Aleyhi’s-Selât-ü ve’s-Selâm”. *Yedi İklim Dergisi*, 194, 122-126.

Haksal, A. H. (2006b). “İsmail Hakkı [Haksal] Efendi’nin Cönk’ünden Bir Mevlitten Bir Bölüm”. *Yedi İklim Dergisi*, 194, 235.

Haksal, A. H. (2006c). “Niyazi [İpsalalı Ebu’l-Hayr], Mevlid-i Niyazi”. *Yedi İklim Dergisi*, 194, 238-264.

Hasan Âmid. (1392). *Ferheng-i Amîd*. Tehran: Müesse-i İntişarat-ı Emir-Kebir.

İpekten, H. (2006). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. Ankara: Dergâh Yayınları.

Kanar, M. (2010). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Karaalioğlu, S. K. (1975). *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.

Kâşgarlı Mahmud. (2013a). *Divanü Lûgat-it Türk*. (Çev.: Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kâşgarlı Mahmud. (2013b). *Divanü Lûgat-it Türk (Dizin)*. (Çev.: Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, D. (1995). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Yer Alan Şairler ve Şiirleri”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 1, 43-70.

Kaya, D. (2001). “Sivas Kaynaklı Cönklerdeki Maniler”. *Altuncı Şehir Sivas*, 2, 34-38.

Kaya, D.(2002a). “Cönklerden Gün Işığına: Abdal Mahlaslı Halk Şairleri”. *Halk Kültürümüzde Sivas 'ın Yeri Sempozyum Bildirileri, 24 Mart 2002*, (ss. 247-272), Ankara: Aşık Veysel Kültür Derneği Yayınları.

Kaya, D. (2002b). “Cönklerden Gün Işığına: Karacaoğlu”. *Erciyes Dergisi*, 295, 25-26.

Kaya, D. (2002c). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıldeli”. *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi, 23-28 Aralık 2001*, (ss. 511-526). Ankara: TÜKSEV Yayınları.

Kaya, D. (2004). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Şah Hatayı”. Gülağ Öz (Haz.). *I. Uluslararası Şah İsmail Hatâyî Sempozyumu Bildirileri, 9-10 Ekim 2003*, (ss. 177-183), Ankara: Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları.

Kaya, D. (2007). “Kültürümüzde Cönklerin Önemi ve Sivas Kaynaklı Cönkler”. Şaban Tutucu ve Osman Kavaklıoğlu (Ed.). *Kültürümüz ve Kitap Sempozyumu Tebliğleri, 4-6 Mayıs 2007*, (ss. 254-363). Sivas: Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları.

Kaya, D. (2008). “Pir Sultan Abdal ve Sivas Kaynaklı Cönklerde Bazı Şiirleri”. *Hayat Ağacı*, 10, 70-72.

Kaya, D. (2010). “Cönk”. *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, (192-194.) Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (2011a). “Cönklerden Gün Işığına”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 1, 81-98.

Kaya, D. (2011b). “Cönklerden Gün Işığına: Divriğili Veli”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 2, 213-243.

Kaya, D. (2012a). “Âşık Edebiyatının Önemli Yazılı Kaynaklarından Cönkler”. *Kültür Çağlayanı*, 16, 9-11.

Kaya, D. (2012b). “Cönklerden Gün Işığına: Divriğili Budala İsmail”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 4, 223-238.

Kaya, D. (2012c). “İstanbul Semtlerini Konu Edinen Maniler Cönkü”, 7. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi “Türk ve Dünya Kültüründe İstanbul” Sempozyumu*, 6-10 Ekim 2009, (ss. 867-882), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Kaya, D. (2012d). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Sarı Saltuk”. *Bilimsel Eksen*, 8, 15-21.

Kaya, D. (2012e). “Sümmanî’nin Bilinmeyen Şiirleri”. Abdülkadir Erkal (Ed.). *I. Uluslararası Âşık Sümmanî ve Âşıklık Geleneği Sempozyumu*, 31 Mayıs-2 Haziran 2012, (ss. 25-34). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Kaya, D. (2013a). “Cönklerden Gün Işığına: Derûnî”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 5, 235-254.

Kaya, D. (2013b). “Kahramanmaraş Kaynaklı Bir Cönk ve Özellikleri”. Cevdet Kabakçı ve Serdar Yakar (Ed.). *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, 4-6 Ekim 2012, (II, ss. 207-216). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları.

Kaya, D. (2014a). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (2014b). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. (2016a). “Âşık Şiirinde Ayetlemeler”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, 11, 205-244.

Kaya, D. (2016b). “Zile Kaynaklı Bir Cönkte Yer Alan Sefil Mahlaslı Halk Şairleri”. *Zile Kültür Sanat Dergisi, Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 7-8, 277-280.

Kaya, E. (2013). *Mecmua-i Eş'âr [University of Michigan ISL. MS. 416] (Metin-İnceleme)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayalık Şahin, D. (2015). *18. yy'e Ait Dini Muhtevalı Bir Cönk*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kendi, İ. A. (1942a). “Eski Cönkler ve Âşıklar IV: Karacaoğlan”. *Konya (Halkevi Aylık Kültür Dergisi)*, 39, 26-30.

Kendi, İ. A. (1942b). “Eski Cönkler ve Âşıklar IV Karaca Oğlan”. *Konya (Halkevi Aylık Kültür Dergisi)*, 46, 46-65.

Kendi, İ. (1946). “Cönkler Şairler, Aşıklar”. *Konya (Halkevi Aylık Kültür Dergisi)*, 97-98, 9-11.

Kendi, İ. (1947). “Cönkler-Aşıklar”. *Konya (Halkevi Aylık Kültür Dergisi)*, 102-103-104, 8-9.

Kendi, İ. A. (1948). “Mitholoji Aşıklar-Cönkler Halk Şairi; Sadaî”. *Konya (Halkevi Aylık Kültür Dergisi)*, 118-119, 18-20.

Kılıç, A. (2012). “Mecmûa Tasnifine Dair”. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru ve A. Emre Özyıldırım (Ed.) *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı*. (ss. 77-96). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Koçoğlu, B. (2000). *Cönkler-Yozgatlı Şairlerin İki Yüzyıl Öncesi Şiirleri*. Yozgat: Vizyon Matbaacılık.

[Koman], M. M. (1928). “Cönk”. *Adana Mintıkası Maarif Mecmuası*, 3, 3-4.

Koz, M. S. (1977). “Cönk”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler / İsimler / Eserler / Terimler*, (2, 83-85). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Koz, M. S. (2001a). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler I: Derviş Cöngü”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 1, 18-23.

Koz, M. S. (2001b). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler II: Türküler, Şarkılar ve Âşık Değişleriyle Bir İstanbul Cöngü”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 2, 16-28.

Koz, M. S. (2002a). “Bir ‘Yanyatır’ Cöngü ve Yanyatır Mahlaslı Nefesler”. *Folklor/Edebiyat*, 30, 233-252.

Koz, M. S. (2002b). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler III: 19. Yüzyılın İlk yarısından Kalma İki Cönk”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 4, 10-16.

Koz, M. S. (2002c). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler IV: 18. Yüzyıldan İki Cönk”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 5, 22-28.

Koz, M. S. (2002d). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler V: 19. Yüzyıldan Bir Âşık Cöngü”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 6, 10-16.

Koz, M. S. (2002d). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler VI: 18. Yüzyıldan Kalma Bir ‘Güfte’ Cöngü”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 7, 17-25.

Koz, M. S. (2003a). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler VII: Parçalanmış Bir Cönk”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 8, 39-44.

Koz, M. S. (2003b). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler VIII: Geçen Yüzyıldan Bir Cönk”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 9, 3-37.

Koz, M. S. (2003c). “Sermet Çifter Kütüphanesi’ndeki Cönkler IX: 19. Yüzyıl Ortalarından Bir Cönk”. *4. Kat Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Bülteni*, 10, 24-28.

Koz, M. S. (2012). “Cönk ve Mecmûa Yapraklarında Âşık Aramak”. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru ve A. Emre Özyıldırım (Ed.) *Eski Türk*

Edebiyatı Çalışmaları VII: Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı. (ss. 157-200). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Köksal, M. F. (2016). “Cönklerde Divan Şiiri, Divan Şiirinde Cönkler”. *Milli Folklor*, 14 (111), 28-40.

Köksal, M. F. (2017). “Divan Şiiri-Cönk İlişkisi ve “Cönk” Redifli Gazeller”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 247-290.

Köksal, M. F., Kaçar, M. ve İlhan, M. (2018). *Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Köktürk, Ş. (2007). *Cönklerden Bir Cönk Amasya Cönkü*. İstanbul: Yazı Yayınları.

Köprülü, M.F. (Mart-Nisan 1331). “Türk Edebiyatında Âşık Tarzının Menşei ve Tekâmülü Hakkında Bir Tecrübe”. *Milli Tettebbular Mecmuası*, (I, 22). İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Köprülü, M. F. (1918). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Kut, G. (1984). “Bir Cönk Üzerine”. *Halk Kültürü*, 3, 75-87.

Kütük, R. (2018). *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-efşân İsimli Mevlidi, İnceleme – Metin, Ansiklopedik Fonksiyonel Sözlük, Tıpkıbasım*. Erzurum: Ertual Akademi Yayıncılık.

Laufer, B. (1919). *Sino-Iranico Chinese Contributions to the History of Civilization in Ancient Iran*. Chicago: Field Museum of Natural History Publication.

Mekke İlahisi. (1317). Dersaadet.

Menteş, D. (2002). *Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesindeki Yazma Bir Cönk-Mecmua*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mesci, U. (2010). *Ziya Bey Kütüphanesindeki 6706 No'lu Cönk Üzerine İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Muhammed Karîb. (1375). *Vâjenâme-i Nevîn*. Baharistan: Müesse-i İntişarat-ı Bünyâd.

Muhammed Muîn. (1371). *Ferheng-i Farisî (Cild-i Evvel)*. Tehra: Mûesse-i İntişarat-ı Emir-Kebir.

Musalı, N. (2009). “Azerbaycan Cönklerinde Necati Şiirleri”. Gencay Zavotçu (Ed.). *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu: Ölümünün 500. Yılında Şair Necâtî Beğ Anısına, 15-17 Nisan 2009*, (ss. 149-160), Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Noyan, B. (1984). “Ayaşlı Abdi Efendi Cöngü’nün Tedkiki”. *Halk Kültürü*, 4, 101-116.

Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk Şiirinde Tür Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Omer Hadi Abdel-rrhman. (2015). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesindeki BY6373 Nolu Cönk Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Onay, A. T. (1996a). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i*. C. Kurnaz (Haz.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Onay, A. T. (1996b). *Türk Şiirlerinin Vezni*. C. Kurnaz (Haz.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Onay, A. T. (2016). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. C. Kurnaz (Haz.). Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.

Öz, G. (2001). “Âşık Veli’nin Yeni Bulunan Şiirleri”. *I. Uluslararası Atatürk ve Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, 6-7 Ekim 2000*, (ss. 189-200), Ankara: Kültür Bakanlığı HAGEM Yayınları.

Öz, M. (2013). “Zülfikar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (44, 553-554). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özdemir, A. (1993). *Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz*. İstanbul: Veli Yayınları.

Özen, R. Y. (2017). *Cönk İncelemeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, A. (1995). *Bir "Cönk" İnceleme-Metin-İndeks-Asıl Metin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, İ. H. (1996). "Gazel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (13, 442-443). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Özkırımlı, A. (2004). *Türk Edebiyatı Tarihi (Ansiklopedik) I*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Özön, M. N. (1971). *Resimli Büyük Türk Dili Sözlüğü*. İstanbul: Arkın Kitabevi.

Öztelli, C. (1965a). "Saz Şairleri: Cönklerden Derlemeler: I". *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (186), 3625-3626.

Öztelli, C. (1965b). "Saz Şairleri: II, Cönklerden Derlemeler". *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (187), 3649.

Öztelli, C. (1965c). "Saz Şairleri: 3, Cönklerden Derlemeler Kâtibi". *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (188), 3690-3691.

Öztelli, C. (1965d). "Cönklerden Derlemeler: 4, Âşık İbrahim-Pir Ali-Levnî". *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (196), 3910.

Öztelli, C. (1965e). "Cönklerden Derlemeler: 5, Öksüz Âşık, Sehvî, Hadikî". *Türk Folklor Araştırmaları*, 9 (197), 3943-3944.

Öztosun, S. (2001). *Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztuna, Y. (2000). *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Pakalın M. Z. (1993a). "Cönk". *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (I, 303). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pakalın M. Z. (1993b). "Kümmî". *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (II, 340-341). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Pamukciyan K. (1984a). "Onyedinci Yüzyıldan Kalma Ermeni Harfli Türkçe Üç Halk Şiiri". *Halk Kültürü*, 4, 145-148.

Pamukciyan, K. (1984b). “Folklor ve Etnografya Araştırmaları”. İbrahim Aslanoğlu vd. (Haz.), *Ermeni Harfli Türkçe Elyazma Eski Bir Cönk: I* (ss. 423-444). İstanbul: Say Yayınları.

Pamukciyan, K. (1985a). “Folklor ve Etnografya Araştırmaları”. İbrahim Aslanoğlu vd. (Haz.), *Ermeni Harfli Türkçe Elyazma Eski Bir Cönk: II* (ss. 275-309). İstanbul: Say Yayınları.

Pamukciyan, K. (1985b). “Türkçe Şiirler İhtiva Eden Ermenice ve Ermeni Harfli Türkçe Yazma Cönkler ve Kompilasyonlar-I”. *Halk Kültürü*, 1, 107-108.

Pamukciyan, K. (1985c). “Türkçe Şiirler İhtiva Eden Ermenice ve Ermeni Harfli Türkçe Yazma Cönkler ve Kompilasyonlar-II”. *Halk Kültürü*, 3-4, 165-171.

Roxburgh, D. J. (2012). “Kitaba Dair Yeni Keşifler”. Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru ve A. Emre Özyıldırım (Ed.). (Çev.: Rümeysa Şişman), *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII, Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkambarı* (ss. 455-492). İstanbul: Turkuaz Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1976). “Cönklerden Seçmeler I”. *Çağrı Kültür Sanat Bilim Dergisi*, 216, 9-12.

Sakaoğlu, S. (1978a). “Cönklerden Derlemeler II”. *Sivas Folkloru*, 63, 10-11.

Sakaoğlu, S. (1978b). “Cönklerden Derlemeler: Şem’iden Üç Şiir”. *Çağrı Kültür Sanat Bilim Dergisi*, 245, 7-10.

Sakaoğlu, S. (1984a). “Cönkler Arasında 1”. *Türk Folkloru*, 58, 6-8.

Sakaoğlu, S. (1984b). “Cönkler Arasında 2”. *Türk Folkloru*, 61, 24-26.

Sakaoğlu, S. (1987). “Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri”. Tuncer Gülensoy (Ed.) *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu Bildirileri*, 5-6 Mayıs 1986, (ss. 219-226), Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1989). “Türk Saz Şiiri”. *Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, LVII (445-450), 105-250, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Sav, T. (2017). *Cönk (Şeyh Hamza Ocağına Ait) İnceleme-Metin-Dizin*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Schmidt, J. (2012). *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden university and Other Collections in the Netherlands Minor collections*. Leiden & Boston: Brill.

[Sevük], İ.H. (1928a). “Halkiyat Tettebbularından: Eski Bir Şiir Mecmuası-Kara Feyzi Efendinin Cöngü”. *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*, 6, 1-4.

[Sevük], İ.H. (1928b). “Halkiyat Tettebbularından: Eski Bir Şiir Mecmuası-Kara Feyzi Efendinin cöngü”. *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*, 7, 2-4.

[Sevük], İ.H. (1928c). “Halkiyat Tettebbularından: Aladağlı’nın Cöngü”. *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*, 12, 9-12.

[Sevük], İ.H. (1928d). “Halkiyat Tettebbularından: Kıymettar Bir Cönk”. *Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası*, 13, 4-5, 12-14.

[Sevük], İ. H. (1928e). “İzzet Efendi Cöngü-1”. *Çukurova’da Memleket*, 18, 1-4.

[Sevük], İ. H. (1929a). “İzzet Efendi Cöngü-2”, *Çukurova’da Memleket*, 19, 11-14.

[Sevük], İ. H. (1929b). “İzzet Efendi Cöngü-3”, *Çukurova’da Memleket*, 20, 5-7.

[Sevük], İ. H. (1929c). “İzzet Efendi Cöngü-4”, *Çukurova’da Memleket*, 21, 5-7.

[Sevük], İ. H. (1930a). “İzzet Efendi Cöngü-5”, *Çukurova’da Memleket*, 22, 9-10.

[Sevük], İ. H. (1930b). “İzzet Efendi Cöngü-6”, *Çukurova’da Memleket*, 23, 10-11.

[Sevük], İ. H. (1930c). “İzzet Efendi Cöngü-7”, *Çukurova’da Memleket*, 24, 4-7.

Sona, İ. (2016). “Yazılı Kaynaklarda, Kültürel Hafıza Cönkler”. *Milli Folklor*, 14 (111), 75-86.

Sümbüllü, Y. Z. (2008). “İlm-i Tefe’ül ve Tefe’ül-nâme (Kur’ân Falı) Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (2), 384-391.

Sümbüllü, Y. Z. ve Gözitok, M.A. (2014). “Gaybî Bir İlim Şubesi Olarak İhtilaç-nâmeler ve Mevlânâ Sevâdî’nin Manzum İhtilâç-nâmesi”. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 6, 105-131.

Şahin Kayalık, D. (2015). “ ‘Cönk’ Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”. *Turkish Studies*, 10 (12), 709-726.

Şahin, B. (1996). *Sivas Kaynaklı Cönkler Üzerinde Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şemseddin Sami. (2004). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Şenel, S. (2012). “Türkü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (41, 612-616). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Şeyh Süleyman Efendi Buhârî. (1298). “Cönk”. *Lugat-ı Çağatâyî ve Türkî-i Osmânî*, (142). İstanbul: Mihran Matbaası.

Şimşek, Ş. (2017). *Atatürk Kitaplığı Bel-Yz-k1582*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şükûn, Z. (1996). *Farsça Türkçe Lugat Gencine-i Güftar Ferhengi Ziya*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tan, N. (2012). “Şeyh Şa’bân-ı Velî’nin Takipçilerinden Şair Şeyh İbrahim Şevki Efendi ve Bir Cönkteki 16 Şiiri”. Burhan Baltacı ve Ahmet Özdemir (Ed.) *I. Uluslararası Şeyh Şa’bân-ı Velî Sempozyumu*, 4-6 Mayıs 2012, (ss. 275-288). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.

Tanrıkorur, Ç. (2016). *Osmanlı Dönemi Türk Müsîkîsi*. Ankara: Dergâh Yayınları.

Tarlan, A. N. (1946). “Eski Mecmualar Arasında”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (1) 2, 122-137.

Taşlıova, M. M. (2006). “Elektronik Cönk Kavramı ve Türk Halkbilimi’nin Değeri Bilinmeyen Kaynakları”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5, 89-112.

Tekin, A. (1995). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tekin, Ş. (2017). *Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı I*. İstanbul-Wien: Simurg Yayınları.

Togan, Z. V. (1953). “Topkapı Sarayında Dört Cönk”. *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 1-4, 73-89.

Tuğlacı, P. (1985). *Okyanus Ansiklopedik Sözlüğü 2*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü 1. (2001). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kur'an-ı Kerim Koleksiyonu. (2010). *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*. Ankara: Antik A.Ş. Kültür Yayınları.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü II (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, F. (1999). "Yazılı Kaynaklardaki (Cönklerdeki) Bektaşî Şairlerinin Şiirlerinde Görülen Yeni Şekiller". Alemdar Yalçın, Ayşe Yücel ve Gıyasettin Aytaş (Ed.) *I. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Sempozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim 1998, (ss. 339-356). Ankara: Gazi Üniversitesi Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayını.

Türkmen, M. (1973). "Cönklerden Derlemeler Sivas Manileri". *Sivas Folkloru*, 5, 10-11.

Türkmen, M. (1977a). "Cönklerden Derlemeler Çeşitli Fıkralar". *Sivas Folkloru*, 57, 23-25.

Türkmen, M. (1977b). "Cönklerden Derlemeler Çeşitli Fıkralar". *Sivas Folkloru*, 58, 26.

Türkyılmaz, M. (2002). *Sivas, Sivas-Yıldızeli, Sivas-Suşehri, Kayseri, Adana Kaynaklı Cönkler Üzerine Tetkik* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uraz, M. (1977). "Cönkler ve Sefineler". *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 17 (337), 8057-8059.

Uzun, M. (2003). "Mecmua", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (28, 265-268). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Uzun, M. (2005). "Muhammediye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (30, 586-587). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ülkütaşır, M. Ş. (1967). “Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönk’lerin Değeri”. *Türk Kültürü*, 60, 905-907.

Yakıcı, A. (2013). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yardım, A. (1997). *İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu III*. İzmir: İzmir Milli Kütüphane Vakfı.

Yardımcı, M. (1987). “Halk Şiirinde Şairler Mal Edilişlerin ve Tabşırma Benzerliklerinin Yarattığı Karışıklıklara Cönklerden Kaynaklanan Yanılgılar”. *İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 264-272.

Yardımcı, M. (1989). “Cönklerden Gün Işığına”. *Millî Foklor*, 1 (3), 25-26.

Yardımcı, M. (1994). “Cönklerden Gün Işığına”. *Millî Foklor*, 3 (22), 57.

Yardımcı, M. (2002). *Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri Anonim Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri*. Ankara: Ürün Yayınları.

Yardımcı, M. (2013a). “Cönklerden Gün Işığına Zile’nin Üç Önemli Âşığı Ârifi-Çakerî ve Sıtkı’nın Bilinmeyen Şiirleri”. *Zile Kültür Sanat Dergisi*, 1, 21-22.

Yardımcı, M. (2013b). “Cönklerden Gün Işığına”. *Zile Kültür Sanat Dergisi*, 2, 78.

Yardımcı, M. (2014). “Cönklerden Gün Işığına”. *Zile Kültür Sanat Dergisi*, 3, 74-75.

Yardımcı, M. (2015). “Cönklerden Gün Işığına”. *Zile Kültür Sanat Dergisi*, 6, 25.

Yazır, M. B. (1981). *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli*. U. Derman (Haz.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yeni Tarama Sözlüğü. (1983). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yeşilmurat Şalcı, F. (2011). *Ziya Bey Kütüphanesindeki 6720 No’lu Cönk Üzerine İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, D. (2013). *Elyazması Bir Kitap Türü: Cönk/Cöng Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Yıldız, N. (2014). *Eski Çağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yıldızdağ, G. (2010). *Ziya Bey Kütüphanesindeki 6709, 6712 ve 6767 No'lu Cönkler Üzerine Tetkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, M. (2016). “Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 165-196.

Yılmaz, M. (2016). “Türkiye’de Cönkler Üzerine Yapılan Çalışmalara Dair”. *Tullis Journal / Turkic Language And Literature Surveys*, 1, 37-53.

Yihào, Q. (2012). “Jung (龔 Zūng) “cönk” Gemi Üzerine -13.-15. Yüzyıllardaki Batı Yazmalarında Görülen “Jung” Terimi Üzerine”. (Çev.: Zemiire Gulcalı). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19, 135-147.

Yuvacı, Z. (2005). *Divriği/Aydoğın Köyü Kaynaklı Cönkler Üzerine Tedkik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ek Kaynaklar

Aça, M. (2011). “Balıkesir’de Bulunan bir Cönk ve İçinde Yer Alan Fal-i Nebât Örneği”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 59, 313-324.

Ahmedof, A. (1978). *Edebiyat-Şinastık Terimleri Lügati*. Bakü: Maarif Neşriyatı.

Akalın, L. S. (1984). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Akın, B. (2016). “Ehl-i Haklarda Kelâmhânlık Geleneği ve Kelâmhân Defterlerinin Geleneğin Korunması ve Aktarımındaki Rolü ‘Hüma Kuşu Yere Düştü Ölmedi’ ”. *Milli Folklor*, 14 (111), 100-115.

Akyoloğlu, İ. H. (1992). “Bolu ve İlçelerinde XV. Yüzyıldan Beri Süregelen Musiki İle Cönkten İlahi Okuma Geleneği”. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, 6-11 Mayıs 1991, (ss. 1-6)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ana Britannica. (1986/1987). İstanbul: Ana Yayıncılık.

Artun, E. (1996). “Bir Cönkteki Vahabi Destanı”. *İçel Kültürü*, 45, 9-13.

Aslan, N. (2010). “Dört Cönk ve Muhtemel Niğdeli Âşıklar”. *Akpınar Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 25, 22-28.

Aslanoğlu, İ. (1976). “Geçen Yüzyıllarda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar”. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, (ss. 69-74). Ankara: Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Aslanoğlu, İ. (1977). “Sivas’taki Cönk ve Mecmualarda Yunus”. *Uluslararası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey Türk Dili Semineri Bildirileri, 10-12 Haziran 1977*, (ss. 32-36). Konya: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayını.

Aşkun, V. C. (1975). “Yazma, Cönk ve Sığır Dili”. *Sivas Folkloru*, 33, 3.

Atilla, O. (1977). “Yunus Emre ve Taptuk Emre’nin Afyon’daki Mezarları ve Kaybolan Cönkler”. *Uluslararası Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Karamanoğlu Mehmet Bey Türk Dili Semineri Bildirileri, 10-12 Haziran 1977*, (ss. 108-121). Konya: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayını.

Atlay, D. (1994). “Cönklerden Derlemeler: Nutk-i Hesabi”. *İçel Kültürü*, 36, 27.

Atlay, D. (1997). “Cönklerden Derlemeler”. *İçel Kültürü*, 49, 24.

Ayverdi, İ. (2008). (*Asırlar Boyu Tarihin Seyri İçinde*) *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. (3. bs.), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Belen, M. (2001). “Ahıskalı Kadı-Zâde Seyyid Saîd Muhammed’in ‘Mecmûatü’l-Letâif Sandûkatü’z-Zerâif’ Cöngü”. *Milli Folklor*, 7 (52), 117-122.

Büyük Ansiklopedi. (1990). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. (1986). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Cunbur, M. (1974). “Folklor Araştırmalarında Cönklerin Yeri”. *I. Uluslararası Türk Folkloru Semineri Bildirileri, 8-14 Ekim 1973*, (ss. 6973), Ankara: Milli Folklor Enstitüsü Yayınları.

Cunbur, M., Kaya, D., ve Ünver, N. (2009) “Milli Kütüphane’deki Ahmet Şükrü Esen Cönkleri”. Sabri Koz (Haz.). *Ahmet Şükrü Esen’e Armağan*, (ss. 121-166), İstanbul: Özal Matbaası.

Çelik, Y. (2018). “19. Yüzyıla Ait Bazı Cönklerde Bağlama Gruplarının İmlâsı Üzerine Bir İnceleme”. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3 (1), 53-62.

Diyarbekrî Tayyâr-zâde İbrahim Efendi. (2002). “İsmail Hakkı Efendi Cönk’ünden Mevlid-i Şerif”. Ali Haydar Haksal (Çev.), *Yedi İklim*, 151-153, 110-128.

Doğan, İ. (2001). “Kırımçak Türkçesiyle İbrani Yazılı Bir Cönk”. *Milli Folklor*, 7 (50), 40-44.

Doğan, R. (2012). “Üsküp Milli Kütüphanesindeki Cönklerde Yer Alan Divan Şairi Metinleri ve Şair Nesîmî’nin Bu Cönklerdeki Şiirlerine Dair”. *Hikmet İlmi Araştırma Dergisi*, 20, 95-106.

Doğan, R. (2014). “Niyazî-i Mısırî’nin Makedonya Üsküp Milli Kütüphanesi’ndeki Cönklerde Yer Alan Şiirlerine Dair”. *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı 7-9 Mayıs 2014*, (ss. 625-641), İstanbul: Ensar Neşriyat.

Doğan, R. (Mayıs 2013). “Makedonya Millî Kütüphanesindeki Cönklerde Yer Alan Na’tlere Dair” 22. *Uluslararası Hıdırellez-Bahar Şenlikleri Festivali*, Valandova/Makedonya.

Doğan, R. (Ocak 2013). “Üsküp Millî Kütüphanesindeki Cönklerde Yer Alan Na’tlere Dair”. *Çalıklı Bahar Şenlikleri Festivali*, Makedonya.

Dumluca, H. (1974). “Cönklerden Derlemeler Sivas Manileri”. *Sivas Folkloru*, 12, 19-22.

Duran, H. (2012). “Alevilik-Bektaşilik Muhtevalı Bir Cönk”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61, 77-108.

Duymaz, A. (2016). “Zile’den Bir Cönk Üzerine”. *Zile Kültür Sanat Dergisi, Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 7-8, 176-182.

Ediz, F. (1940a). “İki Asırlık Bir Cönk”. *İçel Dergisi*, 30, 12-15.

Ediz, F. (1940b). “Edebi Tetkikler: İki Asırlık Bir Cönk”. *İçel Dergisi*, 32, 7.

Erdal, T. (2014). “Sözlü Kültür ve Yazılı Kültür Bağlamında Cönk ve Mecmûalarda Fuzûlî Mahlaslı Şiirler”. *Milli Folklor*, 13 (102), 17-28.

Eren, H. (1988). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erol, M. (2017). “Kilis’te Yazılmış Bir Cönk Üzerine”. Mehmet Ali Yıldırım (Ed.). *Uluslararası Mercidabık’tan Günümüze 500 Yılda Orta Doğu Sempozyumu, 26-27 Ekim 2017*, (ss. 212-223), Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yayınları.

Erol, M. (Kasım 2011). “Halep (Suriye) Türkmenleri Arasında Yaşayan Cönkler”. VIII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, İzmir.

Ersal, M. (2016). “Cönkten Hizmet Defterine, İcradan Yazıya: Alevi Yazma Geleneği”. *Milli Folklor*, 14 (111), 87-99.

Gökçeoğlu, M. (Mayıs 1993). “Dervişname Adlı Bir Cönk”. VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri, Lefkoşa.

Gökşen, C. (2007). “Sivas Kaynaklı Cönklerde Derviş Ali’nin Şiirleri”. Şeref Boyraz (Ed.). *Osmanlılar Döneminde Sivas: Sempozyum Bildirileri, 21-25 Mayıs 2007*, (II, ss. 273-290), Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Gönçer, S. H. (1964). “Bir Cönk”. *Taşpınar*, 11, 3.

Görkem, İ. (1995). “Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası’nda Yayımlanan Cönklerle İlgili Yazılar”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1-2), 73-78.

Görsel Büyük Genel Kültür Ansiklopedisi. (1984). İstanbul: Görsel Yayınları.

Gövsa, İ. A. (1947), *Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedi / Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: İskit Yayınları.

Gözler, H. F. (1993). “Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz”. *Erciyes Dergisi*, 192, 15-17.

Gülhan, A. (1999). “Balıkesir İl Halk Kütüphanesi’ndeki Bir Cöngün Tanıtılması ve Cönkteki Âşık Ömer’e Ait Şiirler”. *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 1-2 Haziran 1998*, (ss. 343-355), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınları.

Günaydın, Y. T. (2005). “İnsan Dedesinin Cönkünü Tahrif Eder Mi?”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 36, 287-289.

Gürbüz, M. (Kasım 2012). “Cönkler ve Mecmualar Üzerinden Osmanlı Toplumunun Şiir ve Şair Tercihlerine Bir Bakış Denemesi”. Prof. Dr. Günay Kut Onuruna “Metin Tespitinden Metinsel Eleştiriye” Uluslararası Sempozyumu, İstanbul.

Gürbüz, M. (2012). “Sözlü Kültür Belleğinde Bir Divan Şâirinin İzleri: Cönklerde Nâbî”. *Milli Folklor*, 12 (95), 54-62.

Gürbüz, M. (2013). “Osmanlı Şiirinin Hazinesi: Mecmualar ve Cönkler Çalıştayı”. *Turkish Studies*, 8 (1), 2947-2949.

Hafız, T. (Mayıs 1989). “Kimi Cönk ve Mecmualarda Sözlü Türk Halk Edebiyatı Metinleri”. II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, Eskişehir.

Haksal, A. H. (2003). “Cönkten Bülbul Şiirleri”. *Yedi İklim Dergisi*, 150, 46.

Hasan, H. (1986). “Üsküp Üniversite ve Halk Kütüphanesi’ndeki Cönklerde Türk Destanları”. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, (II, ss. 151-164). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dizisi Yayınları.

Hasan, H. (1989). “Sarayevo (Saray-Bosna) Şarkiyat Enstitüsü’ndeki Abdi İbn-i Mustafa El Bakari’nin Bir Cöngü”. *Türk Kültürü Araştırmaları*, 2, 113-129.

Hüseyin Kâzım Kadri. (1928). “Cönk”. *[Büyük] Türk Lügâti*, (2, 347). İstanbul: Devlet Matbaası.

İlaydın, H. (1999). “Makaleler”. Nihal İlaydın (Yay. haz.), *Türkü I, II, III, IV: Cönk* (ss. 157-162). Ankara: Aydın Kitabevi.

İvgin, H. (1986). “Milli Folklor Araştırma Dairesi’ndeki Cönkler ve Bunlar Arasında Doğu Anadolu İle Fırat Havzası Cönkleri”. *Türk Kültürü*, 283, 60-62.

Karadağ, M. (1998). “Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı”. Özkul Çobanoğlu ve Metin Özarslan (Haz.) *XVII. Yüzyıla Ait Bir Cönkteki Halk Edebiyatı Ürünleri ve Bunların Karşılaştırılması* (ss. 127-132). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Karaörs, M. (1991). “Kayseri’de Bulunan Bir Cönk’ün Tanıtılması”. Tuncer Gülensoy (Ed.). *Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya Sempozyumu Bildiriler, 3-5 Mayıs 1990*, (ss. 31-39), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Kemikli, B. (2000). “Haşimi Kitaplığında Türkçe Bir Cönk”. *Milli Folklor*, 6 (48), 27-36.

[Koman], M. M. (1928). “Halkiyat Tettebbularından: Feyzî Efendi Cöngü”. *Adana Mintıkası Maarif Mecmuası*, 5, 9.

[Koman], M. M. (1929). “Cönk”. *Yeni Fikir Dergisi*, 44, 1-6.

[Koşay], H. Z. ve İ. R. [Işıtman]. (1932) *Ana Dilden Derlemeler*. Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Koz, M. S. (1997). “Âşık Edebiyatımızda Metin Tespit ve Yayınlamayla İlgili Kimi Sorun ve Öneriler”. Metin Karadağ (Haz.). *I. Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri, 2-4 Haziran 1997-Balıkesir*, (ss. 183-197). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Koz, M. S. (2001). “17. Yüzyıldan Kalma Bir Cönk ve Bilinmeyen Bir Âşık Şevki”. Güven Tanyeri (Haz.). *VII. Uluslararası Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1997*, (ss. 235-248). Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

Koz, M. S. (2004). “Belli Mahlaslar Üzerinden Şiir Söyleme Geleneği ve Türkiye’de Yazılan Alevî-Bektaşî Cönk ve Mecmûalarındaki Hatâî Mahlaslı Şiirler”. Gülağ Öz (Haz.). *I. Uluslararası Şah İsmail Hatâyî Sempozyumu Bildirileri, 9-10 Ekim 2003*, (ss. 184-217), Ankara: Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları.

Koz, M. S. (2004). “Cönkler: İçtenlik ve Sonuç”. *Kitap-lık: Babil Kulesi (Ücretsiz Ek)*, 77, 14-19.

Koz, M. S. (2013), “Cönk ve Mecmûa Yapraklarında Unutulmuş Türküler”. Kadir Pürlü (Ed.). *Kültürümüzde Türkü Sempozyumu Bildirileri, 22-25 Ekim 2011*, (I ss. 155-174), Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Koz, M. S. (2016). “Âşık Edebiyatımızda Lisânîler ve Zile Kaynaklı Bir Cönkteki Lisânî Mahlaslı Nefesler”. *Zile Kültür Sanat Dergisi, Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 7-8, 303-315.

Köksal, M. F. (2016). *Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Köksal, M. F. (Haziran 2012). “Şiir Mecmualarının ve Cönklerin Muhtevalarının Tespiti İçin Yapılacak Akademik Çalışmalarda Ortak Yaklaşımlar”. Osmanlı Şiirinin Hazinesi: Mecmualar ve Cönkler Çalıştayı, Ankara.

Köseoğlu, N. (1939a). “Cönklerden Derlemeler: Çorumlu Gazi Beydili”. *Çorumlu*, 12, 17-18.

Köseoğlu, N. (1939b). “Cönklerden Derlemeler: Çorumlu Yeğen Paşa”. *Çorumlu*, 13, 13.

Memmedli, Ş. ve Memmedova G. G. (2015). “Âşık Şenlik Şiirleri Ziya Borçalı’nın Cönkünde”. *BELGÜ*, 1, 229-241.

Meydan Larousse. (1981). İstanbul: Meydan Yayınevi.

Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhan-ı Katı*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1987). “Sofya’da Bulunan Bir Cönkte Yer Alan Şair Dertli ve Bolu’lu Diğer Üç Ozan”. *Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumu, 2-4 Mayıs 1986*, (ss. 54-59), Bolu: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.

Nasrattınoğlu, İ. Ü. (Ocak 1983). “150 Yıl Önce Balkanlarda Tutulan Bir Cönkteki Halk Şairleri, Halk Kültürünü Araştırma Kurumu Konferansı.

Noyan, B. (1987). “Ayaşlı Abdi Efendi Cönk’ü ve Zeycânî’nin Şiirleri”. *I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, 7-9 Mayıs 1983*, (ss. 213-227), Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D., Akpınar, R. B., Arslan, M., Yılmaz, A. M., Eker, G. Ö. ve Özkan, T. S. (2015). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Oral, M. Z. (1939a). “Cönkler Arasında”. *Akpınar*, 37, 12-13.

Oral, M. Z. (1939b). “Cönkler Arasında”. *Akpınar*, 40, 8.

Özdemir, A. (1992a). “Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz: Kaygusuz Abdal”. *Çağrı Kültür Sanat Bilim Dergisi*, 392, 21-23.

Özdemir, A. (1992b). “Cönklerden Günümüze Halk Şairlerimiz: Öksüz Dede”. *Yeni Defne*, 128-129, 14-20.

Özder, M. Â. (1967). “Bir Cönk ve 57 Âşık”. *Türk Folklor Araştırmaları*, 10 (211). 4335-4336.

Özen, K. (1987). “Dertli’nin Cönklerde Geçen Şiirlerindeki Mısra ve Kelime Değişiklikleri”. *Bolu İli Halk Edebiyatı Sempozyumu, 2-4 Mayıs 1986*, (ss. 68-71), Bolu: Bolu Kalkınma ve Tanıtma Vakfı Yayınları.

Özen, K. (1991). “Cönklerde Geçen Sıdkı Tapşırılmal Şairler”. *Erciyes Dergisi*, 158, 20-21.

Özen, K. (1992). “Cönk ve Mecmuaların Halk Edebiyatı Araştırmalarındaki Yeri, Sivas Yöresinde Tutulmuş Olan Cönklerin Bazı Özellikleri”. *Kızılırmak*, 1, 10-13.

Özen, K. (1999). “Emlek Ozanları Cöngü”, I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halk Ozanları Sempozyumu Bildirileri, 16-17 Mayıs 1998, (ss. 206-216), Ankara: Emod Yayınları.

Özen, K. (2001). “Sivas ve Tokat Kaynaklı Cönklerde Geçen AlpErenler / Derviş Gaziler”. Güven Tanyeri (Haz.). *VII. Uluslararası Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1997*, (ss. 283-294). Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

Öztelli, C. (1966). “Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü 2”. *Türk Folklor Araştırmaları*, 10 (205), 4155-4156.

Öztelli, C. (1975). “Sivaslı Ozanlar Cöngü”. *Sivas Folkloru*, 32, 3-4.

Öztürk, R. (2016). “Zileli Kâtibî ve Zile Kaynaklı Cönklerde Bulunan Bazı Âşıkların Bilinmeyen Şiirleri”. *Zile Kültür Sanat Dergisi, Tarihi ve Kültürüyle III. Zile Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı*, 7-8, 344-351.

Paçacıoğlu, B. (1996). “Bir Cönk İncelemesi”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2, 187-207.

Paçacıoğlu, B. (2014). “Sivas Kaynaklı Bir Cönkteki Erzurumlu Emrâh Şiirleri”. *Kültür Evreni*, 21, 59-70.

Pamukciyan K. (1987). “Meçhul Ozan Lekeci Ali’nin Bir Destanı”. *Türk Folkloru Belleten*, 1-2, 141-153.

Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınları.

Polat, M. (2018). “Cönkler ve ‘Celali’ Mahlasıyla Yazılmış Bir Cönk”. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 40, 271-287.

Püsküllüoğlu A. (1996). *Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: Özgür Yayınları.

Redhouse, S. J. W. (2011). *Turkish and English Lexion New Edition*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Samanoğlu, G. (1985). “Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler II”. Feyzi Halıcı (Haz.), *Bir Cönk Üzerine* (151-155). Konya: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayını.

Saraivanova, İ. (2006). “Cönkler Üzerine (Bulgarca)”. *Bilgarski Folklor*, 2, 41-49.

Saraivanova, İ. (2009). “Bulgaristan Topraklarında Türk Kültürünün İzleri: Bulgaristan’da Cönklerdeki Türküler Üzerine”. Şebnem Ercebeci (Yay. haz.) 6. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 21-26 Kasım 2005, (ss. 903-910)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Şahin Kayalık, D. (2017). “Türk İslâm Edebiyatı’na Kaynaklık Bakımından Cönklerin Önemi: “06 Mil Yz CÖNK 59” Numaralı Cönk Örneği”. *Litera Turca*, 1, 148-166.

Tan, N. (2010). “Âşık İslâm Erdener’in Şiir Defteri / Çağdaş Cöngü”. *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, 13, 215-228.

Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. (1965). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tatçı, M. (1987). “Gevherî’nin Eski Bir Cönkteki Şiirleri”. *Dohunay Dergisi*, 13, 31-33.

Tatçı, M. ve Hançerlioğlu, F. (1989). “Âşık Ömer’in Eski Bir Cönkteki Şiirleri”. *Türk Kültürü Araştırmaları*, 26, 267-278.

Turan F. A. (2003). “Turabi Ocağı’ndan ve Haydar Tombak’tan Alınan Cönkler Üzerine Birkaç Söz”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 27, 107-120.

Türkyılmaz, M. (2004). “Sivas Kaynaklı Bir Cönk ve Âşık Ömer Şiirleri”. *Folklor / Edebiyat*, 37, 295-298.

Türkyılmaz, M. (2007). “19. Yüzyıldan Günümüze Sivas Kaynaklı Bir Cönk”. Şeref Boyraz (Ed.) *Osmanlılar Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, 21-25 Mayıs 2007, (II, ss. 315-320)*, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Yardımcı, M. (1985). “Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler II”. Feyzi Halıcı (Haz.), *Bilinmeyen Şiirleri İle Zefîl Necmî* (129-136). Konya: Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayını.

Yardımcı, M. (2009-2010). “Cönklerin Tozlu Sayfalarında Unutulan ve Nağmelerini Arayan Zile Türküleri”. *Bizim Külliye Üç Aylık Kültür ve Sanat Dergisi*, 42, 64-66.

Yavuz, O. (1988). “Türk Edebiyatında Cönkler Hususiyetleri ve Dili”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 54, 117-131.

Yıldız, M. A. ve Baldan, A. (2014). “Ankara Millî Kütüphanede Bulunan 78 Numaralı Cönk Üzerine”. *Mavi Atlas Dergisi*, 2 (2), 89-100.

Yılmaz Özkarslı, Ş. (2001). “Cönk”. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, (1, 567-569). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yılmaz, O. ve Akın, B. (2016). “Kutsal Sözün Belleği Olarak Cönkler: Alevi Erkânına Ait Bir Cönk Üzerinde Ritüelik ve Edebi Bir İnceleme”. *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, 13, 61-110.

Yılmaz, S. S. ve Erdal, D. (2018). “Sözlü Kültür-Yazılı Kültür İlişkisi Bağlamında Cönkler ve Sivas Kaynaklı Bir Cönk”. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 131-148.

Yılmaz, Y. (2012). “[H.] 1285 Tarihli Bir Cönk ve Dil Özellikleri”. *Turkish Studies*, 6 (4), 887-925.

Yüksel, H. A. (1985a). “Seyrâni’nin Nasihat Destanı”. *Türk Folkloru*, 72, 15-16.

Yüksel, H. A. (1985b). “Seyrâni’nin Yayınlanmamış Şiirleri -1-”. *Türk Folkloru*, 77, 16-17.

Yüksel, H. A. (1986a). “Seyrâni’nin Yayınlanmamış Şiirleri -2-”. *Türk Folkloru*, 79, 26-27.

Yüksel, H. A. (1986b). “Seyrâni’nin Yayınlanmamış Şiirleri III Elifnâme”. *Türk Folkloru*, 82-83, 15.

Online Kaynaklar

<http://ajanda.ibu.edu.tr/bamer-konferanslarinda-bolu-conkleri/> (E.T.: 20.02.2019)

<https://ostasien.digitalesammlungen.de/view/bsb00078317/1?localeUrl=%2Fview%2Fbsb00078317%3Flocale%3D> (E.T: 15.12.2018)

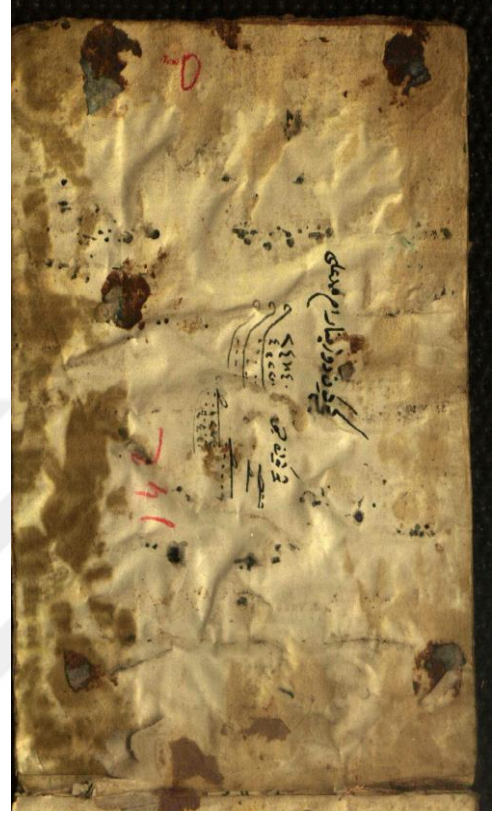
<http://turfan.bbaw.de/bilder/sprachen-und-schriften/u5335seite03.jp> (ET:15.12. 2018)

Dulkadir, H. (2018). “Mut’ta Bulunan Cönklerden: Bektaşî Şiirleri”.
http://www.hilmidulkadir.com/icerik/18/84/mut_ta_bulunan_conklerden_bektasi_sair.html (ET: 23.10.2018)

Kaya, D. (2018). “Kültürümüzde Cönklerin Önemi ve Sivas Kaynaklı Cönkler”.
http://turkoloji.cu.edu.tr/ALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_conkler_ve_onemi.pdf
[ET: 25.12.2018]

Özen, K. (12 Mayıs 1988). “Emlek Yöresinde Tutulmuş Bir Cönkte Geçen Halk Şairleri”.
<http://www.kutluozen.com/default.asp?part=yazilar&islem=oku&id=10> [ET: 25. 10. 2018]

EKLER

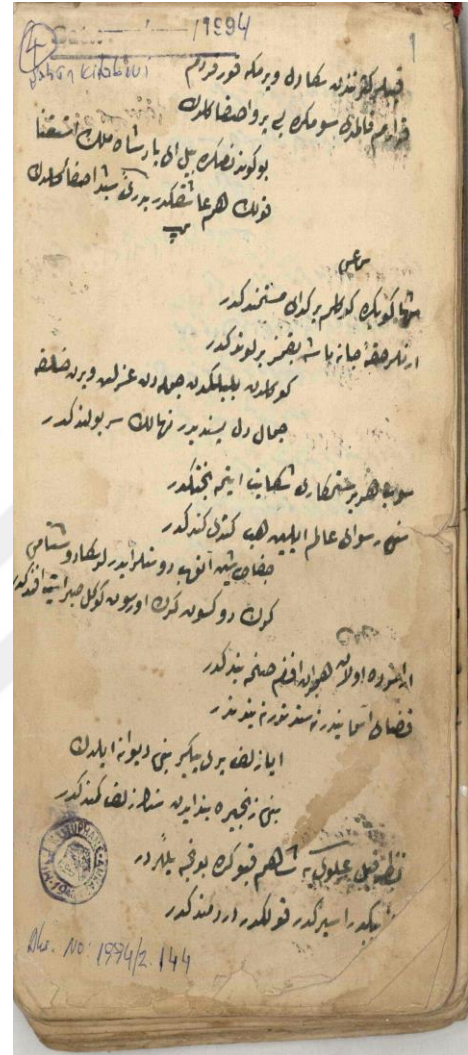
Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4734 numaralı cöngün dış ve iç kapağı.

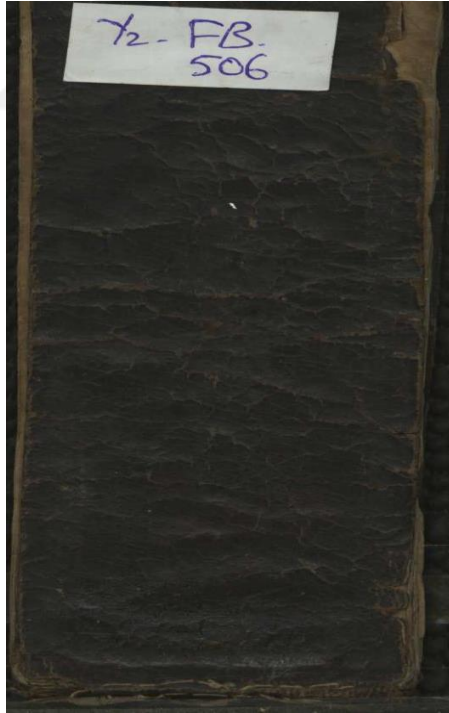
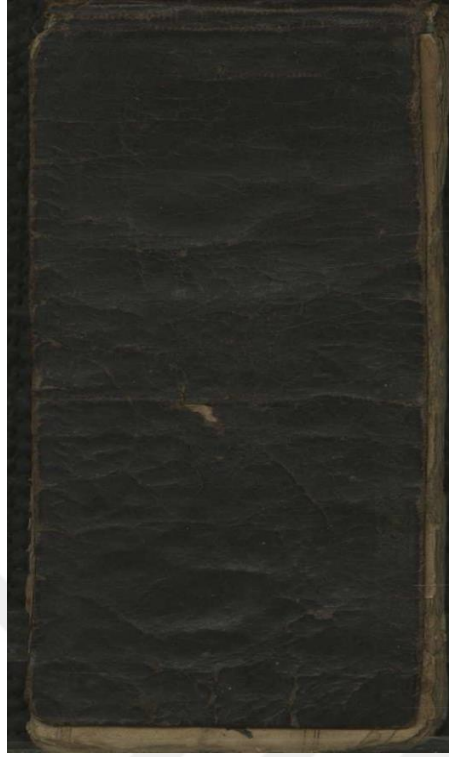
Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 65 numaralı cöngün dış ve iç kapağı.

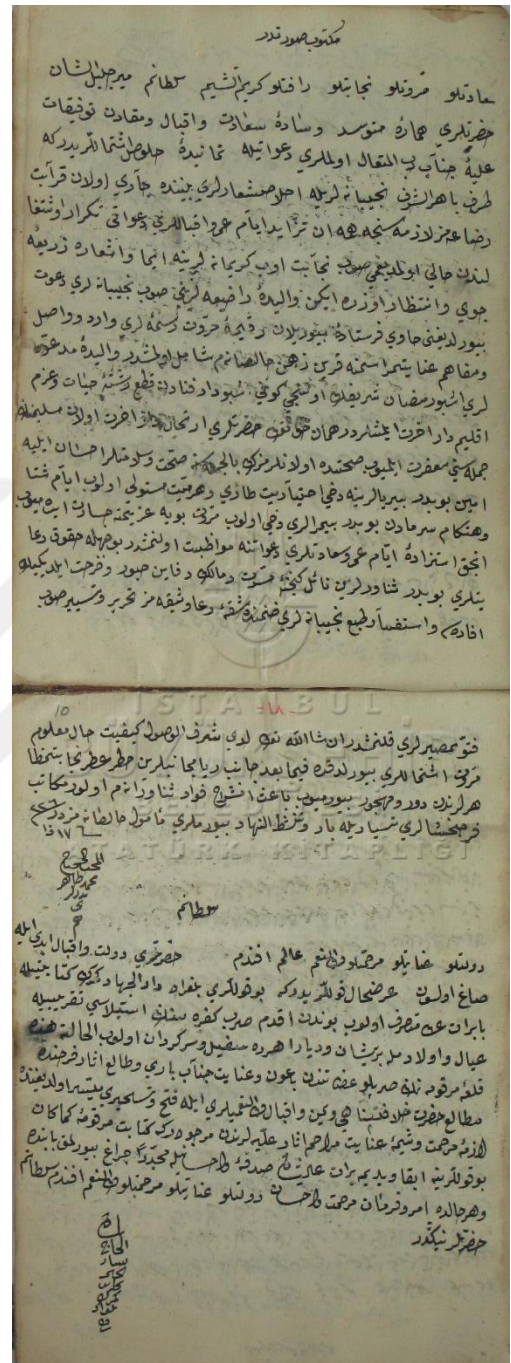
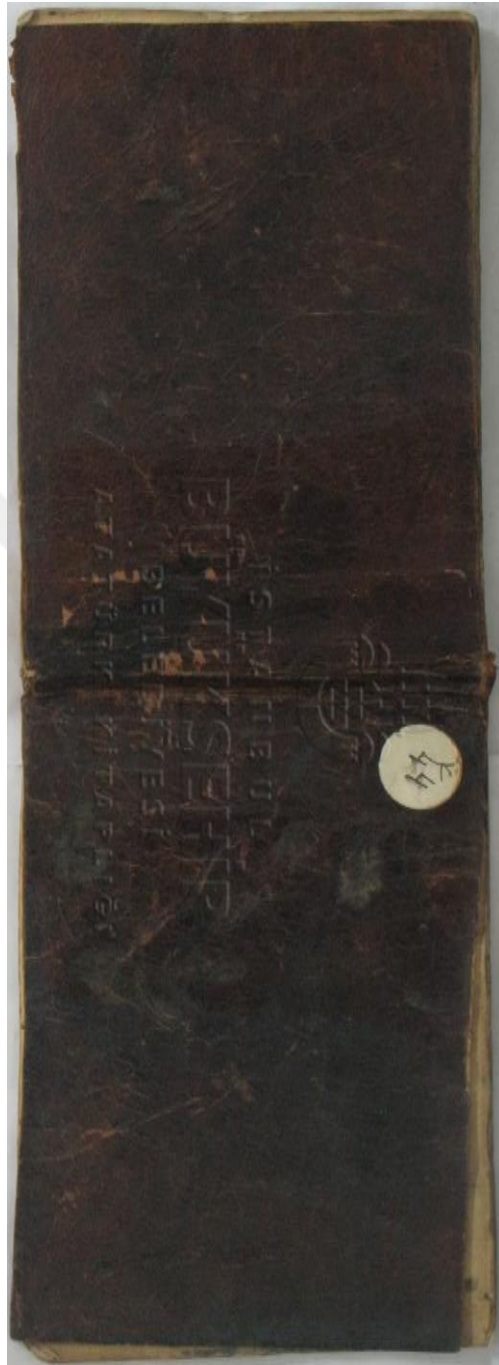
Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 80 numaralı cöngün ön ve arka kapağı.

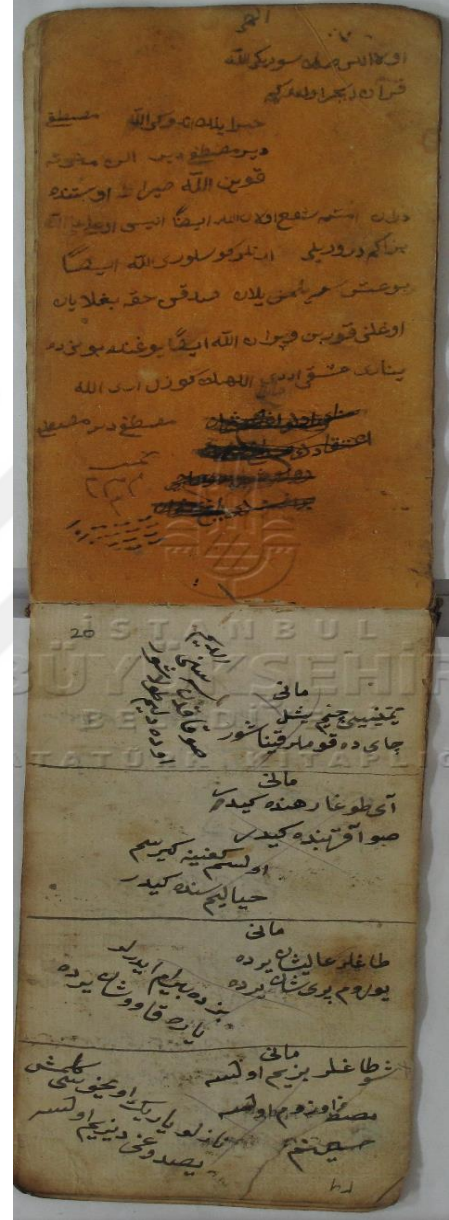
Milli Kütüphane 06 Mil Yz Cönk 249 numaralı cöngün arka kapağı ile 1^a varağı.

Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 506 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 28^b-39^a varakları.

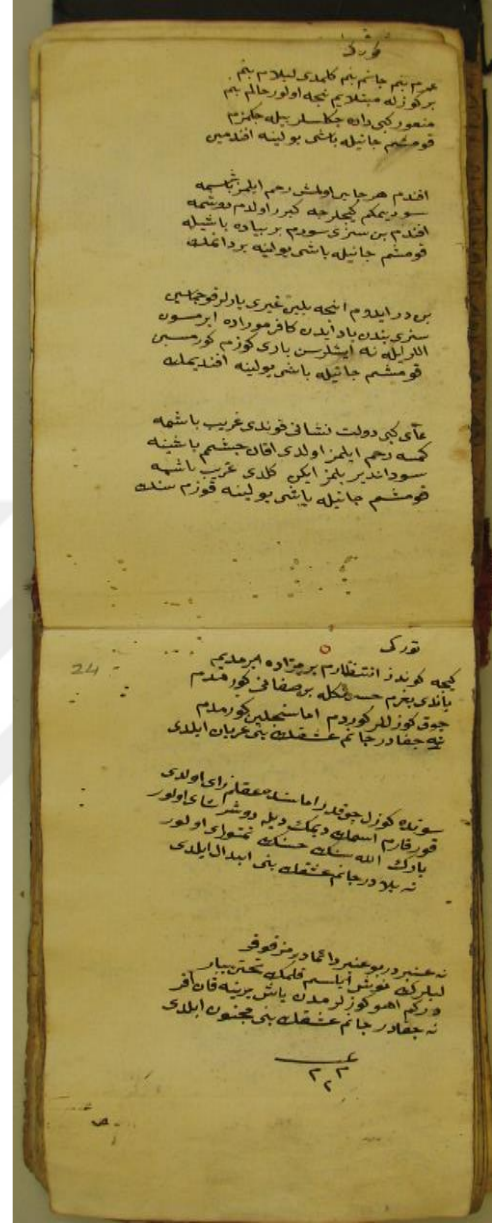
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0044 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 9^b-10^a varakları.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0366 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 19^b-20^a varakları.

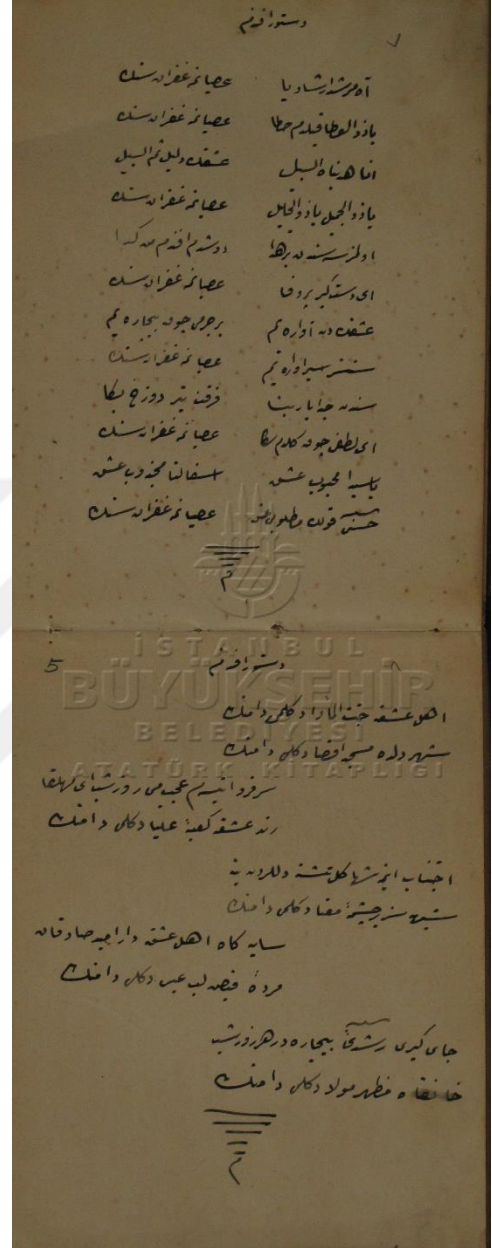
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K0371 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 77^b-78^a varakları.

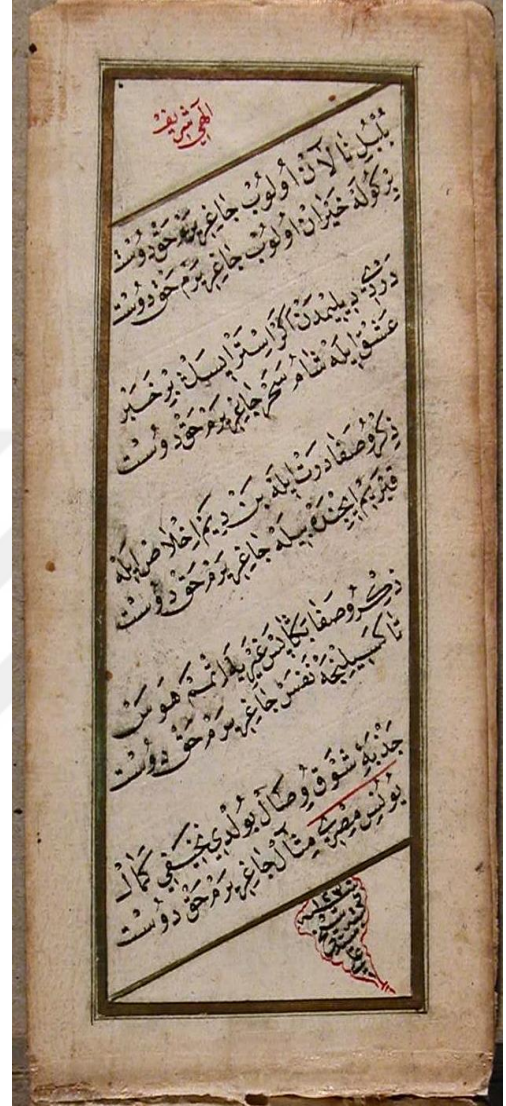
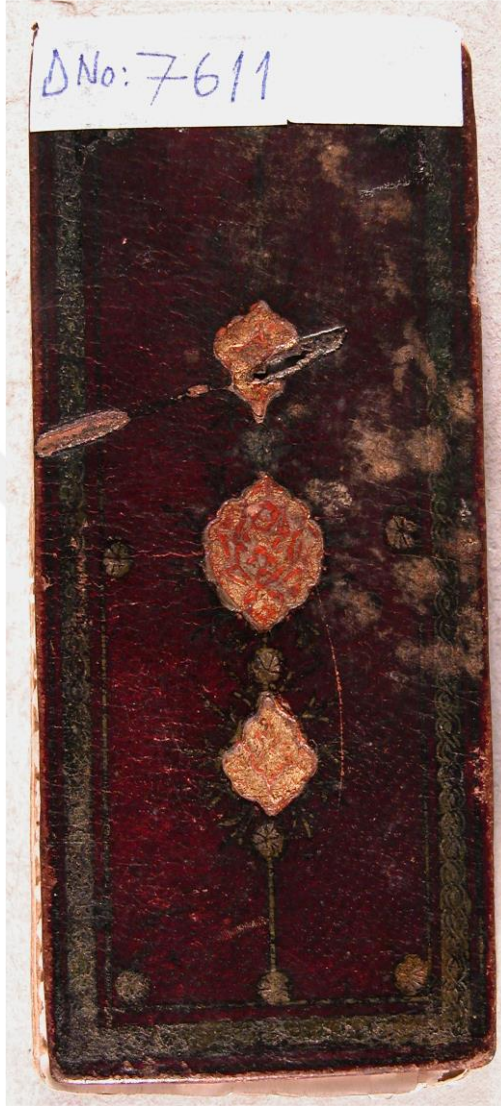
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kütüphanesi Bel Yz K0416 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 23^b-24^a varakları.

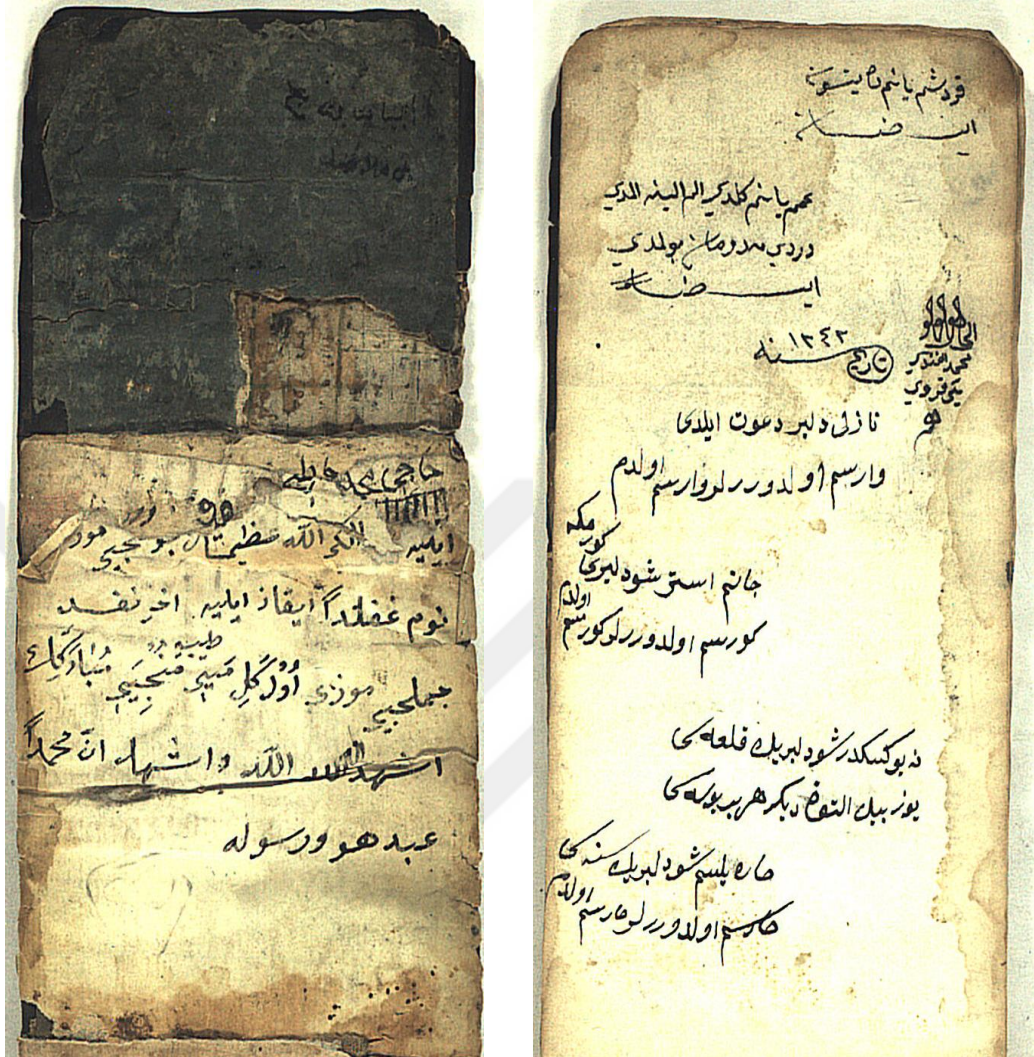
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Bel Yz K1301 numaralı cöngün ön, arka ve iç kapağı ile 1^a varakı.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı OE Yz 1607 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 4^b-5^a varakları.

Konya Yazma Eser Kütüphanesi YA 7611 numaralı cöngün ön kapağı ile 2^b varağı.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbn-i Mirza 80 numaralı cöngün iç kapağı ile 5^b varağı.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbn-i Mirza 81 numaralı cöngün iç kapağı ve 1^a varağı ile 14^b – 15^a varakları.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi İbn-i Mirza 87 numaralı cöngün iç kapağı ile 5^a varağı.

[illegible]

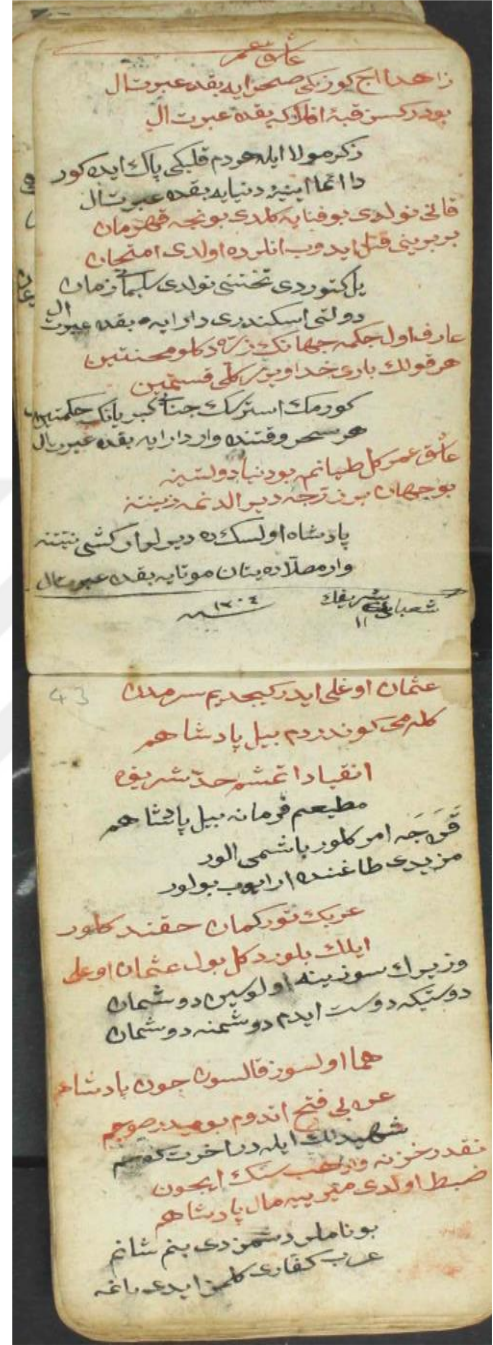
Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 3033 numaralı cöngün iç kapağı ve 1^a, 1^b-2^a varakları.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 3703 numaralı cöngün iç kapağı ve 1^a, 1^b-2^a varakları.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5897 numaralı cöngün ön iç kapağı, 1^a ve arka iç kapağı ile 66^b varağı.

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 7453 numaralı cöngün ön ve arka kapağı ile 42^b-43^a varakları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Muhammet Emin ALTINIŞIK
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-1985
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi /Erzincan Fen-Edebiyat Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi	Erzincan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /Türk Dili ve Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Makaleler Sümbüllü Y. Z. ve Altınışik M. E. (2015). “Erzurum da Yaşayan Ocak Kültürü I: İkra Kesmek ve Ayere Almak”, <i>Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i>, sayı: 2, ss. 113-130. Altınışik M. E. (2016). “Tigi’nin Tahmisi”, <i>Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Turgut Karabey Özel Sayısı</i>, ss. 247-256. Sümbüllü Y. Z. ve Altınışik M. E. (2016). “Geleneksel Çocuk Oyunlarının Değerler Eğitimi Açısından Önemi”, <i>Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i>, sayı: 1, ss. 73-85. Bildiriler Altınışik M. E. (2015). “Âşık Kahvehanelerinin Bugünü Erzurum İli Örneği”, Değişim ve Dönüşüm Sürecinde Âşıklık Geleneği Bilgi Şöleni (17 Ekim 2015). Düzgün D. ve Altınışik M. E. (2018). “Sanatkârıyla Bütünleşen ve Ondan Daha Fazla Ünlene Eser Örneği Olarak ‘Sefil Baykuş’ Şiiri”, Ölümünün 100. Yılında Kağızmanlı Hıfzı Uluslararası Sempozyumu (07-09 Nisan 2018). Kitaplar Altınışik M. E. (2018). <i>Âşık Sıtkı Eminoğlu Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler</i>. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

İş Deneyimi	
Projeler	“Erzurum Büyükşehir Belediyesine Bağlanan Köy Vafını Henüz Kaybetmemiş Beş Yerleşim Biriminde Halk Kültürü Değişmeleri”, (Bursiyer), TÜBİTAK 1001 Projesi. “Şifalı Suları İle Erzurum”, (Araştırmacı), Erzurum Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi.
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Teknik Üniversitesi (2014-)
İletişim	
E-Posta Adresi	emin.altinisik@erzurum.edu.tr
Tarih	25.07.2019